

FRAMTÍÐAR FRÍTÍÐARVANAR OG SAVNINGARSTØÐ Í FØROYUM

Luttøka, felagslív og ítøkiligir karmar

Frágreiðing / Februar 2022

Malene Thøgersen, Mette Eske
& Aline van Bedaf Sterner

Idrættens
Analyseinstitut

FRAMTÍÐAR FRÍTÍÐARVANAR OG SAVNINGARSTØÐ Í FØROYUM

Heiti

Framtíðar frítíðarvanar og sávningarstøð í Føroyum. Luttøka og ítøkiligir karmar.

Høvundar

Malene Thøgersen, Mette Eske & Aline van Bedaf Sterner

Samhøvundar

Kristoffer Hansen, Emma Annika Thomsen & Signe Carlsen

Umbiðjarar

Kommunufelagið, Tórshavnar kommuna, Sjóvar kommuna, Klaksvíkar kommuna, Sunda kommuna, Eysturkommuna, Fuglafjarðar kommuna, Runavíkar kommuna, Uttanríkis- og mentamálaráðið, Ítróttasamband Føroya (ÍSF), Føroya ungdómsráð (FUR), Fróðskaparsetur Føroya, Fólkaheilsuráðið og Lokale og Anlægsfonden (LOA).

Layout

Idrættens Analyseinstitut

Forsíðumynd:

FUR -Fimleikur

Prent

Føroyaprent

Útgáva

1. útgáva, Aarhus, februar 2022

Kostnaður

Frágreiðingin kann takast niður ókeypis á www.idan.dk

ISBN

978-87-93784-73-4 (pdf)

978-87-93784-74-1 (tryk)

Útgevandi

Idrættens Analyseinstitut

Frederiksgade 78B, 2.

DK-8000 Aarhus C

T: +45 3266 1030

E: idan@idan.dk

W: www.idan.dk

Loyvt er at endurgeva úr hesi frágreiðing við skilligari keldutilvísing.

Innihald

Fororð	9
Inngangur og bakgrund	10
Bygnaðurin í frágreiðingini og meginúrslit	11
Dátugrundarlagið undir frágreiðingini	23
1. kapittul: Fólkið í Føroyum – landafrøði og búsetumynstur	24
2. kapittul: Hvussu frítíðarlívið verður skipað og karmarnir um tað.....	28
2.1. Frítíðarvirkssemi í landshøpi	28
2.2. Lokalt virkssemi.....	32
1. partskanning	
Inngangur: Frítíðarvanar hjá børnum	40
Mannagongdir og dátugrundarlag.....	40
3. kapittul: Rørslu- og ítróttavanar hjá børnum.....	43
3.1. Yvirskipaða luttøkan	43
3.2. Val av ítrótta- og rørsluvirkssemi.....	44
3.3. Í minsta lagi eina ítróttagrein og rørslu	49
3.4. Skipan	51
3.5. Sosialt samskipti og luttøka í ítrótti.....	54
3.6. Umstøður til virkssemi	56
3.7. Orsakir til luttøku	59
3.8. Fordingar	60
3.9. Vinaskari og nærskyld	61
3.10. Talgildir móguleikar í sambandi við ítrótt og rørslu	63
3.11. Virkin flutningur.....	65
4. kapittul: Frítíðarítriv hjá børnum	67
4.1. Luttøka í frítíðarítrivi.....	67
4.2. Val av ítrivs- og frítíðarvirkssemi.....	68
4.3. Í minsta lagi eitt frítíðarítriv	70
4.4. Skipan	72
4.5. Sosialt samskipti í sambandi við frítíðarítriv	75
4.6. Umstøður	76
4.7. Orsøkir til luttøku	77
4.8. Fordingar.....	78

5. kapittul: Frítíðarlív og -vanar hjá børnum og ungum sum heild.....	80
6. kapittul: Trivnaður, sjálvvirði og kropsfatan.....	83
2. partskanning	
Inngangur: Frítíðarvanar hjá vaksnum.....	87
Mannagongdir og dátugrundarlag.....	87
7. kapittul: Rørslu- og ítróttavanar hjá vaksnum.....	90
7.1. Yvirskipaða luttøkan í ítrótti	90
7.2. Val av ítrótt- og rørsluvirksemi.....	93
7.3. Í minsta lagi eitt ítrótt- og rørsluátriv	99
7.4. Skipan	102
7.5. Sosialt samskipti og luttøka í ítrótti.....	103
7.6. Umstøður til virksemini	105
7.7. Orsøkir til luttøku	109
7.8. Karmar.....	111
7.9. Forðingar.....	112
7.10. Vinaskari og nærskyld	113
7.11. Talgildir móguleikar í sambandi við ítrótt og rørslu	115
7.12. Virkin flutningur.....	116
8. kapittul: Frítíðarvanar hjá vaksnum.....	118
8.1. Luttøka í frítíðarítrivi.....	118
8.2. Val av ítrivs- og frítíðarvirksemi.....	121
8.3. Í minsta lagi eitt ítrivs- og frítíðarítriv	123
8.4. Skipan	125
8.5. Sosialt samskipti í sambandi við frítíðarvirksemi	126
8.6. Umstøður til virksemini	127
8.7. Orsøkir til luttøku	129
8.8. Karmar.....	130
8.9. Forðingar.....	131
9. kapittul: Frítíðarlív og -vanar hjá vaksnum í síni heild.....	133
10. kapittul: Trivnaður.....	136
11. kapittul: Sjálvboðið arbeiði	138
11.1 Luttøka í sjálvbodnum arbeiði	138
11.2. Høvi til at gera sjálvboðið arbeiði.....	141

11.3. Vaksin, sum ikki eru uppi í sjálvbodnum arbeiði	142
3. partskanning	
Umstøður og trivnaður hjá feløgum – inngangur	147
Inngangur til kanningina av feløgunum	147
Mannagongd og dátugrundarlag: Kanningin av feløgunum	147
12. kapitull: Føroysku feløgini – eyðkenni	149
12.1. Ymsu feløgini í kanningini	149
12.2. Limatalið í feløgunum	152
12.3. Heimstaðurin hjá feløgunum	153
12.4. Nær eru feløgini stovnað	154
12.5. Limaskapur í landssambandi	155
13. kapitull: Virksemi í feløgunum, teirra virði, og hvat tey leggja dent á	156
13.1. Virksemissigið í feløgunum	156
13.2. Virðini hjá feløgunum	158
13.3. Hvat feløgini leggja dent á	160
13.4. KT-loysnir, sum feløgini brúka	163
14. kapitull: Limaskarin í feløgunum, sjálvboðin og lønt starvsfólk	165
14.1. Málbólkar, sum feløgini venda sær til við virksemi sínum	165
14.2. Hvat eyðkennir limirnar	166
14.3. Sjálvboðin í feløgunum	168
14.4. Lønt starvsfólk í feløgunum	173
14.5. Gongdin í feløgunum við limum, sjálvbodnum og løntum starvsfólkum	175
15. kapitull: Karmarnir um feløgini, viðurskipti teirra og ætlanir um framtíðina	178
15.1. Fíggjarligu og almennu korini hjá feløgunum	178
15.2. Stuðul frá kommununi	179
15.3. Hvussu nøgd eru feløgini við fíggjarkorini	181
15.4. Hvussu verða hentleikarnir brúktir, og hvussu nøgd eru feløg við teir?	183
15.5. Samskipti millum kommunu og feløg	186
15.6. Samstarv, sum feløg hava við aðrar partar	190
15.7. Fyrimunir og vansar við samstarvi eftir egnum royndum	192
15.8. Leikluturin hjá feløgum í lokalsamfelagnum	193
15.9. Sjálvroyndar avbjóðingar	195
15.10. Metingar um framtíðina – og framtíðar átök	198

4. partskanning	
Inngangur og háttalag: Hentleikar á frítíðarøkinum	202
Inngangur til hentleikakanningina.....	202
Háttalag og dátugrundarlag: Hentleikakanningin.....	202
16. kapittul: Hvussu eru umstøðurnar.....	205
16.1. Hvar eru umstøður til ítrótt.....	205
16.2. Hvar eru umstøður til frítíðarvirksemi.....	208
17. kapittul: Greining av umstøðum á útvaldum støðum.....	211
17.1. Nyttusemisgreining	213
17.2. Býti og býtisreglur.....	225
18. kapittul: Metingar at enda	230
Dentur á tørvin hjá ymiskum málbólkkum.....	230
Sjálvboðin í felagslívnum í framtíðini.....	236
Staðbundið samstarv sum menningarøki.....	237
Umstøður og savningarstøð	238
Bókmentir.....	241

Fororð

Við hesi kanning fæst fyrri fyrstu ferð ein heildarmynd av frítíðarlívinum í Føroyum. Kanningina hevði illa borið til at gjørt, uttan at óteljandi fólk hjálptu til.

Serstakliga vilja vit takka samstarvsfeløgum okkara í Kommunufelagnum, Tórshavnar kommunu, Sjóvar kommunu, Klaksvíkar kommunu, Sunda kommunu, Eysturkommunu, Fuglafjarðar kommunu, Runavíkar kommunu, Uttanríkis- og mentamálaráðnum, Ítróttasambandi Føroya (ÍSF), Føroya ungdómsráði (FUR), Fólkaheilsuráðnum og Lokale og anlægsfonden (LOA), sum hava lagt sítt til at fígga kanningina og annars givið okkum gagnligt mótspæl og praktiska hjálp í arbeiði okkara.

Harumframt skulu tey eiga stóra tøkk, øll børnini og tey vaksnu í Føroyum, sum svaraðu spurningunum um sítt frítíðarlív í oyðublaðskanning okkara, og somuleiðis feløgini, ið svaraðu spurningum um trivnað og korini hjá teimum sum feløg í eini oyðublaðskanning.

Ein serlig tøkk til kommunurnar, ymsar leiðarar, felagsskapir og onnur, sum góvu sær stundir at tosa við okkum.

Vit í Idan ábyrgjast einsamøll fyrri kanningina og innihaldið í frágreiðingini.

Aarhus, februar 2022

Inngangur og bakgrund

Higartil hevur eingin heildarmynd fingist av, hvussu og í hvønn mun føroyingar íðka ítrótt, ella hvat teir gera í frítíðini. Hvussu nógv íðka ítrótt og rørslu? Hvussu nógv fáast við onnur frítíðarítriv, sum eitt nú eru skótar, syngja í kóri ella spæla tónleik? Og hvørji mynstur síggjast aftur í luttøkuni tvørturum aldurs-, kyns- og bústaðarmørk? Hvat heldur teimum aftur, sum ikki luttaka? Hvussu gongst teimum sjálvbodnu feløgnum innan fyri mentan og frítíðarítriv? Og hvørjar umstøður eru um landið til slíkt virksemi?

Endamálið við hesi kanning er at finna svar á spurningar sum hesar við at útvega eina heildarvitan um frítíðarvanar hjá fólki, um hvussu virksemið í hesum sambandi verður skipað, hvørjar umstøður eru til ítrótt og frítíðarítriv kring landið, og hvussu kor og trivnaður annars eru.

Slík vitan og heimildir um økið eru neyðuga grundarlagið, til at arbeiðast kann miðvíst við raðfestingum og politikki, sum tryggjar eitt ríkt og gevandi frítíðarlív lagað eftir, hvat fólk ynskja sær og hava tørv á nú og í framtíðini, og tekur eisini beint inn í ta samfelagsligu og búsetursligu menningina.

Kanningin av frítíðarlívinum í Føroyum evnaðist til í drúgvum samstarvi og orðaskifti millum fleiri partar í Føroyum, Lokale- og anlægsfonden umframt Greiningarstovnin hjá ítróttinum (Idrættens Analyseinstitut) og er lögð til rættis eftir teimum ynskjum og tørvum, sum vart varð gjørt við í hesum orðaskifti. Henda frágreiðingin setur fram úrslitini av niðanfyri tilskilaðu fyra partskanningum, ið til samans geva eina heildarmynd av frítíðarlívinum í Føroyum.

- 1. partskanning: Børn og frítíðarvanar teirra
- 2. partskanning: Frítíðarvanar hjá teimum vaksnu
- 3. partskanning: Korini hjá feløgum og trivnaður
- 4. partskanning: Umstøður á frítíðarøkinum

Greiningarnar verða í tann mun, tað er viðkomandi, bornar saman við úrslit úr Danmark og Grønlandi til at hava eitt sammetingargrundarlag, men kjarnin í greiningararbeiðinum savnar seg um tey serføroysku úrslitini, fyritreytirnar og móguleikarnar.

Bygnaðurin í frágreiðingini og meginúrslit

Frágreiðingin ger í stuttum grein fyri sínum dátugrundarlagi, síðan lýsa teir báðir fyrstu kapitlarnir tær landafrøðiligu, búsetufrøðiligu og skipanarligu fyrirtreytirnar fyri frítíðarlívi í Føroyum. Annars er frágreiðingin skipað við støði í teimum fyra partskanningunum. Frágreiðingin endar við eini samanfatandi meting, har ymisk temu verða tikin fram, sum kunnu vera viðkomandi at geva sær far um í menningini av frítíðarlívinum frameftir.

Kassi 1 útgreinar evnisøkið hjá kanningini, og hvussu hon hugtaksliga skilur ímillum ítróttalívið og tað óítróttaliga frítíðarlívið. Síðan verða úrslitini av teimum einstøku partskanningunum viðgjørd í stuttum.

Kassi 1: Evnisøkið hjá kanningini

Út ígjøgnum skilja 1. og 2. partskanning millum luttøku í ítrótt- og rørsluíttrivi og luttøku í frítíðaríttrivi, sum ikki er ítróttur. Hesi bæði sløgini av virkseimi eru líka umráðandi fyri heildarmyndina av frítíðarlívinum. Í barna- og vaksnamannakanningunum vórðu tey svarandi fyrst spurd um sína luttøku í ítróttavirkseimi og síðani um sína luttøku í óítróttaligum ítrivs- og frítíðarvirkseimi. Kanningin fevnir um luttøku undir hvørjum umstøðum sum helst. Við øðrum orðum er bæði virkseimi í feløgum, virkseimi, ið fólk standa fyri sjálv, virkseimi, sum er partur av kommunalum tilboðum, og virkseimi í øðrum samanhangi tikið við í greiningina.

Í kanningini av feløgnum (3. partskanning) verður skilt ímillum "ítróttafeløg" og "mentanar- og frítíðarfeløg". Til seinna flokkin hoyra bæði barna- og ungmannaafeløg – eitt nú skótalið og Blákross-ungdómur – og dansifeløg, orkestrur, kór, sjónleikarbólkar o.o. fyri allar aldursbólkar. Umstøðugreiningin (4. partskanning) skilur somuleiðis ímillum umstøður til ítrótt og umstøður til frítíðarvirkseimi.

Fylgiskjøl til kanningina við ískoytistalvum og strikumyndum eru at finna á heimasíðuni hjá Idan www.idan.dk.

1. partskanning

Henda partskanningin lýsir í fyra kapitlum luttøkuna í ítrótti og frítíðarlívi annars hjá børnum (9–15 ár) og ungum (16–18 ár) (kapitlarnar 3, 4, 5 og 6).

Byrjanarkapittulin, 3. kapittul, setur fram tey avgerandi luttøkutølini fyri børn og ung í ítrótt- og rørsluvirkseimi, og somuleiðis mynstur tvørtur um aldurs- og kynsmørk.

Ítróttaiðkan hjá børnum og ungum

- 65% av føroysku børnunum iðka ítrótt og rørslu.
- Fleiri dreingir (68%) enn gentur (62%) iðka ítrótt.

- Ítróttaíðkan minkar við aldrinum, og gentur gevast fyrr við ítrótti og rørslu enn dreingir.
- Fleiri íðka ítrótt í býunum (69%) enn á bygd (60%).

Virksemi, ið børn og ung velja, skipan og umstøður til virksemi.

Kassi 2: 5 tey best umtóktu sløgini av ítrótti og rørslu

1. Gongd og túrar
2. Styrkivenjing
3. Fót bóltur
4. Renning
5. Hond bóltur

Dreingir íðka meira fót bólt og styrkivenjing enn gentur, gentum afturímóti dárar betur tær estetisku ítróttagreinar sum fimleik, dans og ríðing.

Børnum og ungum dárar best at íðka virksemi sjálvstøðugt – men rættiliga nógv gera tað í feløgum.

Felagsvirksemið er mest millum tey yngru børnini, men so hvørt tey vaksa til, skifta tey felagsvirksemið um við ítrótt, tey sjálv standa fyri. Eitt sambland av sjálvskipaðum og felagsskipaðum ítrótti er tó alt samanum tikið tað vanligasta.

Orsøkir og forðingar fyri at íðka ítrótt og rørslu

Kassi 3: 3 tær vanligastu orsøkirnar og forðingarnar fyri at íðka ítrótt og rørslu

Orsøk	Forðing
1. At tað er stuttligt	1. At tey einki finna, tey halda vera stuttligt
2. At tey hava áhuga fyri virkseminum	2. At teimum ikki dárar at kappast
3. At tað er sunt	3. At tey hava verri tíð at røkja vinir og familju

4. kapittul leggur dent á børn og ung, sum luttaka í frítíðarlívinum og virksemi, ið kann skilgreinast sum ítróttur.

Børn og ung, sum luttaka í frítíðarlívinum annars

- 43% av føroyskum børnum og ungum ganga til frítíðarítriv.
- Fleiri gentur (46%) ganga til frítíðarítriv enn dreingir (41%). Í øllum trimum aldursbólum luttaka dreingir hinvegin regluligari, og genturnar missa áhugan við aldrinum.
- Børn í býunum taka størri lut í frítíðarlívinum annars enn børn á bygd (39%)

Virksemi, sum børn og ung velja sær, skipan og umstøður til virkseimið

Kassi 4: 5 tey best umtóktu sløgini av virkseimi

1. Tónleikur
2. Matur og matgerð
3. Hondarbeiði (eitt nú binding, hekkling og seyming)
4. Fiskiskapur
5. Annað skapandi virkseimi (eitt nú evning, listmáling, filmur, myndatøka og blómubinding)

Gentur hava betri hug til hondarbeiði og annað skapandi virkseimi, dreingir afturímóti vilja heldur fáast við veiðu, fiskiskap og handverk (eitt nú træsmíð, dreying, leirlist o.a.). Áhugin at vera skóti minkar við aldrinum, men sanghugurin veksur harafturímóti. Virkseimi við trúarligum grundarlagi er vanligari á bygd enn í býunum.

Børn og ung fáast fyrst og fremst við sítt frítíðarítriv sjálvstøðugt, men virkseimi í felagsligum høpi og í musikkskúlunum er eisini væl umtókt, sum hongur natúrliga saman við, hvat virkseimi verður valt.

Orsøkir og forðingar fyri at fáast við frítíðarítriv

Kassi 5: 3 tær vanligastu orsakirnar og forðingarnar fyri at fáast við frítíðarítriv

Orsakir	Forðingar
1. At tey hava tað stuttligt	1. At tíðin fer til ítrótta- og rørsluvirksemi
2. At tey hava áhuga fyri virkseminum	2. At tíðin fer til at røkja vinir og familju
3. At tey kunnu vera saman við sínum vinfólki	3. At tey einki finna, tey halda vera stuttligt

5. kapittul gevur eitt yvirlit yvir, í hvønn mun børn og ung eru við í ítrótti og frítíðarlívi annars.

- 63% av børnum og ungum íðka bæði ítrótt og fáast við onnur frítíðarítriv.
- 34% íðka ítrótt burturav.
- 2% fáast burturav við onnur frítíðarítriv.
- 1% er hvørki virkið í ítrótti ella øðrum frítíðarítrivi.

Fleiri gentur enn dreingir eru virkin bæði í ítrótti og øðrum frítíðarítrivi, og serliga tey yngru børnini gera bæði. Líkt er sostatt til, at tað er ítróttaítriv, sum børn og ung flest hava hug til. Hetta sæst eisini aftur í, at í farna ári royndu børn og ung seg í miðal í fleiri ymiskum sløgum av ítrótti (4,4) enn av frítíðarítrivi, og at børn yvirhøvdur brúka fleiri vikudagar til ítrótt enn til onnur frítíðarítriv hjá sær.

Samanum tikið hava børn í miðal fingist við sje ymisk sløg av ítrótti og frítíðarítrivi í farna ári, og tíggju tey best dámdu sløgin av frítíðarítrivi hjá børnum og ungum eru fyrst og fremst innan fyri ítrótt. Einans tónleikur, sum hoyrir til frítíðarítriv annars, røkkur upp á topp tíggju listan.

6. kapittul í partskanningini leggur dent á samanhingin millum trivnaðin hjá børnum og ungum og luttøku teirra í ítrótt- og frítíðarlívi.

Í høvuðsheitum sæst, at børn og ung, sum íðka ítrótt og/ella fáast við okkurt frítíðarítriv, yvirhøvur hava ein betri hugburð til sín kropp og trívast betur enn børn og ung, sum ikki eru við í ítrótt- og/ella frítíðarítrivi. Serliga hava børn og ung, sum íðka ítrótt, góða kropsfatan. Samanum tikið hava serliga gentur í tannárunum lágt sjálvvirði.

2. partskanning

Henda partskanningin lýsir í fimm kapitlum (kapitlunum 7, 8, 9, 10 og 11), í hvønn mun vaksin eru við í ítrótti og frítíðarlívi annars.

Innleiðandi 7. kapittulin setur fram megintølini fyri, hvussu nógv vaksin eru við í ítrótt- og rørsluátrivi, og vísir somuleiðis á mynstur tvørtur um kyn og aldur.

Luttøka í ítrótti hjá vaksnum

- 49% av teimum vaksnu í Føroyum íðka ítrótt og rørslu.
- Fleiri kvinnur (51%) enn menn (47%) íðka ítrótt og rørslu.
- Við aldrinum fækka tey, sum íðka ítrótt – kortini veksur talið hjá vaksnum eldri enn 70 ár.
- Sum hjá børnum íðka fleiri vaksin ítrótt í býunum (51%) enn á bygd (46%).

Sosialur ójavnir í mun til ítróttaluttøku

- Færri av teimum vaksnu við stuttari útbúgving íðka ítrótt enn av teimum við langari útbúgving.
- Hugurin at íðka ítrótt er harumframt størri hjá vaksnum, sum eru í starvi – fullum ella partíðarstarvi – enn hjá vaksnum, sum annaðhvørt eru arbeiðsleys ella í farloyvi.
- Lesandi taka tó mest lut í ítrótti av øllum.

Virksemi, sum vaksin velja, skipan og umstøður til virksemið

Kassi 6: 5 tey vanligastu sløgini av ítrótta- og rørsluívri

1. Gongd og túrar
2. Styrkivenjing
3. Renning
4. Onnur krops- og rørsluvenjing
5. Svímjing

Menn spæla fótþólt, dart og e-ítrótt, kvinnur afturímóti íðka krops- og rørsluvenjingar, fimleik og dansa.

Vaksnum dámar best at fáast við sítt virkseml sjálvstóðugt, men fleiri vaksin fáast bæði við sjálvskipað virkseml og virkseml, sum fer fram í feløgum.

Orsökir til, karmar um og forðingar fyri at íðka ítrótt og rørsu

Kassi 7: Orsökir til og forðingar fyri at íðka ítrótt og rørsu

3 tær vanligastu orsøkirnar

1. At þóta um sína kropsligu heilsu
2. At halda seg í góðum formi/venja kroppin
3. At kunna orka betur

3 tær vanligastu forðingarnar

1. At tey ikki hava tilboð til at gera tað
2. At tíðin verður raðfest til annað
3. At ítróttur og rørsu ongan áhuga hava

Serliga kvinnur í aldrinum 30–39 ár brúka ítrótt til at minka um strongd, fáa eina hvíld frá gerandisdegnum, orku og tíð einsamallar, og tað svarar væl saman við, at tað eisini eru tær, ið heldur vilja fáast við sítt virkseml einsamallar enn saman við øðrum.

Hvat kørmunum um ítróttin viðvíkur, hevur rúmleiki sítt at siga fyri vaksin – at tað skal bera til sjálv/-ur at avgera, nær virkseml skal vera. Nógv vaksin halda tað somuleiðis vera umráðandi at kunna vera einsamøll um tað, tey fáast við, sum so aftur ger tað rúmligari hjá teimum at laga venjingina eftir gerandisdegnum.

8. kapitull lýsir, í hvønn mun vaksin eru við í frítíðarlívi annars og slíkum virkseml, ið ikki kann skilgreinast sum ítróttur. Dentur verður aftur lagdur á kyns- og aldursmunir.

Luttøka hjá vaksnum í frítíðarlívi annars

- 48% av teimum vaksnu taka lut í frítíðarívri.
- Fleiri kvinnur (52%) enn menn (44%) taka lut í frítíðarívri.
- Luttøkan veksur eftir aldri – tó við tí undantaki, at kvinnur í aldrinum 17–19 ár eru meira sinnaðar at fáast við frítíðarívri enn kvinnur í aldrinum 20–29 ár.

Sosialur ójavnir í mun til, hvussu vaksin taka lut í frítíðarlívi annars

- Tað er eingin greiður samanhangur millum útbúgvingarstig og luttøku í frítíðarítrivi.
- Vaksin í fullum ella partíðarstarvi gera kortini sum heild meira við frítíðarítriv enn vaksin, sum annaðhvørt eru arbeiðsleys ella í farloyvi.
- Pensionistar eru tó tey, sum gera mest við frítíðarítriv.

Virksemi, sum vaksin velja, skipan og umstøður til virksemi

Kassi 8: 5 tey best umtóktu sløgini av frítíðarítrivi

1. Handarbeiði (eitt nú binding, hekkling og seyming)
2. Landbúnaður (eitt nú seyðahald og eplavelting)
3. Fiskiskapur
4. Ítriv grundað á átrúnað
5. Handverk

Tað eru so at siga einans kvinnur, sum fáast við handarbeiði sum frítíðarítriv, og handarbeiði gerst eisini betur umtókt við aldrinum. Menn hava fyrst og fremst áhuga fyri fiskiskapi og landbúnaði. Tað trúarlíga grundaða virkseimið er meira á bygd enn í býunum.

Vaksin fáast yvirhøvur við sítt frítíðarítriv sjálvstøðugt, men virksemi í kvøldskúlum er eisini væl umtókt. 81% av teimum vaksnu, sum hava fingist við handarbeiði farna árið, hava gjørt tað av sínum eitingum og 29% gjørt tað í kvøldskúlum. Tónleik fáast børn fyrst og fremst við í musikkskúlunum, men tey vaksnu yvirhøvur í kvøldskúlunum.

Orsøkir til, karmar um og forðingar fyri at fáast við ítrivs- og frítíðarvirksemi

Kassi 9: 3 tær vanligastu orsøkirnar til og forðingarnar fyri at íðka ítrótt og rørslu

Orsakir	Forðingar
1. At virksemi hevur teirra áhuga	1. At tíðin verður raðfest til annað (eitt nú familjuna)
2. At tey hava tað stuttligt	2. At tey ikki hava stundir
3. At tey eru saman við fólki, tey kenna	3. At tíðin verður raðfest til ítrótt- og rørsluvirksemi

Aftur er tað rúmleikin, sum verður raðfestur fremst viðvíkjandi kørmunum um luttøku í frítíðarítrivi, men karmarnir um felagsskapin hava eisini sítt at siga.

9. kapitl gevur eina heildarmynd av, í hvønn mun vaksin eru við í ítrótti og øðrum frítíðarlívi.

- 65% av teimum vaksnu bæði íðka ítrótt og fáast við frítíðarítriv.
- 24% íðka ítrótt burturav.

- 7% fáast burturav við frítíðarítriv.
- 4% eru hvørki virkin í ítrótti ella frítíðarítrivi annars.

Fleiri kvinnur enn menn eru virknar í bæði ítrótti og frítíðarvirksemi í senn. Við aldrinum minkar talið á teimum, sum burturav íðka ítrótt, men harafturímóti økist talið við aldrinum á teimum, sum burturav fáast við frítíðarítriv.

Vaksin hava í farna ári í miðal fingist við fyra ymisk sløg av ítrótt- og frítíðarítrivi, og 10 tey vanligastu sløginu av frítíðarítrivi, ið vaksin velja, eru eitt bland av ítrótti og ítrivi, sum hoyrir undir frítíðarvirksemi annars.

10. kapittul í partskanningini leggur dent á trivnaðin hjá vaksnum, og í hvønn mun hann svarar saman við luttøku teirra í ítrótt- og frítíðarlívi.

Yvirskipað sæst, at tey vaksnu, sum íðka ítrótt og/ella fáast við frítíðarítriv, trívast betur og halda seg hava betri heilsu enn vaksin, ið hvørki íðka ítrótt ella fáast við annað frítíðarítriv.

11. kapittul leggur dent á, í hvønn mun vaksin gera sjálvboðið arbeiði innan fyri ítrótt og frítíðarvirksemi annars. Lýst verður millum annað, hvat høvið er til at gerast sjálvboðin, og øvut, hvat kann vera ein forðing fyri at taka sjálvboðið arbeiði upp á seg.

Luttøka í sjálvbodnum arbeiði

- 51% av teimum vaksnu í Føroyum hava gjørt sjálvboðið arbeiði í farna ári.
- Sjálvboðin vaksin brúka í miðal 26 tímar um mánaðin til sjálvboðið arbeiði.
- Serliga menn í aldrinum 40–49 ár gera sjálvboðið arbeiði og kvinnur í aldrinum 50–59 ár.
- Meira sjálvboðið arbeiði verður gjørt á bygd enn í býunum.

Flest vaksin gera sjálvboðið arbeiði innan fyri frítíðarvirksemi, næstflest í samkomum og kirkjum. Kvinnur gera meira sjálvboðið arbeiði á millum annað sosiala økinum ella á heilsuøkinum enn menn, men menn meira í ítrótti og frítíðarvirksemi annars.

Kassi 10: 3 tær vanligastu orsøkirnar til og forðingarnar fyri at gera sjálvboðið arbeiði

Orsøkir

1. At tað sprettur úr áhuga teirra
2. At tey verða biðin
3. At tað er neyðugt, og onkur má gera tað

Forðingar

1. At tey ikki hava tíð
2. At tey ongantíð verða biðin
3. At tey ongan áhuga hava

Serstakt sjálvboðið arbeiði, sum skapar møguleika fyri sosialum netverki og felagsskapi ella er eitt høvi at brúka sínar førleikar, hevði helst kunnað eggjað vaksnum til, ið ikki gera sjálvboðið arbeiði sum er.

3. partskanning

Í trimum evnislýsandi kapitlum (kapitlarnir 12, 13, 14 og 15) varpar 3. partskanning ljós á feløg á mentanar-, ítróttar- og frítíðarøkinum í Føroyum.

12. kapittul lýsir, hvat eyðkennir feløgini í kanningini og tað fjølbroytta felagslívið har og virksemini.

Kassi 11: Ein lýsing av ítróttafeløgum og mentanar- og frítíðarfeløgum

Ítróttafeløg	Mentanar- og frítíðarfeløg
Vídd: Ger 68% av feløgnum í kanningini	Vídd: Ger 32% av feløgnum í kanningini
Bygd/býur: 47% hava sítt meginvirksemi á bygd	Bygd/býur: 48% hava sítt meginvirksemi á bygd
Stødd: Limatal í miðal: 158	Stødd: Limatal í miðal: 61
Limaskapur í landssambandi/meginfelag: 85% av ítróttafeløgnum eru limir í einum landssambandi/meginfelag	Limaskapur í landssambandi/meginfelag: 76% av mentanar- og frítíðarfeløgnum eru limir í einum landssambandi/meginfelag

13. kapittul leggur dent á virkseminið í feløgnum, virðir teirra og serøki. Ymiskt er, hvussu virkin feløgini eru, alt eftir hvat slag av felagi talan er um. Mentanar- og frítíðarfeløgini hava vanligu eitt tiltak um vikuna, men ítróttafeløgini minst tvey tiltøk um vikuna.

Fleiri feløg í Føroyum grunda sítt virksemini á serstøk virði. 60% siga seg byggja á eini ella fleiri tilskilað virði.

Kassi 12: 3 tey vanligastu virðini, sum feløg grunda sítt virksemini á

Ítróttafeløg	Mentanar- og frítíðarfeløg
1. Menniskjanslig virði	1. Menniskjanslig virði
2. Fólkaheilsu	2. Átrúnaðarlig virði
3. Lokalan felagsskap	3. Grøn virði

Tá ið tað galt tey ítøkiligustu serøkinu, vísu úrslitini, at feløgini leggja dent á at vera rúmlig: at tað er rúm fyri ymiskleika, at umhvørvið er trygt, og at rúm er fyri øllum uttan mun til førleikastig. Fleiri feløg leggja kortini dent á, at limirnir menna sínar førleikar í viðkomandi virksemini.

14. kapittul lýsir limirnar í feløgunum, teirra sjálvbodnu og løntu starvsfólk.

- 75% av feløgunum hava virkseml fyri vaksln.
- 64% av feløgunum hava virkseml fyri børn.
- Í fleiri ítróttafeløgum eru menn nógv fleiri í tali, men kynsbýtið er javnari í mentanar- og frítíðarfeløgum.

Tá ið um sjálvboðið arbeið ræður, hava feløgin í miðal 5,5 sjálvboðin í nevndini og 23,6 sjálvboðin, sum taka sær av øðrum uppgávum í felagnum. Talið á sjálvbodnum er tó sera misjavn millum feløgin. Sjálvboðin hjálpa oftast til við venjing, vegleiðing ella eru tiltaksleiðarar, men takast eisini við nógvar aðrar uppgávur.

Hugburðurin hjá feløgunum til ymsar metingar av sjálvbodnum arbeiði vísa, at sjálvboðið arbeiði er av stórum týðningi fyri feløgin. Av svarunum sæst eisini, at nógv feløg vænta, at limirnir eru við í sjálvbodnum arbeiði. Kortini hava bert fá feløg gjørt sær eina ætlan um at útvega og varðveita sjálvbodna arbeiðsmegi.

Ójavn er, hvønn dent feløg leggja á at førleikamenna tey sjálvbodnu.

- 21% av feløgunum siga, at tey í stóran mun mæla sjálvbodnum til at fara á skeið ella at førleikamenna seg í aðrar mátar.
- 40% av feløgunum siga, at tað gera tey í onkran mun.
- Ítróttafeløgin leggja í eitt sindur størri mun enn mentanar- og frítíðarfeløgin dent á førleikamenning.
- Næstan 90% av teimum feløgunum, sum hava 150 ella fleiri limir, mæla í størri ella onkran mun sínum sjálvbodnu at fara á skeið

Umframt tey sjálvbodnu hava 38% av feløgunum lønt starvsfólk, sum fáa eina skattskylduga samsýning. Slík starvsfólk kunnu bæði vera sett at arbeiða nakrar tímar um vikuna og fulltíðarsett starvsfólk. Serliga í ítrótti og í teimum størru feløgunum er tað vanligt at hava lønt starvsfólk. Tey løntu starvsfólkini røkja uppgávur, sum hava við venjing og leiðbeining at gera.

15. kapittul leggur dent á karmarnar um feløgin, samskifti og framtíðarvónir.

Fígging og umstøður til virkseml

Tað er ójavn og samansett, hvussu feløg fígga sítt virkseml.

- Næstan øll feløg hava inntøkur av limagjalði.
- Oman fyri tveir triðingar hava inntøkur frá stuðlum (sponsorum).
- Meiri enn helvtin fær inntøkur av inntøkuskapandi tiltøkum (eitt nú loppumarknaðum, tiltøkum o.tíl.
- 59% av feløgunum fáa kommunalan stuðul.

Kommunurnar kunnu stuðla felagslívinum á ymsan hátt.

- Við at veita atgongd til høli hjá kommununum og við at lata fíggarligan stuðul til dagliga raksturin.
- Ein triðingur av feløgunum fær stuðul til einstøk tiltøk.
- Feløgini eru flest nøgd við fíggarstøðu sína sum heild.
- Tað er kortini heldur misjavn, um feløgini halda almenna stuðulin vera nóg munagóðan, og tey eru eisini eitt sindur ymisk á máli um leiðreglurnar fyri styrkveiting.

Tey flestu feløgini brúka kommunalar hentleikar til sítt virksemi, men summi feløg hava síni egnu høli ella leiga seg inn í privat høli. Tá ið um umstøður til virksemi ræður, eru feløgini upp á seg væl nøgd. Serliga eru feløg nøgd við samstarvið við onnur feløg, ið brúka somu hentleikar, og eisini við atgongdina til felagshøli fyri limirnar.

Samskipti og samstarv millum feløg og lokali leikluturin hjá feløgunum

Meginparturin av feløgunum – 89% – siga, at tey seinastu árinu hava samstarvað við onnur feløg um virksemi, tiltøk og verkætlanir.

Kassi 13: 5 teir vanligastu partarnir, ið feløg samstarva við

1. Eitt felag við sama virksemi, sum viðkomandi felag sjálvst hevur
2. Ein skúla
3. Eitt felag við øðrum virksemi, enn viðkomandi felag sjálvst hevur
4. Eina privata fyrirtøku
5. Eina kirkju

Fleiri feløg halda, at samstarv hevur góða ávirkan og ger feløgini sjónligari og stimbrar netverk teirra í lokalsamfelagnum.

Verður hugt at, hvussu feløgini meta sín leiklut lokalt, ætla 40% av feløgunum tað at hava stóran týðning at vera eitt savningarstað og útvega sær limir í lokalsamfelagnum. Ein lítil triðingur heldur tað somuleiðis hava stóran týðning at stuðla upp undir lokalu menningina.

Sjálvroyndar avbjóðingar, og hvussu feløgini síggja framtíðina

Ein týðandi tástur í trivnaðinum hjá feløgunum er, hvørjar avbjóðingar tey hava í sínum dagliga virksemi, og um viðurskipti kennast sum ein avbjóðing.

Kassi 14: 3. Tær vanligastu avbjóðingarnar

1. At fáa limir at sita í nevnd
2. At útvega onnur sjálvboðin
3. At kappast við onnur frítíðartilboð

Hóast fleiri feløg meta seg hava avbjóðingar, eru tey sum heild bjartskygd um framtíðina. Rúmliga helvtin av feløgnum (59%) roknar við, at limatalið fer at vaksa komandi fimm árin, og bert nøkur heilt fá, at tað fer at minka.

4. partskanning

4. partskanning (kapitlarnir 16 og 17) viðger umstøðurnar til virksemlu í frítíðarøkinum, sum verður býtt sundur í umstøður til ítrótt og umstøður til frítíðarvirksemlu annars.

16. kapittul lýsir, í hvønn mun umstøður eru til frítíðarvirksemlu í Føroyum. Kortleggingin fevnir um 22 ymisk sløg av umstøðum til virksemlu, og 14 av teimum eru til ítrótt, seks til frítíðarvirksemlu annars.

Hvar eru umstøður til virksemlu

Fyrsti partur av kanningini vitar, hvussu umstøður til ítrótt eru býttar um landið, og hvussu nógvir borgarar skiftast um at brúka tey ymisku sløgini av umstøðum. Í seinna partinum verður vitað, hvar umstøður eru til frítíðarvirksemlu annars. Greiningin vísir, at hentleikarnir breiða seg lutfalsliga væl yvir landið. Viðhvørt krevur virksemlu umstøður, ið ikki ber til at hava allastaðni, og tískil krevja borgarar at fara í aðrar kommunur ella onnur øki. Umstøður til virksemlu, ið finst í øllum kommunum, eru missiónshús/samkomuhús umframt margvøllir.

Kassi 15: 3 tær vanligastu umstøðurnar til virksemlu

1. Margvøllir
2. Smærri ítróttahøllir/fimleikahøllir (<800 m²)
3. Missiónshús/samkomuhús

17. kapittul leggur dent á ta ætlaðu nýtsluna av útvaldum umstøðum til ítrótt. Greiningin í kapitlinum er grundað á bíleggingaryvirilit fyri eitt kappingarár umframt viðtal við tey, sum standa fyri. Harafturat lýsir kapittulin tær bítistilgongdir og -reglur, ið eru galdandi fyri umrøddu umstøður til ítrótt.

Útvaldu ítróttahallirnar nøkta tørvin

Kapittulin lýsir bæði, hvussu nógvir tímar verða bókaðir hvørja viku, hvønn dag og hvønn dagspart, og somuleiðis hvør tað er, sum bókar. Kapittulin gevur sostatt eitt innlit í, hvør og í hvønn mun umstøður til ítrótt verða brúktar. Galdandi fyri allar ítróttahallir í hesi

kanning er, at tímar eru tøkir serliga undan skúlatíð, millum skúlatíð og tíðina, feløg brúka hallirnar, og eftir tað.

Dátugrundarlagið undir frágreiðingini

Frágreiðingin byggir á eitt umfatandi dátugrundarlag, ið er savnað í kanningartíðini. Talva 1 er yvirlit yvir teir ymsu partarnar av dátugrundarlagnum. Mannagongdin og dátugrundarlagið er útgreinað í inngangunum til tær einstøku partskanningarnar. Kvalitativa dátutilfarið, sum brúkt verður í øllum partskanningunum, er lýst í fylgiskjølunum til kanningina.

Talva 1: Yvirlit yvir dátugrundarlagið í kanningini

Partskanning	Dátugrundarlag	Útgreining
1. partskanning: Frítíðarvanar hjá børnum	Spurnablaðakanning	Spurnablaðið varð sent øllum skúlum í Føroyum. Næmingar í 4.–10. flokki fingi høvi at fylla spurnablaðið út í skúlatíð. Samanlagt tóku 1504 børn og ung í aldrinum 9–18 ár lut, tað er eitt svarlutfall upp á 31%.
2. partskanning: Frítíðarvanar hjá vaksnum	Spurnablaðakanning	Spurnablaðið varð sendt við posti til eitt umboðandi úrval av vaksnum. Samanlagt tóku 1.804 vaksni í aldrinum 17 ár ella eldri lut, tað er eitt svarlutfall upp á 31%.
3. partskanning: Kor hjá feløgnum og trivnaður	Spurnablaðakanning	Spurnablað varð sent til 253 feløg. 131 feløg svaraðu øllum spurningum (52%). Verða tey roknað uppí, sum svaraðu partvist, hava 172 feløg lagt sítt til kanningina (68%)
4. partskanning: Umstøður til virksemi á frítíðarøkinum.	Kortlegging av umstøðum Bíleggingaryvirlit Kvalitativt viðtal við tey, sum standa fyri	Skráseting av umstøðum til virksemi, sum allar kommunur hava fingið høvi til at vátta. Viðtal við tey, sum standa fyri á útvaldum støðum og síðani hava sent inn bíleggingaryvirlit fyri tey útvaldu støðini.
Kvalitativt støðisviðtal	18 kvalitativt viðtal (íroknað tað omanfyri nevnda viðtal við fyristøðufólk)	Kommunuumboð, felagsskapir, fyristøðufólk og umboð fyri mentamálaráðið. Viðtalið er síðan útskrivað og kodað í Nvivo og javnt og samt brúkt í greiningunum til at styðja uppundir og fáa úrslitini margbroyttari.

Umframt dátuheimildirnar omanfyri varð eisini ymiskt bakgrundartilfar fingið til vegar at stuðla upp undir greiningarnar annars. Tað er bæði galdandi fyri hagtalsupplýsingar og upplýsingar, ið eru fingnar frá føroysku kommununum.¹

¹ Vit vundu okkum til allar føroyskar kommunur viðvíkjandi kortlegging av umstøðum til virksemi, samband við feløg og annars eina røð av spurningum um frítíðarundirvísing, leiðreglur fyri stuðul o.a.

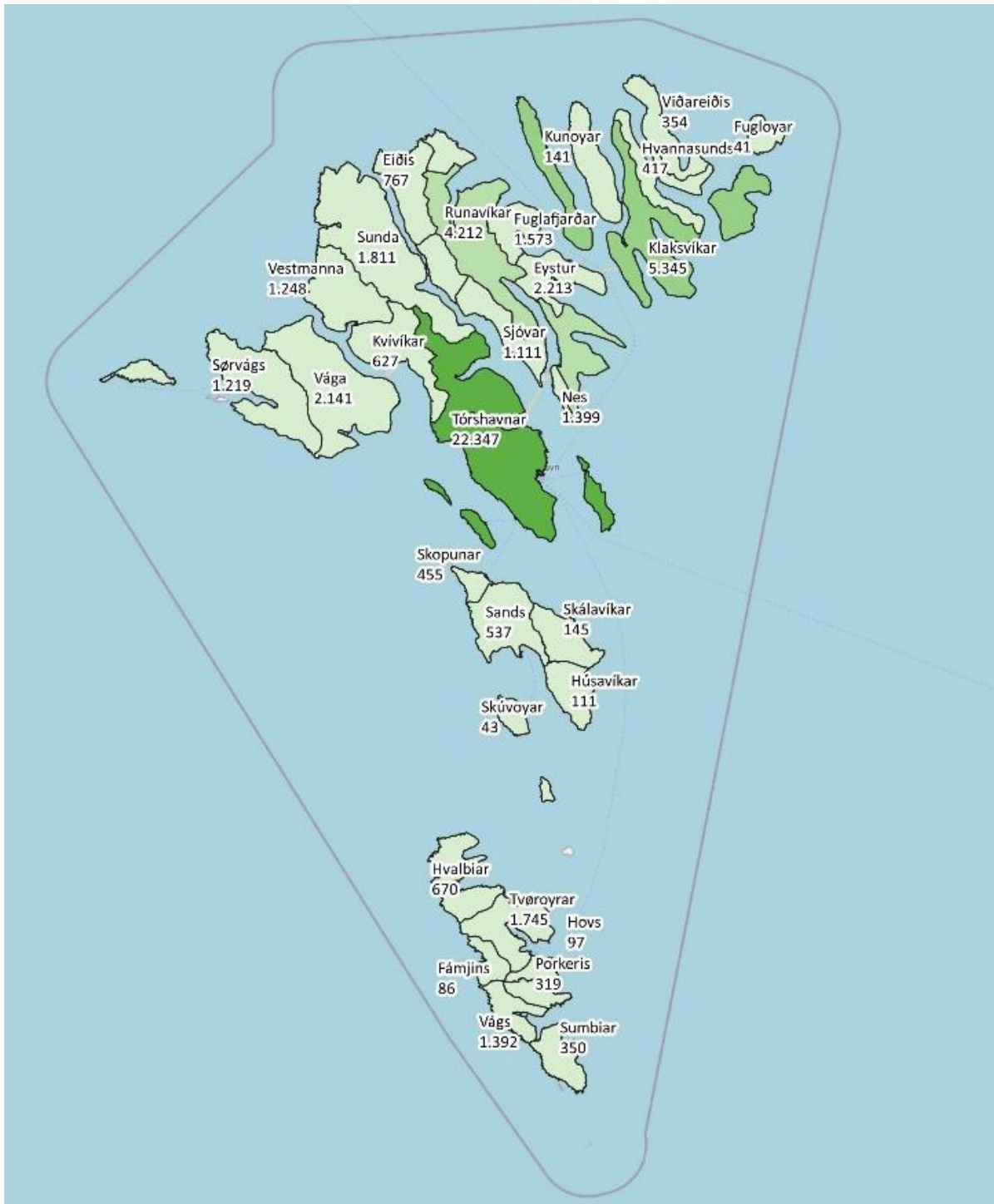
1. kapittul: Fólkið í Føroyum – landafrøði og búsetumynstur

Greiningin av frítíðarlívinum í Føroyum eigur at verða sett í mun til landafrøðilig og búseturlig viðurskifti. Fólkatalsgongdina er umráðandi at hava í huga, tá ið úrslitini av kanningunum skulu standa sína roynd. Eitt nú kunnu framtíðar búsetubroytingar seta frítíðarlívi og umstøðum til slíkt virksemi øðrvísi krøv enn nú. Niðanfyrri verður tiskil í stuttum tikið saman um tey serligu landafrøðiligu og búsetuligu viðurskiftini í Føroyum.

Føroyar eru eitt oyggjaland við 18 oyggjum. Í dag er munandi høgligari enn fyrr at fara millum bygdur og oyggjar, teir nýggju tunlarnir stytta ferðaleiðirnar. Í 2020 varð seinasti stóri tunnilin latin upp fyri ferðslu, hann bindur høvuðsstaðarøkið og Eysturoynna saman, og sum er, er ein tunnil til Sandoyar í gerð og tunnil til Suðuroyar í umbúna.

Í Føroyum eru 29 kommunur rættiliga ymiskar til støddar: Tórshavnar kommuna er størst og hevur 22.347 íbúgvur, Fugloyar kommuna er minst við einans 41 íbúgvum. Í januar 2021 búðu 52.916 fólk í Føroyum. Eins og mynd 1 vísir, býr nógv størsti parturin av fólkinum í Streymoynni ella í Eysturoynni, hinar oyggjarnar heldur ótættari bygdar.

Mynd 1: Íbúgvatalið í føroyskum kommunum (januar 2021)

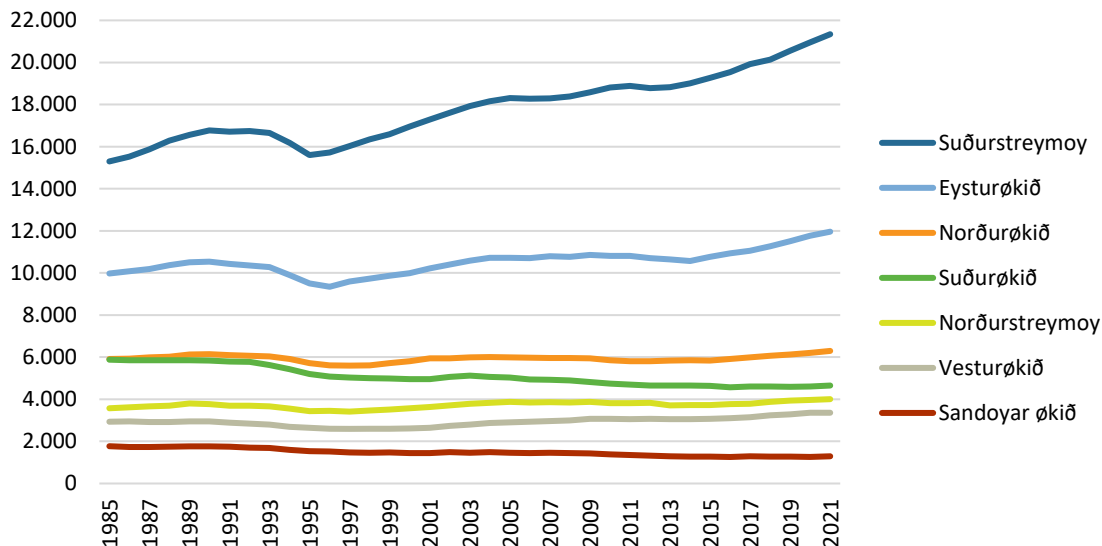

Kilde: (Hagstova Føroya, 2021b).

Tey seinastu tíggu árin er fólkatalið í Føroyum vaksið við oman fyri 5000 íbúgvum. Tað er serliga í høvudsstaðarøkinum, at fólkatalið er vaksið tey seinastu áratíggjuni, men eisini í øðrum øki hevur vøkstur verið í fólkatálinum. Afturímóti er fólkatalið minkað í teimum

syðru oyggjunum, Sandoy og Suðuroy (mynd 2). Í hesum økjum eru eisini lutfalsliga fleiri eldri enn aðrastaðni í landinum (Hagstova Føroya, 2021b).

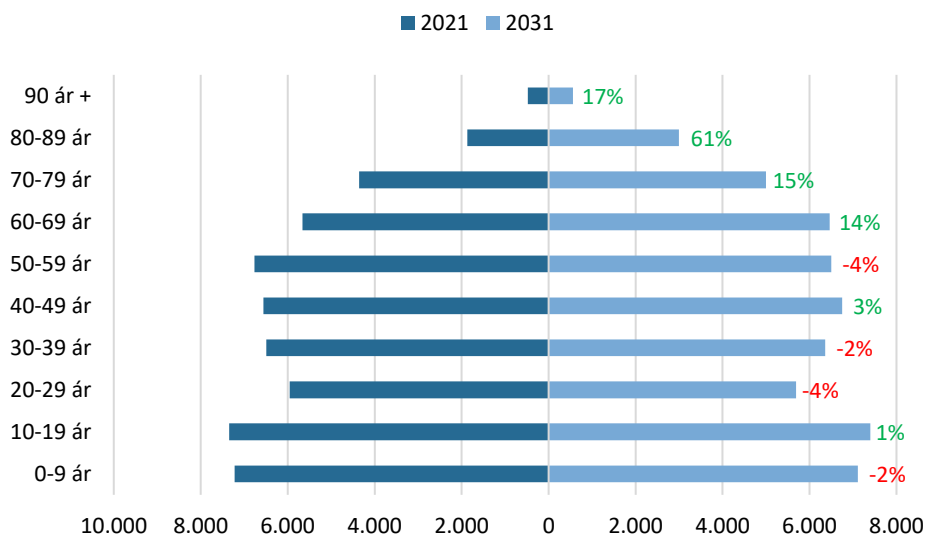
Mynd 2: Íbúgvar í Føroyum, øki

Myndin vísir gongdina í íbúgvatalinum eftir økjum (Hagstova Føroya, 2021b)

Fólkatalsforsagnir vísa, at tey komandi árin fer talið á eldri (+60 ár) at vaksa í stórum (mynd 3). Serliga fer aldersbólkurin 80–89 ár at vaksa, talið á íbúgvum í hesum aldersbólki ætlast at fara úr 1.866 í 2021 upp í 2.997 í 2031. Afturímóti kann roknað við, at talið á íbúgvum í yngsta aldersbólkinum fer at minka eitt vet – tey 10–19 ára gomlu undantikin.

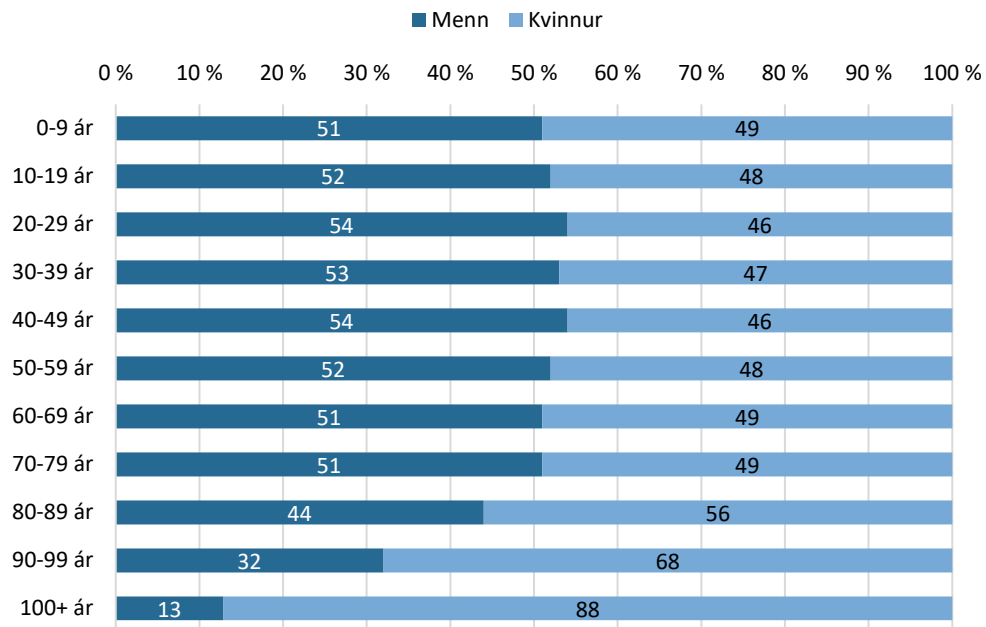
Mynd 3: Fólkatalsforsøgn fyrri alt landið 2021–2031, býtt eftir aldri

Myndin vísir fólkatalsforsøgnina fyrri alt landið 2021–2031. Kelda: Hagstova Føroya, 2021b.

Verður hugt at kynsjavnanum í fólkinum, eru kvinnur í minniluta í fólkinum sum heild. Tað er serliga galdandi fyri tey ungu og teir aldursbólkar, tá ið fólk vanliga hava familju og børn. Í aldursbólkinum 20–49 ár eru millum 53 og 54% av fólkinum menn. Afturímóti eru kvinnur í stórum meiriluta millum tey, sum eru eldri enn 80 ár (mynd 4).

Mynd 4: Fólkið í Føroyum eftir kyni og aldri (prosent)

Myndin visir kynsjavnan í føroyska fólkinum eftir aldri. Kelda: Hagstova, Føroya, 2021a.

2. kapittul: Hvussu frítíðarlívið verður skipað og karmarnir um tað

Hesin kapittulin lýsir í stuttum karmarnar um, og hvussu frítíðarlívið er skipað í Føroyum – bæði fyri landið alt og lokalt. Slíkur støðiskunnleiki er neyðugur, um tað skal bera til at seta úrslitini av greiningini inn í ein samfelagsligan og skipanarlígan samanhang – og somuleiðis til at kunna meta hana í mun til úrslitini av sambæriligum kanningum í øðrum Norðurlondum, har samanhangurin tekur seg annarleiðis út. Í landshøpi verður leikluturin hjá Uttanríkis- og mentamálaráðnum og teimum stóru landsfelagsskapunum útgreindur. Í lokalum høpi verður dentur lagdur á leiklutin hjá kommununum og tað frítíðarvirksemið, sum kommunurnar bjóða gjøgnum frítíðarundirvísing og musikkskúlar.

2.1. Frítíðarvirksemi í landshøpi

Leikluturin hjá Uttanríkis- og mentamálaráðnum

Í landshøpi hevur Uttanríkis- og mentamálaráðið ein týðandi leiklut, hvat kørmunum um frítíðarlívið viðvíkur. Ongar serstakar lógir ella politikkur er fyri karmarnar um arbeiðið í landshøpi,² men ráðið stuðlar umvegis fíggjarlógina fleiri felagsskapum og tiltøkum innan bæði ítrótt og á mentanar- og frítíðarøkinum annars.³ Talva 2 vísir, hvussu játtanirnar á fíggjarlógini fyri 2021 javnast út á tey ymisku økini og felagsskapirnar.

Mynd 2: Játtanir til ítrótt og frítíð á fíggjarlógini 2021 (upphæddir í krónum)

Ítróttur	Kr.
Samanlagt	11.250.000
ÍSF	9.650.000
Parasport Føroyar	300.000
Altjóða ítróttur	500.000
Úrvalsítróttur	800.000
Bygging av ítróttahøllum	
Ítróttahøllin í Sandoyggi	310.000
Hugasamband Føroya	
Samanlagt	1.300.000
Skapandi og útinnandi virksemi	
Samanlagt	3.115.000
Tónleikur og sangur	415.000
Symfoniorkestur Føroya	2.200.000
Føroyskur dansur	500.000
Áhugaleikur	800.000

² Stuðulin frá Føroyskum spølum, sum verður útgreindur seinni, er tó skipaður sambært lóg um ítróttavædding.

³ Brotið byggir á viðtal við starvsfólk í Uttanríkis- og mentamálaráðnum 17.09.2020 og á fíggjarlógjáltanina fyri 2021.

Fritíðarundirvísing	
Samanlagt	7.443.000
Alment virkseimi	5.943.000
Undirvísing í føroyskum fyri útlendingar	1.500.000
Skótarørslan	
Samanlagt	1.250.000
Musikkskúlar	
Nettóútreiðslur av musikkskúlum	16.438.000
Útreiðslur til musikkskúlar í alt	30.975.000
Gjald frá kommunum	14.537.000

Talvan vísir útreiðslurnar á fíggjarlógini 2021. Kelda: Fíggjarlógini 2021.

Landsfelagsskapir á økinum býta játtanina víðari út. Eitt nú býtir Ítróttasamband Føroya (ÍSF) pengar víðari út til sersambondini, og Sláið ring býtir ein stóran part av síni játtan út til limafeløgini.

Umframt tilskilaða stuðulin í talvuni omanfyri stuðlar Uttanríkis- og mentamálaráðið eisini onnur tiltøk – serliga tiltøk, sum venda sær til børn og ung – við sínum parti av tippingarpengunum. Sambært ráðnum er útgangsstøðið, at tað ikki ber til at fáa burtur av tippingarpengunum, um viðkomandi longu fáa eina játtan á fíggjarlógini. Í undantaksfórum kann stuðul tó veitast.

Landsfelagsskapir innan fyri mentanar-, ítrótta- og fritíðarøkið

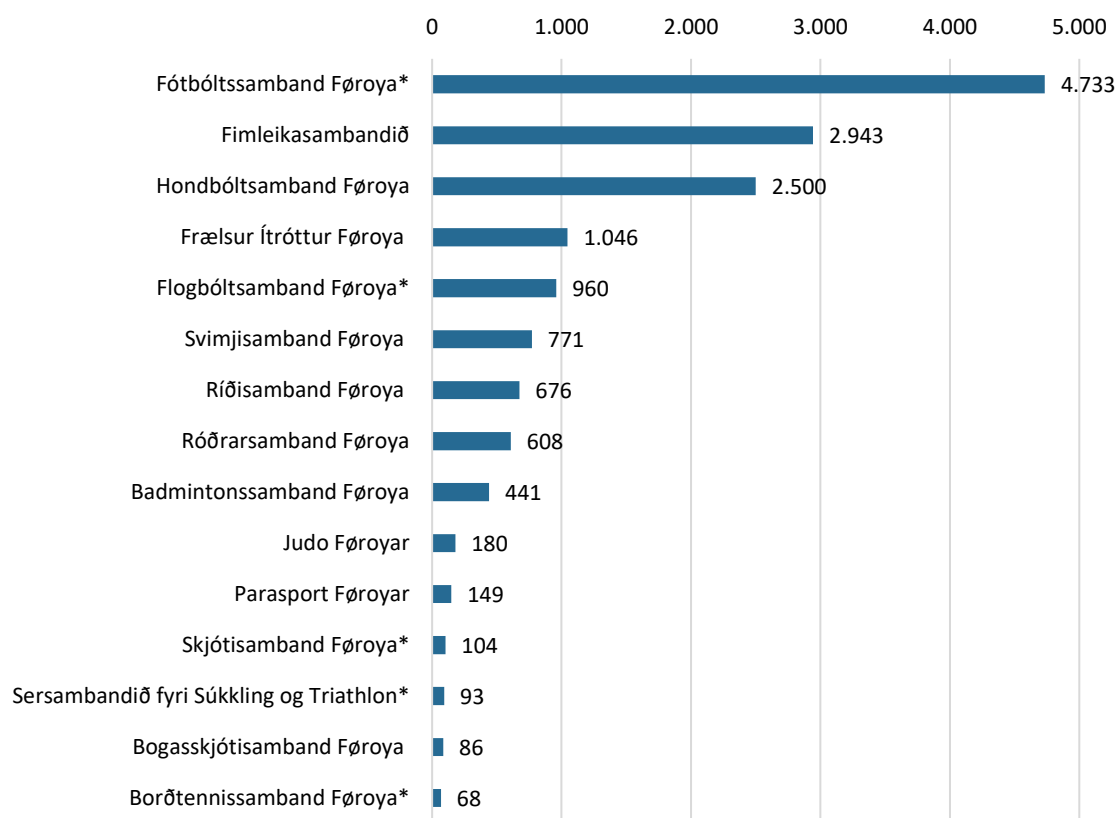
Á mentanar-, ítrótta- og fritíðarøkinum eru fleiri samskipanir og landsfelagsskapir. Hetta brotið gevur eitt yvirlit yvir tvær stórar samskipanir á økinum – ÍSF og FUR – ið til samans gera bróðurpartin av landsfelagsskapunum á økinum. Á mentanarøkinum verða harumframt fleiri landsfelagsskapir stuðlaðir á fíggjarlógini, og teir verða somuleiðis lýstir her.

Ítróttasamband Føroya (ÍSF)

Ítróttasamband Føroya (ÍSF) er ein samskipan av føroyskum ítróttafeløgum. ÍSF umboðar 16 sersambond og átta menningarsambond.⁴ Í 2021 taldu sersambondini og menningarsambondini 143 feløg (ÍSF 2021). Eftir seinastu uppgerðini vóru til samans eini 15.500 fólk virkin í feløgum undir ÍSF (Ítróttasamband Føroya, 2015). Sjálvt metir ÍSF, at í løtuni eru eini 20.000 fólk virkin í feløgum undir sambandinum (viðtal við ÍSF, 17.09.2020). Mynd 5 vísir, hvussu limatalið javnast út á tey einstøku sersambondini sambært seinastu limauppgerðini.

⁴ Tey átta menningarsambondini eru: Styrkisamband Føroya, Dartsamband Føroya, Tennissamband Føroya, Seyðahundasamband Føroya, Taekwondosamband Føroya, Golfsamband Føroya, Billardsamband Føroya og Boksissamband Føroya. Menningarsambond kunnu sum frá líður gerast sersambond, um tey í minsta lagi umboða trý feløg og hava minst 50 limir. Harumframt skulu sambondini hava havt áhaldandi virkseimi við skipaðum meistarakappingum í minsta lagi trý ár.

Mynd 5: Yvirlit yvir limatalið í sersambondunum

Myndin vísir limatalið í sersambondunum, soleiðis sum tað var gjørt upp í 2017, tó soleiðis at * = limatalið, sum tað var gjørt upp í 2015. Harumframt var limatalið fyri Frosmenn gjørt upp í 2015, men tey tøluni eru lögð burturúr her, av tí at Frosmenn eru ikki eitt sersamband í 2021. Kelda: Itróttasamband Føroya 2015 (dagført 2018).

Løgtingið og Ítróttavædding fígga ÍSF við hvør sínari helvt. Samanlagt er fíggarætlanin hjá ÍSF 20 milliónir krónur, og av hesum 20 milliónunum fara um leið 13,8 milliónir beinleiðis til ser- og menningarsambondini. Øll sersambondini fáa eina grundupphædd, men bróðurparturin av pengunum verður býttur í mun til virkseimið.

Føroya Ungdómsráð (FUR)

Føroya Ungdómsráð (FUR) er ein samskipan fyri tað barna- og ungdómsarbeiðið, ið verður gjørt um alt landið. FUR umboðar 22 landsfeløg og 29 lokalfeløg. Lands- og lokalfeløgini fevna um sera fjølbroytt virkseimi, eitt nú skótar, sjónleik, tónlist, føroyskan dans, borðspøl, kór, politisk ungmanna feløg, kristin barna- og ungdómsfeløg o.a.

Landsfeløgini undir FUR hava í alt 4.745 limir (tøl frá 2020).⁵ Av hesum limaskara hava 1.536 rætt til stuðul frá FUR, sum krevur, at viðkomandi limur rindar limagjald og undir 30 ár við ársenda í fjør (limatalsuppperð frá FUR). Eitt heildaryvirlit yvir limafeløgini hjá FUR sæst í fylgiskjølunum (talva 79).

⁵ Limaskapur í FUR er treytaður av, at eitt felag hevur minst 30 limir undir tretivu ár. Ein onnur treyt er, at landsfeløg eru umboðað í minst trimum av teimum fimm áður tilskilaðu valøkjunum. Ráðið skal skipast fólkaræðisliga og hava eina fólkaræðisliga valda nevnd, og nakrir av nevndarlimunum skulu vera ung undir 30 ár.

FUR er fíggað við tippingarpengum og fekk í 2020 2.938.000 kr. frá Ítróttavedding. Bróðurparturin av hesum pengum varð býttur út sum rakstrarstuðul til limafeløgini. Landsfelagsskapirnir fingu 1.249.330 kr. og lokalfeløgini 729.619 kr. Rakstrarstuðulin verður roknaður eftir talinum á limum, sum rinda limagjald. Feløgini í FUR kunnu eisini søkja um verkætlanarstuðul. Í 2020 vórðu 19 umsóknir um stuðul játtaðar, í alt 300.000 kr. (FUR 2021).

Felagsskapir í skótarørsluni gera ein stóran part av limatalinum í FUR og hava ein týðandi leiklut í barna- og ungdómsarbeiðinum. Í Føroyum eru trýggjar skótasamskipanir: KFUM-skótar, KFUK-skótar og Skótasamband Føroya, tær hava til samans um leið 900 limir. KFUM- og KFUK-skótar virka á kristnum virðisgrundarlagi, og tað er í høvuðsheitum munurin á teimum og Skótasambandinum. Hesar trýggjar samskipanirnar fáa tippingarpengar frá FUR. Skótasamskipanirnar hava harumframt Skótaráðið, sum er fyri alt landið og fær eina játtan á fíggarlógini upp á um leið 1,2 milliónir krónur. Játtanin verður partvíst býtt út til samskipanirnar eftir limatali. Lokalu skótaliðini – sum nevnt omanfyri – søkja um rakstrar- og verkætlanarstuðul frá FUR. Somuleiðis kunnu tey søkja kommunurnar um stuðul, men fáa onga fasta játtan frá teimum.⁶

Aðrir landsfelagsskapir á mentanarøkinum

Umframt ÍSF og FUR og limafeløg eru nakrir felagsskapir afturat á mentanarøkinum. Talva 3 er eitt yvirlit yvir hesar landsfelagsskapir og limafeløg teirra.

Talva 3: Yvirlit yvir aðrar landsfelagsskapir á mentanarøkinum

Landsfelagsheiti	Hvussu nógv limafeløg
Sláið Ring	15 dansifeløg og ein ungdómsdeild (ungdómsdeildin er eisini limur í FUR)
Meginfelag Áhugaleikara Føroya (MAF)	8 limafeløg
Kórsamband Føroya	20 kór
Meginfelag fyri Føroysk Hornorkestrur	8 orkestrur (6 hornorkestrur og 2 harmoniorkestrur)

Talvan er eitt yvirlit yvir hinar landsfelagsskapirnar á mentanarøkinum og limafeløg teirra. Keldur: www.sr.for, www.maf.fo, www.kor.fo og formaðurin í Meginfelagnum fyri Føroysk hornorkestrur.

Teir mongu landsfelagsskapirnir og lokalfeløgini á mentanarøkinum vísa, at í Føroyum er ein rótgrógvinn hevd fyri sangi, sjónleiki, dansi og ikki síðst tónleiki (Andreassen 1992, 230, Bamford 2012, 15 og frameftir). Orðini, sum formaðurin í Sláið ring hevur um teirra arbeiði, er ein greið ábending um, hvussu stóran týdning mentanarvirksemi hevur:

⁶ Grundað á viðtal við fyrrverandi skótaleiðara hjá KFUM-skótunum.

“Dansurin er ein ringdansur og stavar frá miðöld og mundi verða dansaður víðahvar í Evropa tá. Ein skipari leiðir dansin og kvøður fyri, hini taka undir. Har eru eingi ljóðføri uppi, hetta eru kvæði og siga søgur. Hetta hevur verið ein máti at siga frá hendingum úti í Evropa, ein máti at leggja sær ymiskt minnisvert í geyma, og tí eru kvæðini ikki broytt so nógv heldur (...)”

Formaður, Sláið Ring

Sláið ring leggur dent á at stuðla teimum limafeløgum, ið skipa fyri barna- og ungdómsdansi til at tryggja, at dansurin verður livandi partur av lívinum hjá komandi ættarliðum. Harumframt hevur Sláið ring eisini eina ungdómsdeild, Ung í dansi, ið sum sagt er limur í FUR.

2.2. Lokalt virksemi

Lokalt eru kommunurnar avgerandi fyri, hvørjar karmar ítrótta- og frítíðarlívið hevur. Umstøðurnar til virksemi eru ríknar kommunalt, og harumframt stuðla kommunur javnan upp undir felagslívið við at játta pening til felagsraksturinn ella serstøk tiltøk. Í Danmark er kommunalur stuðul til felagsskapir skipaður við heimild í lóg um fólkaupplýsing, men í Føroyum er eingin lógarkarmur um stuðulin og misjavnt, hvussu ymsar kommunur seta karmarnar. Eisini stendur tað til kommunurnar sjálvar at bjóða musikk- og kvøldskúlaundirvísing. Hesi økini eru kortini skipað við lóg um ávikavist musikkskúlar og kvøldskúlar.⁷

Niðanfyrir verður í stuttum greitt frá, hvønn leiklut kommunurnar hava í mun til stuðulin, sum felagslívið fær. Hesin parturin byggir á frágreiðingar frá kommunum um møguligan politikk og leiðreglur á økinum umframt dømi úr viðtalum við úrvaldar kommunur. Síðani verður kvøld- og musikkskúlaøkið lýst serstakliga – fyrst og fremst við støði í tøkum hagtølum fyri økið.

Kommunalir karmar um ítrótta- og frítíðarlív

Kommunur stuðla felagsarbeiði bæði við at útvega umstøður, eitt nú vøllir og høli, og við beinleiðis fígging. Summar kommunur – men verri enn so allar – hava sett sær skrivligar leiðreglur fyri, hvussu stuðul skal tillutast. Átta av teimum 29 kommununum sendu okkum sínar leiðreglur í sambandi við kanningina, og hetta eru fyri tað mesta stórar kommunur.

Ein gjøgnumgongd av hesum leiðreglum vísir, at hetta eru stuðulsskipanir í breiðastu merking, sum ikki endiliga eru ætlaðar felagsarbeiðinum burturav. Kommunur kunnu eisini stuðla øðrum tiltøkum í mentanar- og frítíðarlívinum. Í fleiri leiðreglum verður t.d. tikið fram, at viðkomandi kommuna stuðlar plátu- og bókaútgávum, listaframsýningum, sjónleiki o.ø. Dentur verður sostatt eisini lagdur á útinnandi list og mentan, sum ikki er

⁷ <https://www.logir.fo/Logtingslog/70-fra-30-06-1983-um-fritidarundirvising-vm-sum-seinast-broytt-vid-logtingslog-nr-124-fra> og <https://www.logir.fo/Logtingslog/83-fra-29-05-2017-um-musikkskulaskipan-Musikkskulalogin>

partur av felagsvirksemi. Niðanfyri eru tvey ymisk dømi tilskilað um virksemið, sum kommunur stuðla:

“§ 2 Verkætlanir, tiltøk og átøk, sum kunnu fáa stuðul

Stk. 1. Stuðul kann verða latin til verkætlanir, tiltøk og átøk innan hesi endamál:

- a) Listarligt og mentanarligt virksemi sum t.d. framsýningar, framførslur, konsertir og bóka- og tónleikaútgávur.
- b) Fyriskipan av ráðstevnum, seminarum v.m. um mentan og list.
- c) Frítíðarvirksemi sum t.d. ítrótt og skótar.”

Leiðreglur, Tórshavnar Kommuna

“Stuðul verður latin til virksemi hjá persónum, sum búgva í kommununi:

- Ítrótt
- Sang og tónleik
- Sjónleik í breiðastu merking
- Myndlist og skapandi arbeiði í breiðastu merking - heimavirki og gamalt handverk íroknað.
- Áhugafeløg og samkomur
- Bóka- og plátuútgávu
- Blaðútgávu
- Uttanlandaferðir hjá skúlaflokkum frá 1. flokki til miðnám.”

Leiðreglur, Fuglafjarðar Kommuna

Eins og sæst omanfyri nevna summar kommunur eisini stuðul til námsferðir og tiltøk. Tvær kommunur nevna, at tær lata stuðul til matgerð og høli í sambandi við 100 ára føðingardagar hjá privatfólki. Felagslívið er tí bert eitt av mongum endamálum, ið kommunur stuðla. Nýliga hava fimm kommunur tikið eitt sokallað frítíðarkort í nýtslu. Á hesi kort fáa børn og ung eina árliga upphædd, ið tey kunnu brúka til at ganga til frítíðarítriv. Henda skipanin, og hvussu hon verður brúkt, er útgreinað í fylgiskjølunum til kanningina.

Í leiðreglunum hjá teimum flestu kommunum verður undirstrikað, at tað eru fyrst og fremst tiltøk og virksemi í kommununi, ið verða stuðlað til frama fyri borgararnar. Í øllum leiðreglunum er tað eisini ein fortreyt, at søkjast skal skrivliga, men tað er ójavnt, um kommunur stuðla áhaldandi ella áseta umsóknarfreistir. Mark er eisini fyri, hvør kann játta stuðul, alt eftir upphæddini. Í Tórshavnar kommunu verður stuðul játtaður fyrisingarliga, er upphæddin 12.000 kr. ella minni. Verður biðið um størri upphæddir oman fyri 12.000 kr., skal umsóknin viðgerast í nevnd (leiðreglur hjá Tórshavnar kommunu). Í summum av teimum smærru kommununum verður avgerð tikin um smærri upphæddir í mentanarnevndini, men størri upphæddir skal annaðhvørt fíggarnevndin ella býráðið játta (sí eitt nú leiðreglur hjá Vágs, Vága og Eysturkommunu). Summar kommunur seta eisini sum krav, at feløg hava eginfígging. Sum eitt nú í hesum døminum niðanfyri:

”Stk. 2: Stuðulin er treytaður av, at feløg og áhugabólkar sjálvi hava eina hóskaði eginløgu til rakstur in av virkseminum so sum limagjald, tiltøk, sølu o.a., umframt sjálvboðið arbeiði.

Stk. 3: Stuðulin kann vera eitt bruttogjald ella eitt gjald fyri hvønn skrásettan lim í felagnum. ”

Leiðreglur, Sjóvar Kommuna

Í flestum leiðreglum eru kortini ongar greitt tilskilaðar treytir settar feløgum, sum søkja. Fleiri av kommununum nevna, at als ikki øll feløg fáa stuðul. Javnán er tað so, at summi feløg fáa ein fastan rakstrarstuðul, og onnur søkja um styrk til serlig tiltøk – sum eitt nú í hesum brotunum niðanfyrri:

”Nógv av teimum søkja onkuntíð um studning frá kommununi. T.d. Bridgefelagið, í fjør fingur tey stuðul til at hava Tórshavn International Bridge Open. Heilt fá av teimum fáa rakstrarstuðul frá kommununi. Serliga ikki ítróttafeløgini, men tey hava gjarna atgongd til hentleikar, kommunan útvegar teimum høllir og svimjihyljar og høli. Kortini fáa fót bóltfeløgini ein árigan rakstrarstuðul og somuleiðis onkur feløg innan sjónleik og søvn o.tíl.”

Embætismaður, Tórshavnar Kommuna

”Tey søkja um stuðul til sítt dagliga virksemin hvørt ár. Og tann stuðulin verður tillutaður so nøkulunda eftir, hvussu nógvar limir tey hava í felagnum. Men tað er nú eisini so, tey feløgini, sum standa seg væl, tað er verri enn so altíð, tey søkja um stuðul. Klára tey seg sjálv, søkja tey ikki. Men her í kommununi fer 1 millión til stuðul. Og tá snýr tað seg bæði um ítrótt, men eisini bókaútgávur, tónleik og tiltøk. Og tað er eisini so, at søkja aðrir sjónleikarbólkar um stuðul til tiltøk her í bygdini, so fáa tey stuðul til tað. Altso alt sovorðið, sum dregur fólk og okkara borgarar kunnu uppliva, tað verður stuðlað.”

Embætismaður, Fuglafjarðar Kommuna

Bæði viðtal og leiðreglur benda á, at tað er misjavn, hvussu kommunur tilluta stuðul. Stuðul til felagslívið á frítíðarøkinum í Danmark krevur, at kommunurnar sambært lógini um fólkaupplýsing skulu orða greiðar og sakligar treytir fyri stuðulsveiting til fólkaupplýsandi feløg, men í Føroyum afturímóti eru treytirnar í kommunalu leiðreglunum ógvuliga yvirskipaðar, og viðkomandi kommunur taka støðu viðvíkjandi hvørjari einstakari umsókn. Fleiri kommunur siga, at tær meta seg ikki hava tør v á formligari mannagongdum í sambandi við stuðul, av tí at tær eru so smáar:

Spyrjari: ”So tykkum dámar enn betur at hava hetta eitt sindur leysligt og taka støðu frá umsókn til umsókn í staðin fyri at hava heilt objektivar treytir fyri stuðli?”

Svarari: "Ja, ja, tað gera vit. Og hesin stuðulin, tann sum er meira áhaldandi, tað er sovorðið, sum er íkomið við tíðini. Tað er ikki nakað, vit hava tikið støðu til, at soleiðis skal tað vera, tað er meira ein siðvenja, vit hava havt, og tað ber til at liva við. So hví broyta tað? Altso, eg skilji væl tær størru kommunurnar, at har vilja teir hava meira skipað viðurskipti. Tað er skilagott. Men her í okkara kommunu halda vit okkum hava tamarhald á hesum."

Embætismaður, Eysturkommuna

Harumframt er einki alment krav um felagsskipan, men tað er ein avgjørd treyt sambært donsku lógini um fólkaupplýsing. Í Føroyum bera stuðulsskipanirnar brá av, at dentur verður lagdur á at stuðla tiltøk og virkseimi, sum gagnar borgarunum í kommununi. Í royndum eru tað kortini feløgini, sum fáa bróðurpartin av stuðlinum, av tí at tey standa fyri tí mesta av ítrótt- og frítíðarvirkseminum, men felagsskipanin hevur minni at siga í mun til tær formligu treytirnar, sjálvt um tær eru misjavnar frá kommunu til kommunu. Hugburðurin hjá feløgunum til tær kommunalu leiðreglurnar og stuðulsskipanirnar verður lýstur í 3. partskanning.

Viðvíkjandi umstøðum til virkseimið eru tær yvirhøvdur á ítrótt- og frítíðarøkinum kommunal ogn, og tískil hava viðkomandi kommunur ta yvirskipaðu ábyrgdina av rakstrinum, og hvussu atgongd til teirra verður skift. Fleiri kommunur taka í viðtali fram, at tær lata feløgini fáa ókeypiss atgongd og meta tað sum ein part av sínum stuðli til felagslívið. Um feløg hava egnar umstøður til sítt virkseimi/høli, hjálpir kommunan teimum fíggjarliga við tí.

"Her hjá okkum hava vit gjørt soleiðis, at vit útvegaðu umstøður óskeypiss til øll feløgini, tað er so líkasum tað eina: Tey gjalda ikki fyri at vera har, tey fáa so nógvar tímar, tey hava brúk fyri (...) Og so hava vit ein lítlan part, sum verður býttur millum tey bæði róðrarfeløgini, tí tey hava síni egnu høli, sjálv bygt tey og reka tey. Og har býta vit ta puljuna eftir útreiðslunum, tey hava havt av hølunum tað seinasta árið.

Embætismaður, Runavíkar Kommuna

Tað er misjavn frá kommunu til kommunu, hvussu nógva tíð feløgini fáa tillutað at brúka kommunalar umstøður til sítt virkseimi. Í teimum smærru kommununum verða bíleggingar gjørdar við telduposti til viðkomandi fyristøðufólk, tær størru kommunurnar afturímóti hava elektroniskar bíleggingarskipanir, sum fyristøðufólkini umsita. Serliga fótbóltsfeløgunum er ofta latið upp í hendur sjálvum at umsita býtið av vallartíðini. Tær ymisku bíleggingartilgongdirnar eru útgreindar í 4. partskanning.

Frítíðarundirvísing (kvøldskúlarnir)

Í Danmark skipa feløg fyri kvøldskúlaundirvísing, men í Føroyum eru tað kommunurnar, ið standa fyri kvøldskúlunum.⁸ Fíggjarliga eru útreiðslurnar býttar millum land og

⁸ Frítíðarvirkseimið fyri børn og ung kann tó í onkran mun samanberast við virkseimið, sum ungdomsskúlar standa fyri í Danmark, men tað er eisini kommunalt.

kommunur.⁹ Hetta er heilt øðrvísi enn í Danmark, har tað liggur á kommununum burturav at stuðla kvøldskúlunum við at gjalda leiðara- og læraralønir, og stuðulin er skipaður eftir lógini um fólkaupplýsing.

Stórur munur er eisini á almennu útreiðslunum til kvøldskúlaundirvísing í londunum báðum. Í Føroyum er stuðulin til frítíðarundirvísing smáar 190 kr. fyri hvønn íbúgva, tá eru bæði stuðulin frá Uttanríkis- og mentamálaráðnum og kommununum íroknaður.¹⁰ Í Danmark fáa kvøldskúlarnir samanlagt eina upphædd, ið svarar til 54 kr. fyri hvønn íbúgva í kommunalimum stuðli (Thøgersen 2021) (tøl frá 2019).¹¹

Tað eru trý sløg av frítíðarundirvísing í Føroyum: Almenn frítíðarundirvísing, frítíðarvirksemi fyri børn og ung umframt serfrítíðarundirvísing. Tey trý sløgini fevna um ymiskt virksemi og venda sær til ymsar málbólkar.

Talva 4 vísir yvirlit yvir tey trý sløgini av undirvísing. Í fylgiskjølunum til kanningina er ein útgreinandi lýsing at finna av lærugreinabýti og luttakaratali bæði í almennari frítíðarundirvísing og frítíðarvirksemi fyri børn og ung, sum eru tey bæði týðningarmestu sløgini í føroyskum frítíðarlívi. Í 2020 var almenn frítíðarundirvísing í 21 av 29 kommunum í Føroyum og frítíðarvirksemi í 13 kommunum.

Talva 4: Frítíðarundirvísing, eyðkenni og vídd

	Treytir	Dømi um lærugrein	Útbreiðsla og vídd (2020)
Almenn frítíðarundirvísing	Luttakarar skulu vera í minsta lagi 14 ár	Mál, sangur, tónleikur, hondarbeiði o.a.	21 kommunur 5.021 luttakarar
Frítíðarvirksemi	Fyri ung undir 25 ár	Sangur, drama, ítróttur, talv o.a.	13 kommunur 1.366 luttakarar
Serfrítíðarundirvísing	Próvtøkumiðað undirvísing	Próvtøkumiðað undirvísing, grunnskeið í landbúnaði, serundirvísing fyri vaksni, føroyskt fyri útlendingar o.a.	12 kommunur 688 luttakarar

Myndin vísir eyðkenni og víddina í frítíðarundirvísingini í Føroyum javnað út á tey trý sløgini av undirvísing.

Keldur: Hagstova.fo: UV08010, uppperð frá mentamálaráðnum um býtið millum kommunur. Lóg um frítíðarundirvísing.

⁹ Tað er tó ikki galdandi fyri ta serligu frítíðarundirvísingina, sum staturin fíggjar burturav.

¹⁰ Í útrokningunum er ætlað, at útreiðslurnar hjá kommununum eru um leið ein triðingur av útreiðslunum á fíggjarlógini. Tað kemst av, at kommunurnar lata helvtina av útreiðslunum til almenna frítíðarundirvísing og frítíðarvirksemi í stuðli, og staturin tekur allar útreiðslur av teirri serstøku frítíðarundirvísingini á seg. Ein ávís óvissa er tí í útrokningunum. Harumframt skal havast í huga, at kommunurnar kunnu seta undirvísingavirksemi í gongd, sum ikki hevur rætt til stuðul frá undirvísingamálaráðnum. Møguligar útreiðslur av tí eru heldur ikki tiknar við í útrokningarnar.

¹¹ Í 2019 var kommunali stuðulin til kvøldskúlaundirvísing samanlagt 313.713.000 kr. Tey landsumfatandi upplýsingafeløgini fáa harumframt eina upphædd eftir útlutingarlógini. Henda upphædd fer tó ikki beinleiðis til undirvísingavirksemi.

Musikkskúlaundirvísingin

Í Føroyum er ein framkomin musikkskúlaskipan, ið fyrst og fremst vendir sær til børn og ung undir 25 ár. Sum er eru 13 musikkskúlar kring landið. Sambært nýggjastu hagtølum luttóku 2.812 børn og ung í virkseminum hjá musikkskúlunum skúlaárið 2014/15 – bytt út á ymiskar musikklinjur.¹² Hetta eru kortini ikki eindømisluttakarar, við tað at stórir partur av næmingunum bæði gongur til undirvísing í einum ljóðføri og samstundis til undirvísing í samanspæli og tískil verður taldur fleiri ferðir. Verða tey, sum tóku lut í samanspæli, lögð burturúr, var talið á luttakarum sama ár 1.820, og tað man vera tað rættara talið á eindømisnæmingum.¹³

Musikkskúlarnir eru tískil ein týðandi táttur í frítíðarlívnum hjá nógvum føroyskum børnum, og hetta verður eisini staðfest í barnakanningini seinni í frágreiðingini. Kanningin vísir, at 16% av føroyskum børnum í 4.-10. flokk ganga til undirvísing í musikkskúlahøpi (4. kapitull).

Útreiðslurnar hjá landinum til musikkskúlan vóru í 2021 í alt góðar 16 milliónir – og tað svarar til um leið 300 kr. upp á hvønn íbúgva. Afturat koma so útreiðslurnar hjá kommununum á hesum øki.¹⁴ Viðtalið vísir, at luttøkugjaldið í Føroyum – hóast ymiskt eftir kommunum – er munandi lægri enn í donskum musikkskúlum.

Ábyrgdin av musikkskúlaskipanini er bytt millum land og kommunur. Stjórin er landssettur og setur undirvísarar í starv saman við leiðarum á staðnum. Umframt at seta tónleikalærarar hevur stjórin um hendi at býta tímar og ljóðføri. Kortini hava kommunurnar ábyrgdina av praktisku fyriskipanini, og hvussu undirvísingin fer fram.

Treytin fyri at fáa starv í musikkskúlanum er, at viðkomandi hevur konservatoriútbúgving, og tað millum annað skilur undirvísingina í musikkskúlanum frá kvøldskúlaundirvísingini. Summastaðni verður undirvíst í skúlatíð, aðrastaðni uttan fyri skúlatíð, tað verður avgjørt lokalt.¹⁵ Í mong ár hava bíðilistar verið til at sleppa í musikkskúlan nógvastaðni (Bamford 2012, 47), og áhugin fyri musikkskúlanum er yvirhøvur stórir og hevur verið vaksandi leingi:

“Tað veksur, og í ár hava vit fingið eina eitt sindur hægri játtan, av tí at vit hava økt talið av lærarum við 4½ starvi, og vit vænta, at tað fer at vaksa næsta ár við. Musikkskúlin hevur gott orð á sær í Føroyum, so politikararnir eru sinnaðir at økja játtanina.”

Musikkskúlastjóri

¹² 33 av hesum eru yvir 25 ár, men restin undir 25 ár.

¹³ Kortini tekst ikki fyri, at summir næmingar ganga til ymist annað virksemin – eitt nú tónleikaásthøvi og hoyrilæru, sum eisini javnan er ískoyti til eina aðra musikklinju.

¹⁴ Í figgjarlógini sæst, at smáar 31 milliónir eru játtadar til musikkskúlaøkið. Kommunurnar rinda kortini helvtina av læraralønunum í musikkskúlanum, tí verður nettoútreiðslan á figgjarlógini 16,4 milliónir (Figgjarlógarjántan fyri 2021).

¹⁵ Grundað á viðtal við musikkskúlastjóra 11.06.2021.

Klassiski tónleikurin og klassisk ljóðføri fylla nógv í musikkskúlaundirvísingini, rútmiski tónleikurin afturmóti er ein avmarkaður partur av undirvísingini, og tað er rættiliga nógv øðrvísi enn í Danmark, har undirvísing í klaver- og akustiskum gittarspæli er størsti parturin av musikkskúlavirkseminum (Kulturministeriet 2017, 17).

Sambært musikkskúlastjóranum er tað tilvitað, at dentur verður lagdur á hetta ljóðførið í Føroyum, hóast tað ikki endiliga er har, størsti eftirspurningurin er:

Spyrjari: "Men vil tað so siga, at tit bera so í bandi, fyri at ikki øll skulu ganga til klaver- og gittarspæl, at tit ikki bjóða fleiri tímar í tí, hóast eftirspurningurin er størri, og í staðin bjóða aðrar tímar, sum tað so ber til at tekna seg til?"

Svarari: "Ja. Tað ljóðar eitt sindur bonskt, men tað eru nú eisini aðrir útbjóðarar, kvøldskúlarnir, frítíðarundirvísingin o.s.fr. Søguliga er tað jú so, sum tit helst vita, at hevdbundin tónleikaundirvísing hoyrir til eina skúlasinnaða verð, ta klassisku. Tað rútmiska er langt aftanfyri, og tað vil siga, tað er mítt uppáhald, at rútmiski tónleikurin saktans kann trívast næstan líka væl her uttan nakran musikkskúla, tí hatta er ein heilt annar pallur, har tú lærir teg sjálvan og lærir av øðrum. Tað ber ikki til við klassiskum tónleiki, hann krevur vegleiðing."

Musikkskúlastjóri

Í fylgiskjølunum til kanningina er útgreinað, hvussu luttakararnir verða býttir út á ymisku linjurnar í musikkskúlunum (mynd 113).

1. PARTSKANNING: FRÍTÍÐARVANAR HJÁ BØRNUM

Inngangur: Frítíðarvanar hjá børnum

1. partskanning viðger – við støði í úrslitunum av skúlabarnakanningini – luttøkuna hjá børnum og ungum í bæði ítrótti og rørslu (3. kapittul) og somuleiðis í ítrivs- og frítíðarvirksemi (4. kapittul). Síðani verður frítíðarlívið hjá børnum og ungum tikið serliga við atliti at bæði ítrótti og frítíðarlívinum annars (5. kapittul). At enda verður lýst, hvussu luttøka hjá børnum og ungum í ítrótti og frítíðarlívi annars umskarast, og mett um trivnaðin (6. kapittul).

Eftirkunningin leggur serliga dent á kyns- og aldursmunir og somuleiðis á møguligan landafrøðiligan og sosialan mun so frægt, sum dátugrundarlagið loyvir. Av tí at tílíkar kanningar ongantíð fyrr eru gjørdar í Føroyum, ber ikki til at gera søguligar samanberingar.¹⁶ Samanbórið verður við samsvarandi kanningar í Danmark (Rask og Eske 2020) í Grønlandi (Eske et al. 2019).¹⁷

Mannagongdir og dátugrundarlag

1. partskanning hevur fyrst og fremst støði í eini spurnablaðakanning millum føroysk skúlabørn, sum gingu í 4.-10. flokk tíðarskeiðið 19. mars til 6. juli 2021. Í alt tóku 1.504 børn og ung í aldrinum 9–18 ár lut, og svarlutfallið var samsvarandi 31%. Næmingarnir hava í einum skúlatíma vegleidd av lærara sínum svarað einum spurnablaði á internetinum. Innbjóðingarbrævið til spurnablaðakanningina varð sent øllum skúlaleiðarum á viðkomandi skúlum, og hjáløgd var ein nágreinilig læraravegleiðing og eitt kunningarbræv til foreldrini.

Royndirnar av øðrum kanningum í Danmark vísa, at ein sannari mynd fæst, um børn og ung svara spurnablaðnum í skúlatíð heldur enn eftir almennari innbjóðing. Tá ið kanningar verða gjørdar eftir almennari innbjóðing, verður eitt nú luttøka í ítrótti og frítíðarvirksemi yvirmett, tí roknast kann við, at børn og ung eru villigari at svara, um tey hava áhuga fyri ítrótti og/ella frítíðarvirksemi.

Tá ið dáturnar vórðu savnaðir inn, var tíverri ikki gjørligt at staðfesta svarlutfallið í hvørjum skúla sær. Skúlnir eru í staðin býttir sundur í seks øki: Høvuðsstaðarøkið (Suðurstreymoy), Norðurstreymoy, Norðurøki (Norðoyggjar), Suðurøkið (Sandoy og Suðuroy), Vesturøkið (Vágar) og Eysturøkið (Eysturoy). Við tí í huga vendu vit okkum til skúlaleiðarar skrivliga og gjøgnum telefon at rykkja eftir svári í teimum økjum, har svarlutfallið var lægst. At vit ikki vendu okkum til hvønn skúla sær at rykkja eftir svári kann hava ávirkað samanlagda svarlutfallið.

¹⁶ Í 2012 varð ein kanning gjørd av frítíðarvanum hjá ungum (UngtFólk, 2012). Kanningin fevnir tó burturav um næmingar í 9. flokki og kann tískil ikki brúkast til at lýsa langtíðargongdina.

¹⁷ Samanberingarnar skulu takast við tí fyrivarni, at kanningarnar í Føroyum og Danmark eru gjørdar ávikavist í 2021 og 2020, altso meðan korona hevur gingið, men kanningin í Grønlandi er frá 2019 og tískil ikki ávirkað av koronu.

Dátugrundarlagið sæst í talvu 5, og skilligt er luttøkuprosentið ymiskt í teimum seks økjunum. Høvuðsstaðar- og Norðurøkið eru yvirumboðað og hini fyra økini undirumboðað.

Talva 5: Dátugrundarlag

	Tal av svørum	Svarlutfall	Næmingatal	Næmingalutfall	Luttøkuprosent
Suðurøkið	155	10	513	11	30
Høvuðsstaðarøkið	718	48	2.031	42	35
Vesturøkið	60	4	324	7	19
Norðursteymoy	27	2	129	3	21
Eysturøkið	233	15	1.233	26	19
Norðurøkið	311	21	552	12	56
Samanlagt	1.504	100	4.782	100	31

Talvan visir dátugrundarlagið undir greiningini tvørturum økir.

Talva 6: Dátugrundarlag

	Øll	Kyn		Aldur		
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár
Tal á svørum	1.504	734	770	591	455	458
Svarlutfall	100	48	52	39	30	31

Talvan visir dátugrundarlagið undir greiningini, vektað eftir kyni og aldri.

Gevið gætur, at teir kyns- og aldursmunir og somuleiðis vøxtur/fall, sum víst verður til í komandi greiningum, eru hagfrøðiliga eftirfarandi.

Serlig fyrivarni fyri mannagongdum

Tá ið borið verður saman við sambæriligar kanningar í Danmark og Grønlandi, eigur at verða havt í geyma, at bæði aldursbilið og aldursbýtið eru broytilig.¹⁸ Í hesi kanningini eru næmingar í 10. flokki tiknir við til at økja svarprosentíð millum ung, sum annars er tann aldursbólkurin, sum er trekastur at svara.¹⁹ Men heili 70 prosent av fólkanæmingunum í Føroyum fóru í 10. flokk skúlaárið 2020–2021.²⁰ Sum heild má fyrivarni takast fyri teimum ymsu mannagongdunum, orðingum av spurningum, innsavningartíðarskeiði o.ø., tá ið borið verður saman við úrslit úr Danmark og Grønlandi.

¹⁸ Í Grønlandi byggir dátugrundarlagið á eina skúlabarnakanning av børnum í aldrinum 9–15 ár við hesum aldursbýti: 9–12 ár og 13–15 ár. Í Danmark byggir dátugrundarlagið hinvegin á eina spurnablaðakanning, sum er send um e-Boks til eitt umboðandi úrval av børnum og ungum í aldrinum 7–15 ár. Somuleiðis er aldursbýtið eisini annað í Danmark: 7–9 ár, 10–12 ár og 13–15 ár.

¹⁹ Gevið gætur, at viðvíkjandi aldri umskarast skúlabarna- og borgarakanningarnar. Borgarakanningin fevnir um vaksín í aldrinum 17+ ár, sum neyvt sagt merkir, at har er ein umskaring við aldursbólkin 17–18 ár. Av tí at børn og vaksín hava fingið ymisk spurnabløð, var tað ikki møguligt at fáa øll í umrødda aldursbólki í hesa ella hasa partskanningina. Tá ið spurnablaðið varð sent út, varð gjørt vart, at í hesum tilskilada aldursbólki skuldu tey bert útfylla spurnablaðið eina ferð. Tískil býta tey seg í barna- og vaksnamannakanningini eftir, hvat spurnablað tey fingi fyrst.

²⁰ www.uvs.fo

Fyrivarni vegna koronu

Eisini skal takast fram, at dátuinnsavningin í 2021 varð gjørd undir koronukreppuni, og tað kann sjálvandi ávirka úrslitini. Samanberingar við Danmark og Grønland skulu takast við tí fyrivarni, at føroysku og dansku kanningarnar vórðu gjørda í koronutíðini, men tað varð kanningin í Grønlandi ikki.

Tveir mátar at meta um luttøku í ítrótta- og frítíðarvirksemi

1. og 2. partskanning hava tveir mátar at meta um luttøku í ítrótti: 1) tann parturin, sum svarar játtandi upp á spurningin 'Íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu' og 2) tann parturin, sum í minsta lagi hevur íðkað eina ítróttagrein og rørslu hetta seinasta árið.

Tann fyrri metingarmátin – sum er byrjanarspurningurin í spurnablaðnum – ber dóm av, hvat fólk sjálv halda ítrótt og rørslu vera, hvussu ofta tey skulu íðkast, og hvussu nógv skal brúkast til, at nakar kallar seg virknan íðkara.

Hin metingarmátin – tann parturin, sum hevur íðkað í minsta lagi eina ítróttagrein og rørslu seinasta árið – byggir á ein frammanundan tilskilaðan karm, har luttakararnir fáa ein lista yvir ymisk sløg av ítrótti og rørslu og samstundis eitt fast tíðarhøpi. Hetta mátið fevnir tí breiðari, við tað at tað í størri mun leggur upp fyri árstíðarbundnum virksemi. Harafturat kann okkurt vera á listanum, sum viðkomandi ikki sjálv/-ur metti sum ítrótt og rørslu í fyrra spurninginum.

Tað sama er galdandi, tá ið tað snýr seg um munin á partinum, sum svarar játtandi upp á spurningin 'Fæst tú við ella gongur tú til frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur)?' og partin, sum hevur fingist við í minsta lagi eitt frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur) hetta seinasta árið.

3. kapittul: Rørslu- og ítróttavanar hjá børnum

Hesin kapittulin leggur dent á luttøkuna hjá børnum og ungum í ítrótt- og rørsluátrivi.

3.1. Yvirskipaða luttøkan

65% av føroyskum børnum og ungum í aldrinum 9–18 ár svara, at tey íðka ítrótt og rørslu (talva 7).

Yvirskipaða luttøkan er ymisk eftir kyni. Fleiri dreingir enn gentur svara, at teir íðka ítrótt og rørslu. Samstundis svara fleiri gentur enn dreingir ‘ja, men ikki í løtuni’, og tað kundi bent á, at gentur oftari enn dreingir eru uppi í árstíðarbundnum virksemi, hetta nerta vit meira við í parti 3.3. Eisini er munur á ítróttaluttøkuni eftir aldursbólum, tí færri ung í aldrinum 16–18 ár eru virkin í ítrótti samanborið við yngri børn. Luttøka í ítrótti er harumframt størri í býunum enn á bygd.

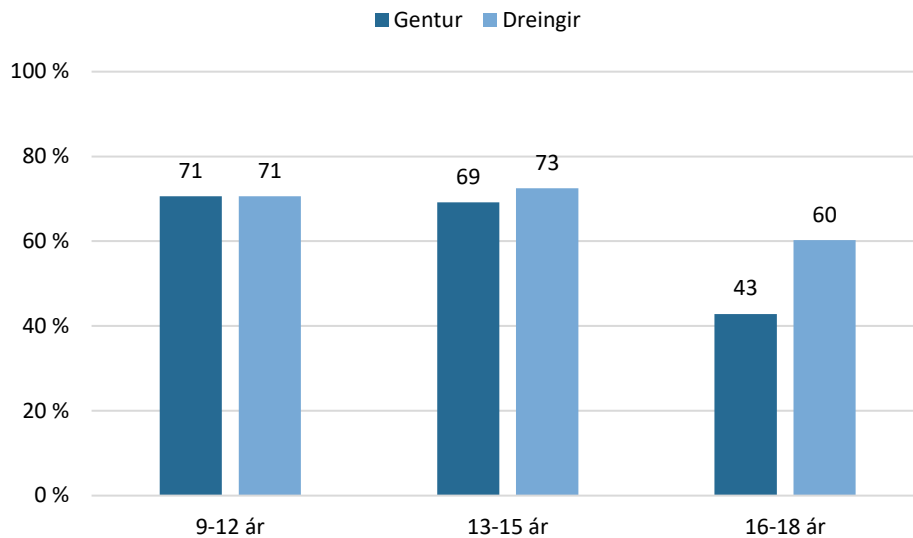
Talva 7: Yngstu børnin eru virknast í ítrótti (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur			Bústaður	
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár	Býur	Bygd
Ja	65	62	68	71	71	52	69	60
Ja, men ikki í løtuni	18	22	14	16	16	22	17	18
Nei	17	16	18	13	13	26	14	22

Talvan vísir, hvussu svarini bytast upp á spurningin: ‘Íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu?’ Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði, uppgivið í prosentpørtum (n=1.504).

Munurin millum dreingir og gentur sæst ikki fyrr enn í 13–15 ára aldri og er sjónskastur hjá teimum 16–18 ára gomlu. 60% av dreingjunum í tí aldrinum íðka ítrótt og rørslu, men bara 43% av gentunum (mynd 6). Føroyskar gentur gevast fyrr at íðka ítrótt enn dreingir.

Mynd 6: Gentur missa fyrr áhugan fyri ítrótti og rørslu enn dreingir (prosent)

Myndin vísir prosentpartin, sum svarar játtandi upp á spurningin: 'Íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu?' Býtt eftir kyni og aldri, uppgivið í prosentþørtum (n=1.504).

Til samanberingar er miðaltalið fyri luttøku í ítrótti hjá børnum og ungum í Danmark 80% (Rask og Eske 2020,7) og í Grønlandi 52% (Eske et al. 2019, 16). Donsku kanningarnar vísa somuleiðis, at gentur gevast fyrr at íðka ítrótt enn dreingir (Danskernes motions- og sportsvaner 2020, under udgivelse (Rørslu- og ítróttavanar hjá dønum 2020, verður útgivin)).

3.2. Val av ítrótt- og rørsluvirksemi

Í hesum partinum verður nærri kannað, hvørja ítrótt og rørslu børn og ung velja.²¹ Børn og ung finga ein lista yvir tey ymisku sløgini av ítrótti og rørslu og vórðu í tí viðfangi spurð, hvat slag av ítrótti og rørslu tey høvdu íðkað seinasta árið. Møguligt var at tilskila eitt ella fleiri sløg.

Gongutúrar og gonguferðir eru vanligasti ítrótturin og rørlurnar hjá børnum og ungum í Føroyum. 55% av børnunum hava íðkað henda ítrótt og hesa rørslu seinasta árið (talva 8). At so stórir partur av børnum og ungum gongur og fer túrar, man helst hava samband við koronu, og at nógv virksemi lá stilt orsakað av smittuverjandi tiltøkum. Á ávikavist øðrum og triðja plássi eru styrkivenjing (48%) og fót bóltur (45%), síðani koma renning (33%) og hondbóltur (28%). Styrkivenjing kemur ofta aftur at fremstu ítróttagreinum hjá børnum og ungum, eitt nú hondbólta, fót bólti, rógving og svimjing. Samanum tikið er tað bert 1% av børnum og ungum, sum íðkar styrkivenjing burturav. Einsamøll er styrkivenjing sostatt ikki best umtókta venjingin.

²¹ Til at kunna bera saman við tøl úr Danmark og Grønlandi eru partarnir roknaðir út frá øllum børnum og ungum og ikki bert teimum, ið hava íðkað í minsta lagi eina ítróttagrein og rørslu seinasta árið.

At fótþóltur er vanligasti ítrótturinn í felagshópi, svarar væl saman við limatölunum hjá ÍSF, býtt út á ítróttagreinarnar, har er limatalið hægst í Fótþóltssambandinum (2. kapittul). Fótþóltur fyllir nógv, og áhugin er vaksinn, so hvórt graslíkissvøllir og margvøllir eru gjórdir í at kalla øllum bygdum, sjálvt teimum minstu (16. kapittul).

Skilligur munur er á, hvórra ítrótt og rørlu dreingir og gentur iðka. Gentum dámar best gongutúrar og gonguferðir, men dreingjum fótþólt. Annað virksemt, har kynsmunur ger seg galdandi, er t.d. e-ítróttur, kurvabóltur, badminton, dart og renning, sum dreingir serliga leggja seg eftir, men gentum dámar betur dans, fimleik og flogþólt.

Talva 8 vísir eisini, at undirtøkan fyri fótþólti, hondbólti og fimleiki – ið oftast verða iðkað í feløgum – minskar eftir aldri, men gongd og gongutúrar, styrkivenjing og renning – ið oftast verða iðkað óheft av felagsítróttinum – veksur við aldrinum. Hetta sæst skilliga aftur í sambandi við styrkivenjing; áhugin fyri henni veksur munandi hjá teimum 13–15 ára gomlu og uppáftur meir hjá teimum 16–18 ára gomlu.

Talva 8: Børnum og ungum dámar líka væl styrkivenjing sum fótþólt (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur		
		Gentur	Dreingir	9-12 ár	13-15 ár	16-18 ár
Gongutúrar (ikki flutningur)	55	62	48	47	56	64
Styrkivenjing	48	46	50	26	59	65
Fótþóltur	45	34	55	51	45	37
Renning	33	29	37	24	37	40
Hondbóltur	28	28	28	32	33	17
Svimjing	22	20	24	25	17	23
E-sportur	18	4	31	17	19	19
Flogþóltur	18	24	12	16	17	20
Fimleikur	17	24	11	25	15	9
Rógving	16	17	15	10	23	16
Onnur venjingar- og rørluáttir (t.d. aerobic, sirkulvenjing, spinning/venjingarsúkkla, onnur rørla)	12	15	9	5	14	19
Badminton	11	6	15	11	9	13
Dansur (øll sløg)	11	18	4	11	12	10
Dart	10	6	14	7	9	15
Trýdystur/ duatlon	9	8	10	10	7	9
Rennifjøl (skateboard)	8	10	7	10	9	6
Klatring/parkour	7	6	8	8	8	5
Kurvabóltur	7	1	12	5	7	9
Hugaítróttur (t.d. talv, bridge)	6	6	7	4	8	8
Landavegssúkkling (ikki flutningur)	6	5	8	6	6	7

Havsvimjing	6	8	5	6	8	5
Stríðsítróttur (t.d. boksing, karate, aikido, taekwondo, judo, glíming, fikting)	6	5	7	4	8	6
Frælsur ítróttur	6	5	6	7	5	5
Joga/ pilates/ úrspenning	5	8	3	3	8	6
Ríðing	4	7	2	5	6	2
Biljard	4	2	6	1	4	9
Borðtennis	4	1	6	4	3	5
Fjallasúkkling	4	1	6	3	6	3
Kano/ kajakk	2	3	2	3	2	3
Kaving	2	1	4	2	4	2
Motorsportur (t.d. motorsúkklukoyring)	2	1	3	1	3	3
BMX	2	1	4	3	2	2
Skjóting/bogaskjóting	2	1	3	1	3	2
Vetrarsvimjing	1	2	1	2	2	<1
Tennis	1	2	1	1	1	2
Hokki/stavbóltur	1	1	2	1	1	2
Seyðahundavenjing	1	1	1	2	1	<1
Siglingarítróttur	1	1	1	<1	1	2
Brimskreiðing (surfing)/Stand Up Paddle (SUP)	1	1	1	1	2	<1
Golf	<1	<1	1	<1	<1	1
Parasport/ítróttur fyri tann, ið ber brek	<1	<1	<1	<1	<1	<1

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hevur tú íðkað ein ella fleiri ítróttir/rørslur seinastu 12 mánaðirnar?' Heildin og býtt eftir kyni og aldri, uppgivið í prosentpørtum (n=1.504).

Hetta, at gongd og gongutúrar og styrkivenjing við eru best dárda ítróttar- og rørsluvirksemið hjá børnum og ungum í Føroyum, er øðrvísi enn í Danmark og Grønlandi, í báðum hesum londum er svimjing og fót bóltur – sum hevð er fyri at íðka í feløgum – best dárda (Rask og Eske 2020, 7; Eske et al. 2019, 16). Samberingin skal síggjast í mun til frábrigdini, sum lýst vórðu omanfyri. Eitt yvirlit yvir, hvørja undirtøku tey ymisku sløgin av ítrótti fáa í Danmark og Grønlandi, er at finna í fylgiskjølunum (talva 81). Á øðrum økjum er ikki stórur munur á, hvat slag av ítrótti og rørslu børn og ung velja í Danmark og Føroyum. Treystisvenjing (fitness) er vanlig millum ung í Føroyum, og tað sama sæst aftur í Danmark, har eru tey ungu vaksin í tali tey seinastu árin, sum íðka treystisvenjing (Rask og Eske 2020, 7; Eske et al. 2019, 16).

Sløg av virksemi

Virksemið kann flokkast í fleiri sløg, so at yvirlit fæst yvir heildina. Niðanfyri síggjast ítøkilig sløgin av virksemi, sum eru tikin við í teir ymsu flokkarnar.

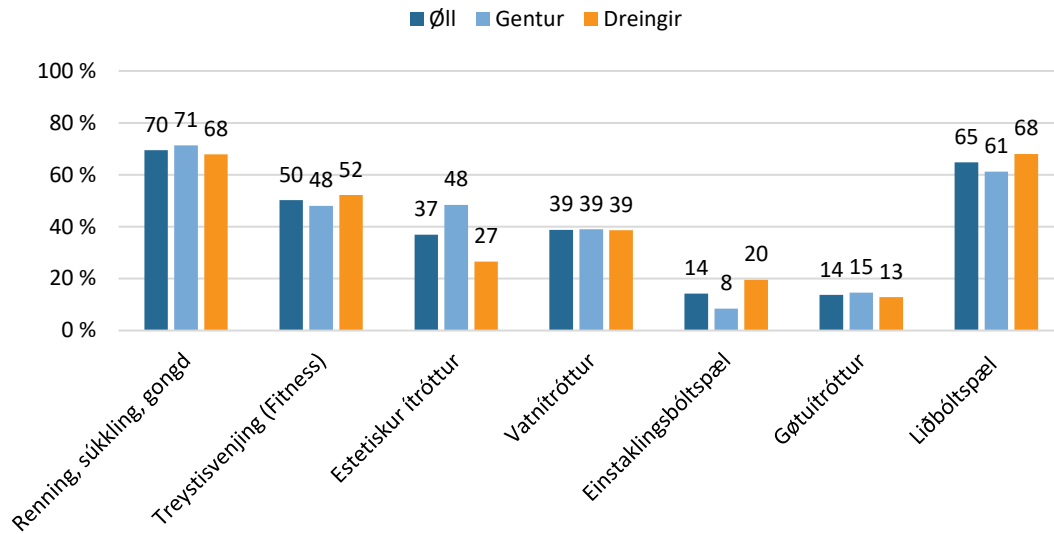
Sløg av virksemini hjá børnum og ungum, sum fellur undir teir yvirskipaðu flokkarnar

Renning, súkkling, gongd:	Gongd og gongutúrar, renning, trídystur/tvídystur(triatlon/duatlon), vegsúkkling, fjallasúkkling, BMX
Treystisvenjing (Fitness):	Styrkisvenjing og onnur treystis- og rørsluvenjing
Estetiskur ítróttur:	Fimleikur, dansur, ríðing, joga/pilates/úrspenning, bardagaítróttur, frælsur ítróttur
Vatnítrottur:	Svimjing, sjósvimjing, kaving, rógving, kano/kajakk, sigling, SUP, vetrarsvimjing
Einstaklingsbóltspæl:	Tennis, badminton, golf, borðtennis
Gøtuítróttur:	Rennifjøl (skateboard), rennihjól, rulluskoytur, parkour (gøtufimi)
Liðbóltspæl:	Fótbóltur, hondbóltur, kurvabóltur, flogbóltur, hockey/gólvbóltur

Við støði í yvirskipaðu flokkunum vísir mynd 7, at tað er tað rørslukenda virkseminið, ið børnum og ungum dámar best, síðani eru tað liðbóltspøl og treystisvenjing (fitness).

Estetiskur ítróttur er vanligari millum gentur enn dreingir. Dreingir hinvegin iðka meira treystisvenjing (fitness), einstaklingsbundið bóltspæl og liðbóltspæl enn gentur.

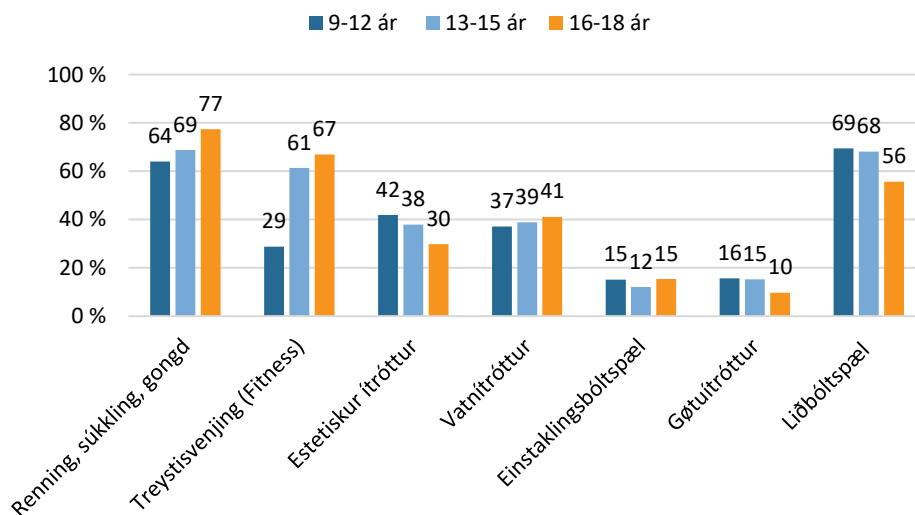
Mynd 7: Estetiskur ítróttur er vanligari hjá gentum enn dreingjum, dreingir havi betri hug til bóltspæl og treystisvenjing (Fitness) (prosent)

Myndin vísir prosentpartin av børnum og ungum, ið hava valt í minsta lagi eitt ítróttá-/rørsluátrív í viðkomandi virksemisflokkum. Heildin og býtt eftir kyni, uppgivið í prosentpørtum (n=1.504).

Treystisvenjing (fitness) og rørslukent virksemi sum eitt nú súkkling og gongd gerast betur umtókt við aldrinum, men hugurin til estetiskan ítrótt, liðbóltspæl og gøtuítrótt minkar við aldrinum (mynd 8). Tey eldru ungu hava lyndi til at velja virksemi, sum minnir um ítróttavanarnar hjá vaksnum, og teimum dámar betur rørslukent virksemi (2. partskanning, 7.2)

Mynd 8: Treystisvenjing (Fitness) og rørslukent virksemi verður vanligari við aldrinum (prosent)

Myndin vísir prosentpartin av børnum og ungum, sum hevir valt eina ítróttagrein og rørslu í viðkomandi virksemisflokkum. Býtt eftir aldri (n=1.504).

Yvirskipað er lítil munur á, hvør ítrótt og rørsla verða vald ymsastaðni í landinum (fylgiskjøluni, mynd 114 og talva 82). Hetta kemst helst av, at stutt er ímillum í Føroyum og skjótt at fara úr einum býi/bygd í annan/aðra, har viðkomandi virksemi er í boði. Kortini sæst, at tann parturin av børnum og ungum, sum íðkar treystisvenjing (fitness) (eitt nú styrkivenjing og aðra treystis- og rørsluvenjing), er størri í býunum enn á bygd. Atvoldin til tað man vera, at venjingarmiðstøðir fyri tað mesta halda til í teimum størru býunum (4. partskanning, 16.1). Undirtøkan fyri fót bólti og gongd og gongutúrum er hinvegin størri á bygd enn í býunum. Um munirnar millum bygd og bý siga virkandi á økinum soleiðis:

“Tá ið eindirnar (bygdirnar, ritsj.) verða so smáar, so hugsji eg, at fólk vil savnast – altso at allur ungdómurin savnast – um eitt nú fót bólt og hondbólt, so onkrar bygdir eru fót bóltbygdir og aðrar hondbóltbygdir.”

Stjóri, Føroya Kommunufelag

Hvat slag av ítrótti børn og ung velja valdast helst um, hvørjar umstøður eru í boði til virksemi. Serumstøður eru yvirhøvur bert í býunum. Tær smærru bygdirnar bjóða fyri tað mesta hevdbundnar umstøður, t.d. fót bóltsvøllir o.a. (4. partskanning, 16.1).

3.3. Í minsta lagi eina ítróttagreini og rørslu

Ein annar máti at meta um luttøkuna í ítrótti er tann parturin, sum hevur íðkað í minsta lagi eina ítróttagreini og rørslu tað seinasta árið. Munurin er lýstur betur undir ‘Mannagongdir og dátugrundarlag’.

So mikið sum 97% av øllum børnum og ungum hava íðkað minst eina ítróttagreini og rørslu tað seinasta árið (talva 9). Tann kyns- og aldursmunur, sum sást aftur í ítróttaluttøkuni – tann parturin sum íðkar ítrótt/rørslu – er ikki við, tá ið tað kemur til partin, sum hevur íðkað í minsta lagi eina ítróttagreini hetta seinasta árið (talva 9). Stórur munur er heldur ikki millum bygd og bý.

Talva 9: Nærum øll børn og ung hava íðkað í minsta lagi eina ítróttagreini og rørslu hetta seinasta árið (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur			Bústaður	
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár	Býur	Bygd
Hava íðkað minst eitt ítrótt- og rørsluátriv seinasta árið	97	97	97	97	97	96	97	96

Talvan vísir prosentpartin av teimum, sum hava valt minst eitt átriv til spurningin: ‘Hevur tú íðkað eitt ella fleiri av hesum ítrótt- /rørsluátrivum seinastu 12 mánaðirnar?’ Heildin og býtt eftir kyni og aldri (n=1.504).

Talva 10 vísir harumframt, at børn og ung í miðal hava íðkað 4,4 ymisk sløg av ítrótti og rørslu hetta seinasta árið. Dreingir hava íðkað fleiri sløg enn gentur, og tey yngri børnini hava íðkað færri enn teir eldru aldursbólkarnir.

Luttøkan í ítrótti er sostatt minni hjá børnum, men tey ungu, sum eru virkin í ítrótti, íðka fleiri ymisk sløg av ítrótti. Tað kundi bent á, at ung roynd ymisk sløg av ítrótti og ikki bert velja sær eitt slag burturav.

Talva 10: Børn og ung í Føroyum hava í miðal íðkað fýra ymisk sløg av ítrótti og rørslu hetta seinasta árið

	Øll	Kyn		Aldur			Bústaður	
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár	Býur	Bygd
Miðaltalið av ítróttatrívum	4,4	4,2	4,7	4,0	4,8	4,5	4,4	4,5

Talvan vísir miðaltalið av ítrívum, børn og ung hava íðkað hetta seinasta árið. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n = 1.504).

Títtleiki og árstíðarbundnar broytingar

Til at útgreina betur ítrótt- og rørslyvanarnar hjá børnum og ungum verður her hugt nærri at, hvussu ofta børn, sum eru virkin í ítrótti, íðka sína ítrótt – t.e. tann parturin, ið hevur íðkað í minsta lagi eina ítróttgrein og rørslu hetta seinasta árið.

Níggju av tíggju børnum íðka sína ella sínar ítróttgreinar í minsta lagi eina ferð um vikuna. Av hesum íðkar størri parturin sína ítróttgrein ella -greinar trýggjar til fýra ferðir (35%) ella fimm ferðir um vikuna (34%).

Eisini tá ið hugt verður at, hvussu ofta børn íðka ítrótt og rørslu, er munur á gentum og dreingjum. Hóast tann parturin, ið íðkar ítrótt og rørslu minst eina ferð um vikuna, er nøkulunda tann sami hjá gentum og dreingjum, so eru dreingir – vikuliga roknað – virknari í ítrótti enn gentur. 42% av dreingjunum íðka ítrótt í minsta lagi fimm ferðir um vikuna, men bert 26% av gentunum.

Parturin av børnum, ið íðka ítrótt minst eina ferð um vikuna, minkar við aldrinum. Kortini eru tað tey 13–15 ára gomlu, sum eru størsti partur av teimum, ið íðka ítrótt minst fimm ferðir um vikuna. Fleiri børn í býunum íðka ítrótt í minsta lagi eina ferð um vikuna.

Talva 11: Fleiri enn triðja hvørt barn/ungt virkið í ítrótti íðkar ítrótt fimm ferðir um vikuna ella oftari (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur			Bústaður	
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár	Býur	Bygd
5 ella fleiri ferðir um vikuna	34	26	42	30	42	32	37	29
3–4 ferðir um vikuna	35	40	30	38	35	31	35	35
1–2 ferðir um vikuna	20	21	18	23	14	22	20	19
1–3 ferðir um mánaðin	7	8	6	4	5	11	4	10
Minni enn 1 ferð um mánaðin	4	5	4	5	4	4	3	7

Talvan visir svarbýtið upp á spurningin: ‘Hvussu ofta íðkar tú ítrótt/rørslu?’ Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði, uppgivið í prosentpørtum. Talvan fevnir bert um tey, sum hava sagt seg íðka í minsta lagi eitt ítrótt-/rørsluárit (n=1.462).

So mikið sum 76% av børnunum, ið hava íðkað í minsta lagi eina ítróttgrein og rørslu hetta seinasta árið, íðka ítrótt og rørslu alt árið. Hver tiggjundi íðkar ítrótt og rørslu annaðhvørt summar ella vetrarhálvuna (talva 12).

Talva 12: Bróðurparturin av børnum og ungum, sum er virkin í ítrótti, íðkar sum heild ítrótt alt árið (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur			Bústaður	
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár	Býur	Bygd
Alt árið	76	74	78	76	83	69	77	74
Bert í vetrarhálvuni	13	17	10	13	8	18	13	13
Bert í summarhálvuni	11	9	13	11	9	13	10	13

Talvan visir svarbýtið upp á spurningin: ‘Nær á árinum íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu?’ Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði, uppgivið í prosentpørtum. Talvan fevnir bert um tey, sum hava valt minst eitt ítrótt-/rørsluárit (n=1.462).

Børn og ung í Danmark hava í miðal íðkað 3,9 ymisk sløg av ítrótti og rørslu um árið, og tað er ein vøkstur síðan 2016, tá íðkaðu børn og ung 3,0 ymisk sløg av ítrótti og rørslu (Rask et al. 2021). Vøksturin er helst orsakað av koronukreppuni, ið hevði við sær, at stórir partar av ítróttalívinum vóru niðurstongdir, og tískil noyddust mong at finna sær annað ítrótt- og rørsluvirksemi enn vant. Samanburður millum Føroyar og Danmark eigur tí at verða tikin við ávísingum fyrivarni. Í Danmark hava 97% av børnum og ungum íðkað okkurt slag av ítrótti hetta seinasta árið (Rask et al. 2021, 5). Í Grønlandi afturímóti hava 82% íðkað okkurt slag av ítrótti (Eske 2019, 17). Eisini eru ábendingar um, at donsk børn ikki eru virkin so ofta sum føroysk børn (Pilgaard og Rask 2016, 16).²²

3.4. Skipan

Tá ið børnini hava tilskilað, hvørja ítrótt og rørslu tey hava íðkað hetta seinasta árið, hava tey í sama viðfangi eisini tilskilað, undir hvørjum umstøðum tey íðka ítrótt og rørslu. Tað

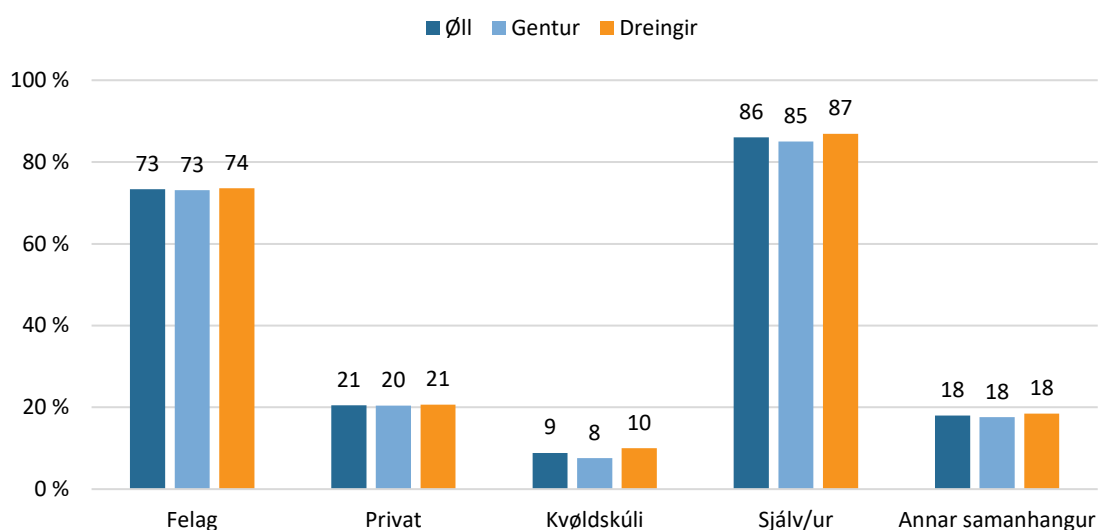
²² Gev gætur, at tey donsku tøluni eru úr kanningini frá 2016, so har kann broyting vera hend síðan, sum vit ikki vita um.

bar til at tilskila fleiri ymiskar skipanarformar fyri hvørt slag av ítrótti, tí børn og ung kunnu iðka somu ítrótt í fleiri samanhangum.

Mynd 9 vísir, at tey flestu børnini (86%) iðka sín ítrótt/rørslu sjálv, men iðkan kann eisini í stóran mun fara fram í feløgum (73%). Færri iðka ítrótt í privatum/vinnuligum samanhangi (9%) – t.d. í venjingarmiðstöðum ella dansiskúlum – í øðrum samanhangi (18%) ella í kvøldskúlum (9%).²³

Hvønn skipanarform børn og ung velja valdast ofta um, hvørja ítrótt-/rørslu iðkan tey velja. At børn og ung í so stóran mun iðka ítrótt og rørslu sjálv, kann tí stava frá tí stóra partinum av børnum og ungum, sum gongur og fer túrar. Eitt yvirlit yvir ta undirtøku, sum skipanarformar fáa býtt eftir einstøkum sløgum av frítíðarvirksemi, er at finna í fylgiskjølunum (talva 83). Har sæst m.a., at 92% av børnum og ungum, sum iðka gongd og gongutúrar, skipa sjálvi fyri teimum. Ymiskt er eisini eftir aldri, hvørjir skipanarformar verða valdir, sum aftur kann geva eina ábending um gongdina, hvussu sløg av ítrótti og rørslu verða vald. Hóast parturin, sum svimur, er líka stórur hjá teimum 9–12 ára gomlu sum hjá teimum 16–18 ára gomlu, er munur á, hvønn skipanarform tey velja. Ein stórur partur av teimum 16–18 ára gomlu fer frá at iðka svimjing í einum felag til at gera tað í øðrum samanhangi.

Mynd 9: Børn og ung flest iðka sítt slag av ítrótti og rørslu sjálv (prosent)

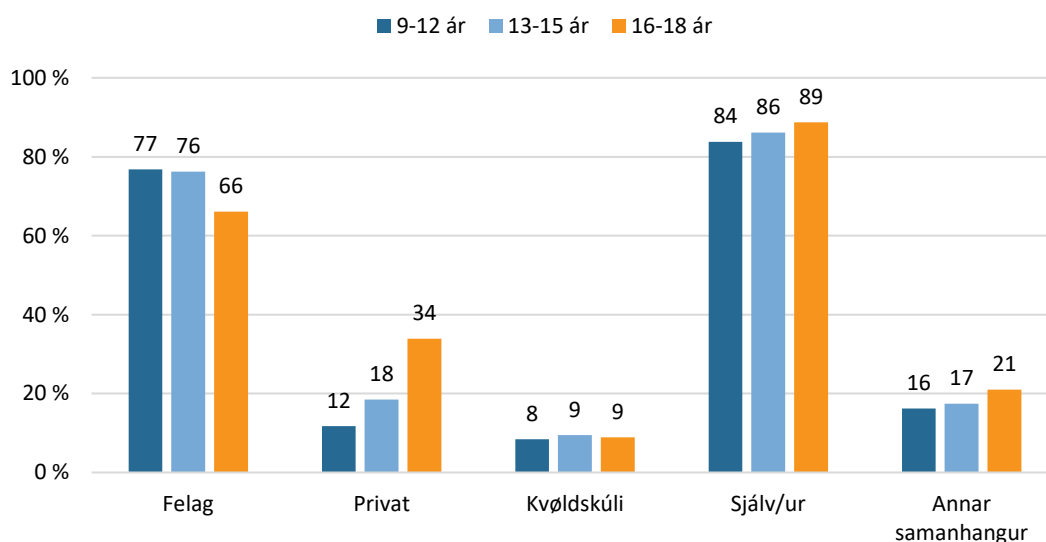
Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Í hvørjum samanhangi hevur tú iðkað ítrótt-/rørslu?' Heildin og býtt eftir kyni og aldri, uppgivið í prosentpørtum (n=1.504).

Hvat skipanarformi viðvíkur er ikki stórur munur á dreingjum og gentum (mynd 10), men har afturímóti hevur aldur týdning. Undirtøkan fyri felagsskipaðum virksemi minkar eftir aldri, men tann parturin av børnum og ungum veksur, sum sjálv fáast við virksemi í

²³ Flokkurin 'annar samanhangur' fevnir eitt nú um virksemi í skúlum og SFO.

privatum samanhangi – t.d. í venjingarmiðstöðum og dansiskúlum. Felagsvirksemið er sostatt vanligast millum tey 9–12 ára gomlu. Tey 16–18 ára gomlu og tey vaksnu sum heild fáast við virksemi sjálv (2. partskanning, 7.5.) Sjálfvyriskipað virksemi, sum tey annaðhvørt fáast við einsamøll ella saman við øðrum, er kortini tann vanligasti skipanarformurin í øllum trimum aldursbólum.

Mynd 10: Undirtøkan fyri felagsskipaðum virksemi minkar eftir aldri (prosent)

Myndin visir svarbýtið upp á spurningin: ‘Í hvørjum samanhangi hevur tú iðkað tíni ítrótta-/rørsluátriv (Set gjarna fleiri krossar)’. Býtt eftir aldri, uppgivið í prosentpørtum (n=1.504).

Virksemið í felagsskipaðum og í privatum samanhangi er vanligari millum børn í býunum enn á bygd. Hinvegin fáast børn á bygd oftari við sjálfvyriskipað virksemi (fylgiskjøluni, mynd 115). At tað sjálfvyriskipaða virksemið er vanligast á bygd, svarar væl saman við, at meira verður gjørt við gongd og gongutúrar á bygd. Munurin á, í hvørjum felagsskipaðum ítrótti børn og ung luttaka um alt landið, sampakkar hinvegin illa við, hvønn ítrótt tey velja, tí millum annað fótbólturin, ið oftast verður iðkaður í felagsligum samanhangi, er vanligari millum børn á bygd enn í býunum. Orsøkin kann tó vera, at útbøðið av felagsskipaðum virksemi og umstøðurnar til virksemi eru lakari á bygd enn í býunum.

Blandaðir skipanarformar

Fá børn iðka sítt slag av ítrótti og rørslu í einum samanhangi burturav. Bert 15% iðka ítrótt og rørslu burturav sjálv (einsamøll ella saman við øðrum) og einans 8% iðka ítrótt og rørslu burturav í felagsskipaðum samanhangi (talva 13). Ein stórir partur sameinir virksemi í felagsskipaðum samanhangi við virksemi, sum tey fáast við sjálv (64%). Knappliga fimti hvør (19%) sameinir virksemi, tey fáast við sjálv, við virksemi í privatum samanhangi.

Lítill munur er á dreingjum og gentum, men afturímóti ger aldurin mun. Tey yngstu børnini fáast oftari enn tey eldru við sítt virksemi í felagsskipaðum samanhangi burturav.

Tey eldru børnini sameina hinvegin virksesemi í privatum samanhangi við virksesemi í felagsskipaðum samanhangi ella virksesemi, tey fáast við sjálv.

Talva 13: Bróðurparturin av børnum og ungum er virkin bæði sjálvur og í felagsskipaðum samanhangi (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur			Bústaður	
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár	Býur	Bygd
Felagsskipað og sjálv	64	63	65	64	66	62	65	64
Privat og sjálv	19	18	19	10	17	31	21	15
Felagsskipað og privat	16	15	17	10	13	27	18	13
Felagsskipað privat og sjálv	15	14	16	9	13	25	17	12
Bert sjálv	15	14	16	14	12	19	12	20
Bert felagsskipað	8	8	7	11	9	2	9	5
Bert privat	1	1	1	<1	<1	2	1	<1
Bert í øðrum samanhangi	1	1	<1	<1	<1	1	<1	1
Bert í kvøldskúla/frítíðarundirvísing	<1	<1	<1	<1	<1	1	<1	<1

Talvan vísir, hvussu børn og ung sum heild skipa sítt virksesemi, býtt eftir kyni, aldri og bústaði og uppgivið í prosentpørtum.

Flokkarnir 'bert' (felagsskipaðum privat, sjálv, kvøldskúli/frítíðarundirvísing og annar samanhangur) eru tilskilaðir, um svararin bert skipar sítt virksesemi í viðkomandi samanhangi. Svararin verður settur undir hinar flokkarnar, blandaðu skipanarformarnar, um viðkomandi í minsta lagi skipar sítt virksesemi í hesum samanhangum (t.d. í minsta lagi í felagsskipaðum og privatum samanhangi).

Sami svarari kann ikki vera í fleiri 'bert'-flokkum, men kann vera í fleiri av blandaðu skipanarformunum (n=1.504).

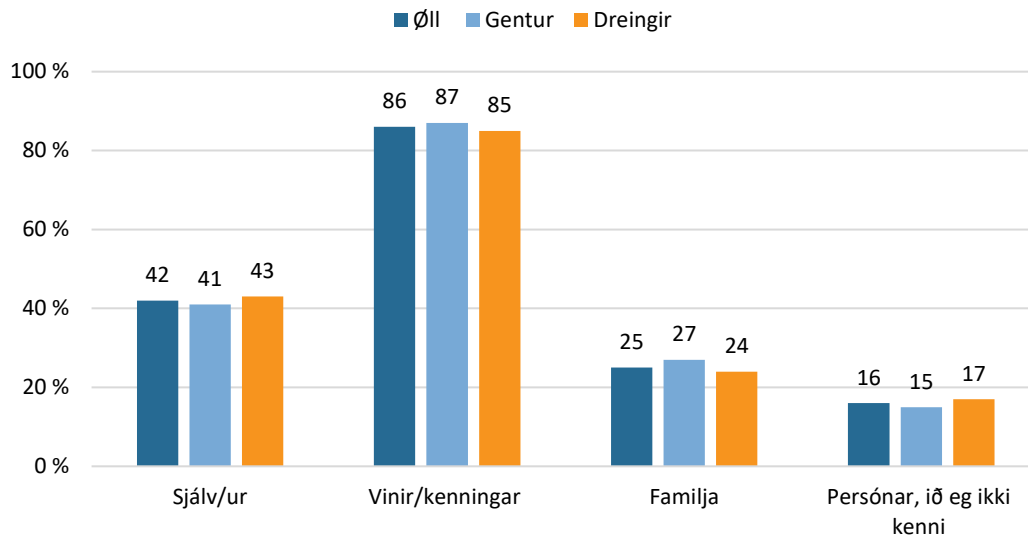
Føroyska býtið millum skipanarformarnar er øðrvísi enn í Danmark og Grønlandi, har felagsskipað virksesemi í mong hevur verið tann vanligasti skipanarformurin hjá børnum og ungum (Rask et al. 2021). Parturin av børnum og ungum, sum iðka felagsskipaðan ítrótt, er 77% í Danmark og 49% í Grønlandi. Munurin í skipanarformum millum t.d. Danmark og Føroyar kann stava frá, at tey yngstu børnini, tey 7–9 ára gomlu, ikki eru tikin við í føroysku kanninginini, men hesin bólkurin er, ið hvussu er í Danmark, tann, ið fyrst og fremst iðkar ítrótt og rørslu í felagsskipaðum samanhangi.

3.5. Sosialt samskipti og luttøka í ítrótti

Í hesum partinum verða nakrir spurningar tiknir fyri, sum snúgva seg um sosialt samskipti millum børn og ung í sambandi við luttøku í ítrótti. Tey børnini, sum í minsta lagi hava iðkað eina ítróttgrein og rørslu hetta seinasta árið, eru biðin um at siga, hvørjum tey vanligu iðka ítrótt og rørslu saman við. Til bar at geva eitt ella fleiri svør.

Mynd 11 vísir, at nógv føroysk børn iðka ítrótt og rørslu saman við øðrum. Mest fer samskipti í sambandi við ítróttavirksemi fram millum vinir og kunningar (83%), men í fleiri førum iðka tey eisini ítrótt saman við familju (25%) og fólki, sum tey ikki kenna (16%). Hinvegin iðka 41% tó eisini ítrótt og rørslu einsamøll.

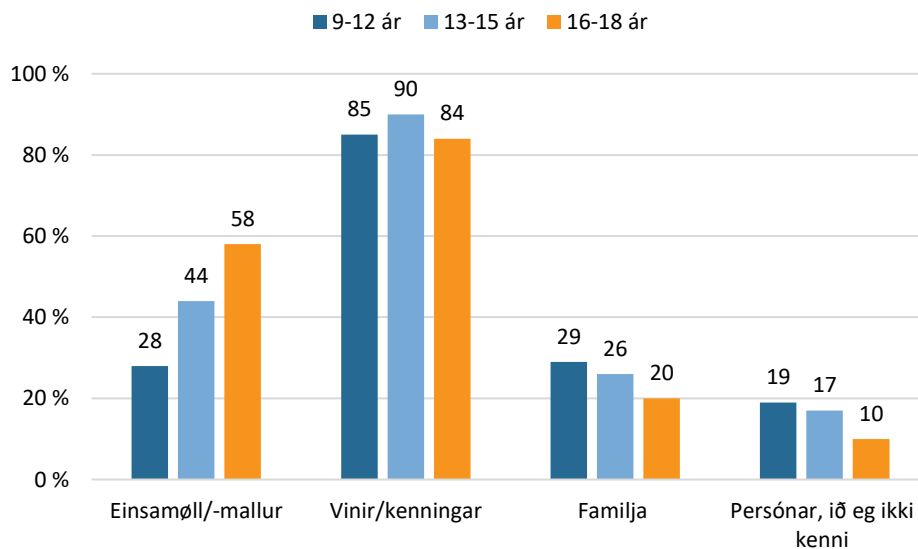
Mynd 11: Børn flest íðka ítrótt og rørslu saman við vinum/kunningum (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvørjum íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu saman við? (Set gjarna fleiri krossar)' millum tey, sum íðka minst eitt ítróttá-/rørsluútriv. Heildin og býtt eftir kyni, uppgivið í prosentpørtum (n=1.462).

Mynd 12 vísir, at tann parturin av børnum, sum íðkar ítrótt og rørslu saman við øðrum, minkar við aldrinum, men parturin av teimum, sum íðka ítrótt og rørslu einsamøll, veksur. Samanlagt eru tað bert 6% av børnum og ungum, ið burturav íðka ítrótt einsamøll, men tann parturin veksur við aldrinum. 4% av teimum 9–12 ára gomlu og teimum 13–15 ára gomlu íðka ítrótt burturav einsamøll, men hjá teimum 16–18 ára gomlu gera 9% tað. Av teimum yngstu børnunum, teimum 9–12 ára gomlu, íðka fleiri dreingir enn gentur ítrótt saman við familju, men hjá teimum eldru er tað øvut.

Mynd 12: Hugurin at fáast við virkseimi einsamøll veksur við aldrinum (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvørjum íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu saman við? (Set gjarna fleiri krossar)' millum tey, sum íðka minst eitt ítróttá-/rørsluútriv. Heildin og býtt eftir aldri, uppgivið í prosentpørtum (n = 1.462).

3.6. Umstøður til virkseimi

Umframt at tilskila, hvussu tey skipa sína ítróttaiðkan, eru børn og ung eisini biðin at svara uppá, hvar tey iðka ítrótt og rørslu.²⁴ Til bar at tilskila eitt ella fleiri stød fyri hvørt slag av ítrótti og rørslu.

Talva 14 vísir, hvørjar umstøður til virkseimi og stød børn og ung hava brúkt til at iðka sítt slag av ítrótti og rørslu. Her sæst, at tær hevdbundnu ítróttahallirnar og hølini eru mest brúkt. Í hesum viðfangi skal tó skoytast uppí, at børn og ung, sum ganga og fara túrar, býttast út á ymisk slag av umstøðum, men t.d. fimleikur fer afturímóti fram í fimleikahøllum – tað kann vera ein ábending um, hví ongar umstøður eru til gongd og gongutúrar, sum annars er best umtókta slag av ítrótti hjá børnum og ungum, ið eru ovast á listanum. Summi av sergreindu umstøðunum til virkseimi, eitt nú fót bóltsvøllir, venjingarmiðstøðir (fitnesscenter) og svimjihallir eru ovarlaga á listanum, hóast tey hýsa færri og meira sergreindum virkseimi. Fót bóltsvøllirnir í Føroyum líkjast frá donskum fót bóltsvøllum, við at føroysku vøllirnir eru gralíkisvøllir. Satt at siga er bert ein natúrligur grasvøllur í Føroyum yvirhøvdur. Harumframt eru nógvir margvøllir, ið millum annað verða brúktir til fót bólt (4. partskanning, 16.1). Nógv føroysk børn iðka eisini ítrótt og rørslu uttan fyri fastar ítróttavøllir og bygningar – annaðhvørt í garðinum hjá teimum, á vegum og gøtum, úti í náttúruni, á almenningum í bygdini/býnum ella øðrum økjum uttandura, ið ikki sum so eru ætlað til ítróttavirkseimi.

Lítill munur er á, hvussu dreingir og gentur velja sær umstøður til virkseimi (talva 14). Dreingir brúka meira enn gentur serumstøður sum eitt nú fót bóltsvøllir, venjingarmiðstøðir og svimjihallir. Gentur brúka hinvegin meira enn dreingir aðrar móguleikar at iðka ítrótt og rørslu enn dreingir, eitt nú í náttúruni, vøtn/sjógv ella vegir og gøtur. Eisini í hesum sambandi valdast valið av umstøðum til virkseimið um, hvør ítróttur verður valdur og hvør skipanarformur. Av tí at fleiri dreingir enn gentur spæla fót bólt og ganga til svimjing, brúka teir eyðvitað meira fót bóltsvøllir og svimjihallir, men genturnar gera meira við at ganga og fara túrar og tí brúka náttúruna meira.

²⁴ Til at kunna bera saman við tøl úr Danmark og Grønlandi eru partarnir útroknaðir út frá øllum børnum og ungum og ikki bert teimum, ið hava iðkað í minsta lagi eina ítróttagrein og rørslu hetta seinasta árið.

Talva 14: Dreingir og gentur brúka umstøður til virksemi nøkulunda eins (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur		
		Gentur	Dreingir	9-12 ár	13-15 ár	16-18 ár
Innandura:						
Ítróttahøll/fimleikahøll	73	75	72	77	75	66
Fitnesssentur/rørslurúm	45	41	48	27	52	61
Svimjihøll	28	24	31	30	24	28
Høli, sum ikki einans verður nýtt til ítrótt	25	24	26	21	30	26
Aðrir innandura ítróttabánar (t.d. badmintonhøll, ríðihøll, skjótkjallari, dansihøli)	22	24	21	23	24	21
Uttandura:						
Heima/í havanum	66	64	67	61	68	69
Fótbóltsvøllur	51	42	59	55	52	46
Vegir, gøtur, gongurbreytir og líknandi	46	49	43	39	52	49
Náttúran (t.d. fjall, strond, bygðagøtur, fjallasúkkklubreytir)	44	46	41	35	48	51
Grønu økini í býnum/bygdini	28	29	27	27	28	29
Á/í vatnum (t.d. á/í sjónum, vøtnum, áum)	25	27	23	22	29	25
Onnur støð	23	19	27	26	23	19
Uttandura øki, ið ikki einans verður brúkt til ítrótt	22	21	22	19	25	21
Uttandura ítróttahentleikar (t.d. tennisvøllur, golfvøllur, atletikhentleiki, skjóttivøllur, rógvi- og kajakkhentleiki)	19	20	18	16	23	19
Hentleikar við vatnið (t.d. havnarhylur, havnarsvimjibreytir, kaðalbreytir, hentleikar til vetrarsvimjing)	13	12	13	12	13	13

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvar hevur tú iðkað tíni ítriv?' Heildin og býtt eftir aldri, uppgivið í prosentpørtum. Tað bar til at tilskila fleiri móguleikar (n=1.504).

Umstøður til virksemi flokkaðar

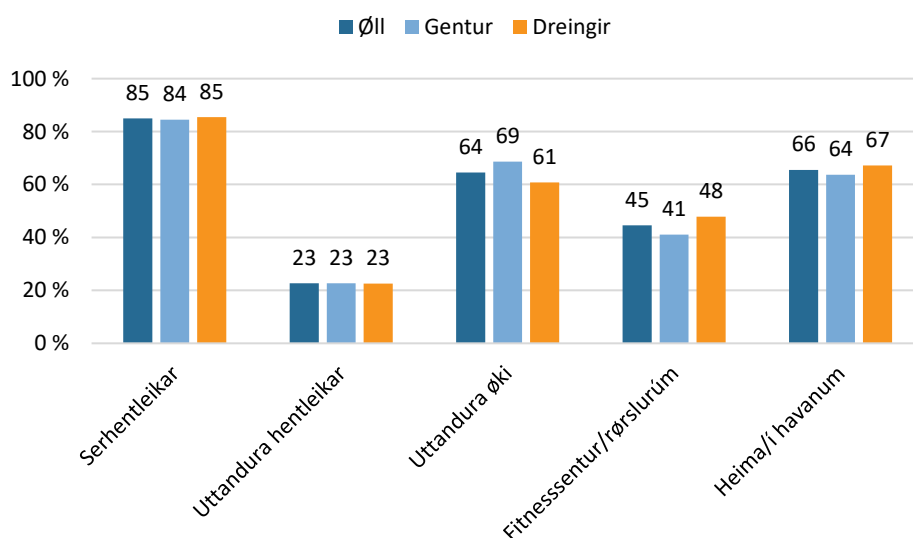
Umstøður til iðkan skiftast í nakrar yvirskipaðar flokkar, so betri innlit fæst. Tær ítøkiligu umstøðurnar til virksemi, sum eru partar av teimum ymsu flokkunum millum børn, síggjast niðanfryri.

Tær ymsu umstøðurnar til virkseimi flokkaðar

Serhentleikar:	Ítróttahøll/fimleikahøll, svimjihøll, aðrir innandura ítróttabánar, fót bóltsvøllur, aðrir uttandura ítróttahentleikar
Uttandura hentleikar:	Uttandura ítróttahentleikar, hentleikar við vatnið
Uttandura øki:	Náttúran, á/í vatninum, vegir/gøtur/gongurbreytir, grønu økini í býnum/bygdini, uttandura øki, ið ikki einans verða brúkt til ítrótt
Fitnesssentur/rørslurúm:	Fitnesssentur/rørslurúm
Heima/í havanum:	Heima/í havanum

Við stóði í teimum yvirskipaðu flokkunum vísir mynd 13, at børn og ung fyrst og fremst brúka tær sergreinaðu umstøðurnar til virkseimi at iðka sín ítrótt (t.d. fimleikahallir, svimjihallir og fót bóltsvøllir) ella gera tað við hús/í garðinum ella aðrastaðni uttandura (t.d. í náttúruni, á/í vatni/sjógv). Dreingir brúka venjingarmiðstöðir/rørslurúm meira enn gentur. Gentur velja heldur ymisk øki uttandura. Eisini í hesum viðfangi skal val av umstøðum til virkseimi síggjast í mun til val av ítrótti/rørslu og skipanarformi.

Mynd 13: Børn flest brúka sergreinaðu umstøðurnar til virkseimi at iðka ítrótt/rørslu (prosent)

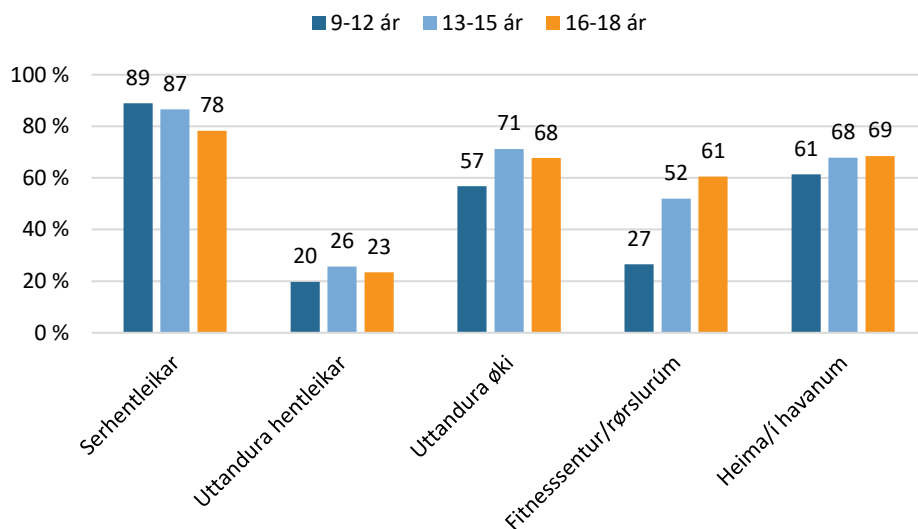

Myndin vísir prosentpartin av børnum og ungum, sum hefur valt í minsta lagi eitt ítróttar/rørsluútriv í einum av tilskilaðu flokkunum. Heildin og býtt eftir kyni (n=1.504).

Tær sergreinaðu umstøðurnar til virkseimi verða minni brúktar við aldrinum, og tað svarar saman við, at færri eru virkin í felagshøpi við aldrinum – tey 16–18 ára gomlu iðka meira ítrótt og rørslu í venjingarmiðstöðum/rørslurúmunum enn tey í yngru aldursbólkunum, ið svarar væl saman við, at við aldrinum fer iðkan oftari fram í privatum samanhangi.

Venjingarmiðstöðir/rørslurúm verða harumframt brúkt meira í býunum enn á bygd (fylgiskjøluni, mynd 116).

Mynd 14: Venjingarmiðstöðir og rørslurúm verða meira brúkt við aldrinum (prosent)

Myndin vísir prosentpartin av børnum og ungum, sum hevir valt í minsta lagi eitt ítróttar-/rørslutrív í teimum tilskilaðu flokkunum. Býtt eftir aldri (n=1.504).

3.7. Orsakir til luttøku

Niðanfyrir verður lýst, hvat ið fær børn og ung at iðka ítrótt og rørslu.

Talva 15 vísir, at ein meginorsøk hjá børnum og ungum at iðka ítrótt er at hava tað stuttligt. Áhugin fyri viðkomandi ítrótti, heilsugagnið og sosial samvera hava eisini sítt at siga fyri føroysk børn. Fæst gera tað til at sleppa út heimanífrá, at iðka sín ítrótt saman við øðrum á sama stigi sum tey sjálv og av at kunna klænka seg. Kappingartátturin hevur til tað lítið at siga.

Hjá dreingjum ræður meira um enn hjá gentum at skara framúr í síni ítrótt og kunna kappast, og dreingir leggja somuleiðis størri dent á at iðka sín ítrótt saman við øðrum á sama stigi sum teir sjálvir.

Yngstu børnini iðka í stóran mun ítrótt og rørslu fyri spælið, fyri at sleppa at kappast, fyri samveru við vinir og yrkisfórleikan hjá viðkomandi venjara. Tey 13-15 ára gomlu leggja størri dent á heilsugagn. Tey 16-18 ára gomlu hugsa meira um at klænka seg og vilja sleppa út heimanífrá.

Talva 15: Meginorsøkin til at íðka ítrótt er, at tað er stuttligt og okkurt, tey hava hug til (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur		
		Gentur	Dreingir	9-12 ár	13-15 ár	16-18 ár
At eg havi tað stuttligt	82	82	82	87	85	71
At tað er eitt ítriv, sum eg tími	71	71	71	71	73	67
At tað er sunt	67	66	67	65	71	65
At eg kann vera saman við mínum vinum	63	63	63	68	65	53
At eg gerist betur til ítrivið, sum eg fáist við	60	60	59	62	63	54
At eg dugi væl ítrivið, sum eg fáist við	44	40	47	50	47	34
At eg kann kappast	44	38	48	48	50	31
At eg havi ein góðan venjara	40	39	40	53	38	24
At eg tapi meg	30	30	30	24	32	35
At eg kann gera ítrivið saman við øðrum, sum eru líka góð sum eg	29	26	32	36	30	19
At eg kann koma vekk heimanifrú	20	19	21	16	22	24

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin 'Hvat eru tær mest umráðandi orsøkirnar til, at tú íðkar ella gongur til eitt ítróttar-/rørsluítiv?' Heildin býtt eftir kyni, uppgivið í prosentpørtum. Myndin fevnir bert um tey, sum hava tilskilað í minsta lagi eina ítróttagrein og rørslu (n=1462).

Yvirskipað eru tað somu orsakir, ið fáa børn og ung at vera við í ítrótti í Danmark (Pilgaard og Rask 2016, 69) og í Grønlandi (Eske et al. 2019, 18). Bæði í Danmark og Grønlandi er høvuðsorsøkin, at tað er stuttligt at vera við. Hivegin hevur kappingartátturin lítið at siga.

3.8. Forðingar

97% av teimum føroysku børnunum íðka í minsta lagi eina ítróttagrein og rørslu hetta seinasta árið, men hin 3% einki. Tey børnini, sum einki slag av ítrótti og rørslu hava íðkað, eru biðin um at svara, hví tey ikki gjørdu tað.

Vanligasta orsøkin er, at hesi børnini einki slag hava funnið av ítrótti og rørslu, tey hildu vera stuttligt, men eisini kappingartátturin er ein vanlig forðing (talva 16). Ein stórir partur av teimum børnum og ungu, sum ikki íðka ítrótt, raðfesta sína tíð til annað, eitt nú at vera saman við familju og vinum og harumframt eisini frítíðarítriv. Hjá øðrum er smædni ein forðing, men eisini tað, at tey ongan hava at fylgjast við, sýnist at hava sítt at siga. Úrslitini skulu tó takast við fyrivarni, bert 3% hava ikki íðkað ítrótt hetta seinasta árið, og tí byggir talvan á rættiliga fá svør.

Sambært talvu 16 er breið semja millum kynini um, at tað mest umráðandi er at hava tað stuttligt. Ongan at hava at fylgjast við tarnar teimum yngstu mest, men vantandi áhugi og lítil hugur at kappast hevur mest at siga fyri tey ávikavist 13–15 ára gomlu. Smædni forðar serliga gentum og gerst størri forðing við aldrinum. Við aldrinum raðfesta fleiri ítriv og

frítíðarvirksemi fremri, og tað hava tey vaksnu sum heild eisini lyndi til (2. partskanning). Kostnaðurin sýnist bert at hava týdning fyri tey 13–15 ára gomlu.

Talva 16: Nærum helvtin av teimum, sum ikki íðka ítrótt, finnur einki, tey halda vera stuttligt (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur		
		Gentur	Dreingir	9-12 ár	13-15 ár	16-18 ár
Eg finni einki, sum eg haldi vera stuttligt	38	42	35	44	58	20
Mær dámar ikki at kappast	28	38	20	11	31	40
Eg brúki tíðina við familju og vinum	18	28	9	17	16	20
Eg brúki tíðina uppá onnur frítíðarítriv	16	32	3	6	21	20
Mær dámar ikki at vísa kroppin hjá mær	16	32	3	6	21	20
Eg mangli onkran at fylgjast við	13	15	12	28	16	<1
Eg eri ikki góð/ur til ítrótt/rørslu	8	15	3	11	16	<1
Eg ella foreldur míni halda, at tað er ov dýrt	4	3	5	<1	16	<1
Eg haldi ein steðg, men vænti at byrja aftur	2	4	<1	6	<1	<1
Eg stúri fyri at blíva skødd/skaddur	1	3	<1	<1	5	<1

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: ‘Hví gongur íðkar ella gongur tú ikki til eitt ítróttá-/rørsluátriv?’, uppgivið í prosentpørtum. Fevnið bert um tey, ið ikki hava valt minst eitt ítróttá-/rørsluátriv (n=42). Eingin hevur svarað: ‘Eg beri eitt kropsligt/sálarligt brek’, ‘Eg eri í bíðirøð’ ella ‘Eg eri skødd/skaddur’.

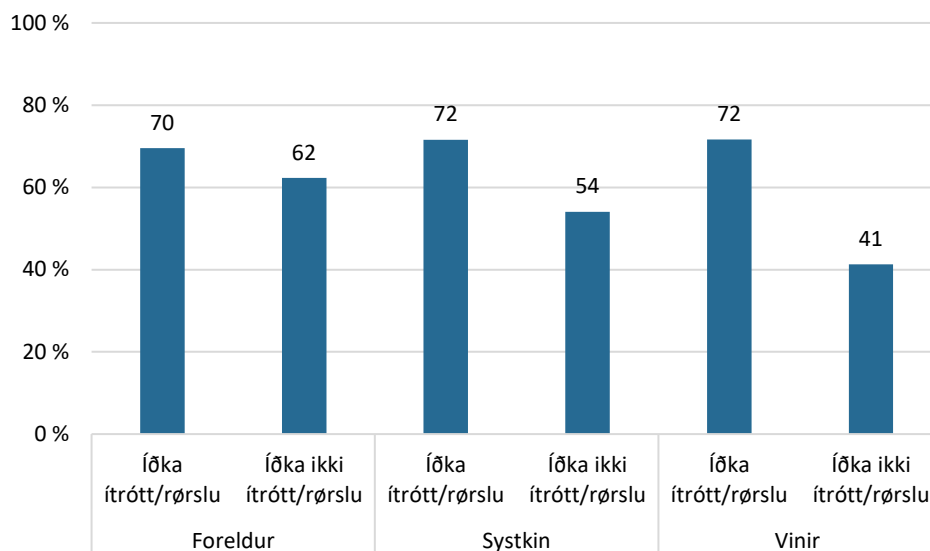
3.9. Vinaskari og nærskyld

Niðanfyrir verður hugt at, um luttøka í ítrótti – parturin, sum íðkar ítrótt og rørslu – í vinaskaranum hjá børnum og ungum ávirkar, hvørt tey íðka ítrótt og rørslu sjálv. Luttøka í ítrótti í vinaskaranum hjá børnum og ungum byggir á, hvat børn og ung sjálf siga í sínum svørum um, hvørt foreldur teirra, systkin og vinir vanliga íðka ítrótt og rørslu.

Mynd 15 vísir sostatt, at luttøka í ítrótti er meiri hjá børnum og ungum, sum hava vinir og nærskyld, eitt nú foreldur, systkin og vinir, sum eisini íðka ítrótt og rørslu.²⁵ Sum mynd 15 eisini vísir, er atferðin hjá vinum avgerandi fyri, um børnini sjálv íðka ítrótt. Hjá børnum, sum hava vinir, ið eisini íðka ítrótt og rørslu, er luttøkan í ítrótti 72% aftur ímóti 41% hjá børnum við vinum, sum ikki íðka ítrótt. Atferðin hjá foreldrum og systkjum sýnist tó eisini at hava týdning. Dreingir ávirka meira enn gentur av atferðini í vinaskaranum sum heild.

²⁵ Sama ger seg galdandi, um børn og ung verða borin saman, ið ávikavist hava/ikki hava íðkað í minsta lagi eina ítróttgrein og rørslu hetta seinasta árið.

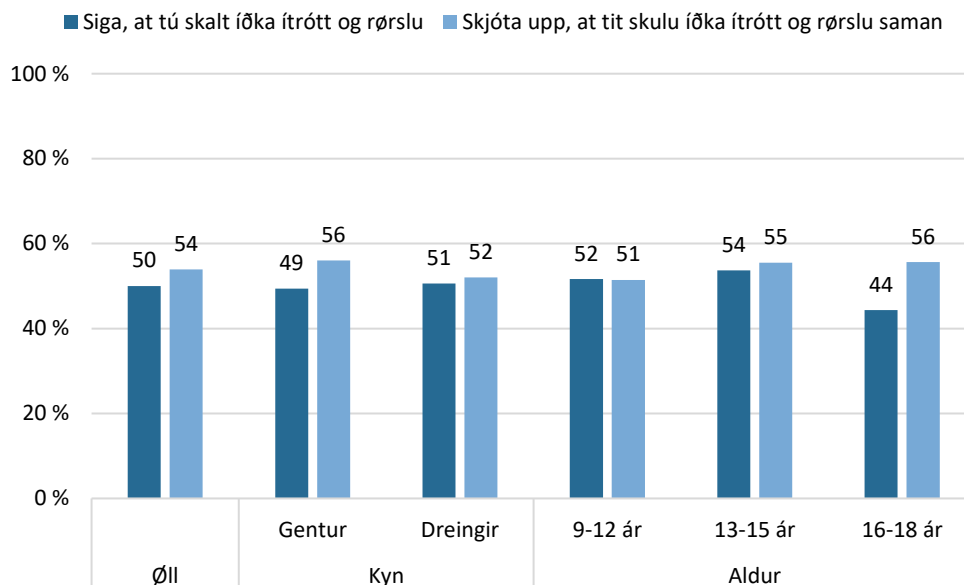
Mynd 15: Atferðin hjá foreldrum, systkjum og vinum sæst aftur í ítróttaluttøkuni hjá børnum sjálvum (prosen)

Myndin vísir partin av teimum, ið svaraðu játtandi upp á spurningin: 'Íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu?' Býtt eftir luttøkuni í ítrótti hjá ávikavist foreldrum, systkjum og vinum, sum er ætlað út frá hesum spurninginum: 'Íðkar nakar í tínari tættastu familju og nærsambandi vanliga ítrótt/rørslu?' (n=1.504). Foreldur merkir í hesum viðfangi, at antin annað ella bæði foreldrini íðka ítrótt og rørslu.

Mynd 16 vísir, hvat tað er, sum møguliga kann greiða, hví atferðin hjá foreldrum, systkjum og vinum ávirkar luttøkuna hjá børnum sjálvum. Familja og vinir hava mælt umleið helvtini av børnunum, sum svara, til at íðka ítrótt og rørslu saman við teimum. Nakað færri hava somu royndir, men uttan at næstringar og vinir bjóða sær til at íðka ítrótt og rørslu saman við teimum. Tað eru gentur og serliga tær elstu, sum í størstan mun verða bidnar at íðka ítrótt og rørslu saman við vinum og familju.

Mynd 16: Vinir og nærskyld biðja serliga gentur og tey eldru børnini at íðka ítrótt og rørslu (prosent)

Myndin vísir partin, sum hevur svarað ja upp á henda spurningin: 'Upplivir tú, at familjan og/ella vinir gera hesa tingini? - 1) Siga, at tú skalt íðka ítrótt og rørslu, 2) Skjóta upp, at tit skulu íðka ítrótt/rørslu saman'. Heildin og býtt eftir kyni og aldri (n=1.504).

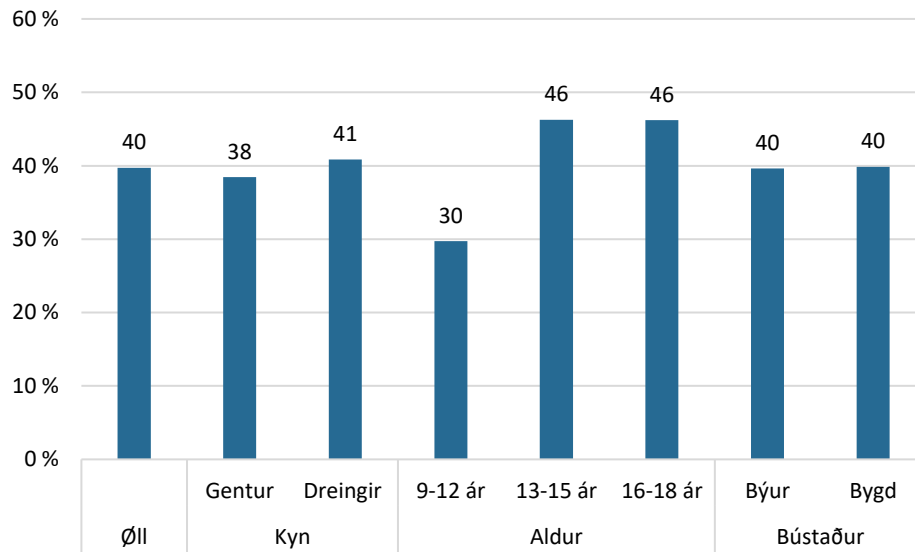
Hetta at luttøka í ítrótti hjá nærskyldum og vinum ávirkar, um børn taka virknan lut í ítróttalívinum sjálv, ger seg eisini galdandi í Danmark (Pilgaard og Rask 2016, 32).

3.10. Talgildir móguleikar í sambandi við ítrótt og rørslu

Niðanfyrir verður lýst, hvussu børn og ung brúka tilgildar móguleikar í sambandi við sína ítrótt- og rørsluíðkan. Við talgildum móguleikum er meint við appir, heimasíður og venjingar.

40% av øllum børnum og ungum – ið hava íðkað í minsta lagi eina ítróttagrein og rørslu hetta seinasta árið – hava brúkt, ið hvussu er, ein talgildan móguleika í sambandi við ítrótt og rørslu (mynd 17). Fleiri dreingir enn gentur brúka teir talgildu móguleikarnar, men í teimum báðum elstu aldursbólkunum brúka flest teir.

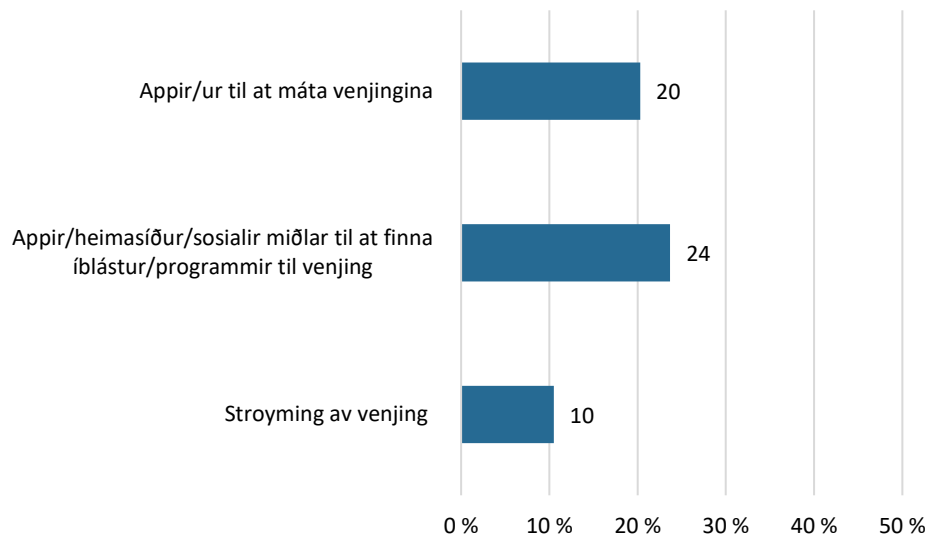
Mynd 17: Fýra av tíggju børnum brúka talgildar móguleikar í sambandi við ítrótt og rørlu (prosent)

Myndin vísir prosentpartin, sum hevur brúkt minst ein talgildan móguleika í sambandi við ítrótt og rørlu. Heildin og býtt eftir kyni og aldri (n=1.504).

Meira ítøkiliga vísir mynd 18, at fjórði hvør hevur brúkt appir, heimasíður og sosialar miðlar til at finna íblástur til venjing og venjingarvegleiðing. Fimti hvør hevur brúkt appir og ur til at máta venjing. Hvør tíggjundi hevur stroymt venjingar á netinum.

Mynd 18: Fjórði hvør brúkar appir/heimasíður/sosialar miðlar til at finna íblástur til venjing og venjingarvegleiðing (prosent)

Myndin vísir, hvussu stórir partur av teimum, ið hava íðkað í minsta lagi eina ítróttagrein og rørlu hetta seinasta árið, hava brúkt ymsar talgildar móguleikar í sambandi við ítrótt og rørlu (n=1.462).

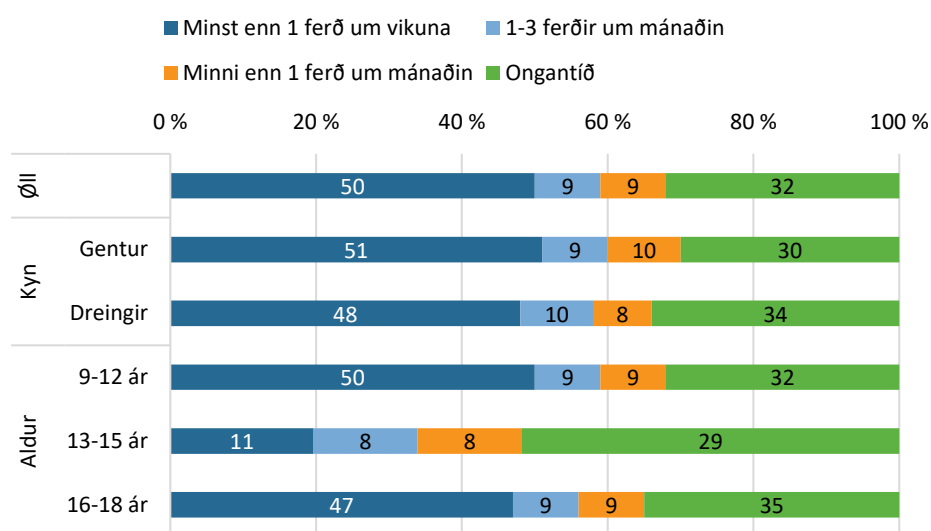
Til samanberingar hava 32% av børnum og ungum í Danmark brúkt í minsta lagi eina talgilda tænastu í sambandi við sína ítróttaiðkan hetta seinasta árið (Danskernes motions-

og sportsvaner 2020, under udgivelse (Rørslu- og ítróttavananar hjá dønnum 2020, verður útgivin í næstum)).

3.11. Virkin flutningur

Helvtin av teimum føroysku børnunum og ungu fer til gongu í og úr skúla og til og frá frítíðarvirksemi í minsta lagi eina ferð um vikuna, triðja hvørt barn ger tað ongantíð (mynd 19). Tað er ikki nevnið kyns- og aldursmunur hesum viðvíkjandi, men hinvegin eru ábendingar um, at fjarstøða hevur nakað at siga fyri, hvussu nógv gongd er. Børn í býunum ganga oftari eina ferð um vikuna enn børn á bygd (fylgiskjøluni, mynd 117).

Mynd 19: Helvtin av børnum og ungum gongur til og frá skúla ella frítíðarvirksemi í minsta lagi eina ferð um vikuna (prosent)

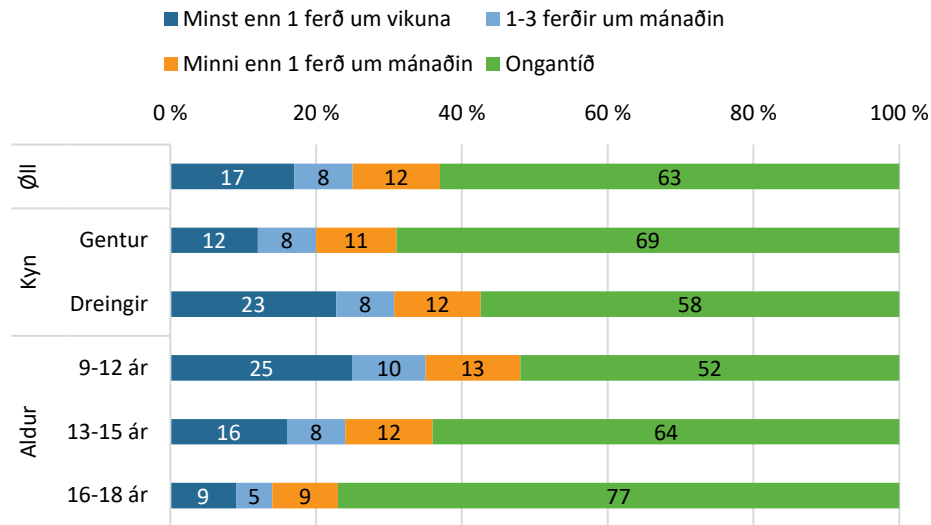

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin 'Hvussu ofta gert tú hesi tingini? - Fer til gongu í skúla/frítíðarítriv', uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og aldri (n=1.504).

Øðrvísi sær út við tí partinum av børnum og ungum, sum súkklar. Minni enn fimta hvørt barn súkklar í skúla ella til frítíðarvirksemi minst eina ferð um vikuna. Fleiri enn seks av hvørjum tíggu børnum brúka ongantíð súkklu sum flutningsmáta (mynd 20).

Dreingir súkkla oftari í skúla og til frítíðarvirksemi enn gentur, og lagt verður av at súkkla við aldrinum. Eingin munur er millum bý og bygd hesum viðvíkjandi.

Mynd 20: Størsti parturin av børnum og ungum súkkla ongantíð í skúla ella til frítíðarvirksemi (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin 'Hvussu ofta gert tú hesi tingini? - Súkkla í skúla/frítíðartriv', uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og aldri (n=1.504).

Børn og ung í Føroyum brúka ikki súkklu sum flutningsmáta í sama mun sum í Danmark. Til samanberingar brúkar helvtin av donskum børnum súkklu sum virknan flutningsmáta í minsta lagi eina ferð um vikuna, í Føroyum brúkar bert fimta hvørt barn súkklu. Munurin millum Føroyar og Danmark kann standast av veðri, lendi og tí avmarkaða tali á súkkklubreytum í Føroyum samanborið við Danmark. Viðvíkjandi gongd, so brúka donsk børn gongd sum virknan flutningsmáta í minsta lagi eina ferð um vikuna, og fimta hvørt barn ger tað ongantíð.

4. kapitull: Frítíðarítriv hjá børnum

Børn og ung eru biðin um at svara spurningum um sína luttøku í frítíðarítrivi, ið ikki kann skilmarkast sum ítróttur og rørsla.

4.1. Luttøka í frítíðarítrivi

43% av feroyskum børnum og ungum svara, at tey ganga til frítíðarítriv (talva 17). Færri børn og ung taka sostatt lut í frítíðarítrivi enn í ítrótti, har luttøkan er 65% (talva 7).

Færri taka við aldrinum lut í frítíðarítrivi. 48% av teimum 9–12 ára gomlu svara, at tey fáast við frítíðarítriv, hjá teimum 13–15 ára gomlu er talið 43% og hjá teimum 16–18 ára gomlu 38%. Minkingin í mun til aldur er eisini galdandi fyri luttøku í ítrótti, har sum minkingin tó ikki byrjar fyrr enn eftir 15 ára aldur og er týðiligari.

Børn í býum gera somuleiðis meira við frítíðarítriv enn børn á bygd, sum er sambæriligt við, í hvønn mun børn eru við í ítrótt- og rørsluítrivi.

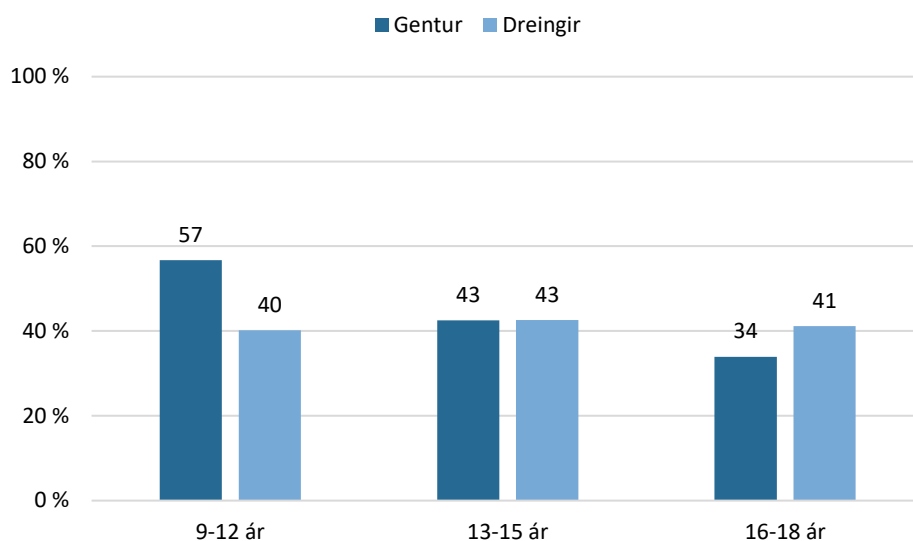
Talva 17: Fleiri gentur enn dreingir ganga til frítíðarítriv (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur			Bústaður	
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár	Býur	Bygd
Ja	43	46	41	48	43	38	46	39
Ja, men ikki í lýtuni	14	14	15	14	12	17	13	17
Nei	42	41	44	38	45	45	42	43

Talvan visir svarbýtið upp á spurningin 'Íðkar ella gongur tú vanligu til frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur)', uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og aldri (n=1.504).

Í mun til luttøku í ítróttavirksemi eru tað heldur gentur enn dreingir, sum fáast við frítíðarítriv. Av teimum yngri børnunum í 9–12 ára aldri ganga fleiri gentur enn dreingir til frítíðarítriv, men millum tey eldru børnini í 16–18 ára aldrinum er tað øvut. Í aldursbólkinum 13–15 ár er talið javnt á dreingjum og gentum, sum fáast við frítíðarítriv (mynd 21). Luttøkan hjá dreingjum er upp á seg støðug, men áhugin hjá gentum minkar.

Mynd 21: Færri gentur taka lut í frítíðarvirksemi við aldrinum (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Fæst tú við ella gongur tú vanliga til frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur)?', uppgivið í prosentþrøtum. Býtt eftir kyni og aldri (n=1.504).

4.2. Val av ítrivs- og frítíðarvirksemi

Niðanfyri verður hugt betur at, hvussu børn og ung velja sær frítíðarítriv, sum ikki er ítróttur.²⁶ Børnini finga ein lista við ymsum frítíðarítrivi og eru í sama viðfangi biðin um at siga, hvat slag av ítrivi tey hava fingist við hetta seinasta árið. Til bar at tilskila ymisk ítriv.

Tónleikur (t.d. undirvísing í ljóðføri) er best umtókt frítíðarítrivið, tað hava 23% av børnunum fingist við hetta seinasta árið (talva 18). Síðani kemur matur og matgerð (12%), hondarbeiði (t.d. binding, hekkling, seyming, veving o.a.) (12%), fiskiskapur (11%) og annað skapandi ítriv (t.d. evning, tekning, máling, filmur, foto, blómubinding o.a.) (11%). Veving og seyming fevna millum annað um feroysk klæði, sum eitt nú verða brúkt, tá ið ung fáa studentsprógv:

"(...) men so er tað eisini tað gamla feroyska handverkið, at gera feroysk klæði. Tað hevur eisini vundið upp á seg tey seinnu árin. Nógv ung, sum ganga í studentaskúla ella á øðrum miðnámsútbúgvingum, tá ið tey eru liðug, tá ið tey fáa prógvið handað, tá vilja tey vera í feroyskum klæðum. Tað er líkasum blivin ein hevd bæði hjá gentum og dreingjum. Soleiðis var tað ikki í mínum ungu døgum, tá ið eg tók studentsprógv. Tað er oftast mamma, sum broderar vestin, turriklæði og fyrriklæði, sjáldan tey ungu sjálv, men í onkrum færum kortini."

Embætismaður, Uttanríkis- og mentamálaráðið

Tónleikur er tað vanligasta frítíðarítrivið bæði hjá dreingjum og gentum, men luttøkan í øðrum frítíðarítrivi er merkt av kynsmunum. Mati og matgerð, øðrum skapandi ítrivi,

²⁶ Til at kunna bera tøluni saman við tøl úr Danmark og Grønlandi eru partarnir roknaðir út frá øllum børnum og ungum og ikki bert teimum, sum hava fingist við í minsta lagi eitt virksemi hetta seinasta árið.

sangi (t.d. kór og raddarvenjing) og átrúnaðarligum ítrivi hava gentur størri áhuga fyri, men fiskiskap og handverk (t.d. træsmíð, dreying, leirlist o.a) fáast serliga dreingir við (talva 18).

Talva 18: Best umtókta frítíðarvirksemi, sum ikki er ítróttur, er tónleikur (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur		
		Gentur	Dreingir	9-12 ár	13-15 ár	16-18 ár
Tónleikur ^a	23	22	24	25	23	20
Matgerð og matlist	12	16	8	9	14	14
Handarbeiði ^b	12	19	5	10	11	14
Fiskiveiða	11	5	16	10	9	14
Annað skapandi ítriv ^c	11	17	5	10	10	14
Sangur ^d	9	12	7	7	9	14
Ítriv grundað á átrúnað ^e	9	16	4	10	7	10
Skótar	8	7	9	14	4	5
Handverk ^f	8	5	10	7	7	11
Onnur mentanarlig ítriv ^g	5	6	4	6	3	6
Sjónleikur/drama ^h	5	4	5	3	6	5
Lesibólkur	4	4	4	5	3	3
Veiða	2	1	4	2	2	2
Mál og samskipti	2	2	1	1	3	1

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin ‘Hvørji frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur) hevur tú fingist við ella gingið til seinastu 12 mánaðirnar?’, uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og aldri (n=1.504) ^aT.d. undirvísing í ljóðføri. ^bT.d. binding, hekkling, seyming. ^cT.d. evning, tekning, máling, filmur, myndatøka, blómubinding. ^dT.d. kór, raddarvenjing. ^eT.d. møti o.a. í samkomum – ikki gudstænastur. ^fT.d. træsmíð, dreying, leirlist, annað handverk. ^gT.d. list, søga, bókmentir. ^hHar tú sjálf/-ur ert úttinnari. ⁱT.d. málskeið, KT-undirvísing.

Tónleikur er nógv vanligasta frítíðarítrivið í øllum aldursbólum (talva 18). Stóra undirtøkan, tónleikur fær sum frítíðarítriv, kemst helst av, at umstøðurnar at ganga til tónleik eru góðar í Føroyum – serliga í musikkskúlunum. Fleiri siga tónleikin vera ein part av føroyska mentanararvinum:

“Musikkskúlin hjá okkum er heilt vist partur av tjóðarbyggingini.”

“Tónleikur snýr seg um samleika. Tú spælir ikki bara til stuttleika.”

“[...] hatta [ritstj.: tónleikurin] liggur í fólkasálini. Altso eitt sindur tunglyndari [ritstj.: samanborið við Danmark].”

Musikkskúlastjóri

Eg meini, tá ið hugsað verður um, hvussu nógvir tónleikarar eru í mun til fólkatálið, so eru tað óvanliga nógvir. Eg meti, at musikkskúlin hevur havt stóran týðning fyri nógv.”

Stjóri, Føroya kommunufelag

Í summum kommunum er undirvísingin í musikkskúlunum partur av sjálvum skúladegnum, aðrastaðni fer undirvísingin fram eftir skúlatíð. Virksemið í musikkskúlunum er útgreinað í 2. kapitli 2.2.

Talva 18 vísir eisini, at áhugin fyri matgerð, handarbeiði, handverki og øðrum skapandi ítrivi (t.d. evning, tekning, máling, filmi, myndatøku, blómubinding) veksur við aldrinum, skótavirksemi hinvegin fer frá at vera næstvanligasta slag av frítíðarítrivi hjá teimum 9–12 ára gomlu til at vera niðast á listanum yvir 10 best dámdu sløgini av frítíðarítrivi bæði hjá teimum 13–15 ára gomlu og teimum 16–18 ára gomlu, og tað sama er galdandi fyri donsk børn (Rask et al. 2021). Handarbeiði og átrúnaðarligt ítriv er vanligari á bygd enn í býunum (fylgiskjøluni, mynd 118).

Sangur og tónleikur og annað skapandi ítriv er vanligari millum ung í Føroyum enn í Danmark. Eitt yvirlit yvir luttøku í ymiskum frítíðarítrivi í Danmark og Grønlandi er at finna í fylgiskjølunum, og í hesum viðfangi skal viðmerkjast, at einstakir flokkar av ítrivi eru øðrvísi settir saman til at gera teir sambæriligar (talva 86).

4.3. Í minsta lagi eitt frítíðarítriv

Talva 19 vísir, at 65% av føroyskum børnum hava fingist við í minsta lagi eitt frítíðarítriv hetta seinasta árið, sum aftur er minni enn tann parturin, sum sigur, at tey hava íðkað í minsta lagi eina ítróttagrein hetta seinasta árið (97%). Sum við ítróttaluttøkuni er luttøkan í frítíðarítrivi størri hjá gentum enn hjá dreingjum og minkar við aldrinum.

Talva 19: Fleiri gentur enn dreingir hava fingist við í minsta lagi eitt frítíðarvirksemi hetta seinasta árið (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur			Bústaður	
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár	býur	Bygd
Hava gingið til minst eitt frítíðarítriv seinasta árið	65	67	63	68	62	63	65	64

Talvan vísir, hvussu stórir partur hevur tilskilað í minsta lagi eitt ítrivs- og frítíðarvirksemi. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n=1.504).

Talva 20: Børn og ung í Føroyum hava í miðal fingist við trý ymisk sløg av frítíðarvirksemi hetta seinasta árið

	Øll	Kyn		Aldur			Bústaður	
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár	Býur	Bygd
Miðaltal av frítíðarítrivum	3,0	3,1	2,8	2,9	2,9	3,1	3,0	3,0

Talvan vísir miðaltalið fyri frítíðarítriv, sum børn og ung hava fingist við hetta seinasta árið. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n=1.504).

Títtleiki og broytingar eftir árstíðum

Niðanfyrir verður hugt nærri at, hvussu ofta børn og ung, ið hava fingist við í minsta lagi eitt frítíðarítriv hetta seinasta árið, fáast við sítt slag av virksemi.

Talva 21 vísir, at 75% av teimum børnum, sum hava fingist við í minsta lagi eitt frítíðarítriv hetta seinasta árið, eru virkin minst eina ferð um vikuna. Av teimum fæst næstan helvtin við sítt ítriv eina til tvær ferðir um vikuna, men tíggynda hvørt barn ger tað fimm ella fleiri ferðir um vikuna. Børn og ung iðka sostatt ítrótt oftari, enn tey fáast við frítíðarítriv.

Orsøkin til tað kann eitt nú vera siðvenja og fjølbroytni í útboðnum hjá feløgum á ítrótttaøkinum, ið gjarna hava tiltøk fleiri ferðir um vikuna, men mentanar- og frítíðarfeløg vanligi bert eina ferð um vikuna (3. partskanning).

Parturin, sum fæst við frítíðarítriv í minsta lagi eina ferð um vikuna, er størri hjá gentum enn hjá dreingjum, men vikuliga roknað er líkt til, at dreingir oftari ganga til frítíðarítriv enn gentur. Ávikavist 12% og 21% av dreingjunum ganga til frítíðarítriv í minsta lagi fimm ferðir um vikuna, men tað gera bert 9% og 18% av gentunum. Hóast fleiri gentur enn dreingir hava fingist við frítíðarítriv hetta seinasta árið og samstundis hava fingist við fleiri ymisk sløg av ítrivi, so hevur tó ein eitt sindur størri partur av dreingjum enn gentum fingist við frítíðarítriv ofta (meir enn trýggjar ferðir um vikuna). Hvussu nógva tíð tey hava brúkt ber tíverri ikki til at siga, men tað hevði kunnað nágreinað munin betur.

Parturin, sum fæst við frítíðarítriv í minsta lagi eina ferð um vikuna, minkar við aldrinum, men vikuliga roknað gera tey 13–15 ára gomlu mest við frítíðarítrivið.

Hvat frítíðarítriv viðvíkur, fáast fleiri børn á bygd enn í býunum við ítriv fimm ella fleiri ferðir um vikuna (talva 21). Her er greiður munur á samanborið við ítróttaiðkanina um alt landið, men børn úr býum iðka oftari ítrótt og rørslu, fimm ella fleiri ferðir um vikuna (talva 11).

Talva 21: Meginparturin av teimum børnum, sum fingust við frítíðarvirksemi hetta seinast árið, hava gjørt tað minst eina ferð um vikuna (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur			Bústaður	
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár	Býur	Bygd
5 ella fleiri ferðir um vikuna	10	9	12	10	12	9	9	12
3–4 ferðir um vikuna	19	18	21	16	20	23	19	19
1–2 ferðir um vikuna	46	51	42	54	44	38	47	46
1–3 ferðir um mánaðin	13	14	13	11	12	18	15	11
Minni enn 1 ferð um mánaðin	11	9	12	9	12	12	11	11

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvussu ofta fæst tú við ella gongur tú til títt frítíðarítriv?', uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði. Bert tey, sum hava tilskilað eitt frítíðarvirksemi eru tald við (n=974).

Ikki minni enn 72% av teimum børnum og ungu, sum hava fingist við frítíðarítriv hetta seinasta árið, fáast við tað alt árið – eins og við børnum virkin í ítrótti (talva 12). Gentur

ganga oftari enn dreingir til frítíðarítriv alt árið, men dreingir afturímóti ganga oftari enn gentur til frítíðarítriv í summarhálvuni.

Eisini í hesum samanhuginum valdast valið av frítíðarítrivi um kyn. Dreingir fáast oftari enn gentur við fiskiskap og veiði, sum fyri tað mesta hoyrir summarhálvuni til. Tað frítíðarítrivið, ið gentur velja, t.d. hondarbeiði og annað skapandi ítriv, ber betur til at fáast við innandura og er tí minni ávirkað av árstíð og veðri.

Talva 22: Meginparturin av børnum og ungum fæst við frítíðarvirksemi so at siga alt árið (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur		
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár
Alt árið	72	75	69	73	75	68
Bert í vetrarhálvuni	16	17	15	16	12	19
Bert í summarhálvuni	12	8	16	11	13	13

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: ‘Nær á árinum fæst tú við ella gongur tú vanliga til títt frítíðarítriv?’, uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og aldri. Bert tey, sum hava tilskilað eitt ítrivs-/frítíðarvirksemi, eru íroknað (n=974).

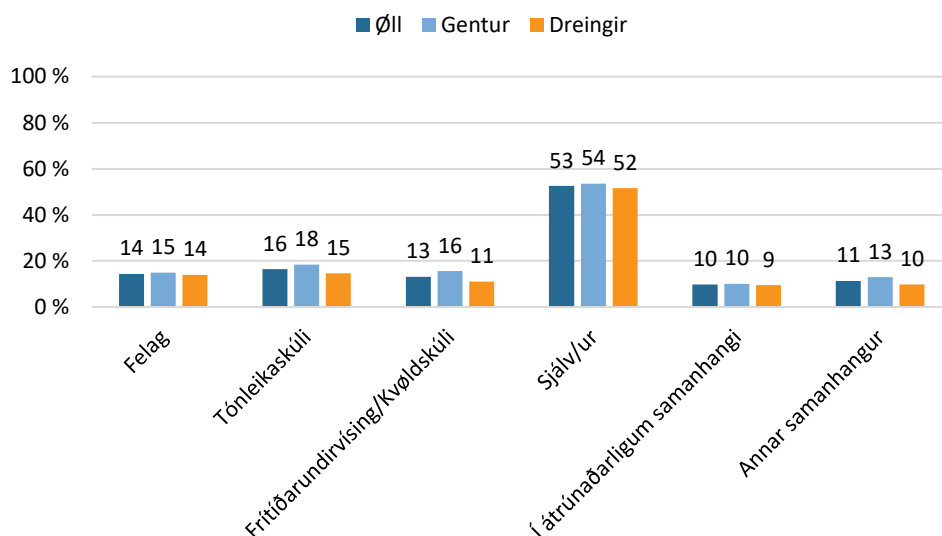
4.4. Skipan

Sum í sambandi við ítróttarítriv hava børnini eisini tilskilað, hvussu tey skipa sítt frítíðarítriv.²⁷ Her bar somuleiðis til at tilskila fleiri ymiskar skipanarformar fyri hvørt ítriv, av tí at børn og ung fáast við hetta ítrivið í fleiri samhangum.

Rúmliga helvtin (53%) av øllum børnum og ungum fáast við sítt slag av frítíðarítrivi sjálv. Færri ganga til frítíðarítriv í musikkskúlum (16%), feløgum (14%), í átrúnaðarligum samhangum (í kirkjum og samkomum) (10%) ella í øðrum samhangum (t.d. ungdomsfeløgum) (mynd 22). Samhangurin, har størstur munur er á kynunum, eru musikkskúlarnir og kvøldskúlarnir, sum gentum dámar betur enn dreingjum, og tað svarar eisini væl saman við hagtalsuppgerðirnar fyri økið (2. kapittul).

²⁷ Til at kunna bera saman við tøl úr Danmark og Grønlandi eru partarnir roknaðir út frá øllum børnum og ungum og ikki bert teimum, sum hava fingist við í minsta lagi eitt virksemi hetta seinasta árið.

Mynd 22: Sjálvskipað virksemi er vanligast millum børn og ung (prosent)

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: ‘Í hvørjum sambandi hevur tú fingist við ella gingið til títt frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur)? (Set gjarna fleiri krossar)’, uppgivið í prosentpørtum. Heildin og bytt eftir kyni og aldri (n=1.504).

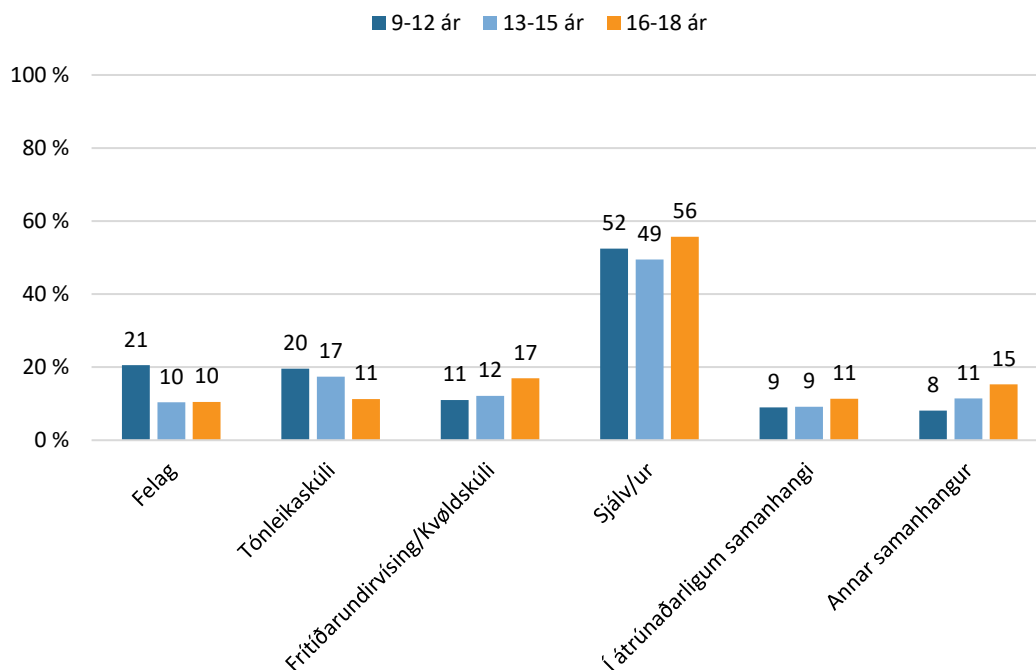
Sum sæst av mynd 23 er lítil munur millum teir ymisku aldursbólkar. Hjá teimum yngstu børnunum er parturin, sum gongur til ítriv í feløgum ella í musikkskúlum, størri enn hjá teimum eldru børnunum. Harafturímóti er parturin av teimum, sum skipa sítt frítíðarítriv í kvøldskúla, sjálv, í átrúnaðarligum samanhangi ella øðrum samanhangi, hægri í elsta aldursbólkinum.²⁸ Lítil munur er millum bý og bygd, hvat luttøku viðvíkur til ymsu felagsskapirnar. Tað kemst helst av, at ferðast verður aftur og fram um kommunumørk. Tað er serliga galdandi fyri kvøldskúlaeikið, eins og sæst niðanfyri:

“Ja, tað eru nógvir smáir [ritstj.: kvøldskúlar], og eingin sigur, at býrt tú í Vestmanna, so kanst tú ikki fara til Havnar í kvøldskúla. Eingin spyr, hvaðani tú kemur. Tú tekur teg bara, og so gongur tú har. So fólk fara ofta í aðrar kommunur. Og gjaldið er ikki tað stóra heldur. Tað er valla kostnaðarprísur tú betalir.”

Stjóri, Føroya kommunufelag

²⁸ Hvat kvøldskúlunum viðvíkur, kann hetta hava samband við, at børn 14 ár og eldri kunnu bæði vera við í frítíðarvirksemi og í almennari undirvísing.

Mynd 23: Yngstu börnini fáast meiri við virksemi í felagsligum samanhangi enn tey eldru börnini (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: ‘Í hvørjum sambandi hevur tú fingist við ella gingið til títt frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur)? (Set gjarna fleiri krossar)’, uppgivið í prosentpørtum. Heildin og bytt eftir kyni og aldri (n=1.504).

Undirtøkan fyri teimum ymisku samanhangunum hevur natúrliga við tað at gera, at summir skipanarformar bjóða nógv ymiskt virksemi, men aðrir skipanarformar eru knýttir at ávísam virksemi. Musikkskúlarnir bjóða burturav ítriv innan fyri tónleik, men so at siga hvat ítriv sum helst kann fara fram í sjálvskipaðum samanhangi. Tískil fáast færri, annað javnt, við ítriv í musikkskúlum, enn tey, ið gera tað sjálv.

Harumframt eru stór frábrigdi í teimum ymisku sløgunum av frítíðarítrivi. Av teimum, sum hava fingist við tónleik hetta seinasta árið, hava 63% fingist við virksemið sjálv, ávikavist 52% og 13% hava gingið til tónleik í musikkskúlum ella í kvøldskúla. Tann stóri áhugin fyri tónleiki leggur trýst á musikkskúlarnar, og tískil er kvøldskúlin eitt gott ískoyti til onnur børn og ung, sum vilja fáast við tónleik:

“Tónleikurin er fyri tað mesta í musikkskúlanum, men kvøldskúlin er eitt ískoyti, t.d. til gittar og klaverspæl, tí tað eru nógv, sum vilja ganga til tað.”

Embætismaður, Runavíkar kommuna

Útbøðið á musikkskúlum og kvøldskúlum er ólíkt, við tað at undirvísarar á musikkskúlum eru konservatoriiútbúnir, men samsvarandi krøv til útbúgving eru ikki á kvøldskúlunum (2. kapittul).

Yvirlit yvir undirtøkuna fyri skipanarformum býtt eftir teimum einstøku sløgnum av frítíðarvirksemi er at finna í fygiskjølunum (talva 87).

4.5. Sosialt samskipti í sambandi við frítíðarítriv

Hesin parturin tekur fyri ymsar spurningar, sum snúgva seg um tað sosiala samskiptið millum børn og ung, sum í frítíðarítrivi. Tey børnini, sum hava fingist við í minsta lagi eitt frítíðarítriv hetta seinasta árið, hava svarað uppá, saman við hvørjum tey vanliga fáast við sítt frítíðarítriv. Til bar at geva eitt ella tvey svar.

Talva 23 vísir, at nógv børn og ung fáast við frítíðarítriv saman við øðrum. Meginparturin av samskiptinum í sambandi við frítíðarítriv, fer fram millum vinir og kenningar, men familja og fólk, tey ikki kenna,²⁹ mynda í fleiri førum tann virkna felagsskapin. Kortini fæst meiri enn helvtin av børnunum við sítt frítíðarítriv einsamøll.

Sum við ítrótti er ikki stórur munur á dreingjum og gentum. Parturin av børnum, sum fáast við frítíðarítriv einsamøll, veksur við aldrinum, men tann parturin minskar, sum fæst við frítíðarítriv saman familju. Tey 13–15 ára gomlu eru tey, sum minst fáast við frítíðarítriv saman við við vinum og kenningum, men tey eru enn virkin saman við familju. Yvirskipað fáast 19% av børnum og ungum burturav við frítíðarítriv einsamøll heldur enn saman við øðrum, og tann parturin veksur við aldrinum. Børn og ung, sum burturav fáast við frítíðarítriv einsamøll, fáast fyrst og fremst við tónleik, sang, hondarbeiði og annað skapandi virksesemi.

Talva 23: Knappliga sjeý av tíggu børnum fáast við frítíðarvirksemi saman við vinum og kenningum (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur			Bústaður	
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár	Býur	Bygd
Einsamøll/-mallur	53	53	53	43	60	59	52	54
Við vinum/kenningum	65	66	64	66	59	69	64	67
Við familju	29	29	30	35	33	18	30	28
Við fólk, eg ikki keni	15	15	14	15	15	14	17	12

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: ‘Hvørjum fæst tú ella gongur tu vanliga til títt frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur) saman við? (Set ein ella fleiri krossar)’, uppgivið í prosentpørtum. Tekur tey við, ið hava fingist við í minsta lagi eitt frítíðarítriv hetta seinasta árið (n=974). Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði.

²⁹ ‘Fólk, eg ikki keni’ fevnir um børn og ung, sum fáast við virksesemi saman við øðrum, tey annars ikki hava samband við. Hetta kunnu t.d. vera børn, sum fáast við virksesemi í eini kirkju ella í einum felagi, har tey ikki kenna hinar luttakararnar frammanundan. Her skal fyrivarni takast fyri, at tað er sera einstaklingsbundið, nær onkur byrjar at kalla tey, viðkomandi er saman við um virksesemi, vinir/kenningar.

4.6. Umstøður

Umframt at tilskila tann skipanarlíga samanhangin hava børn og ung eisini tilskilað, hvørjar umstøður og støð tey hava brúkt til sítt frítíðarítriv hetta seinasta árið.³⁰

Av talvu 24 kann lesast, at bróðurparturin av børnunum fáast við sítt frítíðarítriv sjálv ella við hús hjá øðrum. Síðani koma hallir/høli og støð í náttúruni. Longri niðri á listanum eru so aðrar umstøður, sum eru meiri knýttar at sergreinaðum virksemini, t.d. tónleikahøli, skótahús, sjónleikarhús o.a.

Gentur fáast oftari við ítriv við hús hjá sær sjálvum ella í tónleikahølum, dreingir afturímóti fáast heldur við sítt frítíðarítriv úti í náttúruni. Munurin á kynjunum hevur enn og aftur samband við, hvussu dreingir og gentur velja sær sítt frítíðarítriv.

Lítill munur er millum aldursbólkar á, hvørjar umstøður og støð børn velja til sítt frítíðarítriv (talva 24), men tó so onkur. Tey 9–12 ára gomlu brúka oftari skótahús, og tey eru eisini tann aldursbólkurin, har skótavirkseminið hevur størsta undirtøku. Hjá teimum 16–18 ára gomlu hin vegin er virksemini við hús hjá øðrum tað vanligasta.

³⁰ Til at bera saman við tøl úr Danmark og Grønlandi eru partarnir roknaðir út frá *øllum* og ikki bert teimum, sum hava fingist við minst eitt virksemini hetta seinasta árið.

Talva 24: Fingist verður við frítíðarvirksemi nógv ymisk stöð (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur			Bústaður	
		Gentur	Dreingir	9-12 ár	13-15 ár	16-18 ár	Býur	Bygd
Heima hjá mæð sjálfum	42	45	39	40	41	45	41	44
Heima hjá øðrum	21	22	20	18	16	29	20	23
Høll/salur	18	16	19	16	14	23	15	21
Í náttúruni (t.d. fjall, strond)	16	12	20	15	13	20	14	19
Tónleikahøli (ikki í fólkaskúla)	15	18	13	17	16	13	17	13
Samkomuhús/ungdómshús/bygdarhús/dansihøli	14	15	13	11	13	18	12	17
Høli í skúla/frítíðarsklubbi	12	11	12	9	10	16	9	15
Missiónshús/samkomuhús/kirkja	11	12	10	10	8	15	9	14
Kvøldskúlahøli (ikki í fólkaskúla)	11	11	10	9	8	15	9	14
Skótagarhús	10	10	9	15	5	7	9	11
Sjónleikarhús	8	8	7	9	4	10	6	11
Bókasavn	6	7	6	7	4	7	4	9
Uttandura øki við skúla/frítíðarklubbi	6	6	5	5	4	8	4	8
Mentanarhús	5	5	5	5	3	7	3	8

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvar hevur tú fingist við ella gingið til títt frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur)?', uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði. Til bar at velja fleiri ymisk sløg av umstøðum til virksemi (n=1.504). Orsøkir til luttøku.

4.7. Orsøkir til luttøku

Tey børn og ung, sum hava fingist við í minsta lagi eitt frítíðarítriv hetta seinasta árið, eru spurð, hvat eggjar teimum til at ganga til viðkomandi frítíðarítriv.

Orsøkin til at vera við í virksemi er, sum í ítrótti, fyrst og fremst, at tað er stuttligt, og at hugurin er til viðkomandi virksemi. Breið semja er um tað millum kynini (talva 25). Tey fæstu gera tað fyrri at sleppa heimanífrá ella til at fáast við sítt virksemi saman við øðrum, ið duga tað líka væl sum tey sjálv.

Talva 25: Tær báðar mest umráðandi orsøkirnar eru – eins og í ítrótti – hugur og undirhaldsvirði (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur		
		Gentur	Dreingir	9-12 ár	13-15 ár	16-18 ár
At eg havi tað stuttligt	81	83	80	84	82	77
At tað er eitt ítriv, sum eg tími	65	68	62	65	65	64
At eg gerist betur til ítrivið, sum eg fáist við	51	55	47	51	52	49
At eg kann vera saman við mínum vinum	46	47	46	51	38	49
At eg kann brúka míni skapandi evni	41	46	37	38	35	51
At eg eri góð/ur til ítrivið, sum eg fáist við	31	31	32	33	30	31
At eg havi ein góðan undirvísara	29	32	26	37	31	15
At eg kann ganga til ítrivið við persónum, sum eru líka góðir sum eg	17	15	20	22	12	17
At eg kann koma vekk heimanifrú	13	11	15	13	14	12

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvat eru mest umráðandi orsakirnar til, at tú fæst við ella gongur til eitt frítíðarítriv?', uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og aldri. Bert tey, sum hava valt eitt fríðarvirksemi ella ítriv, hava kunnað svarað (n=975).

Tað er somuleiðis umráðandi fyri børn og ung í Føroyum at sleppa at vera saman við vinum og soleiðis nøkta sín sosiala tørv í sambandi við sítt frítíðarítriv. Hetta er serliga galdandi fyri yngsta og elsta aldursbólkin.

4.8. Forðingar

Tey børnini, ið ikki hava fingist við í minsta lagi eitt frítíðarítriv hetta seinasta árið, eru spurð, hvat tað er, sum fær tey at aftra seg.

Talva 26 vísir, at 44% av hesum børnum og ungu í Føroyum svara, at tey heldur vilja brúka sína tíð til ítrótt-/rørsluvirksemi enn til frítíðarítriv. Tað svarar væl saman við, at fleiri børn og ung ganga til ítrótt enn til frítíðarítriv. Ein víðarigreining vísir, at børn, sum tilskila, at tey brúka tíðina til ítrótt- og rørsluvirksemi, í miðal íðka fleiri ymisk sløg av ítrótti (4,5) enn børn, sum ikki halda ítrótt- og rørsluvirksemi vera eina forðing (3,4).

Harumframt finna 37% ikki eitt frítíðarítriv, sum tey halda vera stuttligt. Gentur raðfesta tað yvirhøvdur fremri at brúka tíðina til at vera saman við familju og vinum.

Talva 26: Nógv brúka heldur tíðina til ítrótta- og rørluvirksemi enn til frítíðarvirksemi (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur		
		Gentur	Dreingir	9-12 ár	13-15 ár	16-18 ár
Eg brúki tíðina uppá ítrótta- /rørluítiv	44	43	45	38	51	44
Eg finni einki, sum eg haldi vera stuttligt	37	34	40	35	47	30
Eg brúki tíðina við familju og vinum	36	44	29	34	37	37
Eg mangli onkran at fylgjast við	6	6	6	9	7	2
Eg haldi ein steðg - vænti at byrja aftur	4	6	3	3	3	6
Eg eri ikki nóg góð/ur	3	4	3	5	4	<1
Frítíðarítiv, sum eg vil íðka, liggur ov langt vekk	3	2	3	3	3	2
Eg ella foreldur míni halda, at tað er ov dýrt	1	1	<1	1	1	<1
Eg beri kropsligt/sálarligt brek	1	<1	1	1	<1	<1
Eg standi í bíðirøð	1	1	1	1	1	<1

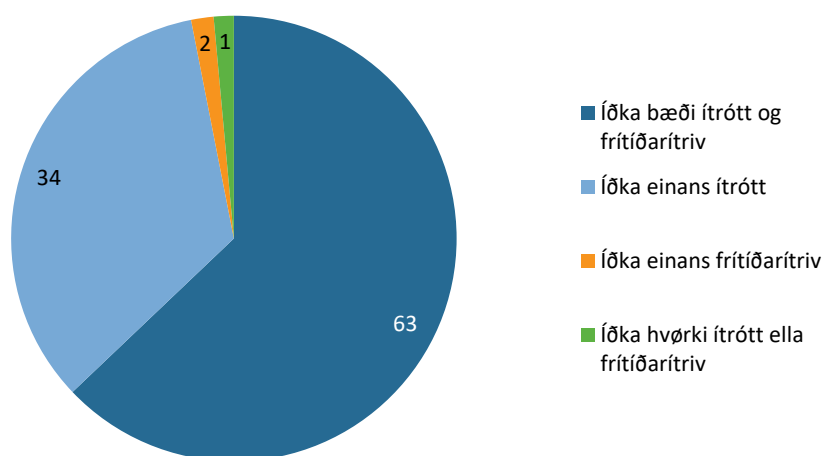
Talvan visir svarbýtið upp á spurningin: 'Hví fæst tú ikki ella gongur tú ikki til frítíðarítiv?', uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni. Bert tey, sum ikki hava tilskilað eitt ítrivs-/frítíðarvirksemi, hava svarað (n=529).

5. kapittul: Frítíðarlív og -vanar hjá børnum og ungum sum heild

Fyrru kapitlarnir hava lagt sjálvstøðugan dent á luttøkuna hjá børnum og ungum í ítrótt og frítíðarítriv, men hesin kapittulin lýsir hinvegin frítíðarlívið og -vanarnar hjá børnum og ungum sum heild tvørtur um ítróttin og frítíðarøkið annars.

34% av børnum og ungum íðkaðu burturav ítrótt, og 2% fingust burturav við frítíðarítriv. Hetta svarar saman við úrslitum áður, sum vísa, at fleiri børn og ung íðka ítrótt enn ganga til frítíðarítriv. Kortini íðka nógv børn og ung (63%) bæði ítrótt og ganga til frítíðarítriv. Bert 1% av børnum og ungum í Føroyum hvørki íðkar ítrótt ella fæst við ítróttavirksemi.

Mynd 24: Seks av tíggu børnum íðka bæði ítrótt og fáast við frítíðarvirksemi (prosent)

Myndin vísir, hvussu stórir partur hevur 1) bæði íðkað ítrótt og fingist við frítíðarítriv, 2) bert fingist við frítíðarítrivi, 3) bert við ítrótti 4) hvørki við ítrótti ella frítíðarítrivi (n=1.504).

Talva 27 vísir, at fleiri gentur enn dreingir bæði íðka ítrótt og fáast við frítíðarítriv, og at tað serliga eru tey yngstu børnini, sum gera bæði. Serliga dreingir og teir eldru aldursbólkarinir íðka burturav ítrótt, men parturin av børnum og ungum, ið hvørki íðka ítrótt ella fáast við frítíðarítriv, broytist lítið eftir kyni og aldri.

Talva 27: Parturin, ið íðkar ítrótt og/ella fæst við frítíðarvirksemi (prosent)

	Kyn		Aldur			Bústaður	
	Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár	Býur	Bygd
Íðka bæði ítrótt og fáast við frítíðarítriv	65	61	66	61	61	63	63
Fáast burturav við frítíðarítriv	2	1	1	2	2	2	2
Íðka ítrótt burturav	32	35	31	36	35	34	34
Íðka hvørki ítrótt ella fáast við frítíðarítriv	1	2	1	1	2	1	2

Talvan vísir, hvussu stórir partur hevir 1) bæði íðkað ítrótt og fingist við frítíðarvirksemi, 2) bert fingist við frítíðarvirksemi, 3) bert við ítrótt 4) hvørki við ítrótt ella frítíðarvirksemi. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n=1.504).

Talva 28 vísir harumframt, at børn og ung í miðal hava íðkað/fingist við sjev ymisk sløg av ítrótti og frítíðarítriv hetta seinasta árið. Dreingir hava samanlagt íðkað/fingist við fleiri ymisk sløg av ítrivum enn gentur, og í miðal verða sløgini av virksemi fleiri í tali við aldrinum.

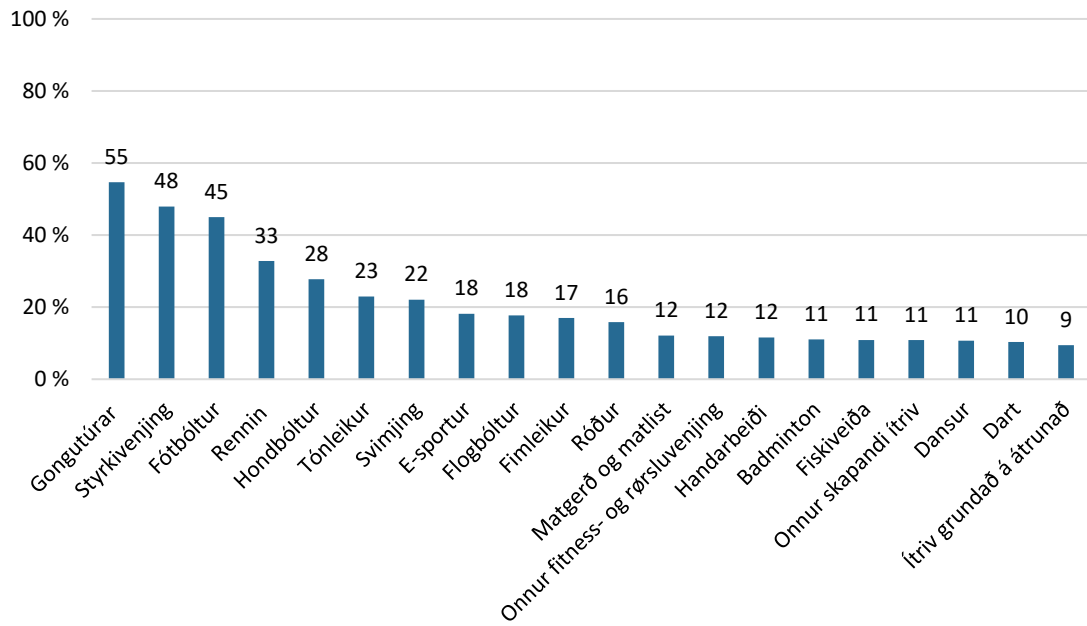
Talva 28: Børn og ung í Føroyum hava í miðal íðkað/fingist við sjev ymisk sløg av ítrótti og frítíðarítrivi hetta seinasta árið

	Øll	Kyn		Aldur			Bústaður	
		Gentur	Dreingir	9–12 ár	13–15 ár	16–18 ár	Býur	Bygd
Miðaltalið fyri sløg av ítrivs- og frítíðarvirksemi og ítróttavirksemi	7,4	7,3	7,5	6,9	7,7	7,8	7,4	7,5

Talvan vísir miðaltalið fyri sløg av virksemi (ítrótt- og frítíðarítriv), børn og ung hava íðkað/fingist við hetta seinasta árið. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n=1.504).

Verður hugt at undirtøkuni hjá teimum einstøku sløgum av virksemi hvørt um annað í ítrótti og frítíðarlívinum annars, er tað serliga ítróttavirksemið, sum rúgvar (mynd 25). Bert tónleikur er millum tiggju tey mest valdu sløgini av virksemi.

Mynd 25: 20 tey mest valdu sløgini av virksemi javnt í ítrótti sum í frítíðarlívinum annars (prosent)

Myndin vísir 20 tey oftast valdu sløgini av ítróttá- og frítíðarvirksemi millum børn og ung hetta seinasta árið (n=1.504).

6. kapittul: Trivnaður, sjálvvirði og kropsfatan

Niðanfyri verður hugt nærri at, um samanhangur er millum trivnað hjá børnum og ungum, og luttøku teirra í ítrótti og frítíðarlívinum annars.

Til at lýsa trivnaðin hjá børnum og ungum eru tey fyrst og fremst biðin um at taka støðu til triggjar útsagnir, ið til samans gera eitt vísital fyri sjálvvirði teirra. Útsagnirnar, ið síggjast niðanfyri, taka støði í tí góða við sjálvvirði, og børnini og tey ungu skulu meta um, hvussu samd ella ósamd tey eru.³¹ Upp á tann mátan skapast eitt vísital fyri, hvussu ofta barnið gevur eina jaliga afturboðan – t.e. upp á, hvussu nógvar útsagnir svarið er antin 'púra samd/-ur' ella 'ósamd/-ur'. Er úrslitið '0', er tað at meta sum lítið sjálvvirði, men er tað '3', er tað at meta sum stórt sjálvvirði.³²

Tær triggjar útsagnirnar um sjálvvirði

- Mær dámar meg sjálva/-n væl
- Eg eri nóg góð/-ur sum eg eri
- Øðrum á mínum aldri dámar meg

Úrslitini vísa, at triðja hvørt barn (35%) hevur stórt sjálvvirði og fjórða hvørt (25%) lítið sjálvvirði. Dreingir hava vanligari enn gentur lyndi til at hava høgt sjálvvirði, og samanumtikið veksur sjálvvirðið við aldrinum (talva 29). Ein víðarigreining tvørtur um kyns- og aldursmørk vísir, at serliga tannáringagentur hava lítið sjálvvirði.

Talva 29: Fleiri gentur enn dreingir hava lítið sjálvvirði (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur		
		Gentur	Dreingir	9-12 ár	13-15 ár	16-18 ár
Høgt sjálvvirði (stigatal: 3)	35	29	42	31	33	44
Hvørgan (stigatal: 1-2)	40	40	40	43	38	37
Lágt sjálvvirði (stigatal: 0)	25	32	19	26	29	19

Talvan visir prosentpartin, sum ávikavist hevur høgt ella lágt sjálvvirði. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og ítróttaluttøku (n=1.504).

Børn og ung, sum iðka ítrótt og/ella fáast við frítíðarítriv, hava lyndi til at hava størri sjálvvirði enn børn, sum hvørki iðka ítrótt ella fáast við frítíðarítriv (talva 30). Parturin, sum hevur høgt sjálvvirði, eru tey børn og ungu, sum burturav iðka ítrótt. Parturin afturímóti, sum hevur lægst sjálvvirði, eru tey børn og ungu, sum burturav fáast við frítíðarítriv.

³¹Teir fimm svarflokkarnir eru: 'púra ósamd/-ur', 'ósamd/-ur', 'hvørki samd/-ur ella ósamd/-ur', 'samd/-ur' ella 'púra samd/-ur'

³²Eitt úrslit, sum er '0', fæst við hvørki at hava svarað 'púra samd/-ur' ella 'samd/-ur'. Eitt úrslit, sum er '3', fæst hinvegin við at hava svarað 'púra samd/-ur' ella 'samd/-ur' upp á allar triggjar útsagnirnar.

Talva 30: Børn og ung, sum íðka ítrótt og rørslu, hava lyndi til at hava stórt sjálvvirði (prosent)

	Íðkar bæði ítrótt og fæst við frítíðarítriv	Fæst burturav við frítíðarítriv	Íðkar burturav ítróttavirksemi	Íðkar hvørki ítrótt ella fæst við frítíðarítriv
Høgt sjálvvirði (stigatal: 3)	35	26	38	20
Hvørgan (stigatal: 1-2)	40	25	39	52
Lágt sjálvvirði (stigatal: 0)	25	49	23	28

Talvan visir prosentpartin, sum ávikavist hevir høgt og lágt sjálvvirði. Býtt eftir luttøku í ítrótt- og frítíðarítrivi (n=1.504).

Sama mynstrið sæst aftur í mun til, hvussu børn fata sín kropp. Til at lýsa hetta eru børn og ung biðin um at taka støðu til hendan spurningin: 'Hvussu nøgd/-ur ert tú við tín kropp?'³³ Yvirskipað hava bert 6 av 10 børnum góða fatan av sínum egna kroppi (talva 31). Fleiri gentur enn dreingir hava ringa kropsfatan og tann ringa støðan til egnan kropp tekur til við aldrinum.

Talva 31: Fleiri dreingir enn gentur hava lyndi til at hava ringa fatan av sínum egna kroppi (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur		
		Gentur	Dreingir	9-12 ár	13-15 ár	16-18 ár
Sera nøgd/-ur ella nøgd/-ur við egnan kropp	61	52	70	68	56	57
Hvørgan	21	26	16	17	23	23
Sera ónøgd/-ur ella ónøgd/-ur við egnan kropp	18	23	14	15	21	19

Talvan visir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvussu nøgd/-ur ert tú við kroppin hjá tær? (Set ein kross)', uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og aldri (n=1.504).

Børn og ung, sum íðka ítrótt og/ella fáast við frítíðarítriv, hava lyndi til at hava jaligari støðu til sín kropp enn børn og ung, ið hvørki íðka ítrótt ella ganga til frítíðarítriv (talva 32).

³³ Hesir svarmøguleikar vóru upp á spurningin: 'Sera nøgd/-ur', 'Nøgd/-ur', 'Hvørki-ella', 'Ónøgd/-ur' ella 'Sera ónøgd/-ur'. Eitt barn, sum er nøgt við sín egna kropp, hevur annan av teimum fyrstu svarmøguleikunum. Eitt barn, sum hinvegin er ónøgt við sín kropp, hevur valt annan av hinum báðum møguleikunum.

Talva 32: Børn og ung, sum íðka ítrótt og rørlu, hava lyndi til at hava góða fatan av sínum egna kroppi (prosent)

	Íðka bæði ítrótt og frítíðarítriv	Íðka einans frítíðarítriv	Íðka einans ítrótt	Íðka hvørki ítrótt ella frítíðarítriv
Sera nøgd/-ur ella nøgd/-ur við egnan kropp	61	53	62	49
Hvørgan	21	18	21	17
Sera ónøgd/-ur ella ónøgd/-ur við egnan kropp	18	29	17	34

Talvan visir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvussu nøgd/-ur ert tú við kroppin hjá tær?', uppgivið í prosentpørtum. Býtt eftir luttøku í ítrótt- og frítíðarítrivi (n=1.504).

Til samanberingar hevur fimta hvørt barn í Danmark høgt sjálvvirði (Danskernes motions- og sportsvaner 2020, under udgivelse (Rørslu- og ítróttavanar hjá dønum 2020, verður útgivið í næstum)), og donsk børn eru sostatt verri fyri í so máta enn tey føroysku. Hinvegin hava seks av tíggu donskum børnum góða kropsfatan (Danskernes motions- og sportsvaner 2020, under udgivelse (Rørslu- og ítróttavanar hjá dønum 2020, verður útgivið í næstum)), ið er umleið tað sama sum í Føroyum.

2. PARTSKANNING: FRÍTÍÐARVANAR HJÁ VAKSNUM

Inngangur: Frítíðarvanar hjá vaksnum

2. partskanning viðger – við støði í úrslitum úr eini spurnablaðakanning millum vaksnum og kvalitatívum viðtali við viðkomandi partar á økinum – luttøkuna hjá vaksnum bæði í ítrótti og rørslu (7. kapittul) umframt frítíðarítrivi (8. kapittul). Síðani savnar viðgerðin seg um frítíðarlívið hjá vaksnum sum heild, og hugt verður at ítrótti og frítíðarøkinum annars undir einum (9. kapittul) og somuleiðis at samsvarinum millum trivnað og luttøkuna hjá vaksnum í ítrótti og á frítíðarøkinum annars (10. kapittul). At enda verður nortið við luttøkuna hjá vaksnum í sjálvboðnum arbeiði (11. kapittul). Eftirkunningin leggur serliga dent á kyns- og aldursmun umframt landafrøðiligan og sosialan ymiskleika í tann mun, dátugrundarlagið loyvir. Av tí at eingin slík kanning er gjørd í Føroyum fyrr, ber ikki til at gera søguligar samanberingar. Í staðin verður borið saman við samsvarandi kanningar í Danmark (Rask og Eske, 2020) og í Grønlandi (Eske et al. 2019).

Mannagongdir og dátugrundarlag

2. partskanning er grundað eina spurnablaðakanning á netinum millum vaksnum tíðarskeiðið frá 3. februar til 13. august 2021. Spurnablaðið varð sent til persónar 17 ár ella eldri. Úrtakið er gjørt við støði í einum tilvildarlíga CPR-grundaðum umboðandi stakroyndarkuti. Í alt tóku 1.840 vaksnum lut, og tað svarar til eitt svarprosent upp á 31.

Rykt varð eftir svørum gjøgnum telefon, og somuleiðis vórðu rykkjarabrøv send svararum, sum ikki høvdu fyllt spurnablaðið út. Prosentbýtið í spurnablaðakanningini er vektað til at leggja upp fyri misvísningi í umboðanini. Kyn og aldur eru vektað, og sostatt er tryggjað, at stakroyndin endurspeglar íbúgvagnar sum frægast. Dátugrundarlagið í kanningini sæst í talvu 33.

Talva 33: Dátugrundarlag

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Tal av svørum	1.840	1.021	819	125	256	267	327	387	281	197	1.093	747
Prosentpartur av svørum	100	55	45	7	14	14	18	21	15	11	59	41

Talvan vísir dátugrundarlagið undir greiningini, og tað er vektað eftir kyni og aldri.

Gevið gætur, at teir kyns-, aldurs- og bústaðarmunir og somuleiðis tann vøkstur/minking, ið sipað verður til í tekstinum, eru øll hagfrøðiliga eftirfarandi.

Serlig fyrirvarni fyri mannagongdum

Tá ið borið verður saman við sambæriligar kanningar í Danmark og Grønlandi, eigur at verða havt í geyma, at bæði aldursbilið og aldursbýtið eru broytilig.³⁴ Í hesi kanningini eru vaksín í aldrinum 17 ár og eldri tikin við í borgarakanningina, og tað hevur so í sínum lagi við sær, at henda kanningin og skúlabarnakanningin umskarast í mun til aldur.³⁵ Fyrivarni skal yvirhøvur takast fyri ymiskum mannagongdum, spurningaorðingum, innsavningartíðarskeiðum o.ø., tá ið borið verður saman við úrslit úr Danmark og Grønlandi.

Fyrivarni vegna koronu

Eisini skal takast fram, at dátuinnsavningin í 2021 varð gjørd undir koronukreppuni, og tað kann sjálvandi ávirka úrslitini. Samanberingar við Danmark og Grønland skulu takast við tí fyrirvarni, at føroysku og dansku kanningarnar vórðu gjørdar í koronutíðini, men tað varð kanningin í Grønlandi ikki.

Tveir mátar at meta um luttøku í ítrótta- og frítíðarítrivi

Sum í barnakanningini (1. partskanning) eru tveir mátar at meta um luttøku í ítrótti: 1) tann parturin, sum svarar játtandi upp á spurningin 'Íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu' og 2) tann parturin, sum í minsta lagi hevur íðkað eitt ítrótta-/rørsluítiv hetta seinasta árið.

Tann fyrri metingarmátin – sum er byrjanarspurningurin í spurnablaðnum – ber dóm av, hvat fólk sjálv halda ítrótt og rørslu vera, hvussu ofta tey skulu íðkast, og hvussu nógv tíð skal brúkast til, at nakar kallar seg virknan íðkara.

Hin metingarmátin – tann parturin, sum hevur íðkað í minsta lagi eitt ítrótta- og rørsluítiv seinasta árið – byggir á ein frammanundan tilskilaðan karm, har luttakararnir fáa ein lista yvir ymisk sløg av ítrótti og rørslu og samstundis eitt fast tíðarhøpi. Hetta mátið fevnir tí breiðari við tað, at tað leggur meira upp fyri árstíðarbundnum virksemini. Harafturat kann okkurt vera á listanum, sum viðkomandi ikki sjálv/-ur metti sum ítrótt og rørslu í fyrra spurninginum.

³⁴ Í Grønlandi byggir dátugrundarlagið á eina spurnablaðakanning á netinum millum vaksín í aldrinum 16 ár og eldri býtt í hesar aldursbólkar: 16–35 ár, 36–55 ár og eldri enn 55 ár. Í Danmark byggir dátugrundarlagið somuleiðis á eina spurnablaðakanning, sum gjøgnum e-boks varð send til eitt umboðandi úrval av vaksnum í aldrinum 16 ár og eldri. Eisini her var aldursbýtið øðrvísi: 16–19 ár, 20–29 ár, 30–39 ár, 40–49 ár, 50–59 ár, 60–69 ár, 70–79 ár, 80 ár og eldri.

³⁵ Gevið gætur, at skúlabarna- og borgarakanningarnar umskarast viðvíkjandi aldri. Borgarakanningin kannar vaksín í aldrinum 17 ár og eldri, sum neyvt merkir, at aldursbólkurin 17 ár umskarast í kanningunum. Av tí at børn og vaksín hava fingið ymisk spurnabløð, hevur ikki borið til at savna øll í nevnda aldursbólki saman í aðra av partskanningunum. Tá ið spurnabløðini vórðu send út, varð hesin tilskilaði aldursbólkur biðin um bert at fylla spurnablaðið út eina ferð. Tí eru tey býtt millum barna- og vaksnamannakanningina eftir, hvat spurnablað tey finga fyrst.

Tað sama er galdandi, tá ið tað snýr seg um munin á partinum, sum svarar játtandi upp á spurningin 'Fæst tú við ella gongur tú til frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur)?' og partin, sum hevur fingist við í minsta lagi eitt frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur) hetta seinasta árið.

7. kapittul: Rørslu- og ítróttavanar hjá vaksnum

Hesin kapittulin lýsir luttøkuna hjá vaksnum í ítrótt- og rørsluátrivi.

7.1. Yvirskipaða luttøkan í ítrótti

49% av teimum vaksnu í Føroyum eldri enn 17 ár iðka ítrótt ella rørslu. 39% svara, at tey ikki iðka ítrótt ella rørslu (talva 34).

Talva 34 vísir, at fleiri kvinnur enn menn svara 'ja' upp á spurningin 'Íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu?'. Samstundis er luttøkan í ítrótti ójovn eftir aldursbólkunum og yvirskipað sæð hægst í yngru aldursbólkunum og lægst í teimum eldru aldursbólkunum. Aldursbólkurin 30–39 ár líkist tó burturúr, men í tí aldursbólkinum er luttøkan í ítrótti næst lægst. Tað er somuleiðis merkisvert, at luttøkan í ítrótti er hægri hjá vaksnum eldri enn 70 ár enn hjá teimum 60–69 ára gomlu.

Talva 34: Umleið helvtin av teimum vaksnu í Føroyum iðkar ítrótt og rørslu regluliga (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Ja	49	51	47	66	53	45	54	49	41	48	51	46
Ja, men ikki í løtuni	12	13	11	9	16	18	12	11	8	6	12	12
Nei	39	36	42	25	32	37	34	40	51	46	37	42

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu?', uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n=1.840).

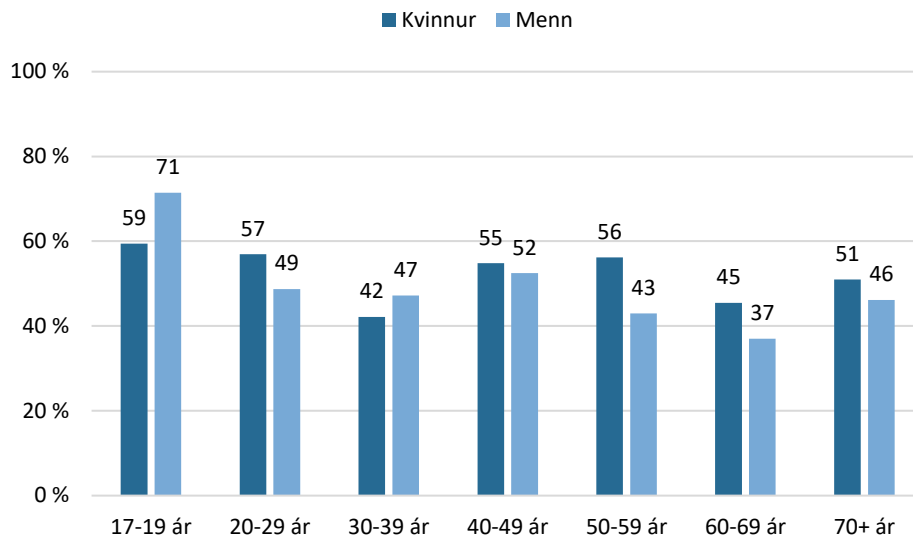
Mynd 26 nágreinar kynsmunin. Hjá teimum vaksnu í aldrinum 16–19 ár taka fleiri menn enn kvinnur lut í ítrótti, men í teimum eldru aldursbólkunum er tað øvut – aldursbólkurin 30–39 ár tó undantikin, har fleiri menn enn kvinnur iðka ítrótt og rørslu. At luttøkan í ítrótti hjá vaksnum í aldrinum 30–39 ár er serliga lítil kann komast av, at nógv í hesum aldursbólki bæði hava børn og arbeiði at hugsa um:

"Flest fáa børn tíðliga, í tjugunum, og rættiliga nógv eiga 4 børn, men arbeiða fulla tíð kortini."

Embætismaður, Sunda Kommuna

Luttøkan hjá kvinnum í ítrótti er støðugari enn hjá monnum í øllum aldursbólkunum (mynd 26).

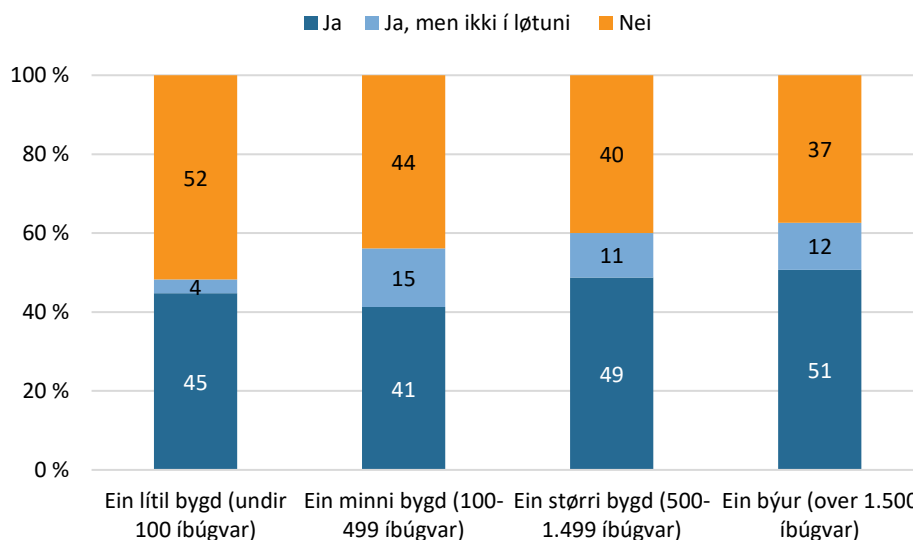
Mynd 26: Kvinnur í eldru aldersbólkunum taka oftari enn menn lut í ítrótti (prosent)

Myndin vísir partin, sum svarar játtandi upp á spurningin: 'Íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu?' Býtt eftir kyni og aldri (n=1.840).

Sum hjá børnum og ungum er luttøkan í ítrótti hægri í býunum enn á bygd (talva 17). Mynd 27 vísir nágreiniligari lutfallið millum ítróttaiðkan og støddina á viðkomandi lokalsamfeløgum. Vaksin, sum búgva í býum, eru meira sinnað at iðka ítrótt og rørslu enn vaksin, ið búgva úti á bygd.

Mynd 27: Luttøka í ítrótti er mest í býunum (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu?', uppgivið í prosentpørtum. Býtt landfrøðiliga (n=1.840).

Til samanberingar er miðalluttøkan í ítrótti hjá vaksnum 57% í Danmark (Rask og Eske 2020, 7) og 36% í Grønlandi (Eske et al. 2019, 16). Ein sambæriligur munur millum londini sæst eisini í mun til ítróttaluttøkuna hjá børnum og ungum (1. partskanning, 3.1). Verður

gongdin hinvegin tann sama sum í Danmark, kann væntast, at luttøkan veksur sum frá líður. Ein, sum hevur við ítrótt at gera, sigur soleiðis um gongdina:

“Altso vit plaga at siga, vit eru eini 10–20 ár aftan fyri Danmark, men tey somu rákini koma til okkara sum frá líður.”

Embætismaður, Runavíkar Kommuna

Í Danmark íðka eisini fleiri kvinnur enn menn ítrótt (Rask og Eske 2020, 8). Í Grønlandi íðka rættiliga nógv fleiri menn enn kvinnur ítrótt ella rørslu (Eske et al. 2020, 31). Lítil luttøka í ítrótti hjá vaksnum í aldrinum 30–39 ár sæst eisini aftur í donskum kanningum (Rask og Eske, 8).³⁶

Sosialur misjavni í ítróttaluttøku

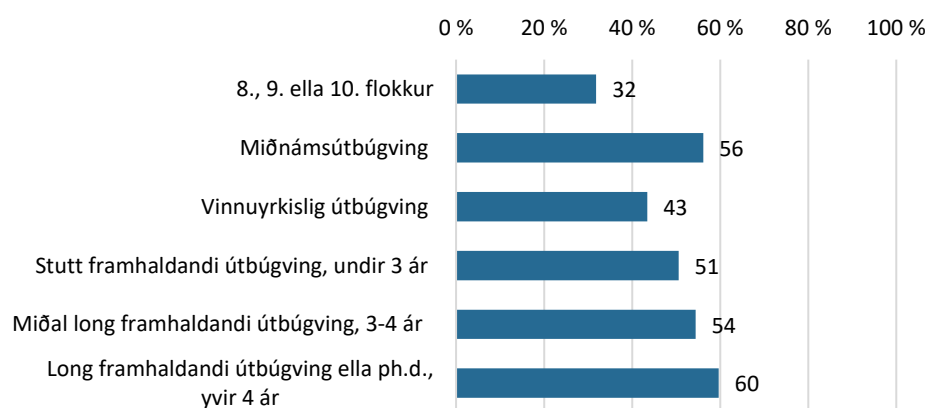
Niðanfyri verður lýst, hvat útbúgving og starv hava at siga fyri, um vaksni íðka ítrótt.

Útbúgving

Mynd 28 vísir eitt skilligt samsvar millum útbúgvingarlongd og luttøku í ítrótti. Vaksni við stuttum útbúgvingum taka minni lut í ítrótti enn vaksni við longum útbúgvingum. Av teimum vaksnu, sum hava 8., 9. ella 10. flokk sum hægstu fullførdu útbúgving, taka 32% lut í ítrótti, men 60% av teimum vaksnu við longum hægri útbúgvingum (mynd 28).

Tey vaksnu við miðnámsútbúgving víkja frá hesi greiðu gongd, hjá teimum er luttøkan næsthægst. Verður hugt nærri at bólkinum av vaksnum, sum hava sett kross við ‘miðnámsútbúgving’, sæst, at hesin bólkur í stóran mun rúmar vaksnum, sum helst – ætlað eftir aldrinum – enn eru undir útbúgving, og tað kann sostatt vera orsøkin til, at gongdin er minni greið.

Mynd 28: Samanhangur sæst millum útbúgvingarstig og ítróttavirksemi (prosent)

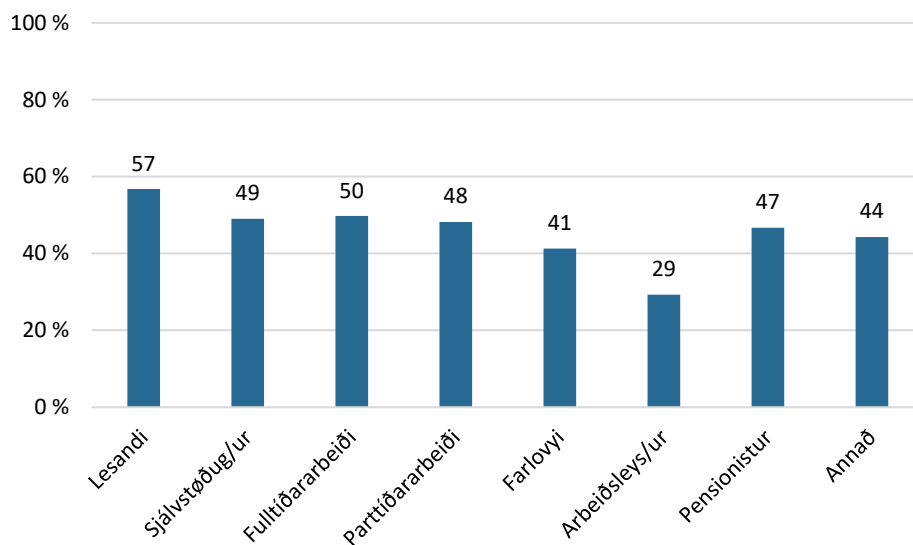
Myndin vísir prosentpartin, sum hevur svarað játtandi upp á spurningin: ‘Íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu?’ Býtt eftir útbúgvingarstigi (n=1.840).

³⁶ Ikki ber til at bera saman við Grønland hesum viðvíkjandi, av tí at aldursbýtið er gjørt heilt øðrvísi.

Arbeiði

Mynd 29 vísir, at tað eisini er samsvar millum luttøku í ítrótti og arbeiði. Yvirskipaða gongdin er, at vaksin í arbeiði – í fullum ella parttíðarstarvi – eru meira sinnað at íðka ítrótt enn vaksin, sum eru arbeiðsleys ella í farloyvi. Tað eru kortini tey lesandi, sum eru mest sinnað at íðka ítrótt og rørslu, og tað gevur helst eina ábending um, hví parturin, ið íðkar ítrótt og rørslu, er størstur hjá teimum yngstu vaksnu. Pensionistar taka eisini í stóran mun lut í ítrótti.

Mynd 29: Smá frávik millum arbeiðið og ítróttavirksemið (prosent)

Myndin vísir prosentpartin, sum hevur svarað játtandi upp á spurningin: 'Íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu?' Býtt eftir høvuðsyrki (n=1.840).

Bæði samanhangurin millum luttøku í ítrótti og útbúgvingarlongd og somuleiðis samanhangurin millum luttøku í ítrótti og arbeiði síggjast eisini aftur í donskum kanningum (Pilgaard og Rask 2016, 56–57). Pensionistar taka eisini í lutfalsliga stóran mun lut í ítrótti í Danmark (Eske 2021, 27).

7.2. Val av ítrótt- og rørsluvirksemi

Niðanfryi verður lýst, hvørji ítrótt- og rørsluátriv vaksin velja.³⁷ Vaksin hava fingið ein lista yvir ymisk ítrótt- og rørsluátriv og eru í tí viðfangi biðin um at svara, hvat tey hava íðkað hetta seinasta árið. Til bar at tilskila eina ella fleiri íðkanir.

Sum hjá børnum og ungum eru gongd og gongutúrar tað best umtókta virksemið millum vaksin, heili 75% hava íðkað gongd og gongutúrar hetta seinasta árið (talva 35). Síðani koma styrkisvenjing (36%), renning (28%), onnur treystis- og rørsluvenjing (24%) og

³⁷ Til at kunna bera saman við tøl úr Danmark og Grønlandi eru partarnir roknaðir út frá øllum vaksnum og ikki bert teimum, sum hava íðkað í minsta lagi eitt virksemi hetta seinasta árið.

svimjing (18%). Eitt yvirlit yvir undirtøkuna fyri teimum ymisku ítróttunum í Danmark og Grønlandi er at finna í fylgiskjølunum (talva 88).

Gongd og gongutúrar er tað best umtókta virkseimið hjá monnum og kvinnum, kortini hava nógv fleiri kvinnur enn menn gingið og farið gongutúrar hetta seinasta árið. Eisini annað virkseimi ber dóm av kynsmuni, eitt nú fanga fótbóltur, dart og e-ítróttur fyrst og fremst áhugan hjá monnum. Undirtøkan hin vegin fyri treystis- og rørsluvenjing, joga/pilates/úrspenning, fimleiki og dansi er nógv størst millum kvinnum.

Talva 35: Gongutúrar eru skilliga nógv besta umtókta slagið av virkseimi hjá vaksnum (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur						
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár
Gongutúrar (ikki flutningur)	75	82	68	57	71	75	76	80	79	73
Styrkivenjing	36	36	36	77	64	44	34	31	21	16
Renning	28	26	29	52	42	36	38	28	12	3
Onnur venjingar- og rørsluátriv (f.eks. aerobic, sirkulvenjing, spinning/venjingarsúkkla, onnur rørsla)	24	30	18	26	29	27	27	26	14	18
Svimjing	18	20	17	16	17	26	17	18	15	16
Fótbóltur	15	6	23	32	29	21	20	9	6	1
Joga/pilates/úrspenning	9	17	3	10	9	14	14	7	9	3
Dansur (øll sløg)	9	11	8	19	5	5	8	12	12	12
Fimleikur	8	13	4	10	2	5	2	4	11	24
Dart	6	2	10	9	14	8	8	4	2	<1
Róður	6	5	7	15	10	7	10	5	2	2
Havsvimjing	5	8	2	7	6	5	8	8	2	2
Hugaítróttur (t.d. talv, bridge)	5	3	6	10	6	7	4	3	2	4
Landavegssúkkling (ikki flutningur)	4	3	6	2	3	4	7	7	2	3
Hondbóltur	4	4	4	15	11	5	4	2	1	<1
E-sportur	4	1	7	15	15	5	<1	<1	<1	1
Kano/ kajakk	3	3	3	3	7	4	3	1	2	<1
Flogbóltur	3	3	2	18	3	3	3	2	1	1
Badminton	3	2	3	11	2	4	4	2	2	1
Vetrarsvimjing	2	3	1	3	1	3	4	4	2	1
Fjallasúkkling	2	1	3	1	2	3	5	2	<1	<1
Trýdystur (svimjing, súkkling og renning)/duatlon	2	2	2	2	2	3	3	2	1	1
Stríðsítróttur (t.d. boksing, karata, aikido, taekwondo, judo, glíming, fikting)	2	1	2	9	3	4	1	1	<1	<1
Skjótning/bogaskjótning	2	<1	3	4	1	2	3	1	2	1
Klatring	2	1	2	10	3	2	1	1	1	<1
Biljard	2	<1	3	2	2	2	2	1	1	<1
Siglingarítróttur	1	<1	3	1	<1	<1	1	2	2	3

Ríðing	1	2	1	4	3	2	2	1	<1	<1
Seyðahundavenjing	1	<1	2	<1	1	1	1	2	1	1
Borðtennis	1	1	2	5	4	1	1	<1	<1	1
Kurvabóltur	1	1	2	7	2	3	1	1	<1	<1
Kaving	1	<1	2	3	2	1	2	1	<1	1
Frælsur ítróttur	1	1	1	8	2	1	1	2	<1	<1
Motorsportur (t.d. motorsúkklukoyring)	1	<1	2	1	1	<1	2	2	2	<1
Hokki/ stavbóltur	1	1	1	3	<1	2	2	<1	<1	1
Brimskreiðing (surfing)/Stand Up Paddle (SUP)	1	<1	1	<1	1	1	1	<1	<1	<1
Tennis	<1	<1	1	1	<1	<1	<1	<1	<1	2
BMX	<1	<1	<1	<1	<1	<1	<1	<1	<1	1
Golf	<1	<1	<1	<1	<1	<1	<1	<1	1	<1
Paraítróttur/ítróttur fyri tann, ið ber brek	<1	<1	<1	1	<1	<1	<1	<1	<1	1
Baseball/softball	<1	<1	<1	2	<1	<1	<1	<1	<1	<1

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hevur tú íðkað eitt ella fleiri av hesum ítróttá-/rørsluátrivum seinastu 12 mánaðirnar?', uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og aldri (n=1.840).

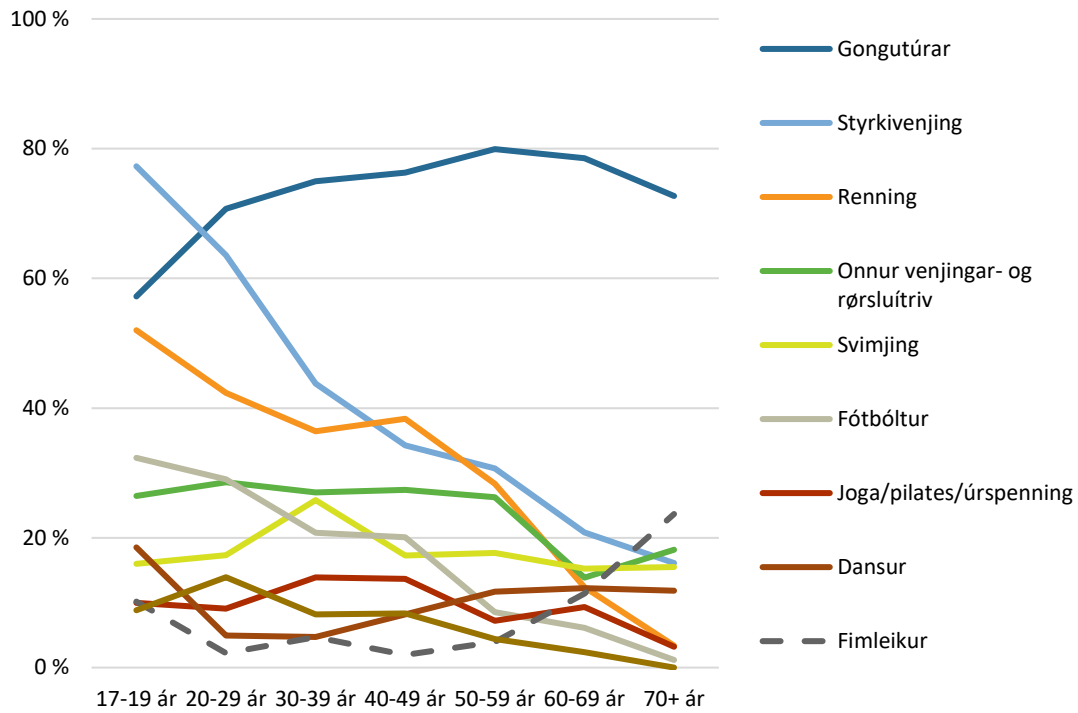
Gongd og gongutúrar eru best umtókta virkseimið í øllum aldursbólum, tey vaksnu í aldrinum 17–19 ár undantikin, hjá teimum er styrkisvenjing best umtókt (mynd 30). Styrkisvenjing hevur sostatt stóran áhuga hjá teimum yngstu vaksnu, og tað hevur onnur treystis- og rørsluvenjing, renning og fótbóltur somuleiðis. Í elsta aldursbólkinum er fimleikur hinvegin best umtóktur. Svimming og joga/pilates/úrspenning dámar serliga teimum 30–39 ára gomlu.

Dansur – eitt nú føroyskur dansur – er serliga væl umtóktur hjá teimum 17–19 ára gomlu og somuleiðis hjá vaksnum eldri enn 50 ár. Sláið ring sigur soleiðis um gongdina við tí føroyska dansinum:

“Tað gongur javnt og samt afturá [ritstj.: við limatalinum]. Tað er ikki gott. Tað hevur sjálvandi við tað at gera, at tann stóri kjarnin eldist í hvørjum, so hóast tað gongur upp á seg væl at fáa tey eitt sindur yngri, so av tí at so nógv eru yvir 60 og 70, so falla tey natúrliga frá. Luttøkan í dansistevnunum, sum eru triðja hvørt ár, hevur verið nakað soleiðis: Í 2001 vóru 700 fólk á stevnuni, í 2010 vóru 500, í 2013 450, í 2016 400 og í 2019 350 fólk. So tað ber skilliga bert ein veg. Sjálvandi er dansurin annað og meir enn hesar stevurnar, men eg haldi kortini, hetta er ein greið ábending. Tað er eitt sindur ymiskt frá felag til felag. Feløgini hava til skiftis framgongd og afturgongd, tað valdast alt um, hvat hendir í nærumhvørvinum, og hvørjar eldsálir eru í felagnum nær sum helst. Men soleiðis man tað vera í øllum feløgum.”

Formaður, Sláið Ring

Mynd 30: Skiftandi rák í øllum aldursbólum innan tíggju tey best umtóktu sløgini av virksemi (prosent)

Myndin vísir prosentpartin av vaksnum, sum íðkar tey best umtóktu sløgini av virksemi, tvørtur um aldursmørk (n=1.840).

Sløg av virksemi

Sum tá ið tað galt børnini, kann virksemið hjá vaksnum eisini flokkast í ymiskt virksemi, so at yvirlit fæst yvir heildina. Niðanfyrir sæst tað ymiska virksemið hjá vaksnum, sum eru tikin við í teir ymsu flokkarnar.

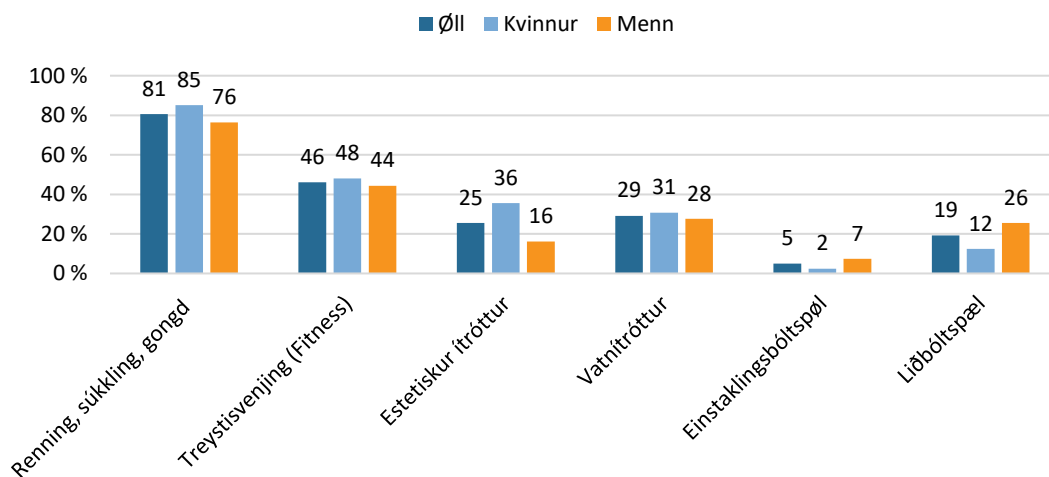
Sløg av virkseml hjá vaksnum, sum fella undir teir yvirskipaðu flokkarnar

Renning, súkkling, gongd:	Gongd og gongutúrar, renning, trídystur/tvídystur(triatlon/duatlon), veksúkkling, fjallasúkkling, BMX
Treystisvenjing (Fitness):	Styrkisvenjing og onnur treystis-rørsluvenjing
Estetiskur ítróttur:	Fimleikur, dansur, ríðing, joga/pilates/úrspenning, bardagaítróttur, frælsur ítróttur
Vatnitróttur:	Svimjing, sjósvimjing, kaving, rógving, kano/kajak, sigling, SUP, vetrarsvimjing
Einstaklingsbóltspæl:	Tennis, badminton, golf, borðtennis
Gøtuítróttur:	Rennifjøl (skateboard), rennihjól, rulluskoytur, parkour (gøtufimi)
Liðbóltspæl:	Fótbóltur, hondbóltur, kurvabóltur, flogbóltur, hokki/gólvbóltur

Við støði í yvirskipaðu flokkunum vísir mynd 31, at tað er tað rørslukenda virkseml, ið børnum og vaksnum dámar best, og hevur tað helst samband við ta undirtøku, sum gongd og gongutúrar fáa.

Sum hjá børnum iðka kvinnur oftari estetiskan ítrótt, menn iðka heldur bóltspæl. Treystisvenjing (fitness) dámar báðum kynum, og nærum helvtin av teimum vaksnum gongur til okkurt slag av treystisvenjing.

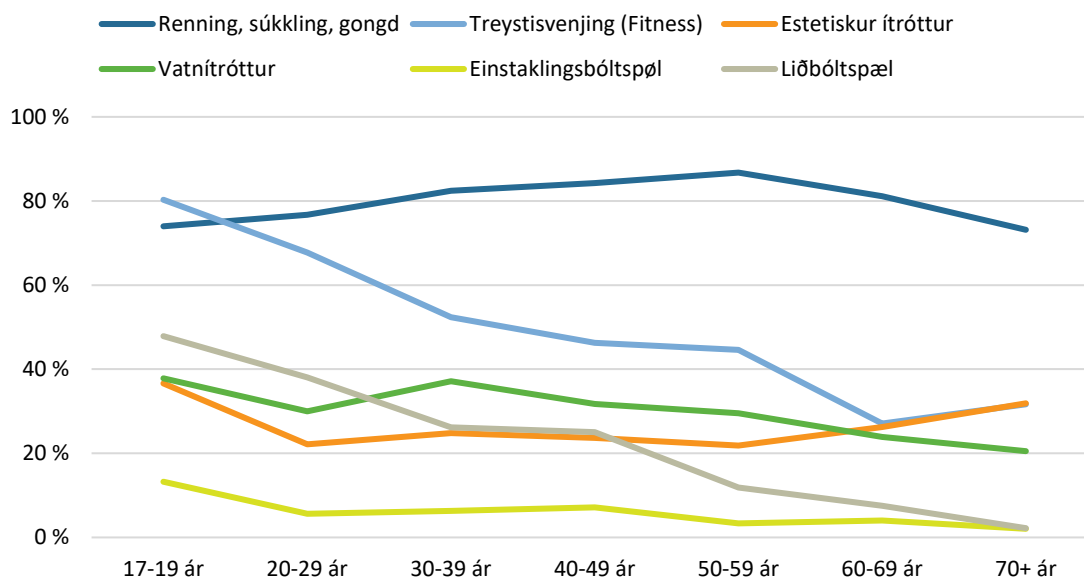
Mynd 31: Tey vanligastu sløgini av rørsluvirkseml hjá vaksnum (prosent)

Myndin vísir prosentpartin av vaksnum, sum hevur valt í minsta lagi eitt virkseml í teimum ymsu virksemlflokkunum. Heildin og býtt eftir kyni (n=1.840).

Mynd 32 vísir, hvussu undirtøkan fyri teimum ymsu virksemisflokkunum broytist millum aldursbólkar. Renning, súkkling og gongd dámar øllum aldursbólkum og er tað vanligasta rørslan í øllum aldursbólkum uttan hjá vaksnum í aldrinum 17-19 ár, har treystisvenjing sum nevnt er best umtókt. Tann parturin, ið spælir fótbólt, minkar við aldrinum, og tað er eisini galdandi fyri treystisvenjing. Mynstrið er eitt sindur øðrvísi við estetiskum ítrótti, við tað at hann er best umtóktur í tí yngsta og elsta aldursbólkinum.

Mynd 32: Renning og súkkling eru vanligast í øllum aldursbólkum (prosent)

Myndin vísir prosentpartin av vaksnum, sum hevur valt í minsta lagi eitt virksemi í teimum ymsu virksemisflokkunum. Býtt eftir aldri (n=1.840).

Sum hjá børnum og ungum er lítil munur millum bygd og bý, hvat slag av virksemi verður valt (fylgiskjøluni, talva 89 og 90), sum í sínum lagi man vera orsakað av, at stutt er nógvastaðni ímillum og høgligt at fara í eina grannabygd/ein grannabý, har tað ber til at íðka viðkomandi virksemi. Eisini millum vaksnum er tann parturin, sum íðkar treystisvenjingar (fitness) (t.d. styrkisvenjing og aðra treystis- og rørsvenjing), tó størri í býunum enn á bygd. Orsøkin er helst tann, at venjingarmiðstøðirnar yvirhøvur eru í býunum (4. partskanning, 16.1).

Vaksnum í Føroyum dámar betur liðbóltspæl enn einstaklingsbóltspæl (Rask et al. 2021, 20). Atvoldin til tað kann m.a. vera, at útboðið av summum bóltspælum er avmarkað í Føroyum. T.d. kunnu golf og tennis bert spælast í Havn sum er (4. partskanning).

Yvirskipað er rákið tó tað sama í Danmark, hvat ítróttavirksemi verður valt. 5 tey best umtóktu eru einki øðrvísi í Føroyum enn í Danmark (Rask et al. 2021, 17), myndin í Grønlandi er hin vegin onnur, har eru fótbóltur og hondbóltsur uppi í 5 teimum best umtóktu hjá vaksnum (Eske et al. 2019, 34). Kynsmunir í sambandi við ítróttavirksemi hjá

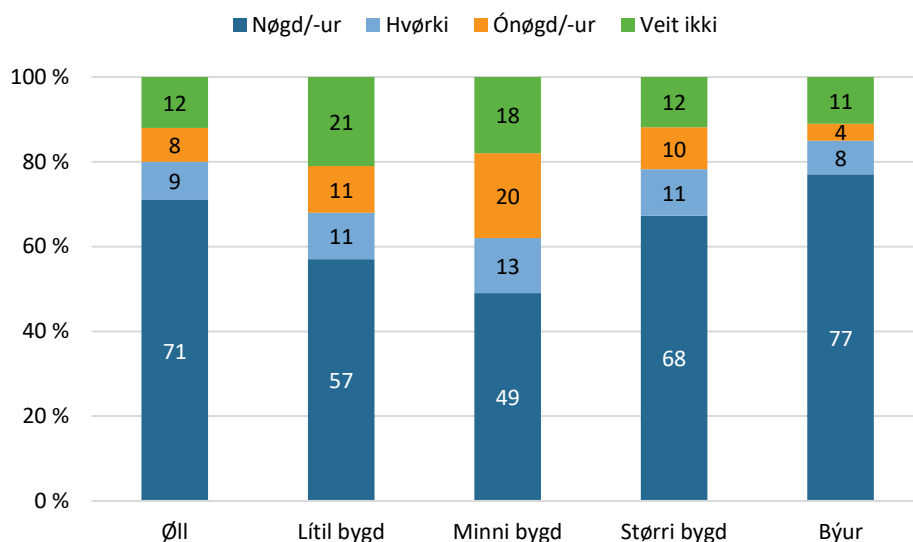
vaksnum í Føroyum eru um leið teir somu sum millum menn og kvinnur í Danmark (Rask et al. 2021, 25–26).

Útboðið av ítrótt- og rørsluvirksemi

Í sambandi við, at vaksin eru spurð um, hvat ítrótt- og rørsluátriv tey velja, vórðu tey eisini spurð, hvussu nøgd tey vóru við ítróttatilboðini í økinum, har tey búgva.

Yvirskipað eru sjev av tíggu vaksnum nøgd við útboðið av ítróttátrivum (mynd 33). Tað er somuleiðis samsvar millum nøgdsemið og støddina á lokalsamfelagnum. Tey vaksnu í býunum eru nøgdast, og tey vaksnu á bygd eru misnøgdast. Vaksin, sum búgva í smáum bygdum, eru nøgdari enn vaksin, sum búgva í eini minni bygd.

Mynd 33: Samsvar millum landafrøði, og hvussu nøgdsemið við útboðið av ítróttavirksemi (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: ‘Ert tú nøgd/-ur við útboðið av ítróttátrivum har, sum tú býrt?’, uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir landafrøði (n=1.840). Flokkurin ‘Nøgd/-ur’ fevnir um tey, sum hava svarað ‘Sera nøgd/-ur’ ella ‘Nøgd/-ur’. Flokkurin ‘Ónøgd/-ur’ fevnir um flokkarnar ‘Sera ónøgd/-ur’ og ‘Ónøgd/-ur’.

7.3. Í minsta lagi eitt ítrótt- og rørsluátriv

Eitt annað mál fyri luttøku í ítrótti er tann parturin av vaksnum, sum hevir íðkað í minsta lagi eina ítróttagrein og rørslu hetta seinasta árið. Munurin er gjøllari lýstur undir ‘Mannagongdir og dátugrundarlag’.

So mikið sum 90% av øllum vaksnum hava íðkað í minsta lagi eitt átriv hetta seinasta árið (talva 36). Kyns- og aldursrákið, ið sæst aftur í ítróttaluttøkuni í Føroyum – tann parturin, sum íðkar ítrótt og rørslu – ger seg eisini galdandi fyri tann partin, sum hevir íðkað í minsta lagi eina ítrótt hetta seinasta árið (talva 36). Lítil munur er millum bý og bygd, men kyn og aldur hava týðning. Tann parturin, sum hevir íðkað í minsta lagi eina ítrótt hetta

seinasta árið, er stórri hjá kvinnum enn hjá monnum, og stórri hjá teimum yngstu vaksnu enn í teimum elstu aldursbólkunum.

Talva 36: Meginparturin sigur seg hava íðkað í minsta lagi eitt ítrótta- og rørluítiv hesar seinastu 12 mánaðirnar (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Minst eitt ítrótta- og rørluítiv	90	92	88	96	94	92	91	93	87	81	91	89

Talvan vísir prosentpartin, sum hevur tilskilað minst eitt virksemi upp á spurningin: 'Hevur tú íðkað eitt ella fleiri av hesum ítrótta-/rørluítivum seinastu 12 mánaðirnar?' Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n=1.840).

Talva 37 vísir, at vaksni í miðal hava íðkað 2,9 sløg av ítrivi hetta seinasta árið. Eingin munur er millum menn og kvinnur, men sløgini av ítrivum minka í tali við aldrinum. Tey 17–19 ára gomlu íðka 4,7 sløg av ítrivi, men vaksni í aldrinum 70 ár og eldri 2,7 ymisk sløg av ítrivi.

Talva 37: Vaksni íðka í miðal næstan trý ymisk sløg av ítrótti og rørlu

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Miðaltalið av ítróttaítrivum	2,9	2,9	2,9	4,7	3,8	3,4	3,2	2,7	2,1	1,9	3,0	2,8

Talvan vísir eitt miðaltal fyri virksemið, svararar hava sagt seg íðkað. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði. Vaksni, ið hava svarað, at tey hava íðkað onnur sløg av virksemi enn tey, sum vóru á listanum, eru ikki tikin við í miðaltalið (n=1.840).

Í Danmark hava 94% íðkað í minsta lagi ein ítrótt hetta seinasta árið (Rask et al. 2021, 14), í Grønlandi afturímóti hava 82% gjørt tað (Eske et al. 2019, 32). Vaksni í Danmark íðka í miðal 3,8 ymisk sløg av ítrótti í eitt ár (Rask et al. 2021).

Títtleiki og árstíðarbundnar broytingar

Greiningin niðanfyri kannar gjøllari, hvussu virkin í ítrótti – vaksni, sum hava íðkað í minsta lagi eina ítróttagrein og rørlu hetta seinasta árið – íðka.

Talva 38 vísir, at 81% av teimum vaksnu íðka ítrótt í minsta lagi eina ferð um vikuna. Tann størsti parturin av teimum íðkar ítrótt triggjar-fýra ferðir um vikuna (33%) ella eina-tvær ferðir um vikuna (31%), men færri íðka ítrótt fimm ella fleiri ferðir um vikuna (17%).

Lítill munur er millum menn og kvinnur, men venjingartíttleikin sýnist at minka við aldrinum, tó er eitt lítið uppsveiggj hjá vaksnum í aldursbólkinum 70 ár og eldri.

Talva 38: Triðja hvørt ítróttavirkið vaksið fólk iðkar ítrótt og rørslu trýggjar-fýra ferðir um vikuna (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
5 ella fleiri ferðir um vikuna	17	15	18	39	25	12	13	11	15	20	16	17
3–4 ferðir um vikuna	33	36	31	33	33	27	37	39	34	28	34	33
1–2 ferðir um vikuna	31	31	30	14	23	33	31	30	32	38	31	30
1–3 ferðir um mánaðin	10	11	10	7	11	16	10	12	9	5	10	11
Minni enn 1 ferð um mánaðin	9	7	11	7	8	12	9	8	10	9	9	10

Talvan visir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvussu ofta iðkar tú ítrótt/rørslu?', uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði. Fevnir bert um tey, sum hava tilskilað í minsta lagi eitt ítróttar-/rørsluiv (n=1.673).

Eins og børnini eru tey vaksnu eisini spurð, nær á árinum tey iðka. Nógv tann størsti parturin (81%) iðkar ítrótt at kalla alt árið, men nógv færri iðka ítrótt burturav í summerhálvuni (12%) ella í vetrarhálvuni (7%) (talva 39). Sostatt verður ítróttur ikki iðkaður ávísar árstíðir burturav, og tey flestu vaksnu í Føroyum iðka ítrótt allan árskringin.

Talva 39: Tey flestu iðka ítrótt og rørslu at kalla alt árið (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Alt árið	81	80	81	82	86	79	84	83	75	77	82	79
Bert í vetrarhálvuni	7	8	7	11	5	7	6	6	10	11	7	8
Bert í summerhálvuni	12	12	12	7	9	14	10	11	15	12	11	13

Talvan visir svarbýtið upp á spurningin: 'Nær á árinum iðkar tú vanliga ítrótt/rørslu?' uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði hjá teimum, sum hava iðkað í minsta lagi eitt ítróttar-/rørsluiv (n=1.673).

Til samanberingar iðka 95% av øllum vaksnum í Danmark ítrótt í minsta lagi eina ferð um vikuna (Pilgaard og Rask 2016, 36).³⁸ Í Grønlandi iðka 85% av teimum vaksnum ítrótt í minsta lagi eina ferð um vikuna. Venjingartíttleikin hjá vaksnum er sostatt lægri í Føroyum enn í hinum báðum londunum.

³⁸ Gevið gætur, at danska kanningin er frá 2016, tí spurningurin varð ikki tikin við í 2020, og tískil kunnu broytingar vera hendar, sum okkum eru ókunnugar.

7.4. Skipan

Sum við börnunum hava tey vaksnu víst á, í hvørjum skipanarsamanhangi tey hava íðkað tað seinasta árið³⁹. Tað hevur borið til at tilskila fleiri ymiskar skipanarformar til hvørt virksemi, av tí at gjørligt er at íðka sama ítriv í ymsum samanhangi.

Talva 40 vísir, at tey flestu vaksnu (86 pct.) íðka fyri seg sjálv, færri íðka í feløgum (27 pct.) ella í privatum samanhangi (27 pct.).

Tilmeldingar til at íðka í felagsskapi og sjálvorganiserað virksemi minskar við aldrinum – kortini er framgongd, tá ið talan er um luttøku í felagsskapi millum vaksni í aldrinum 70+ ár. Ítróttur á kvøldskúlum er mest millum tey yngstu og tey elstu vaksnu. Tei yngstu hava eisini íðkað munin meira enn hinir aldursbólkarir í øðrum samanhangi, til dømis í venjingarfelagsskapi á netinum. At íðka í privatum samanhangi er vanligari millum vaksni í býi heldur enn á bygd, sum m.a. stavar frá teimum mongu venjingarstøðunum, sum eru í teimum størru býunum (partskanning 4, deild 16.1).

Fleiri kvinnur enn menn íðka í privatum samanhangi, fyri seg sjálv og á kvøldskúla, hinvegin íðka menn meira í felagsskapi. At munur er á skipanarformi fyri bæði menn og kvinnur hongur saman við, hvussu ymiskar íðkanir, tey velja. Eitt yvirlit yvir, hvussu tey melda seg til ymsar skipanarformar býtt út á ymiskt frítíðarvirksemi er í fylgiskjølunum (talva 91).

Talva 40: Meginparturin av teimum vaksnu íðka ítrótt og rørlu sjálvstøðugt (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Í felagi	27	25	28	66	43	24	24	22	18	21	28	25
Privat	27	32	22	35	40	33	31	27	16	13	32	20
Frítíðarundirvísing/kvøldskúli	8	11	5	11	6	6	7	7	9	10	8	8
Sjálvstøðugt	86	87	84	86	89	89	88	88	83	77	86	86
Annar samanhangur	12	10	13	28	12	9	14	10	9	13	13	10

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Í hvørjum sambandi hevur tú íðkað ítrótt-/rørlu?' (Set gjarna fleiri krossar), uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n=1.840).

Talva 41 lýsir, hvussu vaksni seta ymsar skipanarhættir saman í sambandi við ítróttátriv. Hóast mong vaksni (37 pct.) bara íðka sjálv, eru eisini mong, sum seta íðkanir, tey sjálv hava skipað, saman við privatum háttum (25 pct.) ella í felagsskapi (25 pct.). Fleiri menn enn kvinnur íðka bara sjálvir, men fleiri kvinnur enn menn seta sínar íðkanir, sum tær

³⁹ Fyri at kunna bera tøl úr Danmark og Grønlandi saman, eru partarnir roknaðir eftir øllum vaksnum og ikki bara teimum, sum hava íðkað minst eitt virksemi hetta seinasta árið.

sjálvar skipa, saman við privatum háttum. At kalla eingin av teimum vaksnu íðkar burturav í privatum samanhangi (1 pct.) ella í felagsskapi (1 pct.).

Parturin av vaksnum, ið seta ymsan skipanarsamanhang saman, fellur við aldrinum, og tey íðka í staðin burturav fyri seg sjálv. Tað hongur saman við, at miðaltalið av tí virksemini, sum vaksni íðka, eisini fellur við aldrinum (deild 7.1). Í býunum dárar fólki betur at seta ymsar skipanarformar saman enn á bygd, har tey fyri tað mesta bara íðka sjálv.

Talva 41: Stívliga triði hvør íðkar bara fyri seg sjálvan (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Bert sjálvstøðugt	37	34	40	12	25	38	36	44	50	38	34	43
Privat og sjálvstøðugt	25	30	21	30	38	30	30	25	15	12	30	18
Í felagi og sjálvstøðugt	25	24	26	59	39	24	23	20	17	20	26	23
Í felagi og privat	9	10	9	24	18	9	8	8	7	3	11	7
Í felagi, privat og sjálvstøðugt	9	10	8	19	17	9	8	7	7	3	10	7
Bert privat	1	2	1	1	1	3	1	1	<1	1	2	1
Bert í felagi	1	1	1	2	3	<1	1	1	<1	1	1	1
Bert annar samanhangur	1	1	1	1	<1	<1	1	2	2	1	1	1
Bert kvøldskúli/ frítíðarundirvísing	<1	<1	<1	1	<1	<1	<1	<1	<1	<1	<1	<1

Talvan vísir, hvussu vaksni samanlagt skipað síni ítriv, uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n=1.840). Flokkarnir 'bert' (felag, privat, sjálvstøðugt, kvøldskúli/frítíðarundirvísing og annar samanhangur) vóru møguligar at velja, um svargevin bert skipar síni ítriv á hendan hátt. Svargevin var koyrdur í hinar flokkarnar, um viðkomandi skipar síni ítriv á tann hátt (t.d. í felagi og privat). Sami svargevin hevði ikki móguleika fyri at velja fleiri av 'Bert'-flokkunum, men kundi væl velja fleiri svar í hinum flokkunum.

At íðka fyri seg sjálvan er eisini tann vanligasti hátturin í Danmark (Rask et al. 2021, 21) og Grønlandi (Eske et al. 2019, 29). At vera við í felagsskapi liggur um 33 pst. og 44 pst. millum vaksni ávikavist í Danmark og Grønlandi.

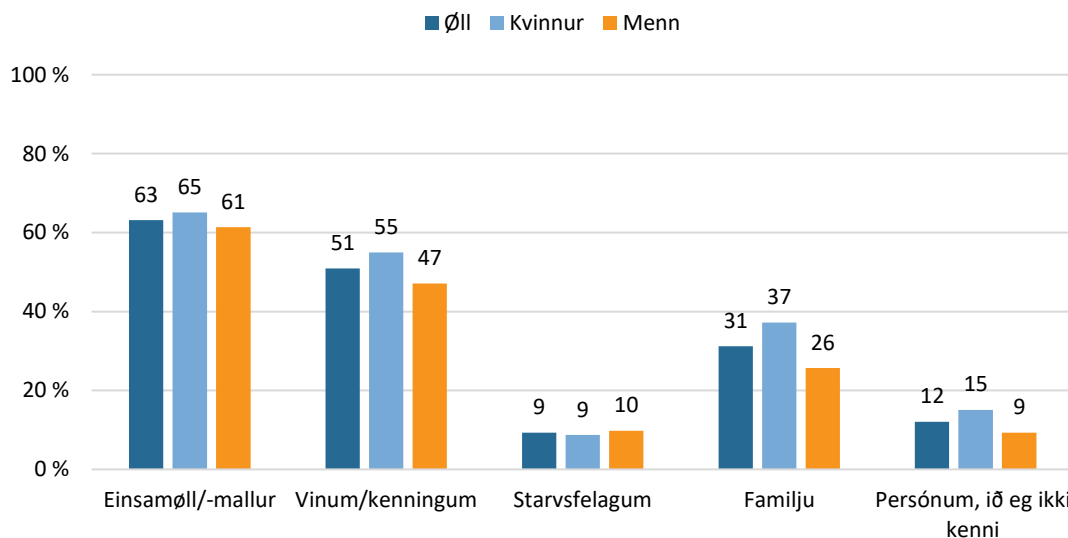
7.5. Sosialt samskipti og luttøka í ítrótti

Niðanfyrir verður sosiala samskiptið í sambandi við ítróttaluttøku hjá vaksnum kannað. Tey vaksnu, sum hava íðkað í minsta lagi eina ítróttagrein og rørslu hetta seinasta árið, vóru biðin um at svara, hvørjum tey vanligu íðka ítrótt saman við. Til bar at geva eitt ella fleiri svør.

Mynd 34 vísir, hvørjum tey vaksnu vanligu íðka ítrótt og rørslu saman við. Meginparturin av teimum vaksnu íðka ítrótt og rørslu einsamøll, men um leið helvtin íðkar ítrótt og rørslu

saman við øðrum – annaðhvørt vinum/kenningum (51%), familju (31%), fólki, tey ikki kenna⁴⁰ (12%) og so starvsfeløgum (9%), men starvsfeløgum íðka fæst ítrótt saman við.

Mynd 34: Ein stórur partur av teimum vaksnu íðka ítrótt og rørslu einsamøll (prosent)

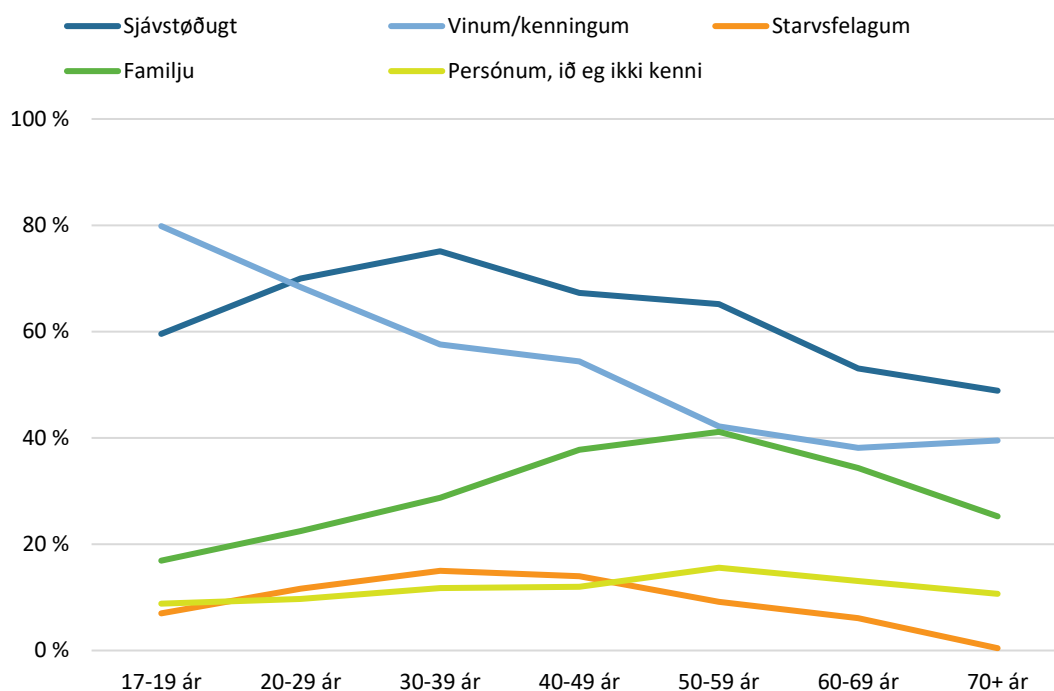

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvørjum íðkar tú vanligu ítrótt/rørslu saman við?' uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni (n=1.840).

Mynd 35 vísir, hvussu tað sosiala samskiptið í sambandi við ítróttaiðkan broytist eftir aldri. Hóast tað at vera vinir og kenningar er tað vanligasta sosiala samskiptið í øllum aldursbólum, so minskar tann parturin við aldrinum, sum íðkar ítrótt og rørslu saman við vinum og kenningum, og íðkan saman við fólki, tey ikki kenna, vindur upp á seg. At íðka ítrótt og rørslu einsamøll dámar serliga teimum 30–39 ára gomlu, men hjá mongum teirra eru hetta árin, tá ið tey stovna familju, og rúmleiki kann hava sítt at siga.

⁴⁰ 'Fólk, eg ikki kenni' fevnir um vaksni, sum íðka ítrótt og rørslu saman við øðrum, tey ikki kenna frammanundan. Hetta kann t.d. vera vaksni, sum íðka saman í bólki á eini venjingarmiðstøð, í kommunalum tilboðum ella í einum felagi, har tey ikki frammanundan kenna hinar luttakararnar. Her skal takast fram, at tað er ógvuliga einstaklingsbundið, nær fólk byrja at nevna tey, tey íðka saman við, vinir/kenningar.

Mynd 35: Tann parturinn, sum íðkar ítrótt og rørslu saman við vinum og kenningum, minkar við aldrinum (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvørjum íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu saman við?' uppgivið í prosentpørtum. Býtt eftir aldri (n=1.840).

Mynstrini omanfyri svara væl við rákið í Danmark (Danskernes motions- og sportsvaner 2020, under udgivelse (Rørslu- og ítróttavanar hjá dønum 2020, verður útgivin í næstum)).

7.6. Umstøður til virksemlu

Vaksin eru eisini spurð, hvørjar umstøður til ítriv og støð, tey hava brúkt til at íðka sín ítrótt.⁴¹ Til bar at tilskila eitt ella fleiri støð fyr hvørja íðkan.

Talva 42 vísir, at meginparturinn av teimum vaksnu íðka sín ítrótt uttan fyr hevdbundnar leikvøllir. Náttúran, vegir, gøtur, gongubreytir o.tíl. eru tey best umtóktu støðini at íðka ítrótt hjá vaksnum, men eisini heima/ í havanum eru høgt á listanum. Val av umstøðum til ítriv og støð hava sjálvandi samband við, hvat ítriv verður valt, men gongd og gongutúrar eru eitt nú millum 5 tey best umtóktu ítrivini (sí 7.2).

Mong vaksin, serliga í teimum yngstu aldursbólkunum, brúka hevdbundnar ítróttavøllir og bygningar – t.d. ítróttahallir/ fimleikahallir og venjingarmiðstøðir (fitnesscenter)/rørslurúm. 71% av teimum 17-20 ára gomlu brúka

⁴¹ Til at kunna bera saman við tøl úr Danmark og Grønlandi eru partarnir roknaðir út frá øllum vaksnum og ikki bert teimum, sum í minsta lagi hava íðkað eina ítróttagrein og rørslu hetta seinasta árið.

ítróttahallir/ fimleikahallir, og 73% í hesum aldursbólki brúkar venjingarmiðstöðir /rørslurúm til at íðka sín ítrótt.

Menn brúka nógv meira enn kvinnur sergreinaðar umstøður sum fót bóltsvøllir, ítróttahøllir/ fimleikahøllir. Kvinnur íðka nógv meira enn menn síni ítriv aðrastaðni enn á hevdbundnum ítróttavøllum og bygningum, t.d. á vegum, gøtum, gongubreytum o.tíl. Eisini her valdadst valið av umstøðum um, hvat ítriv verður valt og hvør skipanarformur, tí fleiri menn enn kvinnur íðka siðbundnan felagsítrótt, t.d. fót bólt, sum ofta fer fram á sergreinaðum vøllum. Kvinnur ganga hinvegin nógv meira enn menn.

Talva 42: Nærum helvtin av teimum vaksnu hevur brúkt náttúruna til at íðka ítrótt og (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur						
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár
Heima:										
Heima/í havanum	42	43	41	62	60	54	45	32	28	31
Innandura:										
Fitnessetur/rørslurúm	39	43	36	73	61	45	41	37	25	19
Ítróttahøll/fimleikahøll	31	28	34	71	43	38	34	24	23	17
Svimjihøll	19	21	18	18	19	29	18	18	15	16
Høli, sum ikki einans verður nýtt til ítrótt	14	15	14	29	20	19	15	12	9	9
Aðrir innandura ítróttabandar (t.d. badmintonhøll, ríðihøll, skjótikjallari, dansihøli, stríðsíróttahøll)	11	11	11	28	14	14	10	6	9	9
Uttandura:										
Vegir, gøtur, gongubreytir og líknandi	61	70	52	63	64	67	66	64	55	49
Náttúran (t.d. fjall, strond)	48	50	46	51	55	58	52	48	41	33
Hentleikar í náttúruni (t.d. bygðagøtur, fjallasúkkklubreytir, ríðibreytir)	32	37	28	43	45	45	37	32	20	13
Grønu økini í býnum/bygdini	32	40	24	26	30	38	38	36	26	23
Fót bóltsvøllur	16	13	19	40	35	24	18	10	4	1
Á/í vatnum (t.d. á/í sjónum, vøtnum, áum)	14	15	13	24	17	16	19	13	9	6
Uttandura ítróttahentleiki (t.d. tennisvøllur, golfvøllur, hentleikiatletikg, multivøllur, skjótivøllur, rógvi- og kajakkhentleiki, rennibreyt)	10	11	10	22	13	13	10	9	7	6
Uttandura øki, sum ikki einans verður brúkt til ítrótt	7	7	7	22	13	10	7	6	4	1

(t.d. í skúla/á stovni/á arbeiðsplássi)										
Sparkivöllur (avmarkaður leikvöllur, ið kann nýtast til ymisk ítriv)	6	5	7	15	10	8	5	4	4	1
Hentleikar við vatnið (t.d. havnarhylur, havnavimjibreytir, kaðalbreytir, hentleikar til vetrarsvimjing)	3	4	3	7	5	3	4	3	3	2

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvar hevur tú iðkað tíni ítriv?' uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir aldri. Tað bar til tilskila fleiri støð fyri hvørt slag av virkseimi (n=1.840).

Tað er lítil munur á vali av umstøðum til ítrótt og rørslu millum bygd og bý. Vaksin í býunum brúka oftari venjingar-/rørslumiðstøðir, grøn øki og umstøður uttandura enn vaksin á bygd. Eitt yvirlit yvir, hvørjar umstøður til virkseimið verða valdar á bygd og í býum, er at finna í fylgiskjølunum (mynd 19).

Umstøður til ítriv flokkaðar

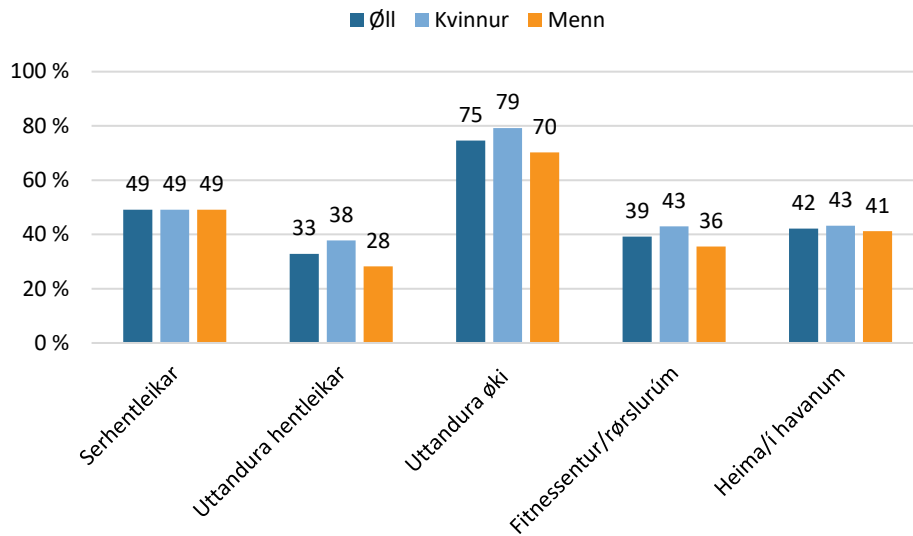
Umstøðurnar til ítriv kunnu eins og hjá børnum skiftast í nakrar yvirskipaðar flokkar til at fáa eitt yvirskipað innlit. Tær ítøkiligu umstøðurnar, ið eru tiknar við í teir ymisku flokkarnar hjá vaksnum, síggjast niðanfyri.

Tær ymsu umstøðurnar til ítriv flokkaðar

Serhentleikar:	Ítróttahøll/fimleikahøll, svimjihøll, aðrir innandura ítróttabandar, fótbóltsvøllir, uttandura ítróttahentleikar
Uttandura hentleikar:	Hentleikar í náttúruni, hentleikar við vatnið
Uttandura øki:	Náttúran, á/i vatninum, vegir/gøtur/gongubreytir, grønu økini í bygdini/býnum, uttandura øki, ið ikki einans verður nýtt til ítrótt
Fitnesssentur/rørslurúm:	Fitnesssentur/rørslurúm
Heima/i havanum:	Heima/i havanum

Við støði í teimum yvirskipaðu flokkunum vísir mynd 36, at stórir partur av teimum vaksnum brúka umstøður uttandura, tá ið tey iðka ítrótt og rørslu.

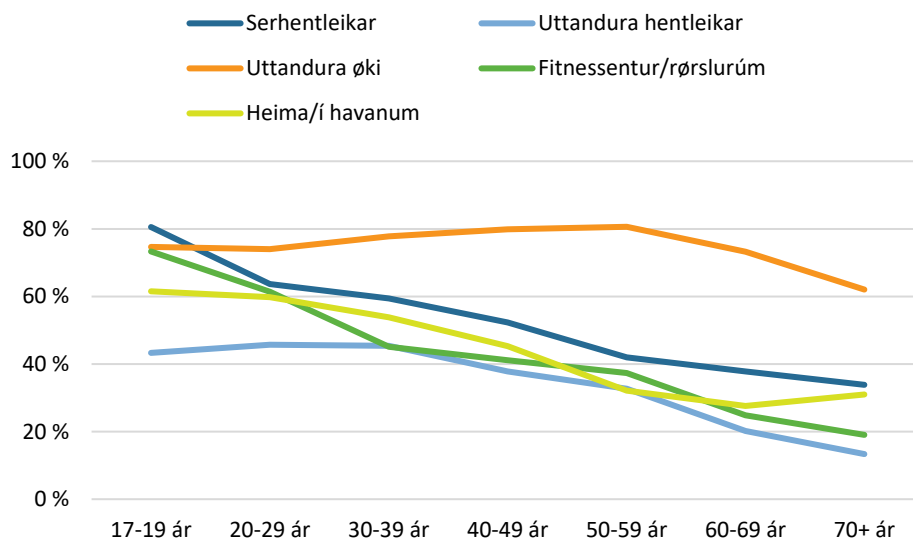
Mynd 36: Meginparturinn av teimum vaksnu brúkar uttandura øki (prosent)

Myndin vísir prosentpartin av vaksnum, sum hava valt í minsta lagi eitt virksemt innan ymsu umstøðuflokkarnar. Heildin og býtt eftir kyni (n=1.840).

Verður hugt nærri at, hvussu aldur og brúk av umstøðum svara saman, vísir mynd 37, at í øllum aldursbólum verða øki uttandura brúkt. Umstøður til ítriv undir hinum flokkunum verða minni brúktar við aldrinum, men íðkan heima/í havanum veksur hjá teimum vaksnu í aldrinum 70 ár og eldri. Eitt yvirlit yvir, hvørjar umstøður til ítriv verða valdar á bygd og í býi, er at finna í fylgiskjølunum (mynd 120).

Mynd 37: Íðkan á uttandura økjum er vanlig í øllum aldursbólum (prosent)

Myndin vísir prosentpartin av vaksnum, ið hevur valt í minsta lagi eitt virksemt undir teimum ymsku umstøðuflokkunum. Býtt eftir aldri (n=1.840).

7.7. Orsøkir til luttøku

Niðanfyri verður lýst, hvat tað er, ið eggjar vaksnum til at iðka ítrótt og rørslu. Dentur verður fyrst lagdur á, hvat tað er, ið eggjar vaksnum til, sum longu iðka ítrótt. Síðani verður hugt betur at, hvat ið møguliga kann eggja teimum, sum ikki iðka ítrótt, til at fara undir okkurt slag av ítrótt- og rørslufrivi.

Talva 43 setur fram meginorsøkirnar til at iðka ítrótt og rørslu hjá vaksnum, sum hava iðkað ítrótt hetta seinasta árið. Her eru tað tey heilsuligu atlitini – at bøta um kropsliga heilsustandin og at halda seg í formi/venja sín kropp – ið eggja meginpartin av teimum vaksnu til at iðka ítrótt. Eisini tann stimbrandi ávirkanin og at bøta um sálarligu heilsuna eru ovarlaga á listanum. Harumframt er eisini umráðandi at hava hug til viðkomandi iðkan og at hava tað stuttligt. Felagsskapur og møguleikin at røkja samskifti við onnur í sambandi við ítróttaiðkan hevur somuleiðis sítt at siga fyri mong vaksni. Heilt fá av teimum vaksnu leggja í at kappast ella leggja dent á at menna seg í sínum ítrótti.

Fleiri kvinnur enn menn leggja dent á kropsliga og sálarliga heilsu, tá ið tær vísa á, hvat ið eggjar teimum til at iðka ítrótt. Við sálarheilsuni í huga brúka flestar kvinnur – serliga í aldrinum 30–39 ár – ítróttin til at sleppa av við strongd, taka sær ein skáa, stimbra seg og fáa tíð fyri seg sjálvar, sum svarar væl saman við, at tað serliga eru tær, ið iðka ítrótt og rørslu einsamallar (sí 5.5), eitt nú gongd og gongutúrar og renning (sí 5.2), men nógvar kvinnur í aldrinum 30–39 ár ganga eisini til joga og úrspenning í tí handilsliga samanhinginum. Menn leggja nógv meira dent á iðkanina sjálva, avbjóðingarnar, kappingartáttin og undirhaldsvirðið og er ein samhangur millum tað, og at nógvir menn spæla fótíft, sum er liðítróttur, har kapping er avgerandi.

Parturin, sum metir felagsskap høgt, minkar við aldrinum, men veksur aftur millum tey vaksnu í aldursbólkinum 70 ár og eldri. Tey vaksnu í aldursbólkinum 70 ár og eldri og tey 17–19 ára gomlu leggja størstan dent á at hitta onnur í sambandi við iðkan.

Talva 43: Heilsan er ein meginorsøk til, at vaksín iðka ítrótt og rørlu (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur						
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár
At betra um kropsligu heilsuna	79	84	74	69	73	80	84	80	76	83
At eg haldi meg í formi/venji kroppin	73	73	72	77	74	78	75	73	65	68
At eg fáí meira orku	60	67	54	63	67	67	64	57	54	52
At betra um sálarligu heilsuna	58	65	50	57	60	67	66	56	49	45
At tað er ítrivið, sum eg tími	40	38	42	65	61	46	39	33	27	25
At hava tað stuttligt	40	38	42	68	54	49	42	29	29	28
At slappa av/fáa eitt andarúm	34	36	31	31	40	43	41	33	29	16
At vera saman við vinum/familju	31	30	32	49	36	37	36	23	23	29
At eg tapi meg	30	30	31	27	39	35	39	33	24	11
At vera partur av einum felagsskapi	30	28	31	49	36	31	27	22	24	34
At eg verði avbjóðað/ur	21	19	24	49	38	28	21	12	14	8
At eg gerist betur til ítrivið, sum eg fáist við	18	15	22	53	44	21	13	8	7	8
At fáa tíð sjálv/ur	18	20	16	22	27	29	24	9	9	7
At koma burtur heimanífrá	16	17	16	28	27	26	14	8	11	9
At kappast	16	9	21	45	31	22	18	5	7	3
At vera ein fyrimynd fyri familjuna hjá mær	15	18	12	16	16	19	20	11	11	13
At mæta nýggjum fólki	15	14	15	26	18	12	11	12	11	21

Talvan visir svarbýtið upp á spurningi: 'Hvat eru tær mest umráðandi orsakirnar til, at tú iðkar ella gongur til eitt ítróttar-/rørluiv?' uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og aldri. Bert tey, sum hava iðkað í minsta lagi eina ítróttgrein og rørlu, hava svarað (n=1.673).

Somu orsøkir verða tilskilaðar, tá ið vaksín, ið ikki hava iðkað ítrótt hetta seinasta árið, svара, hvat ið kundi fingið tey at byrja. Einasti skilligi munur er, at tað at vilja klænka seg er ovarlagari á listanum (fylgiskjøluni, mynd 121). At felagsskapur við onnur fær størri týðning við aldrinum sæst eisini aftur millum eldri í Danmark (Eske 2021).

7.8. Karmar

Sum tað nú er umráðandi at vita, hvat eggjar vaksnum til at iðka ítrótt, krevur dentur tó eisini at verða lagdur á karmarnar um ítróttin. Eisini í hesum viðfangi verður í fyrsta umfari hugt at teimum vaksnu, ið longu iðka ítrótt, síðani verður hugt at, hvørjir karmar krevjast, um tey, ið ikki iðka ítrótt, skulu fáast til at byrja.

Talva 44 vísir, at rúmleiki er mest umráðandi fyri vaksin. Minst 70% halda tað vera umráðandi, at tey sjálv kunnu gera av, nær tey skulu iðka ítrótt og rørslu. Bert 17% vilja, at iðkanin skal vera fastar venjingartíðir. Harumframt halda nógv tað vera avgerandi at kunna iðka einsamøll, og tað ger tað aftur rúmligari at laga venjingina eftir gerandisdegnum. Yvirskipað fær rúmleikin vaksandi týdning við aldrinum, men hevur tó lyndi til at minka eitt sindur hjá teimum elstu, ið eru pensjonerað.

Nógv vaksin halda kortini karmarnar um felagsskapin vera umráðandi – serliga menn í yngsta aldursbólkinum. Aftur líkist elsti aldursbólkurin (70 ár og eldri) burturúr, men tey leggja størri dent á karmarnar um ein góðan felagsskap enn vaksin í aldrinum 50–69 ár. Fleiri góð dømi eru um felagsskap í sambandi við ítróttavirksemi hjá teimum elstu vaksnu:

“ [...] svimjihøllin er eitt sovorðið deiligt felags stað hjá teimum eldru at hittast og fáa sær eitt prát, tí vit hava eitt kafiteria knýtt at høllini, og har hittast triggjar ferðir um vikuna at fáa sær kaffi saman og práta. Og hetta eru fólk, ið táta í hálvfems fleiri, tey kava frá fimm metra vippuni, nei, tað er eingin trupulleiki. Tað má vera sunt at svimja.”

“Vit hava fingið heilt nógvar stuttleikasiglarar hesi seinastu fimtan árin ella so. Vit havi eini hús til teirra við havnarlagið á Skála, og har koma menn saman, serliga eldri menn hittast og fáa sær ein kaffimunn, tá ið teir hava verið siglt. Og vit hava eisini eini hús her á Glyvrum, eitt felagshús til teirra, sum eiga frítíðarbátar, har sita teir ofta og drekka kaffi, tá ið teir koma aftur.”

Embætismaður, Runavíkar Kommuna

Talva 44: Rúmleika halda flest vera umráðandi til at íðka ítrótt (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur						
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár
At eg sjálv/ur kann avgera, nær eg íðki	70	70	69	37	60	70	75	79	74	66
At eg kann íðka sjálv/ur	39	39	40	38	40	44	42	41	37	33
At har er gott samanhald	32	30	35	63	46	34	31	22	25	29
At eg kann vera saman við nøkrum, sum eg kenni	29	29	29	49	34	29	28	22	24	33
At ítrivið rúmar øllum óansæð støðið	29	35	23	34	33	32	25	28	29	26
At tað ikki er ov dýrt	28	31	25	40	41	41	32	20	16	13
At flutningstíðin er stutt	22	26	18	18	24	32	30	18	15	14
At ítrivið fer fram eitt fast tíðspunkt	22	25	18	35	27	19	16	16	21	29
At eg havi ein góðan venjara	17	22	12	48	29	20	11	8	10	18
At eg kann kappast móti øðrum	12	8	17	42	26	14	15	4	7	1
At eg kann vera saman við familjuni hjá mær	12	13	10	6	8	13	15	13	12	11
At tað er ein persónur, sum fær meg avstað	11	16	7	13	12	13	11	9	14	9
At eg kann íðka við øðrum, sum eru líka góð sum eg	10	9	11	37	18	9	11	5	6	6

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvørji viðurskifti og karmar eru umráðandi fyri teg, tá tú íðkar ella gongur til ítróttar-/rørsluiv?' uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir aldri. Bert tey, sum hava íðkað í minsta lagi eitt ítróttar-/rørsluiv, hava svarað (n=1.673).

Vaksin, ið ikki hava íðkað nakað slag av ítrótti og rørslu hetta seinasta árið, vórðu eisini biðin at svara, hvørji viðurskifti og karmar vóru umráðandi fyri tey, um tey skuldu fáast til at íðka ítrótt og rørslu. Aftur er tað rúmleikin, ið hevur mest at siga (fylgiskjøluni, mynd 122). Øvut av teimum, ið longu íðka ítrótt og rørslu, vigar felagsskapur tyngri enn tað at kunna íðka ítrótt og rørslu einsamøll/-mallur.

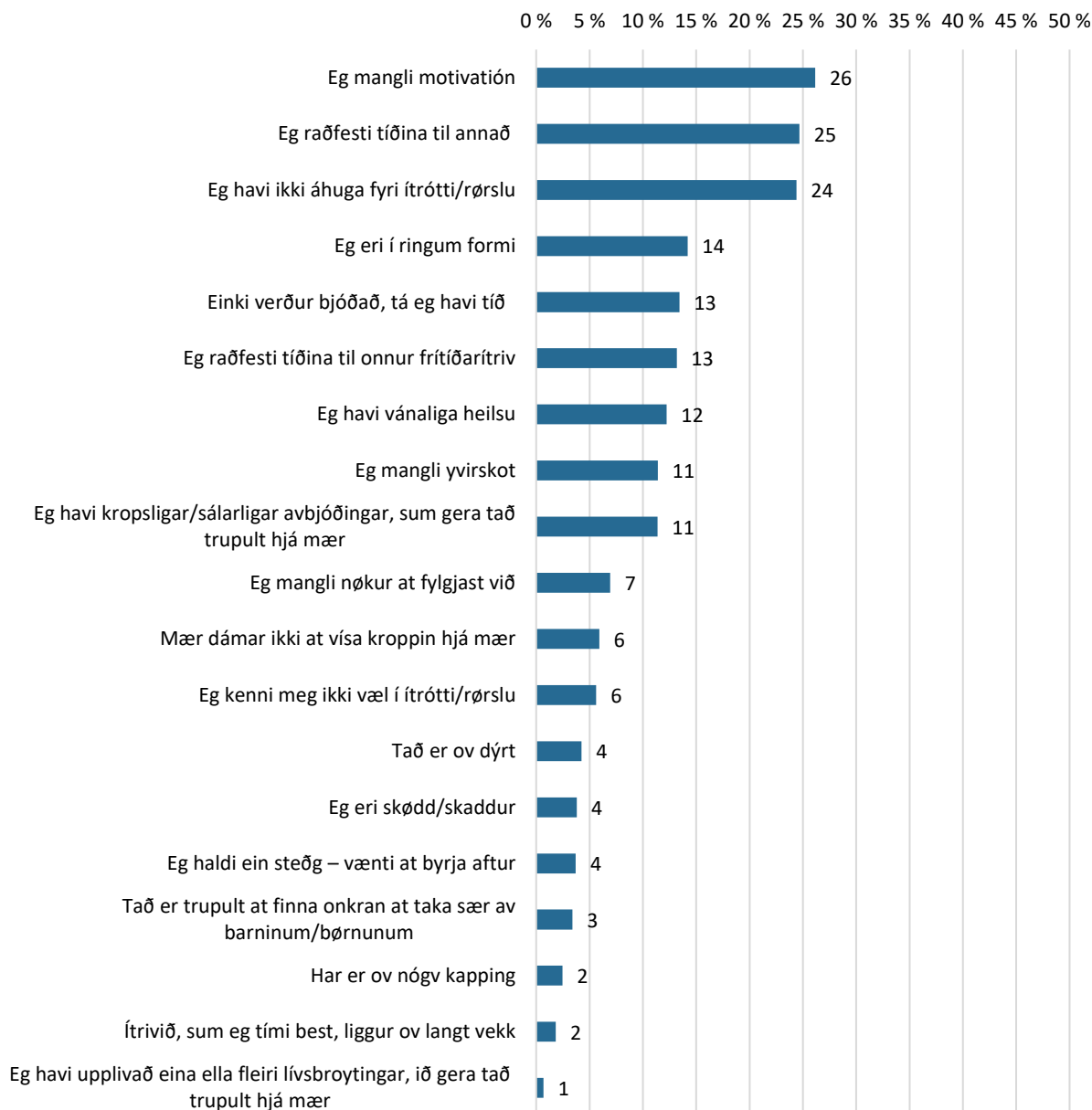
7.9. Forðingar

Tey vaksnu, sum ikki hava íðkað í minsta lagi eina ítróttagrein og rørslu hetta seinasta árið, eru biðin um at svara, hvat heldur teimum frá at íðka ítrótt.⁴²

⁴² Ógvuliga fá vaksin hava ikki íðkað í minsta lagi eina ítróttagrein og rørslu hetta seinasta árið. Úrslitini verða tí burturav lögð fram undir einum, av tí at dátugrundarlagið er ov lítið til at greina tað í mun til kyn og aldur.

Mynd 38 vísir, at eingin tileggjan, ynski um at raðfesta sína tíð til annað og vantandi áhugi fyri ítrótti og rørslu eru tær størstu forðingarnar hjá vaksnum. Aðrar orsökir eru vánaligur formur, eingi hóskandi tilboð og ring heilsa.

Mynd 38: Vanligasta orsøkin til ikki at iðka ítrótt og rørslu, er vantandi tileggjan (prosent)

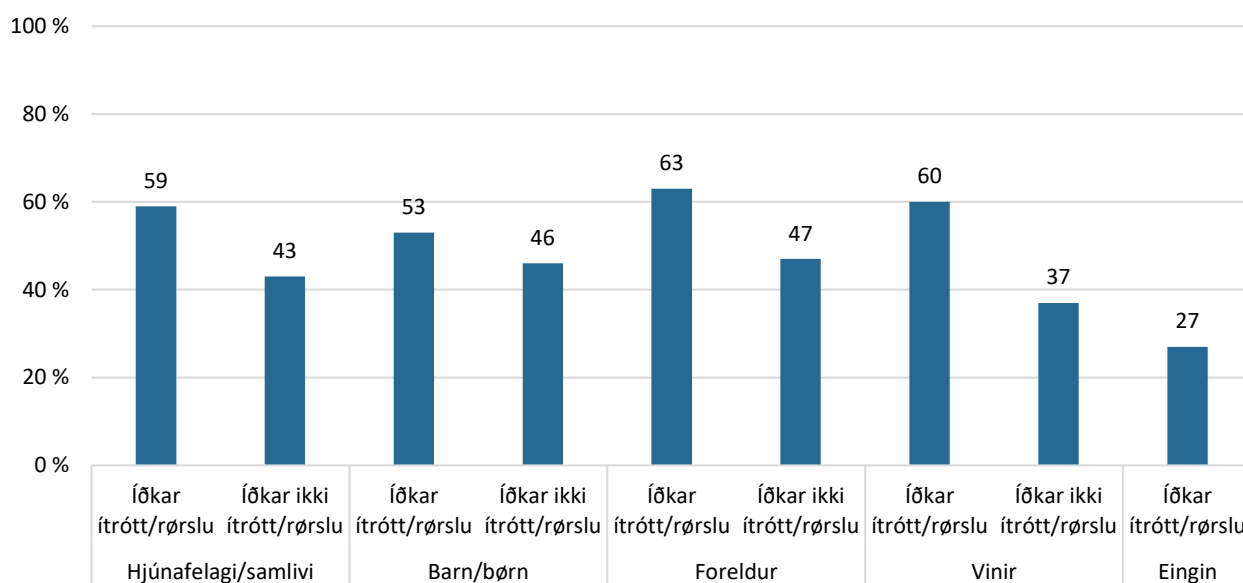
Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hví iðkar ella gongur tú ikki til eitt ítrótt-/rørsluíttriv?' uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni. Bert tey, sum ikki hava tilskilað eitt ítrótt-/rørsluíttriv, hava kunnað svarað (n=167).

7.10. Vinaskari og nærskyld

Niðanfyrri verður hugt at, um tað hevur týðning, at fólk í vinaskara og nærskyld iðka ítrótt og rørslu.

Mynd 39 vísir, at luttøka í ítrótti er størri millum vaksnu, sum hava vinir og nærskyld, eitt nú hjúnafelaga/sambúgva, barn/børn, foreldur, vinir og kenningar, ið eisini iðka ítrótt og rørslu. Mynd 39 vísir eisini, at tað er atferðin hjá vinum teirra og kenningum, sum hevur mest at siga fyri luttøkuna hjá vaksnum ítrótti, og tað er sum nevnt eisini galdandi fyri børn og ung. Av teimum vaksnu, sum hava ítróttavirknar vinir og kenningar, taka 60% lut í ítrótti, men bert 37% av teimum vaksnu, ið hava vinir og kenningar, sum ikki iðka ítrótt. Atferðin hjá øðrum, ið viðkomandi kennir, sýnist tó eisini at hava týðning. Øvut kann ítróttavirksemið hjá viðkomandi sjálvum fáa vinir og nærskyld virkin í ítrótti.

Mynd 39: Ítróttaluttøka hjá vinum og nærskyldum sæst aftur í luttøkuni hjá vaksnum sjálvum (prosent)

Myndin vísir prosentpartin, sum hevur svarað játtandi upp á spurningin: 'Íðkar tú vanliga ítrótt/rørslu?' uppgivið í prosentpørtum. Býtt eftir ítróttaluttøkuni hjá ávikavist hjúnafelaga/sambúgva, barni/børnum, foreldrum, vinum og kenningum, sum eru útroknað eftir hesum spurninginum: 'Íðkar nakar í tínnari tættasú familju og nærsambandi vanliga ítrótt/rørslu?' (n=1.840).

Talva 45 vísir harumframt, at ein lítil helvt av teimum vaksnu hevur verið eggjað av vinum og nærskyldum til at iðka ítrótt og rørslu saman við teimum. Seks av tíggu hava vinir og nærskyld mælt til at iðka ítrótt og rørslu uttan at bjóða sær til at gera tað saman við teimum. Vinir og nærskyld eggja í størri mun yngri vaksnum til at iðka ítrótt og rørslu, men tað er í teimum eldru aldursbólkunum, at fólk fáa í boði at iðka saman við øðrum.

Talva 45: Mong verða eggjað til at íðka ítrótt og rørslu (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur						
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár
Eggja tær til at íðka ítrótt og rørslu	61	65	57	77	69	59	59	58	53	61
Skjóta upp, at tit skulu íðka ítrótt/rørslu saman	48	52	44	42	45	46	49	52	47	47

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin 'Uplivir tú, at tín familja/nærsambond gera hesi ting?' uppgivið í prosentpørtum: Heildin og býtt eftir kyni og aldri (n=1.840).

7.11. Talgildir móguleikar í sambandi við ítrótt og rørslu

Niðanfyri verður hugt gjøllari at, hvørjar talgildar móguleikar vaksin, ið íðkaðu í minsta lagi eitt slag av ítrótti og rørslu hetta seinasta árið, hava brúkt í sambandi við sína íðkan.

Av teimum ítróttavirknu vaksnu hava 41% brúkt í minsta lagi eina talgilda tænastru í sambandi við teirra ítrótt- og rørsluíðkan (talva 46).

Talva 46: Seks av tíggu vaksnum brúka talgildar loysnir til ítrótt og rørslu (prosent)

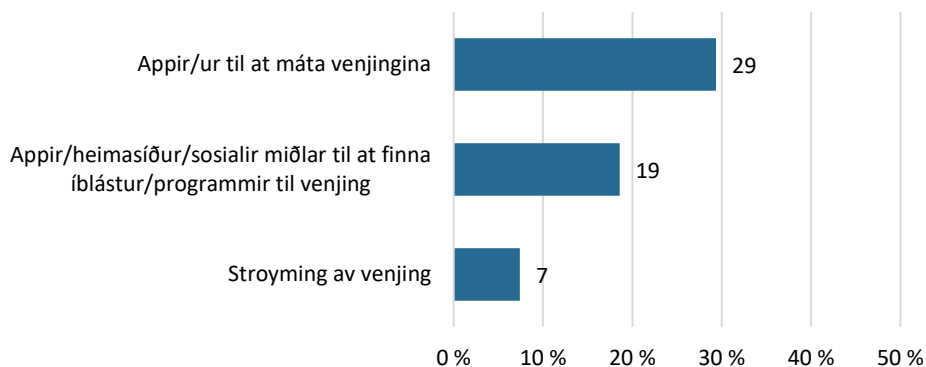
	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Nýti minst eina talgilda tænastru í samband við míni ítrótt-/rørsluítriv	41	46	35	56	59	54	45	38	26	15	39	44

Talvan vísir prosentpartin av vaksnum, sum hevir brúkt í minsta lagi ein talgildan móguleika í sambandi við ítrótt og rørslu. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n=1.840).

Mynd 40 vísir, at vaksnum dámar appir, ur og fetteljarar serliga væl (29%). Hinvegin brúka færri appir, heimasíður og samfelagsmiðlar til at finna sær íblástur til venjing (19%).

Uppaftur færri stroyma venjingar á netinum (7%). Fleiri kvinnur enn menn brúka talgildar tænastru í sambandi við at íðka, og nýtslan minkar eisini við aldrinum.

Mynd 40: Fimti hvør vaksni brúkar appir/heimasíður/sosialar miðlar til at leita sær íblástur til venjing (prosent)

Myndin vísir, hvussu stórir prosentpartur av teimum vaksnu, sum íðkaðu í minsta lagi eitt slag av ítrótti og rørslu hetta seinasta árið, hevur brúkt ymiskar talgildar móguleikar í sambandi við ítrótt og rørslu (n=1.840).

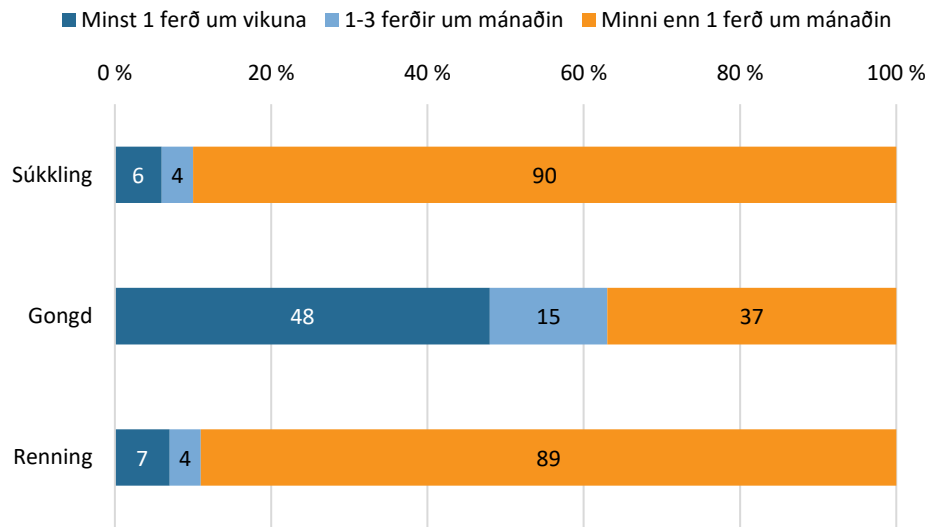
Til samanberingar hava 38% av teimum vaksnu í Danmark brúkt í minsta lagi eina talgilda tænastu í sambandi við sína ítrótt- og rørsluúðkan (Eske 2021, 46).

7.12. Virkin flutningur

Niðanfyri verður lýst, í hvønn mun vaksni brúka virknar flutningsmátar sum eitt nú súkkling, gongd og renning.

Mynd 41 vísir, at ein lítil helvt av teimum vaksnu (48%) brúkar gongd sum virknan flutningsmáta minst eina ferð um vikuna, men nógv færri renna (7%) og súkkla (6%). Fleiri kvinnur enn menn súkkla. Hinvegin brúka menn í størri mun enn kvinnur renning sum virknan flutningsmáta (fylgiskjøluni, mynd 123). Harumframt brúka serliga tey ungu vaksnu í aldursbólkinum 17-19 ár súkkling og renning sum virknan flutningsmáta (fylgiskjøluni, mynd 124).

Mynd 41: Ógvuliga fá vaksin brúka súkklu sum flutningshátt (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Ert tú virkin í nøkrum av hesum samanhangum í gerandisdegnum?' uppgivið í prosentpørtum. Heildin (n=1.839).

Til samanberingar brúka 50% av teimum vaksnu í Danmark gongd sum flutning minst eina ferð um vikuna. 35% súkkla, og 7% renna (Danskernes motions- og sportsvaner 2020, under udgivelse (Rørslu- og ítróttavanar hjá dønnum 2020, verður útgivin í næstum)). Í Føroyum brúka tey vaksnu sostatt í nógv minni mun virknan flutning, og tað var eisini galdandi fyri børn og ung.

8. kapittul: Frítíðarvanar hjá vaksnum

Hesin kapittulin leggur dent á luttøkuna hjá vaksnum í frítíðarítrivum, ið ikki kann skilgreinast sum ítróttur og rørsla.

8.1. Luttøka í frítíðarítrivi

48% av teimum vaksnu hava svarað, at tey ganga til frítíðarítriv (talva 47). Luttøkan hjá vaksnum í frítíðarítrivi er sostatt ájovn við luttøkuna í ítróttaiðkan, liggur um 49% (talva 34). Fleiri børn enn vaksin iðka ítrótt og rørslu, við frítíðarítrivi er tað øvut, her taka fleiri vaksin enn børn lut.

Fleiri kvinnur enn menn fáast við frítíðarítriv, og tað sama var eisini galdandi fyri ítróttaiðkan. Men luttøkan í frítíðarítrivi er ymisk eftir aldursbólum. Hon ger eina U-líka farstriku, er størst hjá teimum yngstu og elstu vaksnu.

Tað eru eingi nevnið frávík í luttøkuni í frítíðarítrivi millum bý og bygd. Ein nágreinað lýsing av samhanginum millum luttøku í frítíðarítrivi og støddina á lokalsamfelagnum er at finna í fylgiskjølunum (mynd 125).

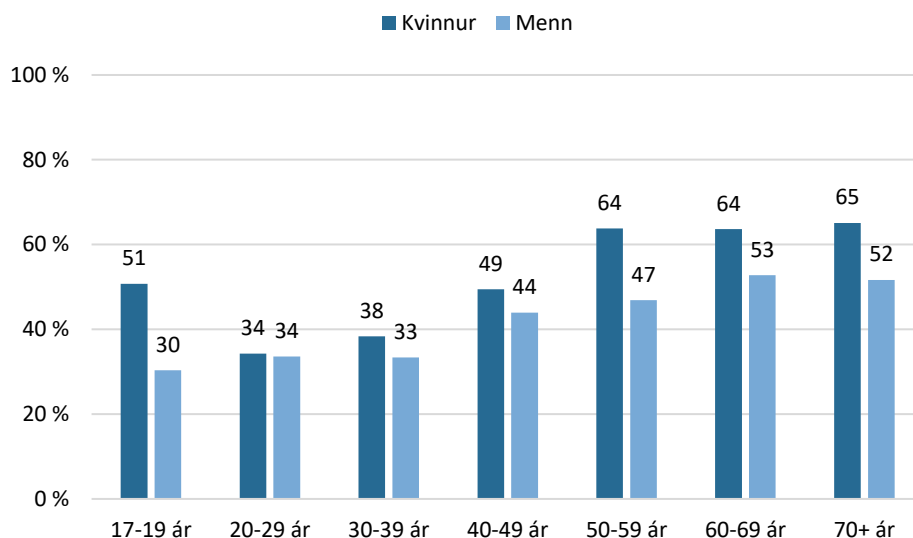
Talva 47: Ein størri partur av teimum eldru fæst við frítíðarítriv (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Ja	48	52	44	40	34	36	47	55	58	58	47	49
Ja, men ikki í løtuni	12	14	10	7	11	17	13	12	9	10	13	11
Nei	40	34	46	53	55	47	40	33	33	32	41	40

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Fæst tú við ella gongur tú vanliga til frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur?)' uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n=1.840).

Verður hugt at kyninum serliga, vísir mynd 42, at kvinnur nógv meira enn menn fáast við frítíðarítriv í øllum aldursbólum – við einum undantaki tó hjá teimum 20–29 ára gomlu, hjá teimum er luttøkan jøvn millum menn og kvinnur. Samstundis vísir myndin, at bæði hjá monnum og kvinnum er luttøkan í frítíðarítrivi størst í teimum eldru aldursbólunum.

Mynd 42: Parturin av frítíðarvirknum kvinnum er tann størsti í nærum øllum aldursbólkum (prosent)

Myndin vísir prosentpartin, sum hevur svarað játtandi upp á spurningin: 'Fæst tú við ella gongur tú vanliga til frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur)?'. Býtt eftir kyni og aldri (n=1.840).

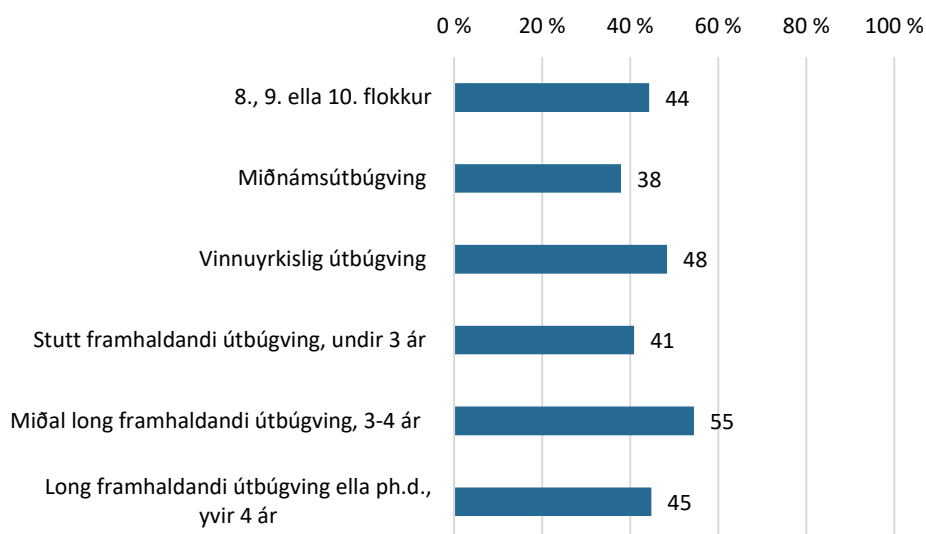
Sosialur misjavni í mun til luttøku hjá vaksnum í frítíðarítrivi

Niðanfyrri verður hugt betur at, hvat samsvar er millum útbúgvingarlongd, arbeiði og luttøku í frítíðarítrivi.

Útbúgving

Í mun til ítróttaiðkan er eingin greiður samanhangur millum útbúgvingarstig og luttøku í frítíðarítrivi. Luttøkan er størst hjá vaksnum við eini miðallangari útbúgving og minst hjá teimum vaksnu við miðnámsskúlaútbúgving (mynd 43). Í bólkinum við miðnámsútbúgving eru tó nógv undir 29 ár og kunnu tískil enn vera undir útbúgving. Myndin er sostatt meira samansett.

Mynd 43: Eink greitt samsvar millum útbúgving og luttøku í frítíðarítrivi

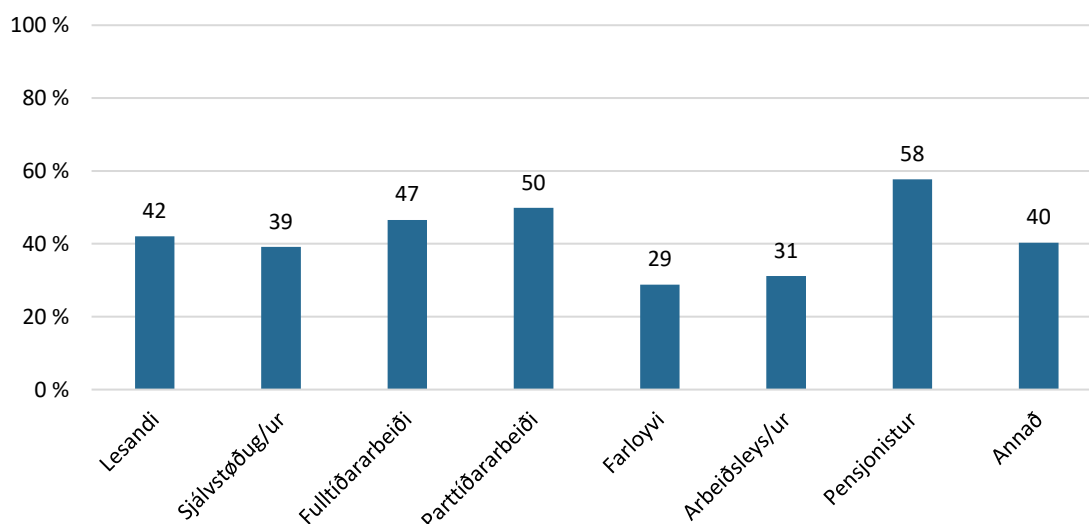

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Fæst tú við ella gongur tú vanliga til frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur)?' uppgivið í prosentpørtum. Býtt eftir útbúgving. Tey lesandi eru sáldað frá (n=1.667).

Arbeiði

Vaksin, sum eru í arbeiði – í fullum ella parttíðarstarvi – hava lyndi til at gera meira við frítíðarítriv enn vaksin, sum eru arbeiðsleys ella í farloyvi (mynd 44), og tað var eisini galdandi fyri luttøkuna í ítrótti. Hinvegin vísir tað seg, at luttøka í frítíðarítrivi er nógv størst hjá pensjonistum, og svarar tað væl saman við, at vaksin eldri enn 60 ár eru nógv tann størsti parturin av teimum, sum fáast við frítíðarítriv.

Mynd 44: Pensjonistar eru tann størsti parturin av teimum, sum fáast við frítíðarítriv (prosent)

Myndin vísir prosentpartin, sum hevur svarað játtandi upp á spurningin: 'Fæst tú við ella gongur tú vanliga til frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur)?' Býtt eftir arbeiði (n=1.840).

8.2. Val av ítrivs- og frítíðarvirksemi

Niðanfyri verður hugt at, hvussu vaksin velja sær sítt frítíðarítriv, sum ikki er ítróttur.⁴³ Vaksin hava fingið ein lista yvir tey ymsu sløgini av frítíðarítrivum og eru í tí viðfangi biðin um at svara, hvat slag av ítrivi, tey hava fingist við hetta seinasta árið. Til bar at tilskila eitt ella ymiskt ítriv.

Hondarbeiði (t.d. binding, veving, hekkling og seyming) er tað best umtókta frítíðarítrivið, sum 25% hava fingist við hetta seinasta árið (talva 48). Kortini eru tað so at siga burturav kvinnur, ið fáast við handarbeiði sum frítíðarítriv. 51% av kvinnunum fáast við handarbeiði, men bert eitt 1% av monnunum. Handarbeiði verður harumframt betur umtókt við aldrinum.

Næst best umtókta frítíðarítrivið er landbúnaður (t.d. seyðahald ella eplavelting á ítrivsstigi), hetta hava 18% fingist við hetta seinasta árið. Her er kynsbýtið viðvent, 28% av monnum fáast við landbúnað sum ítriv, men bert 8% av kvinnunum. At vera við í frítíðararbeiði í landbúnaði verður eisini betur umtókt við aldrinum.

Síðani kemur fiskiskapur (14%), átrúnaðarligt ítriv (t.d. møti o.a. í samkomum – ikki gudstænastur) (11%) og handverk (t.d. træsmíð, dreying, leirlist o.a. handverk) (10%).

Yvirhøvur er stórir munur millum kynini á, hvat frítíðarítriv tey velja. Fiskiskap, handverk, tónleik og veiði dámar monnum betur enn kvinnum. Kvinnur velja heldur matgerð og matgerðarlist, lesiklubbar og annað skapandi virksemi (t.d. evning, tekning, máling, film, myndatøku, blómubinding).

⁴³ Til at kunna bera saman tøl úr Danmark og Grønlandi eru partarnir roknaðir út frá øllum vaksnum og ikki bert teimum, sum í minsta lagi hava fingist við eitt virksemi hetta seinasta árið.

Talva 48: Stórir munur á frítíðarítrivi millum kynini (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur						
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár
Handarbeiði ^a	25	51	1	17	16	21	25	29	30	30
Landbúnaður ^b	18	8	28	10	14	20	16	18	21	22
Fiskiveiða	14	2	25	8	14	15	14	16	15	14
Ítriv grundað á átrúnað ^c	11	11	11	12	9	8	10	11	14	14
Handverk ^d	10	6	14	11	7	9	9	9	10	15
Tónleikur ^e	8	5	11	15	13	8	7	6	9	5
Matgerð og matlist	8	10	7	16	15	10	5	6	7	6
Onnur skapandi ítriv ^f	8	11	5	12	11	13	5	4	7	6
Sangur ^g	8	9	7	7	5	4	9	9	12	9
Onnur mentanarlig ítriv ^h	8	7	8	10	5	6	7	5	11	11
Veiða	7	<1	13	3	5	10	6	9	7	5
Lesibólkur	3	5	1	2	2	3	3	3	2	4
Mál og samskipti ⁱ	3	3	2	3	4	3	3	2	2	4
Skóti	2	1	3	4	2	1	3	3	1	2
Sjónleikur/drama ^j	1	1	1	2	1	2	<1	1	1	1

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvørji frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur) hevur tú fingist við ella gingið til seinastu 12 mánaðirnar?' uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og (n=1.840). ^aT.d. binding, hekkling, seyning. ^bT.d. seyðahald og eplavelting. ^cT.d. møti o.a. í samkomum (ikki gudstænasta). ^dT.d. træsmíð, dreying, leirlist, annað handverk. ^eT.d. undirvísing í ljóðføri. ^fT.d. evning, tekning, máling, filmur, myndatøka, blómubinding. ^gT.d. kór, raddarvenjing. ^hT.d. list, søga, bókmentir. ⁱT.d. málskeið, KT-undirvísing. ^jHar tú sjálv/-ur framførir.

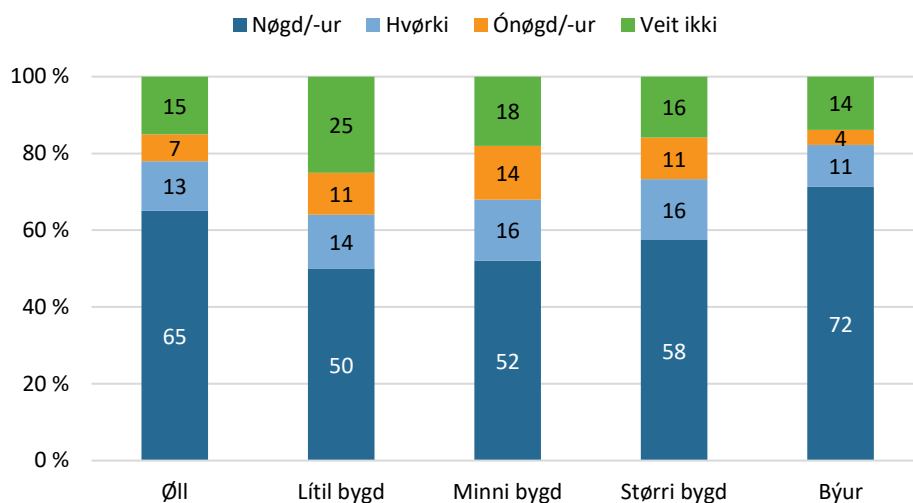
Í Danmark er eisini stórir munur millum kynini, tá ið um veiðu og fiskiskap ræður, har eru tað somuleiðis mest menn, ið fáast við hetta ítrivið (Rask et al. 2021). Eitt yvirilit yvir undirtøkuna, tey ymsu sløgini av frítíðarítrivi fáa millum vaksni í Danmark og Grønlandi, er at finna í fylgiskjølunum. Gevið gætur, at teir einstøku flokkarnir eru øðrvísi samansettir enn í talvu 48 til at gera tað møguligt at samanbera (talva 92).

Útboð av ítrivs- og frítíðarítrivi

Í sambandi við, at vaksni eru spurð um teirra frítíðarítriv, eru tey eisini spurð um, hvussu nøgd tey eru við útboðið av frítíðarítrivi í ókinum, har tey bógva.

Yvirskipað eru 65% nøgd við útboðið av frítíðarítrivi (mynd 45). Samsvar er somuleiðis millum nøgdsemið og støddina á viðkomandi lokalsamfelag. Vaksni, sum bógva í býum, eru nøgdast, vaksni úti á smábygd afturímóti vístu størstu misnøgdina.

Mynd 45: Samsvar millum landafrøði og nøgdsemið við útboðið av frítíðarítrivi (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Ert tú nøgd/-ur við útboðið av frítíðarítrivum har, sum tú býrt? uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir landafrøði (n=1.840). Flokkurin 'Nøgd/-ur' fevnir um tey, ið hava svarað 'Sera nøgd/-ur' ella 'Nøgd/-ur'. Flokkurin 'nøgd/-ur' fevnir hinvegin um tey, sum hava svarað 'Sera ónøgd/-ur' og 'Ónøgd/-ur'.

8.3. Í minsta lagi eitt ítrivs- og frítíðarítriv

Talva 49 vísir, at 72% av teimum vaksnu hava fingist við í minsta lagi eitt frítíðarítriv hetta seinasta árið. Eisini her taka fleiri kvinnur enn menn lut, luttøkan veksur við aldrinum og er størri á bygd enn í býunum.

Talva 49: Útvið trý av fýra hava tilskilað minst eitt frítíðarítriv (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Í minsta lagi eitt frítíðarítriv	72	73	71	58	62	66	72	76	78	80	69	77

Talvan vísir prosentpartin, sum hevur tilskilað minst eitt virksemi upp á spurningin: 'Hvørji frítíðarítriv (sum ikki er ítrótt) hevur tú fingist við ella gingið til seinastu 12 mánaðirnar?' Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n=1.840).

Talva 50 vísir, at vaksni í miðal hava fingist við 1,3 ymisk sløg av frítíðarítrivum hetta seinasta árið, sum er minni enn helvtin sammett við talið av ítróttaiðkanum hjá vaksnum. Bert smá frávik eru í mun til kyn, aldur og bústað.

Talva 50: Vaksin fáast í miðal við eitt frítíðarítriv

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Miðaltal av frítíðarítrivum	1,3	1,3	1,4	1,3	1,2	1,3	1,2	1,3	1,5	1,5	1,3	1,4

Talvan vísir eitt miðaltal fyri tey sløgini av virkseimi, svarararnir hava sagt seg fáast við. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði. Tey, sum hava svarað annað virkseimi, eru ikki roknað við í miðaltalið (n=1.840).

Títtleiki og broytingar eftir árstíðum

Niðanfyri verður hugt nærri at, hvussu ofta vaksin, ið fingust við eitt frítíðarítriv seinasta árið, fáast við sítt ítriv.

Talva 51 vísir, at 65% av teimum vaksnu, sum í minsta lagi hava fingist við eitt frítíðarítriv hetta seinasta árið, eru virkin minst eina ferð um vikuna. Av teimum fáast 35% við ymist ítriv eina til tvær ferðir um vikuna. 16% fáast við ítriv fimm ella fleiri ferðir um vikuna. Vaksin iðka sostatt ítrótt oftari, enn tey fáast við frítíðarítriv. Smá frávik eru í mun til aldur og kyn, men tey yngstu eru tey, sum oftast fáast við frítíðarítriv fimm ella fleiri ferðir um vikuna.

Talva 51: Flest fáast við frítíðarítriv eina til tvær ferðir um vikuna (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
5 ella fleiri ferðir um vikuna	16	15	16	20	17	14	14	16	16	16	14	17
3–4 ferðir um vikuna	14	13	14	17	14	9	14	12	12	17	14	13
1–2 ferðir um vikuna	35	38	32	33	35	31	32	38	40	37	38	32
1–3 ferðir um mánaðin	21	23	20	16	18	23	26	23	20	19	21	22
Minni enn 1 ferð um mánaðin	14	11	18	14	16	23	14	11	12	11	13	16

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvussu ofta fæst tú við ella gongur tú til tni frítíðarítriv?' uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði. Bert tey, sum hava tilskilað eitt frítíðarítriv, hava kunnað svarað (n=1.320).

Talvan vísir, at 72% av teimum vaksnu, sum fingust við frítíðarítriv hetta seinasta árið, fáast við frítíðarítriv alt árið. 21% og 7% gera tað burturav í ávikavist vetrar- og summerhálvuni. Broytingarnar í mun til árstíðir kunnu standast av, at summi av teimum skipaðu tilboðunum í eitt nú kvøldskúlunum og mentanar- og frítíðarfeløgum ikki eru tøk summarmánaðirnar (9. kapittul). Fleiri menn enn kvinnur fáast bert við frítíðarítriv í summerhálvuni. Kvinnur fáast afturímóti nógv meira enn menn við frítíðarítriv í vetrarhálvuni. Kynsmunurin hevur samband við frítíðarítriv, menn fáast nógv meira enn kvinnur við fiskiskap og veiði, sum ofta eru summervirksemi. Ítriv, sum kvinnur fáast við, er hinvegin ítriv, sum kann fara fram innandura.

Tann parturinn, sum fæst við frítíðarítriv alt árið, minkar við aldrinum, við tað at virksemin í vetrarhálvuni burturav verður betur umtókt so hvørt. Hetta seinasta hongur uttan iva saman við, hvat ítriv og hvønn skipanarform tey eldru velja. Hetta verður lýst niðanfryri.

Talva 52: Meginparturinn fæst við frítíðarítriv alt árið (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Alt árið	72	67	77	82	81	72	78	67	69	65	72	72
Bert í vetrarhálvuni	21	30	13	12	12	20	15	28	23	29	23	19
Bert í summerhálvuni	7	3	10	6	7	8	7	5	8	6	5	9

Talvan visir svarbýtið upp á spurningin: ‘Nær á árinum færst tú við ella gongur tú vanligu til tíni frítíðarítrivs?’ uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði. Bert tey, sum hava tilskilað eitt ítrivs-/frítíðarvirksemin, hava kunnað svarað (n=1.320).

8.4. Skipan

Sum tá ið tað galt ítrótt hava vaksnin eisini tilskilað, hvussu tey skipa síni frítíðarítriv.⁴⁴ Tað bar aftur til at svara fleiri ymiskar skipanarformar fyri hvørt slag av virksemin, av tí at vaksnin kunnu fáast við sítt virksemin í fleiri samhangum.

Seks av tíggu fáast við sítt slag av frítíðarítrivi sjálv, og hesin skipanarmátin er sostatt tann vanligasti bæði hjá monnum og kvinnum í øllum aldursbólum, men serliga hjá teimum elstu. Síðani kemur virksemin í kvøldskúlum (19%), sum er vanligast millum kvinnum, og har veksur undirtøkan við aldrinum. 15% av teimum vaksnu fáast við virksemin í átrúnaðarligum samhangum, og tað er serliga væl dámt í elstu aldursbólum.

Vaksandi undirtøkan fyri virksemin í kvøldskúlahøpi tvørtur um aldursbólkar gevur eina ábending um, hví tann parturinn av vaksnum, sum bert fæst við frítíðarítriv í vetrarhálvuni, veksur við aldrinum. Hetta hevur helst samband við, at frítíðarítriv í kvøldskúlum fyrst og fremst fer fram í vetrarhálvuni.

Musikkskúlarnir venda sær fyrst og fremst til børn og ung. 16% av børnum og ungum fingust við virksemin í musikkskúlunum (sí 4.4), men tað ger bert 1% av teimum vaksnu.

Lítill munur sæst á undirtøkuni fyri teimum ymisku skipanarformunum millum bý og bygd, og tað kemst helst m.a. av, at ferðast skal aftur og fram um kommunumørk.

⁴⁴ Til at kunna bera saman við tøl úr Danmark og Grønlandi eru partarnir roknaðir út frá øllum vaksnum og ikki bert teimum, sum hava fingist við í minsta lagi eitt virksemin hetta seinasta árið.

Talva 53: Meginparturinn av teimum vaksnu fáast við sítt frítíðarítriv sjálvstøðugt (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Sjálvstøðugt	60	59	61	52	55	56	59	62	64	66	57	66
Frítíðarundirvísing/ kvøldskúli	19	28	10	16	11	15	17	22	25	23	20	17
Musikkskúli	1	1	1	7	2	1	<1	1	1	2	2	1
Felag	9	7	10	6	5	8	9	9	10	14	9	8
Átrúnaðarligur samanhangur	15	15	14	11	11	10	14	15	16	23	15	15
Annar samanhangur	12	13	10	10	10	12	12	11	9	14	12	11

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: ‘Í hvørjum samanhagi hevur tú fingist við ella gingið til tini frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur)?’ uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og (n=1.840).

Undirtøkan fyri teimum ymisku samanhagnum hevur sjálvandi samband við, at summir skipanarformar bjóða fleiri ymisk sløg av ítrivi út, og aðrir skipanarformar eru knýttir til ávís sløg av ítrivi. Musikkskúlarnir bjóða t.d. burturav virksemin innan fyri tónleik, men til ber at fáast við at kalla alt virksemin í sjálvskipaðum samanhagi. Alt annað javnt fáast tískil færri við virksemin í musikkskúlunum enn tey, ið gera tað sjálv. Eitt yvirlit yvir undirtøkuna fyri skipanarformum býtt eftir teimum ymisku sløgnum av virksemin er at finna í fylgiskjølunum (talva 93). Úrslitini vísa t.d., at 81% av teimum vaksnu, ið hava fingist við hondarbeiði hetta seinasta árið, hava gjørt tað sjálv, men 29% hava fingist við hondarbeiði í kvøldskúlahøpi. Børn fáast fyrst og fremst við tónleik í musikkskúlunum, men øðrvísi er við teimum vaksnu, tey fáast við tónleik í kvøldskúlunum.

8.5. Sosialt samskipti í sambandi við frítíðarvirksemi

Niðanfyrir verða ymsir spurningar tiknir upp, sum hava við sosialt samskipti at gera í sambandi við luttøku hjá vaksnum í frítíðarítrivi. Tey vaksnu, sum hava fingist við í minsta lagi eitt frítíðarítriv hetta seinasta árið, hava svarað uppá, saman við hvørjum tey vanligu fáast við frítíðarítrivið. Til bar at geva eitt ella fleiri svar.

Talva 54 vísir, at nógv vaksni fáast við frítíðarítriv saman við øðrum. Samskipti í sambandi við frítíðarítriv fer vanligu fram millum vinir/kenningar ella familjulimir, færri fáast hinvegin við virksemin saman við fólki, tey ikki kenna⁴⁵ ella starvsfeløgum. Seks av hvørjum tíggu fáast tó við frítíðarítriv einsamøll. Kvinnur fáast nógv meira við virksemin saman við vinum/kenningum, men menn afturímóti gera tað heldur saman við familju. Hesin

⁴⁵ Fólki, eg ikki kenni’ fevnir um vaksni, sum fáast við sítt virksemin saman við øðrum, tey ikki kenna frammanundan. Hetta kunnu t.d. vera vaksni, ið fáast við virksemin í einum kvøldskúla, har tey ikki kenna hinar luttakararnar frammanundan. Fyrivarni skal takast fyri, at tað er sera einstaklingsbundið, nær fólk byrja at nevna tey vinir/kenningar, ið tey eru saman við um sítt virksemin.

kynsmunurinn sæst eisini aftur í donskum kanningum (Eske 2021). Harumframt fáast fleiri vaksin í býunum enn á bygd við sitt ítriv einsamøll.

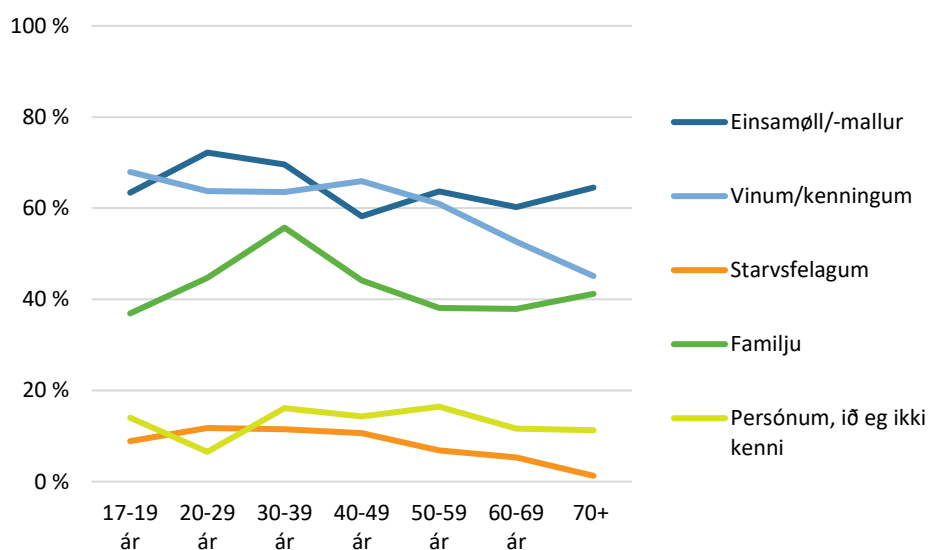
Talva 54: Flest fáast við frítíðarítriv einsamøll (prosent)

	Øll	Kyn		Bústaður	
		Kvinnur	Menn	Býur	Bygd
Einsamøll/-mallur	64	64	65	67	61
Vinum/Keningum	58	64	53	58	59
Starvsfelagum	8	8	7	9	6
Familju	43	40	46	43	43
Persónum, ið eg ikki kenni	13	15	11	15	10

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvørjum fæst tú ella gongur tú vanliga til tíni frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur) saman við?' uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og bústaði (n=1.320).

Mynd 46 vísir, at tann parturin av vaksnum, sum fæst við frítíðarítriv saman við vinum/kenningum og familju, minkar við tíðini, og tá vindur tað upp á seg at fáast við ítriv saman við ókendum fólki. At fáast við ítriv saman við familju er best umtókt millum 30-39 ára gomul.

Mynd 46: Vaksin fáast serliga við frítíðarítriv einsamøll ella saman við vinum/kenningum (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin 'Hvørjum fæst tú ella gongur tú vanliga til tíni frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur) saman við?' uppgivið í prosentpørtum. Býtt eftir aldri (n=1.320).

8.6. Umstøður til virksemlu

Umframt at tilskila skipanarform hava vaksin eisini tilskilað, hvørjar umstøður til ítriv og støð, tey hava brúkt til síni frítíðarítriv.

Talva 55 vísir skilliga, at fingist verður ofta við frítíðarítriv í privatum heimum – annaðhvørt inni hjá viðkomandi sjálvum ella inni hjá øðrum. Kvøldskúlahøli, náttúran, á/í vatni/sjógvi, samkomu-/bygdahúsum/dansistovum umframt høllum/salum verða eisini íðuliga brúkt.

Val av umstøðum valdast eyðvitað um valið av ítrivi. Kvinnur leita nógv oftari til privat heim og kvøldskúlahøli, sum sampakkar við, at tær oftari fáast við handarbeiði og tá yvirhøvur einsamallar ella í kvøldskúlahøpi. Menn fáast oftari enn kvinnur við ítriv úti í náttúruni og á/í sjógvi/vatni, sum svarar saman við, at teir fáast meiri við veiði og fiskiskap. Harafturat brúka menn meira enn kvinnur undirhús, eins og tað kvalitativa viðtalið bendir á:

”Í Føroyum hava vit hesi sokallaðu undirhúsini, har menn koma saman. Í sumnum førum eru tað bátafeløg, ið standa fyri, men í øðrum førum eru tað eldri menn, sum t.d. á Toftum. Á Nesi er undirhúsið eisini eitt stað, har teir eldru hittast. Menn, sum eru upplagstir ella pensjoneiraðir, teir fara oman hagar og sita og drekka kaffi og práta. Og hetta er okkurt, sum er komið tey seinnu árinu, um alt landið.”

Embætismaður, Runavíkar Kommuna

Tey frávíkinu, ið gera seg galdandi tvørtur um aldursbólkar, valdast eisini í stóran mun valið av ítrivi. Í fylgiskjølunum (mynd 126) er eitt yvirlit at finna yvir umstøður til ítriv í býum sum á bygd.

Talva 55: Nærum helvtin fæst við frítíðarítriv við hús hjá sær sjálvum (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur						
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár
Heima										
Heima hjá mæð sjálvum	49	57	41	46	43	45	48	48	52	56
Heima hjá øðrum	26	38	15	28	28	29	33	27	22	18
Innandura										
Kvøldskúli (ikki á fólkaskúla)	16	25	8	8	9	12	17	21	19	20
Samkomuhús/bygdarhús/dansihøli	12	13	10	15	7	10	13	10	14	14
Høll/salur	11	11	10	10	9	11	13	11	11	10
Høli á skúla/stovni/arbeiðsplássi	9	12	7	17	10	12	9	7	9	6
Missiónshús/samkomuhús	9	10	9	11	7	6	11	10	12	11
Kirkja	7	7	8	5	3	3	6	9	10	14
Mentanarhús	5	4	5	3	1	4	5	5	7	6
Bókasavn	4	5	3	5	1	4	4	4	4	4
Tónleikahøli (ikki á fólkaskúla)	3	3	3	10	4	2	4	2	3	4
Sjónleikarhús	2	2	2	2	1	2	2	2	2	3
Skótagarhús	2	2	2	4	1	<1	3	2	<1	3
Undirhús	2	1	3	1	<1	<1	1	1	3	5

Uttandura										
Í náttúruni (t.d. á fjalli, á einari strond)	21	10	31	15	18	25	21	21	20	20
Á/í vatninum (t.d. á/í sjónum, vøtnum, áum)	13	3	22	7	13	15	15	13	14	11
Grønu økini í býnum/bygdini	7	6	8	5	6	6	7	6	11	8
Uttandura øki við skúla/stovn/arbeiðspláss	3	2	4	7	2	6	4	1	5	1

Talvan visir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvar hevur tú fingist við ella gingið til frítíðarítriv (sum ikki er ítróttur)? (Set gjarna fleiri krossar)', uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og aldri. Til bar at geva fleiri enn eitt svar fyri hvørt virksemin (n=1.840).

8.7. Orsøkir til luttøku

Niðanfyri verður hugt nærri at, hvat eggjar vaksnum til at fáast við frítíðarítriv. Dentur verður í fyrsta umfari lagdur á, hvat heldur vaksnum til, sum longu fáast við frítíðarítriv. Síðani verður hugt at, hvat móguliga kann eggja teimum, sum ikki fáast við frítíðarítriv í løtuni, til at fara undir okkurt ítriv.

Tað, sum mest ræður um hjá vaksnum viðvíkjandi luttøku í frítíðarítrivi, er at tey hava áhuga og halda tað vera stuttligt. Í aðru røð kemur so hetta at kunna vera saman við fólki, tey kenna, at virksemin er eitt høvi at sleppa av við strongd og fáa ein skáa, og somuleiðis at tey sleppa at brúka síni skapandi evni. Hetta seinasta leggja serliga kvinnur dent á, og tað svarar væl saman við, at nógvar kvinnur nettupp fáast við hondarbeiði og onnur skapandi frítíðarítriv.

At viðkomandi frítíðarítriv hevur teirra áhuga er tann avgerandi orsøkin í øllum aldursbólum, men verður tó minni umráðandi við aldrinum, tá ið tað at vera saman við fólki, tú kennir, at vera partur av einum felagsskapi og at hitta nýggj fólk fær størri týðning hjá fleiri. Hjá teimum yngstu vaksnu snýr tað seg meira um at hava tíð fyri seg sjálv, at bjóða sær sjálvum av, at menna seg í sínum virksemin og brúka síni skapandi evni.

Talvan 56: Áhugin fyri viðkomandi virksemin er umráðandi fyri meginpartin av teimum vaksnu (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur						
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár
At tað er eitt ítriv, sum eg tími	73	78	68	67	77	76	72	71	72	71
At hava tað stuttligt	52	55	49	70	49	63	60	50	49	41
At vera saman við nøkrum, sum eg kenni	44	47	41	34	38	46	47	42	47	44
At slappa av/fáa eitt andarúm	42	44	39	38	46	49	44	43	37	33
At royna míni skapandi evni	40	50	30	49	54	46	37	35	39	31

At vera ein partur av felagsskapinum	37	42	32	33	21	31	40	41	45	41
At betra um mína sálarliga heilsu	37	37	36	35	44	47	35	32	30	35
At tað er avbjóðandi	30	30	31	43	41	30	30	24	32	26
At gerast betur innan ítrivið	29	31	27	50	47	40	27	21	23	19
At mæta nýggjum fólki	21	23	19	16	18	15	19	24	22	27
At fáa tíð sjálv/ur	20	23	18	34	32	28	22	14	16	12
At fáa meira orku	19	18	21	17	11	15	19	21	20	26
At vera ein fyrimynd fyri familjuna hjá mær	17	16	18	18	13	20	27	14	18	12
At koma burtur heimanífrá	14	15	14	14	15	19	15	10	13	15

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvat eru mest umráðandi orsakirnar til, at tú fæst við ella gongur til eitt frítíðarítriv?' uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og aldri (n=1.320).

Hetta eru somu orsøkir, sum tey vaksnu, ið ikki hava fingist við frítíðarítriv hetta seinasta árið, tilskila spurð, hvat møguliga kundi fingið tey at byrja (fylgiskjøluni, mynd 95).

8.8. Karmar

Niðanfyri verður hugt nærri at, hvørji viðurskifti og hvørjir karmar eru mest umráðandi, tá ið vaksni fáast við frítíðarítriv. Aftur verður dentur í fyrsta umfari lagdur á vaksni, sum longu fáast við frítíðarítriv. Síðan verður vitað, hvørjir karmar møguliga kunnu vera avgerandi, um vaksni, sum ikki fáast við frítíðarítriv, skuldu farið undir okkurt ítriv.

Talva 57 vísir, at fyri vaksni er tað mest umráðandi, at rúmligir karmar eru um teirra frítíðarítriv – at tey sjálv ráða fyri, nær tey vilja fáast við tað. Síðan eru tað karmarnir um ein góðan felagsskap, sum telja, og høvi at vera saman við fólki, tú kennir. Hóast felagsskapurin og tað sosiala eru avgerandi fyri nógv, so halda næstan líka nógv tað vera umráðandi at kunna fáast við sítt ítriv einsamøll. Teir meira praktisku karmarnir, eitt nú kostnaður og ferðing, eru niðarlaga á listanum. Fakligi førleikin hjá undirvísara og møguleiki fyri at fylgjast við øðrum hevur mest at siga fyri tey yngstu vaksnu.

Talva 57: Rúmleiki er umráðandi fyrri meginpartin av teimum vaksnu (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur						
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár
At eg sjálv/ur kann avgera, nær eg fáist við ítrivið	60	55	64	55	61	58	56	59	65	61
At tað er gott samanhald	46	50	42	54	41	43	55	47	48	39
At eg kann vera saman við nøkrum, sum eg kenni	42	46	39	44	36	42	44	44	42	44
At eg kann takast við ítrivið sjálv/ur	39	44	35	39	45	43	35	34	43	40
At ítrivið rúmar øllum óansæð stóððið	27	34	20	29	28	25	28	28	28	26
At ítrivið fer fram eitt fast tíðspunkt	20	27	13	20	16	14	17	20	23	27
At tað ikki er ov dýrt	18	21	15	21	22	23	23	16	15	12
At eg havi ein dugnaligan lærara	18	26	11	38	15	19	16	18	18	18
At flutningstíðin er stutt	17	21	13	11	9	18	18	18	17	19
At eg havi nøkur at fylgjast við	13	14	12	30	18	12	11	10	12	14
At eg kann fáast við ítrivið við øðrum, sum eru líka góð sum eg	11	12	11	12	11	7	14	11	16	9

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvørji viðurskifti og karmar eru umráðandi fyrri teg, tá tú fæst við ella gongur til eitt frítíðarítriv?', uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir kyni og aldri (n=1.320).

Tá ið vaksni, sum einki frítíðarítriv hava fingist við hetta seinasta árið, hava svarað uppá, hvørjar karmar tey hildu vera umráðandi fyrri seg, skuldu tey byrja okkurt frítíðarítriv, nevna tey somuleiðis rúmleika og karmar um ein góðan felagsskap (fylgiskjøluni, mynd 96). Praktisk viðurskifti – eitt nú at tað ikki er ov dýrt, og at stutt er at fara – eru harafturat ovarlagari á listanum hjá vaksnum, sum einki frítíðarítriv fáast við, enn hjá vaksnum, sum gera tað.

8.9. Forðingar

Sum við ítróttinum hava tey vaksnu, sum fingust við í minsta lagi eitt frítíðarítriv hetta seinasta árið, eisini verið biðin um at svara, hvat ið heldur teimum aftur.

Talva 58 vísir, at tíð er avgerandi fyrri, hví vaksni ikki fáast við frítíðarítriv. Nærum helvtin raðfestir sína tíð til annað (t.d. familju og arbeiði). Úti við fjórða hvørt vaksið fólk raðfestir sína tíð til ítrótt- og rørsleiðkan. Knappliga triði hvør sigur seg ikki hava tíð til slíkt. Síðan kemur vantandi yvirskot ella lítil áhugi. Lítil áhugi er ein størri forðing hjá monnum enn hjá kvinnum. Hjá kvinnum afturímóti er ov lítil tíð og vantandi yvirskot størri forðing.

Lítil áhugi og vantandi innlit í, hvørjir móguleikarnir eru, ger mest vart við seg hjá teimum yngstu ungu. Ring heilsa og kropsligar/sálarligar avbjóðingar eru størri forðing hjá

teimum elstu vaksnu. Trupulleikin við at fáa barnaansing er burturav ein trupulleiki hjá teimum 30–39 ára gomlu og í eitt sindur størri mun hjá kvinnum enn hjá monnum.

Talva 58: Nógv vaksin raðfesta annað fram um frítíðarítriv (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur						
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár
Eg raðfesti tíðina til onnur ting (t.d. familju, arbeiði)	48	53	44	44	57	63	56	44	28	24
Eg havi ikki tíð	32	34	30	45	38	51	39	25	14	<1
Eg raðfesti tíðina til ítrótta-/rørsluíttriv	27	27	27	43	44	37	23	23	12	3
Eg mangli yvirskot	20	24	16	21	30	28	15	13	16	7
Eg finni einki, sum eg havi áhuga fyri	15	12	18	41	29	14	9	7	7	8
Eg mangli nøkur at fylgjast við	9	10	7	12	22	9	4	3	2	3
Tað er trupult at finna onkran at taka sær av barninum/børnunum	6	10	4	<1	1	27	4	1	<1	<1
Eg veit ikki, hvørjir møguleikar eru	6	5	6	9	17	5	2	<1	2	<1
Eg haldi ein steðg – vænti at byrja aftur	5	7	3	<1	3	7	5	6	5	7
Eg havi kropsligar/sálarligar avbjóðingar, ið gera tað trupult	5	4	5	4	6	1	4	3	5	11
Eg havi vánaliga heilsu	5	3	6	2	1	1	<1	1	10	23
Eg havi upplivað eina ella fleiri lívsbroytingar, ið gera tað trupult hjá mær (t.d. eg eri flutt/ur, blivin skild/ur, fingið nýtt arbeiði)	3	4	3	<1	7	6	2	<1	1	<1
Eg eri ov gamal/gomul	2	2	3	<1	<1	<1	<1	<1	2	19
Frítíðarítrivið, sum eg tími best, liggur ov langt vekk	2	4	1	2	4	2	2	5	0	<1
Tað er ov dýrt	2	3	1	2	6	4	1	<1	<1	<1
Einki ítriv verður bjóðað, tá eg havi tíð	2	2	3	<1	1	5	2	3	1	<1
Eg eri ikki nóg góð/ur	2	2	2	<1	7	1	2	<1	<1	<1
Eg eri í bíðirøð	1	2	0	<1	1	1	1	3	<1	<1

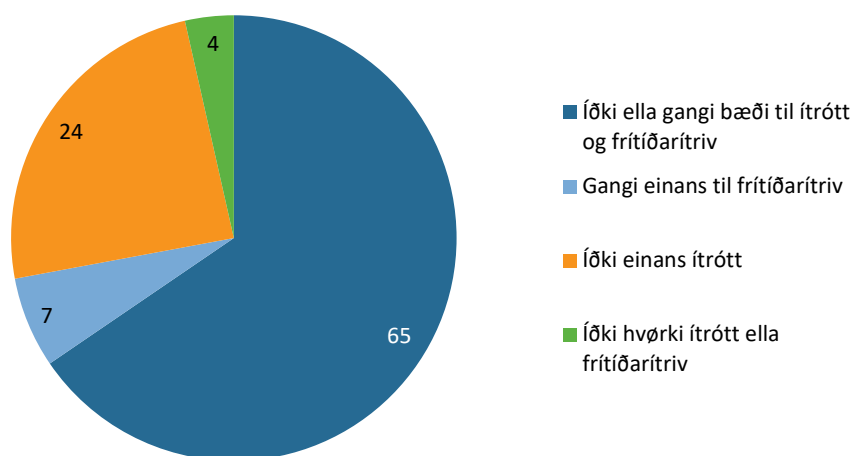
Myndin visir svarbýtið upp á spurningin: 'Hví fæst tú ikki við ella gomur tú ikki til eitt frítíðarítriv?' uppgivið í prosentørtum. Heildin og býtt eftir kyni og aldri (n=520).

9. kapittul: Frítíðarlív og -vanar hjá vaksnum í síni heild

Kapitlarnir omanfyri hava lagt dent á luttøkuna hjá vaksnum fyri seg í ávikavist ítróttaíðkan og frítíðarítriv, hesin kapittulin afturímóti lýsir frítíðarlív/-vanar í síni heild hjá vaksnum tvørtur um ítróttin og frítíðarøkini annars.

Mynd 47 vísir, at 65% av teimum vaksnu íðka ítrótt og fáast við frítíðarítriv, 4% hvørki íðka ítrótt ella fáast við frítíðarítriv. 24% íðka ítrótt burturav, og 7% fáast burturav við frítíðarítriv.

Mynd 47: Meginparturin hevur bæði íðkað ítrótt og fingist við frítíðarítriv (prosent)

Myndin vísir, hvussu stórir partur 1) bæði hevur íðkað ítrótt og fingist við frítíðarítriv, 2) bert fingist við frítíðarítriv, 3) bert íðkað ítrótt og 4) hvørki íðkað ítrótt ella fingist við frítíðarítriv (n=1.840).

Talva 59 vísir, at fleiri kvinnur enn menn bæði íðka ítrótt og fáast við frítíðarítriv, og at tað meira eru tey vaksnu yvir fjøruti ár enn teir yngru aldursbólkar, sum gera bæði. Tann parturin av vaksnum, sum burturav íðkar ítrótt, minkar við aldrinum, men tað er øvut við tí partinum, sum burturav fæst við frítíðarítriv, hann veksur við aldrinum.

Talva 59: Parturin, ið iðkar ítrótt og/ella fæst við frítíðarvirksemi (prosent)

	Kyn		Aldur							Bústaður	
	Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Iðki bæði ítrótt og frítíðarítriv	67	64	55	59	61	68	71	69	66	63	69
Gangi einans til frítíðarítriv	6	8	3	4	5	4	5	9	14	6	8
Iðki einans ítrótt	24	24	41	35	31	23	21	18	15	28	20
Iðki ella gangi hvørki til ítrótt ella frítíðarítriv	3	4	2	2	3	5	3	4	5	4	4

Talvan vísir, hvussu stórir partur hevur 1) bæði iðkað ítrótt og fingist við frítíðarítriv, 2) bert fingist við frítíðarítriv, 3) bert iðkað ítrótt og 4) hvørki iðkað ítrótt ella fingist við frítíðarítriv. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n=1.840).

Tvørtur um ítrótt- og rørsluítiv sum frítíðarítriv hava vaksin iðkað og fingist við fyra ymisk sløg av ítrivi hetta seinasta árið (talva 60).

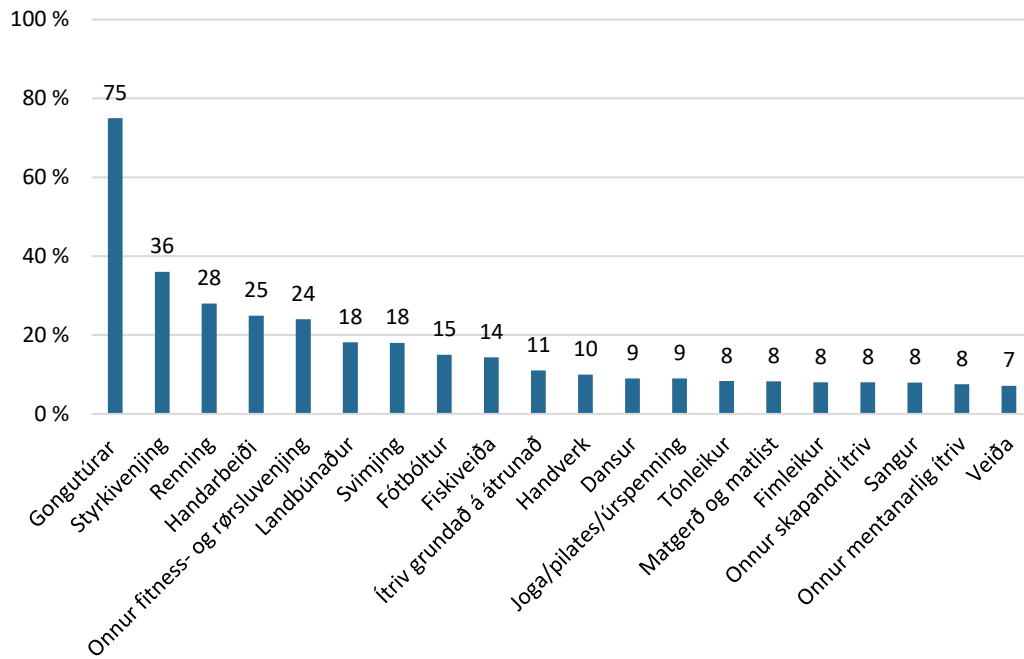
Talva 60: Vaksin hava í miðal iðkað/fingist við fyra ymisk sløg av ítrótt og frítíðarvirksemi hetta seinasta árið (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17–19 ár	20–29 ár	30–39 ár	40–49 ár	50–59 ár	60–69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Miðaltalið av ítrótt- og frítíðarítrivum	4,2	4,2	4,3	6,0	5,0	4,7	4,4	4,0	3,6	3,4	4,3	4,2

Talvan vísir eitt miðaltal fyri sløg av virksemi og iðkan, sum svararar siga seg hava iðkað/fingist við. Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði. Vaksin, ið hava svarað, at tey iðka/fáast við annað virksemi enn tað, sum var tilskilað á listanum, tey fingi, er ikki roknað við í miðaltalið (n=1.840).

Tvørtur um ítróttin og frítíðarlívið annars er ein góð blanding av tí ítróttaiðkan og øðrum frítíðarvirksemi, sum eru millum 20 tey best umtóktu hjá vaksnum (mynd 48).

Mynd 48: 20 tey best umtóktu ítrivini tvørturum ítrótt og og frítíðarlív harumframt (prosent)

Myndin vísir 20 tey best umtóktu ítrótta- og frítíðarítrivini, sum vaksin hava gingið til seinasta árið (n=1.840).

10. kapittul: Trivnaður

Í hesum parti verður kannað neyvari, um samanhangur er ímillum trivnað hjá teimum vaksnu, og hvussu nógv tey er við í ítróttalívi og í frítíðarlívi annars.

Fyri at lýsa almenna trivnaðarstigið eru vaksin biðin um at taka støðu til fimm útsagnir, sum samanlagdar eru trivnaðarindeksið hjá WHO. Útsagnirnar hava støði í positivum síðum av trivnaði, og tey skulu meta um, hvussu ofta tey kunnu siga seg hava tað soleiðis⁴⁶. At skora '0' ber boð um vánaligastu lívsdygdina, ið hugsast kann, at skora 100 ber boð um bestu lívsdygdina, ið hugsast kann. (Bech 1999).

Tær fimm útsagnirnar í trivnaðarindeksinum hjá WHO

- Eg havi verið glaður og í góðum lag
- Eg havi verið róligur og hvíldur
- Eg havi verið virkin og fullur av orku
- Eg eri vaknaður væl fyri og hvíldur
- Eg havi havt ein gerandisag, sum er fullur av slíkum, eg havi áhuga fyri

Sæð í einari heildarmynd er miðaltrivnaðartalið millum vaksnar føroyingar 67, 15 pct. hava eitt trivnaðartal undir 50, har vandi er fyri tunglyndi og strongd (Nielsen et al. 2017). Trivnaðurin er harumframt betri ímillum vaksin, ið eru við í ítrótta- og/ ella frítíðarítrivi enn ímillum vaksin, sum ikki eru virkin. Tey, ið virkin eru, hava eisini sjaldnari eitt trivnaðartal, ið liggur undir 50. Trivnaður er allarbestur ímillum vaksin, sum bæði eru við í ítrótta- og/ ella frítíðarítrivi, og vaksin, sum fáast við frítíðarítriv burturav, trívast betur enn tey, sum fáast við ítrótt burturav. Tað tó ilt at siga, um tað er tann betri trivnaðurin, sum ger, at vaksin eru við í frítíðarlívi, ella um tað, at tey eru við í frítíðarlívi, bótir trivnaðin millum vaksin.

⁴⁶ Tær seks svarflokkirnar eru: 'alla tíðina', 'meginpartin av tíðini', 'eitt sindur meira enn helvtina av tíðini', 'eitt sindur minni enn helvtina av tíðini', 'eitt sindur av tíðini', 'ongantíð'.

Talva 61: Trivnaðartalið hjá WHO fyri øll tey, ið íðka ítrótt og frítíðarítriv (prosent)

	Øll	Íðki bæði ítrótt og frítíðarítriv	Gangi einans til frítíðarítriv	Íðki einans ítrótt	Íðki ella gangi hvørki til ítrótt ella frítíðarítriv
0-25	3	2	4	4	10
26-50	12	9	13	18	21
51-75	43	43	39	47	25
76-100	42	46	43	31	44
Miðal av trivnaðartalinum	67	69	67	63	62

Talvan vísir miðal av trivnaðartalinum, sum tekur støði í spurninginum: 'Hvussu ofta hevur tú innan seinastu tvær vikurnar...?' og har tilhoyrandi fimm útsagnir: '... verið glað/ur og í góðum lag', '... kent teg róliga/-n og sinniliga/-n', '... Kent teg virkna/-n og orkumikla/-n', 'vakna frísk/-ur og hvíld/-ur' og '... havt ein gerandisdag fullan av ymsum, sum tú hevur áhuga fyri'. Hartil skuldu tey vaksnu tilskila, hvussu ofta tey hava havt tað soleiðis 'alla tíðina', 'megínpartin av tíðini', 'eitt sindur meira enn helvtina av tíðini', 'eitt sindur minni enn helvtina av tíðini', 'sindur av tíðini' og 'ongantíð'. Heildin og býtt eftir luttøku í ítrótti og frítíðarítrivum (n=1.840).

Heilsan hjá teimum vaksnu, halda tey sjálv, er eisini betri hjá teimum, ið eru við í ítrótt- og/ ella frítíðarítrivi, enn hjá teimum vaksnu, ið hvørki eru við í einum ella øðrum (talva 62). Tá ið hugt verður at heilsuni, sum tey sjálv meta um hana, millum teirra, ið burturav íðka ítrótt- og/ ella frítíðarítriv, víkur hallið eitt sindur frá trivnaðarindeksinum hjá WHO omanfyri. Heilsan, sum tey sjálv meta um hana, er betri millum teirra, ið íðka ítrótt burturav, enn millum vaksnu, sum íðka annað frítíðarvirksemi burturav.

Talva 62: Sjálvsmetingin av heilsuni hjá vaksnum (prosent)

	Øll	Íðki og gangi bæði til ítrótt og frítíðarítriv	Gangi bert til frítíðarítriv	Íðki bert ítrótt	Íðki ella gangi hvørki til ítrótt ella frítíðarítriv
Sera vánalig	1	0	4	1	5
Vánalig	8	5	14	9	25
Hvørgan	18	18	25	18	17
Góð	59	61	50	59	39
Sera góð	14	16	7	13	13

Talvan vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvussu heldur tú sjálv/ur, at heilsan hjá tær er?' uppgivið í prosentpørtum. Heildin og býtt eftir luttøkuni í ítrótt- og frítíðarítrivum (n=1.840).

Úrslitini vísa, at vaksnu í Føroyum eru á einum høgum trivnaðarstigi, samanborið við vaksnu í Danmark. Miðal trivnaðartalið er 67 í Føroyum (talva 61) afturímóti 63 í Danmark (Eske 2021).

11. kapittul: Sjálvboðið arbeiði

Hesin kapittulin lýsir virkna luttøku hjá vaksnum í sjálvbodnum arbeiði, sum er týðandi partur av ítrótta- og frítíðarøkinum, ikki minst fyri sjálvbodna felagslívið, sum verður lýst í partskanning 3.

11.1 Luttøka í sjálvbodnum arbeiði

Talva 63 vísir, at 51% av teimum vaksnu hava verið við í sjálvbodnum arbeiði seinasta árið. Til samanberingar er hetta talið 40% hjá dønum eldri enn 16 ár (Espersen et al. 2021, 6), tó við ávísingum fyrivarni fyri ymsum háttaløgum. Fleiri kvinnur enn menn eru við í sjálvbodnum arbeiði, og luttøkan er mest hjá vaksnum millum 40 og 59 ár. Harafturat eru fleiri sjálvboðin vaksin á bygd enn í býunum.

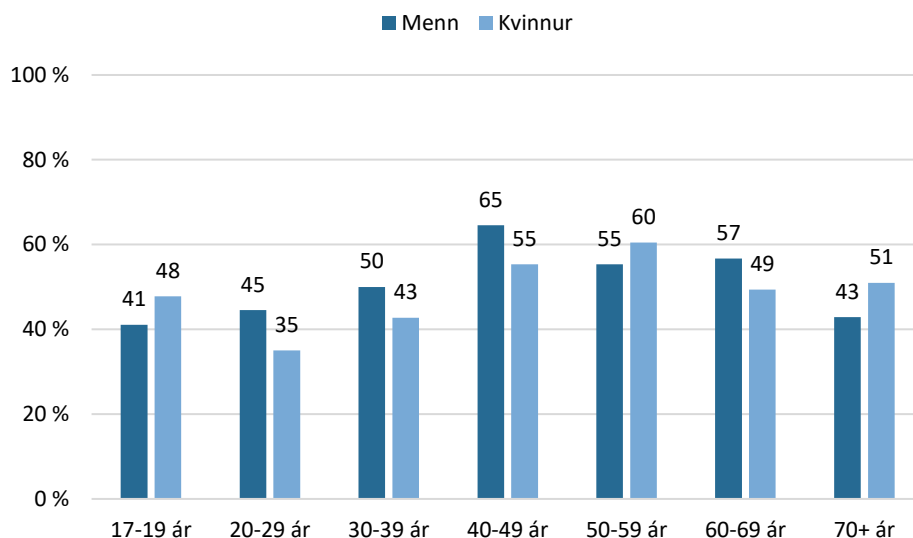
Talva 63: Helvtin av teimum vaksnu hava útint sjálvboðið arbeiði innan seinasta árið (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur							Bústaður	
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár	Býur	Bygd
Prosentparturin, ið hevur útint sjálvboðið arbeiði innan seinasta árið	51	49	52	44	40	46	60	58	53	47	48	54

Talvan vísir prosentpartin, sum hevur svarað játtandi upp á spurningin: 'Hevur tú útint sjálvboðið, ólønt arbeiði (antin regluligt ella einstakar uppgávur) innan fyri eitt ella fleiri av hesum økjum seinastu 12 mánaðirnar?' Heildin og býtt eftir kyni, aldri og bústaði (n=1.840).

Mynd 49 vísir ávíst fjølbroytni í sjálvbodnum arbeiði tvørtur um kyns- og aldursmørk. Serliga menn millum 40 og 49 ár og kvinnur millum 50 og 59 ár hava verið við í sjálvbodnum arbeiði seinasta árið.

Mynd 49: Serliga menn í aldrinum 40-49 ár og kvinnur í aldrinum 50-59 ár útinna sjálvboðið arbeiði (prosent)

Myndin vísir prosentpartin, sum hevur svarað játtandi uppá spurningin: 'Hevur tú útint sjálvboðið, ólønt arbeiði (antin reguligt ella einstakar uppgávur) innan eitt ella fleiri av hesum økjum seinastu 12 mánaðirnar?' Býtt eftir kyni og aldri (n=1.840).

Sum heild hava heimildarfólkini í kvalitativu samrøðunum eisini ta fatan, at breið undirtøka er fyri at fáast við sjálvboðið virkseimi, hóast tørvur altíð er á fleiri. Samstundis nevna mong, at kjakast verður um tað:

“Hvussu nógv kann mann biðja tey (tey sjálvboðnu, ritstj.) gera, uttan at tey fáa pening afturfyri? Hin vegin (...) um mann byrjar at fara tann vegin, at mann skal rinda fyri sjálvboðna arbeiðið, so verður tað sera dýrt at hava ítrótt. Og so má mann í grundini seta limagjaldið upp og so framvegis. So eg haldi, at tað er nakað, vit hava hildið okkum frá.”

Embætisfólk, Runavíkar kommuna

Kjakið skal millum annað síggjast út frá tí, at nógv feløg – aftur at teimum sjálvboðnu – eisini hava løntar vegleiðarar (kapittul 14).

Øki við sjálvboðnum arbeiði

Talva 64 vísir, á hvørjum økjum vaksin arbeiða sjálvboðin. Sløk fyra av tíggu vaksnum eru sjálvboðin í ítrótti (t.d. ítróttfeløg, kappingarítrótt, dansifeløg, ríðifeløg, ítróttahallir og -vøllir, frítíðarfeløg, svimjihallir), og útvið triði hvør er virkin innan fyri átrúnað og kirkju (t.d. átrúnaðarlig feløg og samkomur, sunnudagsskúlar, viðurkend kirkjusamfeløg, fríkirkjur og trúarsamfeløg). Til samanberingar eru bert 3% av danska fólkinum virkin innan fyri átrúnað og kirkju (Espersen et al. 2021, 27).

Nakað oman fyri tígguhvør er við í sjálvboðnum arbeiði á mentanarøkinum (t.d. søvn, mentanarstovnar, mentanarfeløg, lokalsøgulig feløg og skjalasøvn,

mentanarvarðveitslufeløg og sangkór) ella á mentanarøkinum annars (t.d. ítrivsfeløg, barna- og ungdómslið, skótalið, ungdómsklubbar, veiðifeløg, ættargransking).

Kvinnur eru virknari enn menn í sjálvbodnum arbeiði á eitt nú sosiala økinum (t.d. pensionistafeløg, vitjanartænastur, røktarheim, dagstovnar, ungdómsheim, stovnar fyri rúsevnisnýtatarar, flóttafólkafeløg) og á heilsu- og sjúkuøkinum (t.d. sjúklinga-, brek- og misnýtarafeløg, kreppuhjálp, blóðgevar, sjúkrahús). Menn eru nógv meira virknir í sjálvbodnum arbeiði í ítrótti og á frítíðarøkinum annars. Líknandi munir tvørtur um kynsmørk eru eisini at síggja í donskum kanningum um sjálvboðið arbeiði (Fridberg & Henriksen 2014, 59).

Talva 64: Meginparturin av teimum vaksnu eru sjálvboðin innan ítróttakið ella átrúnað og kirkju (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur						
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár
Ítróttakið	38	36	40	50	50	48	57	39	19	11
Átrúnaður og kirkja	32	36	29	29	26	24	31	35	39	38
Mentanarøkið	12	11	13	6	7	8	13	10	17	18
Frítíðarøkið annars	12	10	14	11	12	10	14	13	16	6
Bústaðir og nærumhvørvið	10	8	13	3	7	11	14	10	19	1
Tað sosiala økið	10	14	6	2	4	4	5	11	12	23
Útbúgving, undirvísing og gransking	9	11	8	7	11	11	14	6	12	2
Altjóða virksemi	9	12	6	3	4	8	5	8	11	22
Heilsu- og sjúkraøkið	7	10	5	2	10	13	6	10	5	<1
Vinnu- og fakfeløg	5	4	6	2	2	6	10	6	6	1
Politisk feløg	5	5	5	2	6	5	3	4	10	4
Umhvørvi	5	4	6	2	5	6	7	1	7	4
Ráðgeving og lógfrøðilig hjálp	2	1	3	<1	1	3	3	2	2	2

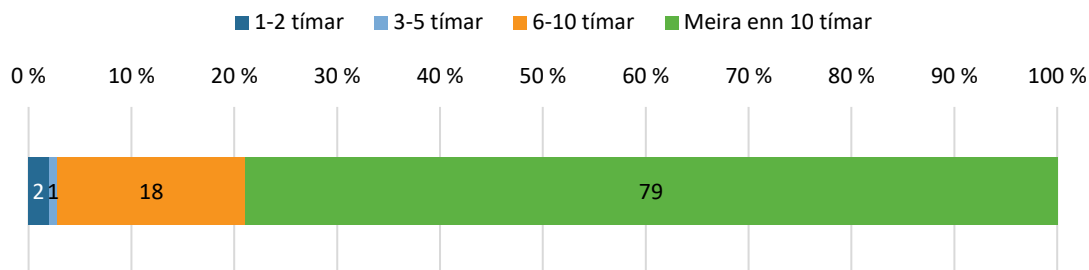
Talvan visir prosentpartin, sum hevur svarað játtandi upp á spurningin: 'Hevur tú útint sjálvboðið, ólønt arbeiði (antin regluliga ella einstakar uppgávur) innan eitt ella fleiri av heusm økjum seinastu 12 mánaðirnar?' Býtt eftir kyni og aldri (n=1.840).

Tíðarnýtsla

Á mynd 50 sæst, hvussu nógv tíð tey sjálvbodnu vaksnu brúka um mánaðin til sjálvboðið virksemi. Átta av tíggu av teimum sjálvbodnu brúka í miðal oman fyri tíggu tímar um mánaðin til sjálvboðið arbeiði, og fimti hvør setur seks til tíggu tímar av um mánaðin til sjálvboðið virksemi. Í miðal brúka vaksin beint niðan fyri 26 tímar um mánaðin.

Munirnir í miðaltíðarnýtsluni tvörtur um kyns- og aldursmørk eru ikki stórir, men fleiri kvinnur enn menn nýta meira enn tíggju tímar um mánaðin til sjálvboðið arbeiði (fylgiskjøl, talva 96 og 97).

Mynd 50: Átta av tíggju sjálvbodnum brúka meira enn tíggju tímar um mánaðin uppá sjálvboðið arbeiði (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvussu nógvur tímar brúkar tú í miðal uppá títt sjálvbodna, ólønna arbeiði um mánaðin?' uppgivið í prosentpørtum. Bert vaksin, ið hava útint sjálvboðið arbeiði innan seinasta árið, høvdu møguleikan at svara (n=901).

Í Danmark nýta vaksin í miðal 15 tímar um mánaðin (Espersen et al. 2021, 31), og mánaðarlíga tíðarnýtslan er sostatt størri millum sjálvboðin í Føroyum enn í Danmark.

11.2. Høvi til at gera sjálvboðið arbeiði

Í hesum partinum verður hugt nærri at, hvat ið fær fólk at fara í holt við sjálvboðið virksemi. Meira enn helvtin av teimum sjálvbodnu svara, at sjálvbodna virksemið byrjaði av egnum áhuga, og er tað eisini tongt at, at hjá einum fimtingi stavaði áhugin frá egnum limaskapi í felagnum. Ein, sum virkar á økinum, stuðlar undir úrslitið, at sjálvboðið virksemi í nógvum førum byggir á egnan áhuga:

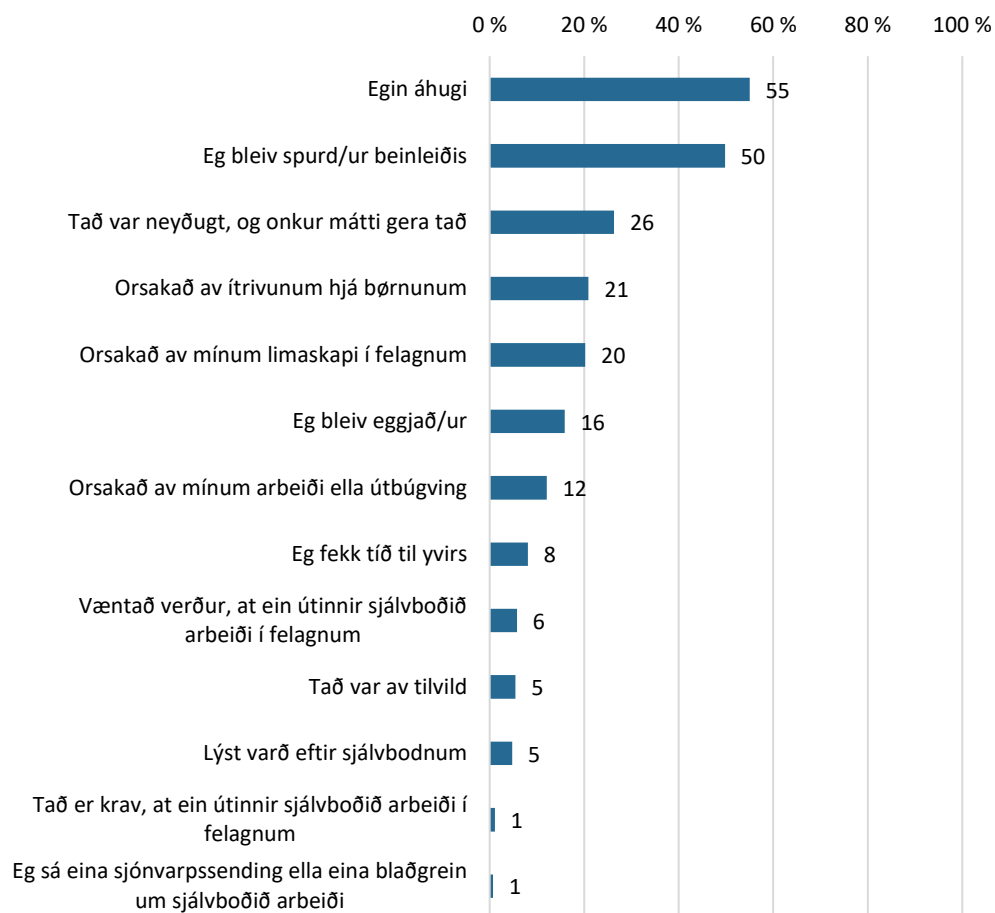
“Tað er ógvuliga ójavnt, hvussu torført tað er at útvega sjálvboðin. Nakrar veruligar eldsálir eru í nógvum av hesum felagsskapunum, og tað, sum eg havi illgruna um, er hent hjá gentuskótunum, tað er, at ein eldsál legst afturat, og so hendir mangt og hvat. Og so í einum øðrum felagsskapi, so eru møguliga nakrar av hesum eldsálunum, ið gevast, og so hendir ikki so nógv.. So tað gongur líkasum upp og niður. Eg haldi ikki, at mann kann siga, at vit síggja eitt yvirskipað rák, tað haldi eg ikki.”

Formaður, FUR

Umframt hetta svarar helmingurin, at tey byrjaðu, tí tey vórðu spurð beinleiðis. Ein fjórðingur metti tað vera neyðugt, og hjá einum fimtingi spretti áhugin gjøgnum virksemi hjá børnunum.

Fleiri kvinnur enn menn eru spurdar beinleiðis, men hjá monnunum stavar tað meira frá egnum áhuga. Serliga tey yngstu vaksnu eru annaðhvørt spurð beinleiðis ella eggjað til tað (fylgiskjøl, talva 99).

Mynd 51: Áhugin er størsta grundin til, at vaksin byrja við sjálvbodnum arbeiði (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvat var orsøkin til, at tú byrjaði í sjálvbodnum arbeiði? (Set gjarna fleiri krossar)' uppgivið í prosentpørtum. Tey, ið hava útint sjálvboðið arbeiði innan seinasta árið, eru tald við (n=939).

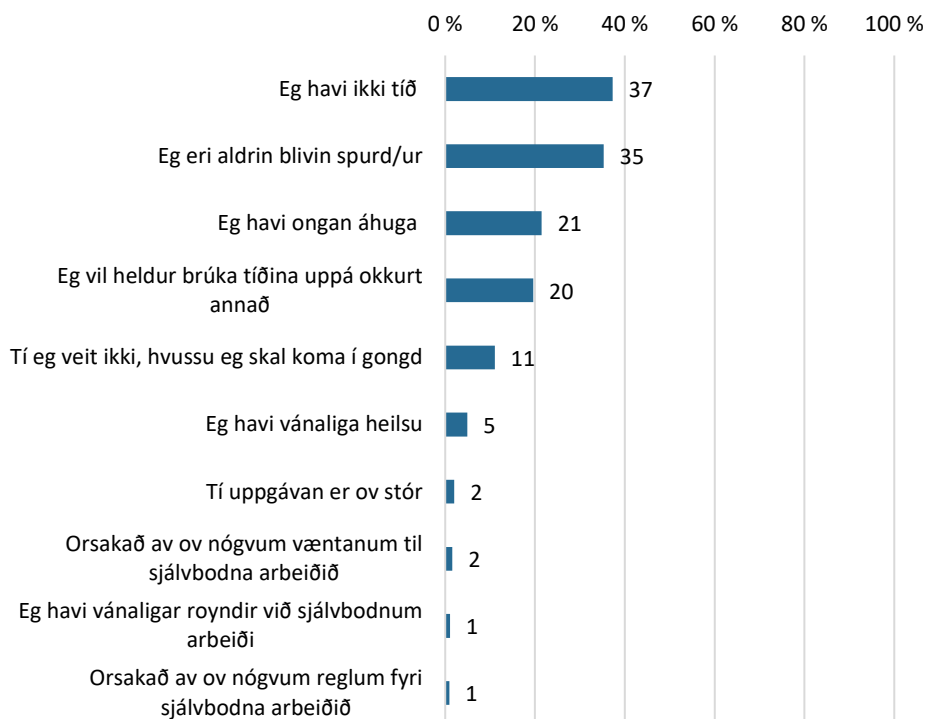
Í Danmark stavar sjálvbodna virkseimið somuleiðis frá egnum áhuga hjá teimum vaksnu ella limaskapi (Espersen et al. 2021, 53).

11.3. Vaksin, sum ikki eru uppi í sjálvbodnum arbeiði

Hesin parturin snýr seg um vaksin, sum ikki hava verið við í sjálvbodnum arbeiði seinasta árið.

Á mynd 52 síggjast grundgevingarnar hjá vaksnum fyri ikki at vera uppi í sjálvbodnum arbeiði. Sløk fýra av tíggu vaksnum svára, at tey hava ikki stundir, ella at tey ikki eru við í sjálvbodnum arbeiði, tí tey ongantíð eru spurd. Hjá fimta hvørjum vaksnum vantar áhugin, ella vilja tey heldur brúka tíðina til okkurt annað (fylgiskjøl, talva 99).

Mynd 52: Vantandi tíð og vantandi áheitan eru størstu forðingarnar fyri sjálvboðið arbeiði (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvat er orsøkin til, at tú ikki úttinnur sjálvboðið arbeiði? (Set gjarna fleiri krossar)' uppgivið í prosentpørtum. Bert tey, sum ikki hava útint sjálvboðið arbeiði seinasta árið, eru tald við (n=901).

Áhugi fyri at vera við í sjálvbodnum arbeiði

Vaksin, sum ikki hava verið uppi í sjálvbodnum arbeiði seinasta árið, eru harumframt spurd, hvørt tey hava áhuga fyri at vera við í sjálvbodnum arbeiði.

Útvið fjórði hvør, sum ikki longu er sjálvboðin, sýnir áhuga fyri at vera við í sjálvbodnum, óløntum virkseminum (talva 65). Tað bendir sostatt á, at eitt ótroytt tilfeingi er millum vaksin til at økja sjálvbodna virkseminum í Føroyum. Talvan vísir eisini, at tað í fyrstu syftu er lættari at útvega nýggj sjálvboðin millum kvinnur enn menn og serstakliga í aldursbólkinum 30-49 ár.

Talva 65: Fjórði hvør hevur áhuga í at luttaka í sjálvbodnum arbeiði (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur						
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár
Prosentpartinum, ið hevur áhuga í at luttaka í sjálvbodnum, óløntum arbeiði	23	28	19	19	20	30	36	20	27	11

Talvan visir svarbýtið upp á spurningin: 'Kundi tú hugsa tær at luttikið í sjálvbodnum, óløntum arbeiði? (Set ein kross)' uppgivið í prosentpørtum. Bert tey, ið ikki hava útint í sjálvbodnum arbeiði innan seinasta árið, eru tald við (n=901).

Vaksin, sum ikki hava verið virkin í sjálvbodnum arbeiði seinasta árið, men sum hava sýnt áhuga fyri at vera við í sjálvbodnum arbeiði, eru spurð, hvat kundi fingið tey til at farið í gongd. Næstan helvtin svarar, at um tilboðið um at verða sjálvboðin letur upp fyri einum sosialum netverki og felagsskapi, so kundi tað fingið tey at fari upp í sjálvboðið arbeiði (talva 66). Ein eins stórir partur kann eggjast við einum tilboði, sum gevur teimum møguleikan at brúka sínar førleikar. Harafturat ber til at útvega fleiri sjálvboðin, um tey fáa eitt tilboð, sum tykist vera stuttligt.

Kvinnur lata seg skjótari enn menn eggja av einum tilboði um sjálvboðið arbeiði, sum styrkir teirra lívrensl og starvsmøguleikar, umframt at tær fáa møguleikan at byggja upp nýggjar, fakligar førleikar. Menn verða skjótari eggjaðir av møguleikanum fyri einum sosialum netverki ella fyri at nýta førleikar, teir longu hava.

Talva 66: Samanhald og móguleiki fyri at brúka sínar førleikar kann motivera vaksni til at luttaka í sjálvbodnum arbeiði (prosent)

	Øll	Kyn		Aldur						
		Kvinnur	Menn	17-19 ár	20-29 ár	30-39 ár	40-49 ár	50-59 ár	60-69 ár	70+ ár
At tað gevur mær móguleika fyri sosialum netverki og samanhaldi	45	44	47	53	57	43	39	50	39	49
At eg fá móguleikan fyri at nýta mínar førleikar	45	44	47	56	37	56	43	47	45	29
At tað ljóðar stuttligt	42	43	41	78	59	39	32	56	34	27
At eg læri okkurt nýtt og fá nýggjar førleikar	36	39	31	67	66	41	27	44	15	7
At tað styrkir mitt lívsrensl og arbeiðsmóguleikar	21	24	18	58	48	30	10	20	3	<1
At eg fá íblástur til mitt sjálvbodna arbeiði	21	20	22	29	42	24	11	15	16	10
At eg kann fá fakligar førleikar	19	21	15	44	46	21	10	17	6	<1
At eg kann fá eitt skeið	9	9	9	25	18	9	2	5	16	<1
At eg verði spurð/ur	2	<1	5	<1	8	3	<1	<1	<1	<1

Talvan visir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvat skal til fyri, at tú luttekur í sjálvbodnum, ólønnum arbeiði?' (Set ein ella fleiri krossar), uppgivið í prosentpørtum. Tey, ið hava áhuga fyri at luttaka í sjálvbodnum arbeiði eru tald við (n=219).

3. PARTSKANNING: UMSTØÐUR OG TRIVNAÐUR Í FELØGUNUM

Umstøður og trivnaður hjá feløgum – inngangur

Inngangur til kanningin av feløgum

Partskanning 3 tekur fram umstøðurnar og trivnaðin í feløgum við støði í úrslitunum av spurnablaðakanningini millum feløg á ítrótta-, mentanar- og frítíðarøkinum. Greiningin fer at lýsa hesi høvudsevnini:

- Føroysku feløgini – ein lýsing
- Virksemi, virði, og hvat feløgini leggja dent á
- Limir, sjálvboðin og lønt starvsfólk í feløgum
- Karmarnir um feløgini, viðurskipti teirra og ætlanir um framtíðina

Greiningin fer tískil at lýsa bæði innanhýsis viðurskipti í feløgum, so sum virksemi, limir og sjálvboðin, men eisini uttanhýsis sambondini hjá feløgum við samfelagið uttanum og tøku karmarnar. Í greiningini verður hugt at møguligum mynstrum í báðum feløgum, um landið alt og ígjøgnum støddarmun á feløgum.

Tá ið tað ber til og er viðkomandi, er samanborið við úrslit úr líkum kanningum í Danmark. Ongar samsvarandi felagskanningar eru, sum fevna um alt landið, men ein líknandi kanning er gjørd av felagslívnum á øllum ítrótta-, mentanar- og frítíðarøkinum í Aarhus kommunu, sum er næststørsta kommunan í Danmark grundað á íbúgvatalið (Rask et al. 2021). Ein kanning av samlaða felagslívnum í fyrrverandi Fyns Amt, sum í dag fevnr um tíggu kommunur, verður somuleiðis tikin við (Ibsen et al. 2013), og eisini verður víst til aðrar kanningar, har tað er viðkomandi.

Mannagongd og dátugrundarlag: Kanningin av feløgum

Greiningin byggir á eina spurnablaðakanning í teimum feløgum á mentanar-, ítrótta- og frítíðarøkinum, hvørs teldupostbústaðir tað hevur eydnast at finna. Samskiptisupplýsingarnar eru savnaðar inn við hjálp frá kommunum og landsfelagsskapum á økinum, sum hava útflyggjað yvirlit yvir feløgini. Síðani vórðu yvirlitini lögð saman og dupultskrásetingar tiknar burtur.

Í fyrstu atlugu vórðu 262 feløg skrásett við teldupostbústøðum. Nøkur teirra vístu seg ikki at vera sjálvstøðug feløg, og onnur vístu seg at vera tikin av. At enda vórðu einstakar áheitanir aftursendar orsakað av skeivum teldupostbústaði. Í teimum fáu førnum, har tað ikki eydnaðist at finna aðrar samskiptisupplýsingar, varð felagið strikað úr bólkinum. Tá ið hesar tillagingar vóru gjørdar, fingi 253 feløg spurnablað sendandi.

Kanningin varð framd við elektroniskum spurnabløðum í tíðarskeiðnum mars-mai 2021. Spurnablaðið varð sent út fyrstu ferð hin 1. mars, harumframt vórðu sendar tvær áminningar (25. mars og 14. apríl). Tá ið kanningin var av, høvdu vit fingið 131 fullfíggað svar (52% høvdu svarað). Tilsamans hava 171 feløg latið sítt íkast til kanningin (68%).

Verður hugt at býtinum millum ymsu felögum í ávikavist skrásetingini og svarunum, er ein lítil ovurumboðan av mentanar- og frítíðarfeløgum, men umboðanin er góð á báðum økjum.

Talva 67: Sløg av feløgum í kanningini

Feløg	Feløg í skrásetingini		Feløg í spurnakanningini	
	Prosentpartur	Tal av feløgum	Prosentpartur	Tal av feløgum
Ítróttafeløg	177	70	62	106
Mentanar- og frítíðarfeløg	76	30	38	65
Samanlagt	253	100	100	171

Myndin vísir tal og prosentpartin av feløgum í ávikavist skrásetingini og spurnakanningini.

12. kapittul: Føroysku feløgini – eyðkenni

Sum nevnt omanfyri eru 253 feløg innan fyri ítrótt, mentan og frítíð skrásett í sambandi við kanningina. Av tí at skrásetingin einans fevnir um tey feløg, hvørs teldupostbústað tað hevur eydnast at finna, er samlaða talið á feløgum í veruleikanum nakað størri. Verður hugt at lutfallinum millum skrásett feløg og íbúgvatalið í Føroyum, eru 209 íbúgvar fyri hvørt felag á ítrótt-, mentanar- og frítíðarøkinum⁴⁷.

Ongar heilt samsvarandi skrásetingar eru í Danmark, men sambært eini kanning um fólkaupplýsing í donsku kommununum, sum fevnir um stóran part av feløgnum innan fyri ítrótt, mentan og frítíð, vóru í miðal 386 íbúgvar fyri hvørt fólkaupplýsandi felag í donsku kommununum (Eske 2021, 15).

Hetta bendir á, at lutfalsliga stutt er millum feløgini í Føroyum sammett við Danmark. Orsøkin kann vera mongu smáu bygdarsamfeløgini, og at fólkatættleikin er munandi minni í Føroyum enn í Danmark. Tvørtur um donsku kommunumørkini vísir myndin seg greitt at vera, at íbúgvatalið fyri hvørt felag veksur saman við vaksandi fólkatættleika (Eske 2021, 48).

Støðan við nógvum smáum feløgum í teimum smærru samfeløgnum vísir seg eisini í kvalitativu samrøðunum. Fleiri kommunal embætisfólk nevna tó, at feløg í størri og størri mun verða lögð saman, t.d. sum í hesi endurgevingini:

“Henda kommunan er rímiliga ung. Upprunaliga vóru seks ógvuliga lítlar kommunur, og allar høvdu egið róðrarfelag og alt hatta har. Egið felagshús, samkomuhús og sovorðið, so vit hava hampiliga nógv feløg, sum eru heldur lítil. Og so hevur tað verið soleiðis síðstu 15 árin, at roynt hevur verið at flætta ymiskt saman. Eitt nú fótbóltin, har er mann farin saman í eitt fótbóltsfelag, og tað er mann eisini í hondbóltinum, men vit hava framvegis trý virkin róðrarfeløg til kappróður, og vit hava tvey skótafeløg. So ymisk øki eru, har mann hevur nógv lítil feløg.”

Embætisfólk, Sunda kommuna

Í ávísum førur – sum í døminum úr Sunda kommunu – eru samanleggingarnar millum annað úrslit av kommunusamanleggingum. Sum greiningin fer at vísa, hava føroysku feløgini tó framvegis tætt tilknýti til tey lokalsamfeløgini, tey eru partur av. Niðanfyri verða feløgini í kanningini lýst betur.

12.1. Ymsu feløgini í kanningini

Føroyska felagslívið er fjølbroytt, og mentanar- og frítíðarlívið fevna um nógv ymisk feløg. Talva 68 vísir, hvussu tey feløgini, ið hava svarað spurnablaðnum, skifta seg sundur í ymiskt virksemini.

⁴⁷ Roknað út frá samlaða fólkatálinum í 2021 (januar 2021)

Talva 68: Virksemi, ið feløgini í høvuðsheitum fáast við

Virksemi	Tal av feløgum í spurnakanningini
Ítróttur, motión, dansur ella rørsla	106
Sjónleikur ella drama	4
Tónleikur ella sangur	17
Skapandi ítriv (t.d. máling, listhandverk, træsmíð, handarbeiði eller heimavirki)	3
Skótaítriv	12
Mentan, list, søga v.m.	3
Ítriv í átrúnaðarligum sambandi	5
Politiskt ítriv	1
Annað ítriv	20
Samanlagt	171

Fýra feløg, sum høvdu sett kross við ‘annað ítriv’ eru bólkað sum ‘ítróttafeløg’. Hetta er galdandi fyri tvey feløg við skjóting sum høvuðsvirksemi og tvey feløg við kappróðri sum høvuðsvirksemi. Hini feløgini eru partur av teimum flokkunum, sum tey sjálvi hava sett kross við – hóast har eru ivamál. Tað er eitt nú galdandi fyri seyðahundafeløg, sum hoyra til eitt menningarsamband undir ÍSF, men ikki sjálvi hava sett kross við ítrótt.

Tey feløgini, sum hava flokkað seg undir ‘annað ítriv’, fata um nógv ymisk feløg. Har eru eitt nú bátafeløg, eitt felag við mentanarligum og sosialum ítrivi fyri eldri, eitt bridgefelag o.a., tvey dansifeløg við føroyskum dansi, eitt talvfelag, eitt felag fyri horntónleik o.a.

Í greiningini eru feløgini flokkað í tveir yvirskipaðar bólkar: ‘Ítróttafeløg’, sum fevnir um virksemisbólkin ‘Ítrótt, kappingarítrótt, rørsla, dansur ella rørsla’, og ‘mentanar- og frítíðarfeløg’, sum fevnir um alt annað virksemi.

Í báðum bólkum eru tískil nógv ymisk feløg. Sum víst í talvu 69 eru ítróttafeløgini 62% av feløgnum í kanningini, og mentanar- og frítíðarfeløgini eru 38%. Tað samsvarar væl við, at undirtøkan fyri ítróttavirksemi, sum áður nevnt í frágreiðingini, er størri enn undirtøkan fyri øðrum frítíðarvirksemi – ikki minst hjá føroyskum børnum.

Talva 69: Sløg av feløgum í kanningini

Feløg	Tal av feløgum	Prosentpartur
Ítróttafeløg	106	62
Mentanar- og frítíðarfeløg	65	38
Samanlagt	171	100

Myndin vísir ávikavist talið og prosentpartin av feløgum í kanningini, býtt eftir sløgum av feløgum.

Áðrenn spurnabløðini vórðu send feløgnum, vóru skrásettu ítróttafeløgini 70% og hini feløgini 30%. Samanbórið við skrásetingarnar eru mentanar- og frítíðarfeløgini eitt sindur

ovurumboðað í spurnablaðssvartalinum, men báðir bólkar eru væl umboðaðir⁴⁸. Kassi 16 gevur eina yvirskipaða lýsing av eyðkennunum fyri báðar bólkarnar av feløgum, sum verða lýstir betur niðanfyrri.

Kassi 16: Eyðkenni fyri teir báðar bólkarnar av feløgum

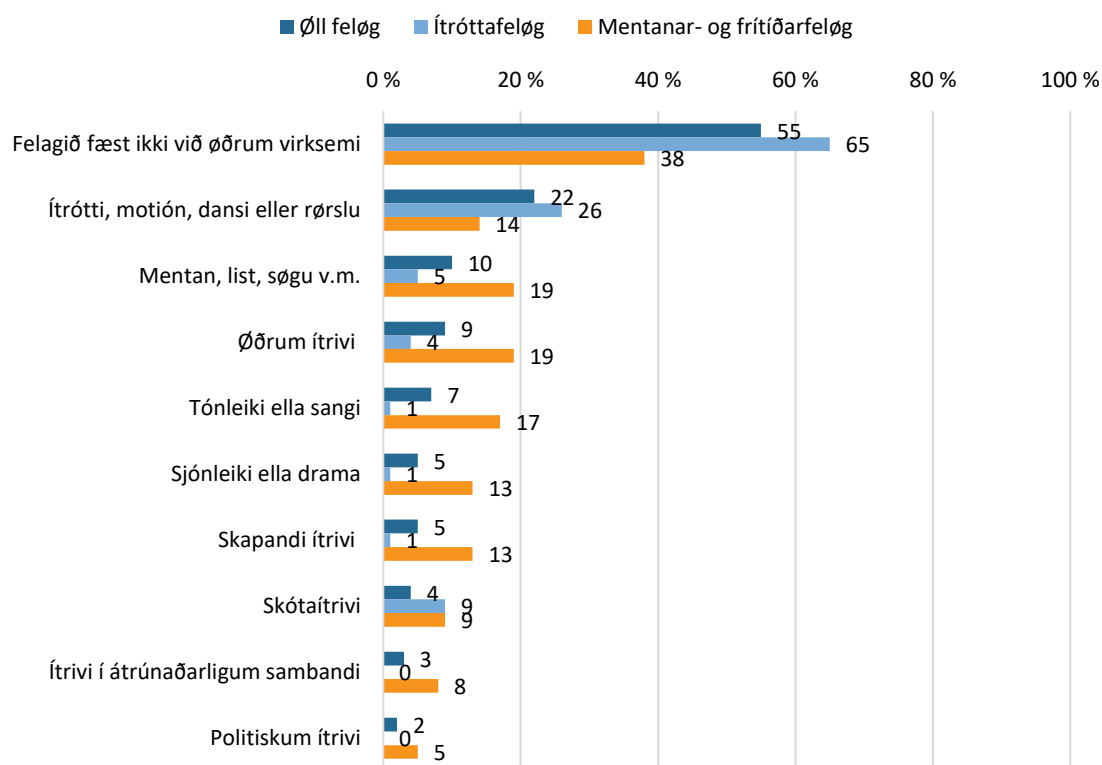
Ítróttafeløg	Mentanar- og frítíðarfeløg
Fevnir um: 62 prosent av feløgnum í kanningini	Fevnir um: 38 prosent av feløgnum í kanningini
Bygd/býur: 47 prosent hava teirra meginítriv í bygdum	Bygd/býur: 48 prosent hava teirra meginítriv í bygdum
Stødd: Miðaltal av limum: 158	Stødd: Miðaltal av limum: 61

Í spurnablaðnum eru feløgini spurð um, hvat annað virksemini tey fáast við. Sum mynd 53 vísir, bjóðar meira enn helmingurin av feløgnum einki annað virksemini enn høvuðsvirkseminið.

Restin av feløgnum hevur sett kross við eitt ella fleiri av hinum virksemissøkjunum. Í summum førum kann kortini vera talan um virksemini innan fyri sama yvirskipaða øki. 26% av ítróttafeløgnum hava sett kross við, at tey hava annað virksemini innan fyri ítrótt, kappingarítrótt, motión o.s.fr. Sum heild er parturin við øðrum virksemini størstur hjá mentanar- og frítíðarfeløgnum.

⁴⁸ Í spurnablaðakanningini eru feløgini skift sundur í sløg sambært egnum svarum í spurnablaðnum um, hvat teirra høvuðsvirksemini er. Í skrásetingini er flokkingin av teimum, sum ikki hava svarað spurnablaðnum, gjørd sambært heitinum á felagnum ella eftir, hvør landsfelagsskapur hevur sent upplýsingarnar.

Mynd 53: Annað slag av virkseimi (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Hvørjum øðrum virkseimi fæst felagið við?’ uppgivið í prosentpørtum (n=169).

Útgreinandi svarini vísa tó eisini, at virkseimið hjá einum felag ikki neyðturviliga avmarkar seg til bara at fevna um ítrótt/rørslu ella um eitt mentanarligt virkseimi. Eitt nú hevur eitt skótalið víst á, at skótavirkseimi fevnir um nógv ymist virkseimi:

“Skótafrítíðarrørslan fevnir um bæði mentan, sjónleik, rørslu og trivnað.”

Útgreinandi svar í spurnablaðakanningini

Dansifeløg eru eisini dømi um feløg, sum bæði kunnu fata um rørslu og mentan. Annað virkseimi, sum er í feløgunum – umframt høvuðsvirkseimið – skilir seg sostatt ikki endiliga frá kjarnuvirkseminum.

12.2. Limatalið í feløgunum

Samanlagt eru 18.700 limir í teimum 153 feløgunum, sum hava svarað spurninginum um, hvussu nógvar limir tey hava, sum rinda limagjald. Hetta samsvarar við 122 limir í miðal í hvørjum felag, men støddin á feløgunum er ógvuliga ymisk. 40% av feløgunum hava færri enn 50 limir, og ein fjórðingur hevur í minsta lagi 150 limir (talva 70). Henda sundurlutingin í smá, miðalstór og stór feløg verður brúkt í greiningini.

Talva 70: Limatal hjá feløgum

	Tal av feløgum	Prosentpartur
0-49	62	40
50-149	53	35
150+	38	25
Samanlagt	153	100

Talvan vísir limatalið hjá feløgum, uppgivið í ávikavist tølum og prosentpørtum.

Týðiligur munur er á limatalinum millum ymsu feløgini. Ítróttfeløgini hava í miðal 158 limir, og miðaltalið hjá mentanar- og frítíðarfeløgum er 61 limir. Munurin kemst millum annað av, at nógv stór ítróttfeløg eru, sum hála miðallimatalið í hesum bólkinum upp.

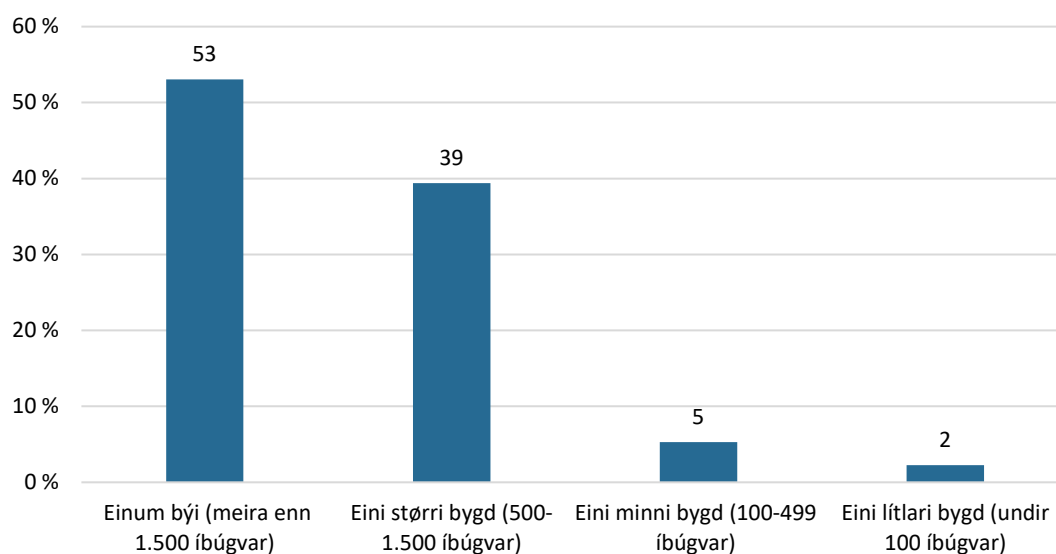
Danskar kanningar av felagslívnum hava víst samsvarandi munir viðvíkjandi stødd á feløgum millum ymsu feløgini. Donsku feløgini á økinum hava tó størri miðallimatal (Ibsen et al 2013, 31; Rask et al. 2021, 34).

12.3. Heimstaðurin hjá feløgum

Feløgini í spurnablaðakanningini skifta seg sundur tvørtur um land og bý. Sum mynd 54 vísir, so hevur meginparturin av feløgum í kanningini sítt meginvirksemi í eini størri bygd ella í einum býi. Í framhaldandi greiningini verður bert skilt ímillum bý (fleiri enn 1.500 íbúgvar) og bygd (1.500 íbúgvar ella færri)⁴⁹. Samanlagt hava 47% av feløgum sítt virksemi í eini bygd, og 53% hava sítt virksemi í einum býi. Býtið millum ávikavist ítróttfeløg og mentanar- og frítíðarfeløg er javnt millum bygd og bý.

⁴⁹ Hesir býir/býarøki hava fleiri enn 1.500 íbúgvar: Tórshavn, Hoyvík, Argir og Fuglafjørður (www.hagstova.fo, IB01030)

Mynd 54: Hvar fer virkseimið hjá felagnum fram? (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað uppá spurningin: ‘Hvar fer virkseimið hjá felagnum fram? (Set bert ein kross)’. Um felagið hevir virkseimið í fleiri sløgum av lokalsamfeløgum, verður krossur settur við slagið, har felagið hevir tað mesta av sínum virkseimi, uppgivið í prosentpørtum (n=132).

Umleið 30% av feløgnum í spurnablaðakanningini eru skrásett í Tórshavnar kommunu, og restin er býtt millum hinar kommunurnar. 20% av feløgnum hava eisini virkseimi í eini ella fleiri øðrum kommunum enn henni, tey hoyra til. Tann parturin, sum eisini hevir virkseimi í øðrum kommunum, er størst millum ítróttafeløgini og feløg, sum hava sítt meginvirkseimi í eini bygð.

12.4. Nær eru feløgini stovnað

Stórur munur er á, nær feløgini í kanningini eru stovnað. Elsta felagið er stovnað í 1892 og tað nýggjasta í 2020. Sum talva 71 vísir, er eitt sindur meira enn ein fimtingur av feløgnum stovnað fyri 1950, og ein triðingur er stovnaður í 2000 ella seinni. Feløgini í kanningini eru í miðal 42 ár. Mentanar- og frítíðarfeløgini (45 ár) eru í miðal eitt sindur eldri enn ítróttafeløgini (41 ár), og tað liggur nær við miðalaldurin á donsku feløgnum (Ibsen et al 2013, 2, talvusavn).

Talva 71: Árið har feløgini vórðu stovnst

	Tal	Prosentpartur
Áðrenn 1950	26	21
1950-1999	57	45
2000-2020	43	34
Samanlagt	126	100

Talvan vísir árið, har feløgini vórðu stovnst, uppgivið í ávikavist tølum og prosentpørtum.

12.5. Limaskapur í landssambandi

82% av feløgnum í kanningin eru limir í einum landsfelagsskapi. Á ítróttækinum er parturin 85%, og hann er eitt vet lægri (76%) í mentanar- og frítíðarfeløgnum (talva 72). Ítrótturin er í høvuðsheitum skipaður við sersambondunum undir ÍSF. Á mentanar- og frítíðarøkinum er talan eitt nú um landsfeløgini undir FUR (m.a. landsfeløg á skótaækinum), landsfelagið fyri føroyskan dans (Sláið Ring) og landsfelagið fyri kór (Kórsamband Føroya).

Talva 72: Limaskapur í landsfeløgum - býtt eftir sløgum av feløgum

	Tal av feløgum	Prosentpartur
Øll feløg	131	82
Ítróttfeløg	86	85
Mentanar- og frítíðarfeløg	45	76

Talvan vísir talið og prosentpartin av feløgum, sum hava svarað játtandi til spurningin: 'Er felagið limur av einum landsfelagsskapi?'.

Hjá báðum sløgnum av feløgum er tann parturin, sum er limur í einum landsfelagsskapi, munandi størri enn í Danmark, har hesin parturin er 72% fyri ítróttfeløgini og 55% fyri mentanar- og frítíðarfeløgini (Ibsen et al 2013, 44). Hesin dupulti bygnaðurin við bæði lokalfeløgum og landsfelagsskapum tykist vera sterkur í Føroyum. ÍSF varð stovnað í 1939, men annars var tað serliga í 1960-árunum og 1970-árunum, at gongd kom á at stovna landsfelagsskapir (Andreassen 1992, 213).

13. kapittul: Virkseml í feløgunum, teirra virði, og hvat tey leggja dent á

Hesin kapittulin setur sjóneykuna á tað virkseml, sum fer fram í feløgunum, og hvørji virði og hvørji øki, arbeiðið hjá feløgunum serliga byggir á. Dentur verður lagdur á hesi evni:

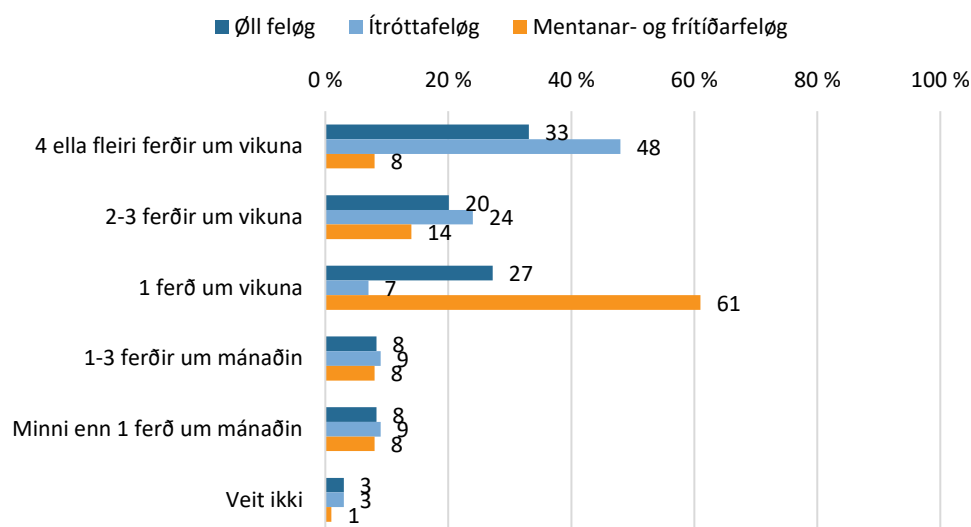
- Virksemlstigið í feløgunum
- Virðini hjá feløgunum
- Hvat feløgini leggja dent á
- KT-loysnir, sum feløgini brúka

13.1. Virksemlstigið í feløgunum

Tvørtur um ymsu feløgini er ógvuliga ymiskt, hvussu ofta feløgini hava virkseml fyri limirnar. Sum mynd 55 vísir, hava 48% av ítróttafeløgunum svarað, at tey hava virkseml fyri limirnar í minsta lagi fyra ferðir um vikuna. Í mentanar- og frítíðarfeløgunum er vanligast at hava virkseml eina ferð um vikuna, sum 61% av hesum feløgunum hava svarað. Tvørtur um ymsu feløgini hava 80% av teimum virkseml minst eina ferð um vikuna. Harafturat er ábendingin greið um, at virkisstigið er hægst í størstu feløgunum⁵⁰ (talva 100 í fylgiskjølunum). Henda myndin vísir seg eisini í teimum báðum bólkunum av feløgunum.

⁵⁰ Hesin ymiskleikin tvørtur um støddina á feløgunum sæst eisini ímillum smá og stór feløg í teimum báðum bólkunum av feløgunum.

Mynd 55: Títtleikin av virkeseimi – býtt eftir sløgum av feløgum (prosent)

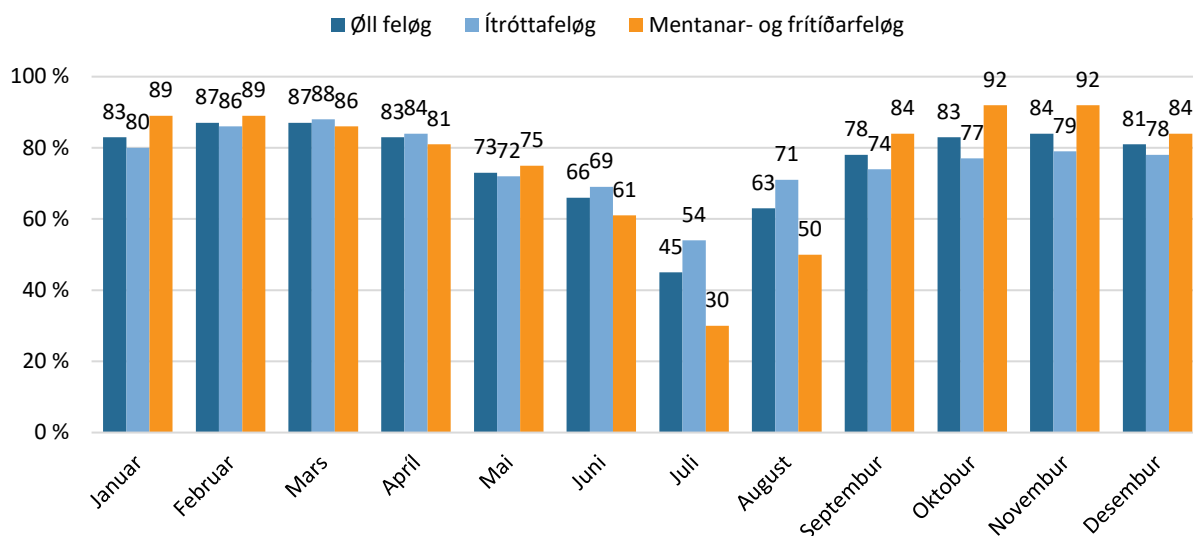
Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað uppá spurningin: ‘Hvussu ofta skipar felagið fyri virkseimi fyri limunum?’ Býtt eftir sløgum av feløgum. Uppgivið í prosentpartum (n=168).

Verður í staðin hugt at, nær á árinum feløgini skipa fyri virkseimi, so hava tey í miðal virkseimi í níggju av ársins 12 mánaðum. Mynd 56 vísir, at tað er í summarmánaðunum juni, juli og august, at fæstu feløgini hava virkseimi fyri limirnar. Sjálvst í juli, tá ið fæst hava virkseimi, eru 45% av feløgnum kortini virkin.

Ítróttafeløgini halda meira enn feløgini á mentanar- og frítíðarøkinum fram við sínum virkseimi um summarið, og fleiri mentanar- og frítíðarfeløg enn ítróttafeløg hava limavirkseimi í heyst- og vetrarmánaðunum. Orsøkin til tað kann vera, at nógv ítróttavirkseimi fer fram uttandura. Yvirhøvur er tó eingin munur millum ymsu feløgini, hvussu nógvar mánaðir virkseimi er⁵¹.

⁵¹ Ein lítil ábending er um, at størstu feløgini í miðal hava virkseimi eitt sindur fleiri mánaðir enn smærru feløgini, og harumframt er miðaltalið á mánaðum eitt vet størri hjá feløgnum í býunum enn í bygðunum. Talan er tó um smámunir.

Mynd 56: Mánaðir við virksemi – býtt eftir sløgum av feløgum (prosent)

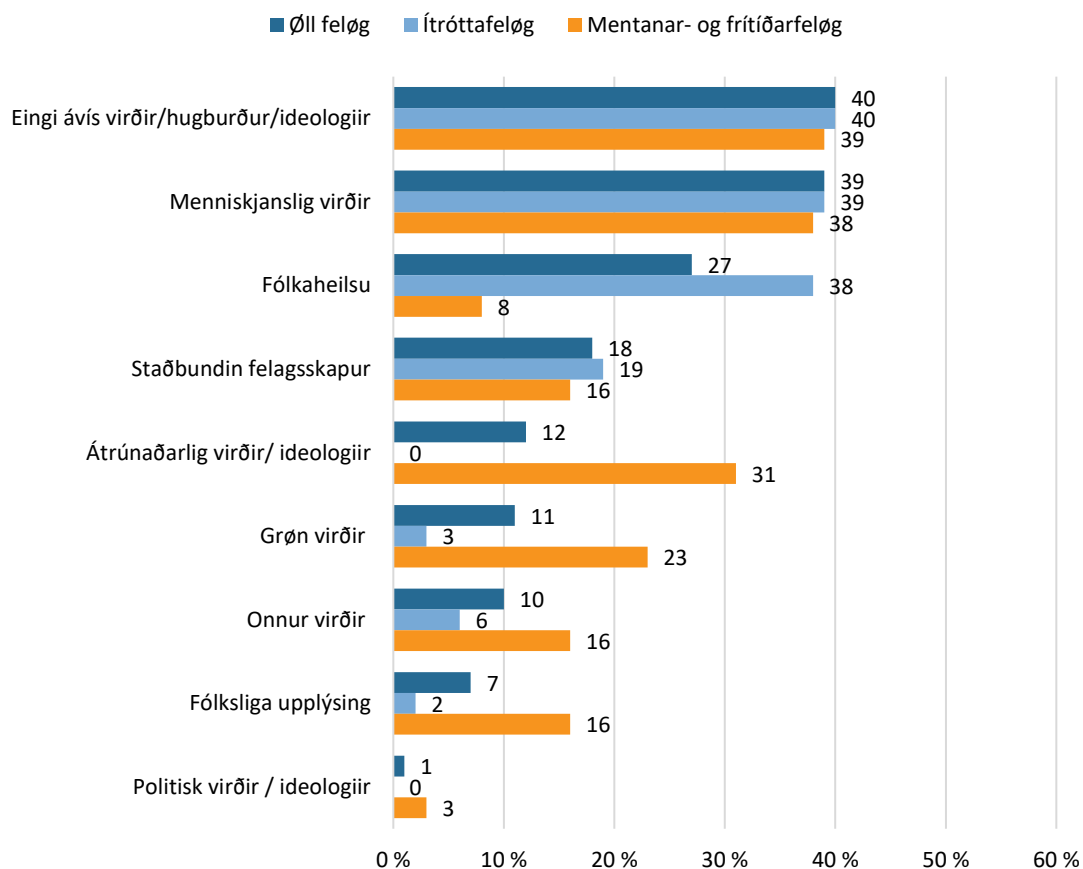
Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Í hvørjum mánaðum skipar felagið vanliga fyrri virksemi fyrri limunum?’ Býtt eftir sløgum av feløgum. Uppgivið í prosentpørtum (n=168).

13.2. Virðini hjá feløgnum

Frælsið til at skipa seg sambært egnum áhugamálum og virðum hevur søguliga verið ein aðaltáttur í sjálvsfatanini hjá feløgnum og er tað framvegis. Saman við samfelagsmenningini annars er ein broyting farin fram viðvíkjandi, hvørji virði feløgini leggja dent á. Tað ger seg galdandi bæði í Føroyum og í Danmark (Balle-Petersen 1979; Andreassen 1992, 231; Ibsen et al 2013).

Í kanningini eru feløgini spurð, hvørjum virðum tey taka undir við. Í danska samtekstinum hava samsvarandi kanningar víst, at undirtøkan fyrri ávísium virðum hevur verið dalandi, sum tíðin leið. Samstundis leggja nógv feløg eyðsýndan dent á virkni (Ibsen et al 2013, Levinsen & Ibsen 2017). Um sama gongd hevur verið í Føroyum, ber ikki til at gera av her. Men greiningin vísir, at virðisliga hellingin hjá feløgnum í Føroyum á mangan hátt skilir seg frá hellingini í teimum dansku feløgnum.

Mynd 57: Tilknýtið hjá feløgnum til virðir/ideologiir - býtt eftir sløgum av feløgum (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Hevur felagið tilknýti til og/ella byggir arbeiðið hjá felagnum á ávís virði, hugburði ella ideologiir av átrúnaðarligum, politiskum ella samfelagsligum slagi?’, býtt eftir sløgum av feløgum og uppgivið í prosentpørtum (n=168).

Í Føroyum siga 40% av ítróttafeløgnum, at tey ikki leggja seg eftir ávísimum virðum (mynd 57). Hesin parturin var 65% í nýggjastu dansku kanninginini. Samanberingin skal tó takast við tí fyrivarni, at listin við virðum ikki er heilt eins í kanningunum⁵². Í føroysku mentanar- og frítíðarfeløgnum leggja 39% seg ikki eftir serstøkum virðum, og hesin parturin var 48% í nýggjastu dansku kanninginini.

Menniskjalig virði er tað virðið, flestu feløgini hava sett kross við. Verður hugt tvørtur um ymsu sløgini av virðum og helling, eru týðiligir munir tvørtur um ítróttatækið og mentanar- og frítíðarækið. Ítróttatækið líkist burturúr, við tað at nógv feløg – 38% – hava sagt, at ‘fólkaheilsa’ er eitt virði, tey taka undir við.

⁵² Her skal fyrst og fremst nevast, at ‘fólkaheilsa’, sum nógv av ítróttafeløgnum hava valt, ikki er við í dansku kanninginini. Verður hugt burtur frá teimum ítróttafeløgnum, sum bert hava sett kross við ‘fólkaheilsu’ (12 feløg), er parturin av ítróttafeløgum við ongum serstøkum virðum uppi á 51%. Hetta er tó framvegis munandi lægri enn parturin av danskum ítróttafeløgum, sum ikki byggja á serstøk virði.

Á mentanar- og frítíðarøkinum er serstakliga áhugavert, at útvið ein triðingur sigur seg taka undir við átrúnaðarligum virðum, og útvið ein fjórðingur hevur svarað grøn virði. Ein frágreiðing til hesa myndina kann vera, at nógv av feløgnum á skótaøkinum leggja dent á hesi bæði virðini. Talan er tó um munandi størri partar enn í líknandi donskum kanningum (Ibsen et al 2013; Levinsen & Ibsen 2017). Harafturat er eisini greitt, at ímillum heimildarfólkini í kvalitatívum samrøðunum hevur átrúnaður stóran leiklut í frítíðarlívinum nógvastaðni, og tað hongur væl saman við stóra partinum av mentanar- og frítíðarlívinum, ið byggir á eitt átrúnaðarligt grundarlag:

“So hava vit sjálvsagt eisini miðstjórnshús og kirkjur, og tey spæla í veruleikanum ein rættiliga stóran leiklut hjá okkum, og helst størri enn aðrastaðni. Tey hava eisini frítíðartiltøk. Tað er ikki ein so vorðin afturlatin klubbi, har tað kanska summastaðni bert er ein ávísur partur av fólki, sum gongur har. Tá tey skipa fyri teimum stóru tiltøkunum, luttaka eins nógv fólk og til tiltøk í fót bólt- og hond bólt felagnum, sum skipa fyri stórum tiltøkum. So tey hava rættiliga stórt goodwill millum fólk.”

Embætisfólk, Sjóvar kommuna

Tá ið tað veldst um fólksliga upplýsing, er undirtøkan eisini størst í mentanar- og frítíðarfeløgnum. Sum heild tykjast feløgini á mentanar- og frítíðarøkinum at hava størri virðisliga breidd enn feløg á ítróttøkinum. Tað er eisini serliga hjá teimum, ið hava valt ‘onnur virði’, at útgreinandi svarini vísa, at dentur eitt nú verður lagdur á mentanarlig og mentanarsøgulig virði – sum til dømis at varðveita handverkið hjá føroyskum kvinnum, og at bera siðin við dansi víðari til næsta ættarlið – men dentur verður eisini lagdur á virði sum samstarv, sjálvsmenning og tílík virði, sum millum annað eru knýtt at skótarørsluni.

Harumframt er undirtøkan fyri virðum eitt sindur størri ímillum feløg á bygd enn í býnum. Tað er, ikki óvæntað, serliga galdandi fyri virðið, ið snýr seg um lokalan felagsskap, men eisini undirtøkan fyri átrúnaðarligum og grønum virðum tykist vera størri uttan fyri býirnar, hóast býtið í báðum bólkum av feløgum ikki broytist tvørtur um lands- og býarmørk.

13.3. Hvat feløgini leggja dent á

Aftur at spurningum um tey virði, ið feløgini byggja á, sum eru lýst omanfyri, eru feløgini eisini spurð um nakrar meira ítøkiligar útsagnir, sum kunnu síggjast sum eitt tekin um øki, feløgini vilja leggja dent á viðvíkjandi tí umhvørvi, tey vilja hava kring virkseimið hjá felagnum. Spurningurin fevnir um útsagnir um, hvønn dent feløgini leggja á rúmsemi, felags áhuga og ábyrgd, avrik, hentleikar og venjarar/vegleiðarar (talva 73).

Talva 73: Øki, ið feløgini miðsavna seg um

Evni	Útsagnir í spurnaskemanum
Rúmsemi	At har er eitt trygt umhvørvi hjá øllum At har er pláss fyri ymiskleikum At har er pláss fyri øllum óansæð støði
Felags áhugamál og ábyrgd	At limirnir hava felags áhugamál At øll taka ábyrgd fyri, at vit hava eitt gott umhvørvi
Avrik	At limirnir kappast At limirnir mennast innan ítrivið
Hentleikar	At har eru góðir hentleikar til virkseimið At felagið hevur egið felagshús, sum limirnir kunnu mótast í
Venjarar/vegleiðarar	At venjararnir/vegleiðararnir eru fakliga dugnaligir innan ítrivið At venjararnir/vegleiðararnir hava góð námsfrøðilig evni

Rúmsemi

Mynd 58 vísir, at tað serliga eru útsagnir knýttar at rúmsemi, ið eru týðningarmiklar fyri feløgini: 90% av feløgnum meta, at tað í stóran mun er umráðandi við plássi fyri ymiskleika. Harumframt svara 88%, at tað í stóran mun er umráðandi við einum tryggum umhvørvi, og útvið eins nógv (84%) svara, at tað hevur týðning, at rúm er fyri øllum, sama hvørjum stigi tey eru á. Tað, at rúmsemi verður mett at vera mest umráðandi, var sama mynd, sum vísti seg, tá ið ein líknandi spurningur varð settur í eini felagskanning í Aarhus kommunu (Rask et al. 2021, 96)⁵³.

Felags ábyrgd og áhugi

Felags ábyrgdin av at skapa eitt gott umhvørvi verður eisini mett sum ógvuliga umráðandi í nógvum feløgum, og felags áhugin fyri virkseminum verður mettur sum minni umráðandi. Áhugavert er, at øvuta myndin vísti seg í kanningini í Aarhus. Har varð felags áhugin mettur sum týðningarmeiri enn felags ábyrgdin av góðum umhvørvi (Rask et al. 2021, 96). Ein frágreiðing til henda munin kann vera, at leikluturin hjá feløgnum í lokaløkinum kann vera ógvuliga skiftandi alt eftir, hvat lokaløkið er.

Avrik

Tá ið ræður um avrik, halda næstan trýggir fjórðingar av feløgnum tað vera rættiliga umráðandi, at limirnir betra sínar førleikar í ávísnum virkseimi. Viðvíkjandi kappingum, sum eisini eru knýttar at avriki, sigur bert ein av fyra, at tað er rættiliga umráðandi, og tað er sama mynd, sum Aarhus-kanningin vísir (Rask et al. 2021, 96). Tað samsvarar eisini væl

⁵³ Orðingin í spurninginum og svarmøguleikarnir í kanningini í Aarhus kommunu víkja eitt sindur frá føroysku kanningini, og tí eigur samanberingin at verða tikin við fyrivarni. Spurningurin um venjarar og vegleiðarar var eitt nú ikki við í kanningini í Aarhus. Mett verður kortini, at til ber at samanbera metingarnar í teimum báðum kanningunum av týðninginum av yvirskipaðu økjunum, sum dentur verður lagdur á.

við motivatiónum hjá luttakarunum. Serliga ímillum börn leggur munandi stórru partur dent á möguleikan at betra sínar førleikar enn á kappingarpartin (partskanning 1).

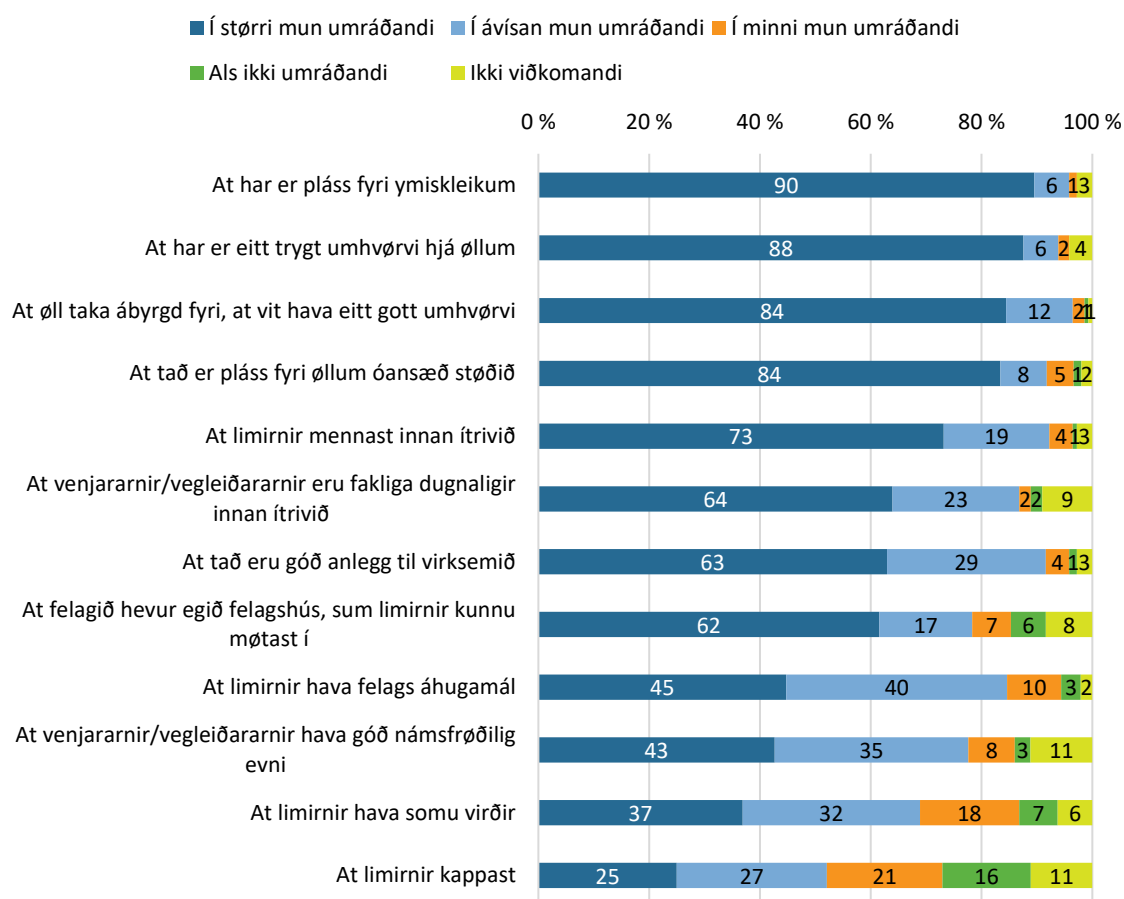
Hentleikar

Verður hugt at, hvønn týdning hentleikarnir hava, so meta ávikavist 63 og 62% av feløgunum, at í stóran mun er umráðandi at hava góðar hentleikar, og at felagið hevur egin felagshøli. Tað bendir á, at meirilutin av feløgunum heldur tað vera týdningarmikið bæði at hava hentleikar til sjálvt virksemd og til sosial tiltøk. Felagshølini verða mett at hava størri týdning fyri føroysku feløginu enn fyri feløginu í Aarhus-kanningini.

Venjarar/vegleiðarar

Viðvíkjandi venjarum/vegleiðarum leggja feløginu serligan dent á fakliga dugnaligar venjarar, og færri – men framvegis 43% av feløgunum – meta, at tað í stóran mun er umráðandi at hava venjarar/vegleiðarar við góðum pedagogiskum førleikum.

Mynd 58: Øki, ið feløginu miðsavna seg um (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Í hvussu stóran mun metir tú, at hesar útsagnir eru umráðandi fyri tykkara felag?' uppgivið í prosentpørtum (n=143).

Munirnir, tá ið mett verður um flestu evnini, eru avmarkaðir í ymsu feløgunum. Ítróttafeløgini leggja tó størri dent á týðningin at kappast og góðar hentleikar til virkseimið, enn mentanar- og frítíðarfeløgini gera. Við atliti at kappingarpartinum er áhugavert, at á ein hátt er tað sjálvur aðaltátturin, sum skilmarkar nógv ítróttavirksemi. Hinvegin kann tað, at ov stórir dentur verður lagdur á kappingina, sambært ÍSF vera ein avbjóðing fyri felagslívið:

Heimildarfólk 1: “Eg haldi, at hetta við fráfalli er nakað, vit eiga at duga betur. Tað er henda alt-ella-einki-mentanin, ið setur dám á samfelagið. Hetta við, at tá tú verður hesi 14-15 árin, 16, 17, 18 ár, um tú ikki sleppur á fyrsta liðið, um tú ikki verður úrválsleikari, so gevst tú bara. Hví kanst tú ikki bert hugna tær við tínum ítrótti? Eisini tað, at tú skalt velja at spæla hondbólt, so verður tú biðin um, tá tú ert 16 ár – nú mást tú velja. Hví skalt tú velja? Um tú hevur hug til at spæla fótball, hondbólt, badminton, so ger tað. Tað merkir bara, at so verður tú ikki landsliðsleikari í fótballi, men tað er í lagi. Men hesin hugburðurin – tað er ein vanligur samfelagstrupulleiki, tað síggja vit eisini aðrastaðni.”

Heimildarfólk 2: “Tað tykist eisini, sum um einstøku feløgini heilt einfalt ikki hava pláss fyri – tey hava ikki pláss fyri teimum, sum ikki tíma at fara allan vegin. Tey 18 ára gomlu, sum til dømis bara vilja hugna sær saman við sínum vinfólkkum tvær ferðir um vikuna og kanska spæla dyst annaðhvørt vikuskifti. Tey hava einki tilboð til teirra.”

Leiðari og starvsfólk, ÍSF

13.4. KT-loysnir, sum feløgini brúka

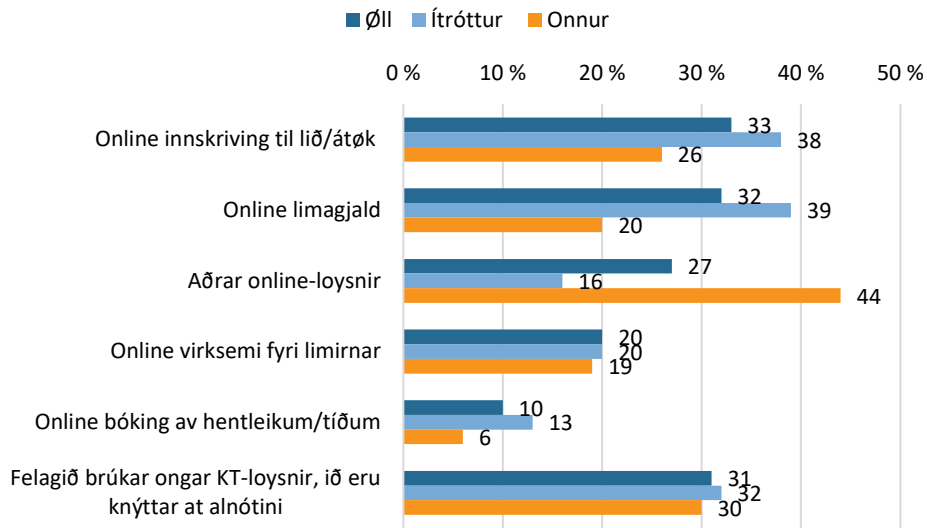
Tøkniliga menningin seinnu árin hevur havt við sær økta nýtslu av KT-loysnum á flestu økjum. Í felagslívnum verða ymiskar KT-loysnir eisini nýttar til at lætta um fyrisingarliga arbeiðið í felagnum og samskiftið við limirnar. Í spurnablaðakanningini eru feløgini spurð um, hvørjar netgrundaðar KT-loysnir tey nýta.

Sum mynd 59 vísir, nýta meira enn tveir triðingar av feløgunum í kanningini eina ella fleiri KT-loysnir. Í øllum feløgunum er mest nýtta loysnin tilmelding á netinum til lið ella tiltøk í feløgunum og netavgreiðsla til limagjald. Tað eru serliga ítróttafeløg, ið brúka hesar móguleikarnar. At bíleggja á netinum verður eisini mest nýtt á ítróttakíkinum. Í ymsu feløgunum hevur harumframt umleið ein fimtingur av feløgunum eisini virksemi á netinum fyri limirnar. Ein av orsøkunum til hetta lutfalsliga stóra talið kann vera koronustøðan. Í Danmark – har samfelagið hevur verið afturlatið í munandi longri tíðarskeið enn í Føroyum – hevur ein kanning víst, at nógv feløg høvdu tiltøk á netinum fyri limirnar í tíðarskeiðum, tá ið ikki bar til at hittast (Rask et al. 2021, 118).

Mentanar- og frítíðarfeløgini líkjast burtúr, við tað at 44% hava upplýst, at tey nýta aðrar loysnir á netinum. Útgreinandi svarini vísa, at serliga nógv av feløgunum siga seg brúka Facebook ellar aðrar sosialar miðlar til at samskifta við limirnar. Hetta kemst móguliga av, at tað – serliga hjá lítlum feløgum – kann vera bíligari, og minni fyrising krevst enn við eini heimasíðu. Onnur dømi eru bókhald og skjalasøvn á netinum. Fleiri av

Ítróttafelögum nevna eisini Facebook, og nevna umframt serliga tilmelding og samskipti um úrslit frá kappingum og stevnum.

Mynd 59: Nýtsla av KT-loysnum í felagnum - býtt eftir sløgum av feløgum (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: ‘Hvørjar av hesum KT-loysnum, ið eru knýttar at alnótini, brúkar felagið?’ Heildin og býtt eftir sløgum av feløgum, uppgivið í prosentpørtum (n=147).

14. kapittul: Limaskarin í feløgnum, sjálvboðin og lønt starvsfólk

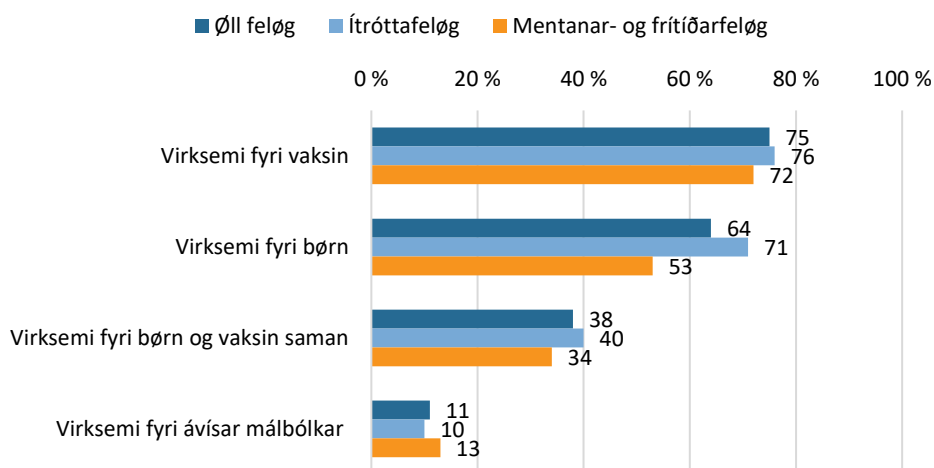
Nú virkseimið hjá feløgnum og virðisliga støðið eru lýst, leggur hesin kapittulin dent á limirnar, sjálvboðin og lønt starvsfólk í feløgnum, sum saman kunnu metast at vera innanhýsis tilfeingið hjá feløgnum, ið er avgerandi fyri, at feløgini kunnu greiða sítt virkseimi. Í kapitlinum verða hesi evni lýst:

- Málbólkar fyri virkseimi felagsins
- Eyðkenni hjá limunum
- Sjálvboðin í feløgnum
- Lønt starvsfólk í feløgnum
- Gongdin við limum, sjálvbodnum og løntum í feløgnum

14.1. Málbólkar, sum feløgini venda sær til við virkseimi sínum

Sum mynd 60 vísir, hava flestu feløg víst á, at tey hava virkseimi fyri vaksin. Tað ger seg galdandi fyri 75% av feløgnum, og 64% hava virkseimi fyri børn. Harumframt hava 38% av feløgnum virkseimi fyri bæði børn og vaksin⁵⁴. At enda hava 11% av feløgnum víst á, at tey hava virkseimi fyri serstakar málbólkar – tað veri seg eitt nú eldri borgarar, sosialt illa staddar borgarar ella borgarar, ið bera brek. Sum myndin eisini vísir, er serliga parturin við virkseimi fyri børn og tann fyri bæði børn og vaksin nakað størri í ítróttafeløgnum enn í mentanar- og frítíðarfeløgnum.

Mynd 60: Hvønn vendir virkseimi felagsins sær til? (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Hvønn vendir virkseimi felagsins sær til? (Set gjarna fleiri krossar)’ Býtt eftir sløgum av feløgum og uppgivið í prosentpørtum (n=168).

⁵⁴ Tað er bert ein ógvuliga lítil partur av feløgnum (5%), sum einans hevur virkseimi fyri børn, og 17% hava einans virkseimi fyri vaksin.

Sum væntandi var, hava stóru feløgini í miðal sett kross við fleiri málbólkar enn smærru feløgini. Tað eru eisini fyrst og fremst stóru feløgini við í minsta lagi 150 limum, sum hava tilboð til ávísar málbólkar (16%).

14.2. Hvat eyðkennir limirnar

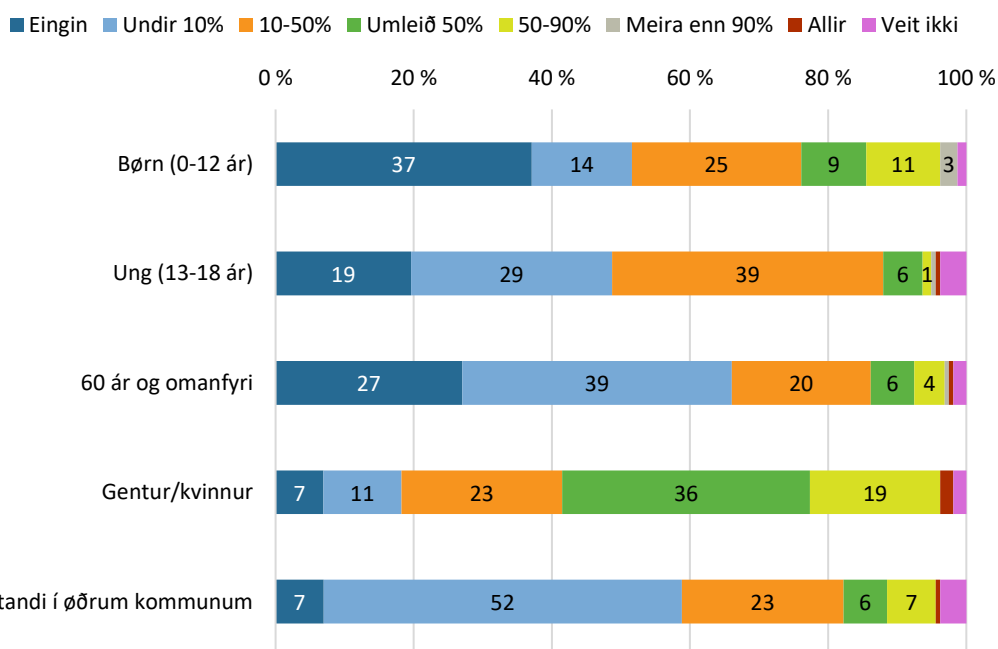
Mynd 61 vísir, hvussu býtið á limunum í feløgnum er, alt eftir aldri, kyni og bústaði. Umráðandi er at gáa eftir, at feløgini bert hava svarað, hvussu býtið av limum er í prosentum, og tí ber ikki til at lýsa býtið í samlaða limatalinum í felagslívnum.

Tølini geva harafturímóti innlit í, hvussu stórir partur av feløgnum hevir hvørjar limir. Stórir partur av feløgnum (37%) hevir als ikki børn í aldrinum 0–12 ár í sínum limaskara. 27% av feløgnum hava ongar limir í aldursbólkinum 60+ ár, og samlað telur hesin aldursbólkur undir 10% av limunum í tveimum triðingum av feløgnum.

Tá ið ræður um kyn, benda tølini á, at fleiri feløg hava yvirvág av monnum: Bert 36% av feløgnum hava javnt kynsbýti, og í 21% eru flest kvinnur.

Mynd 61 vísir eisini, at nógv feløg hava limir úr øðrum kommunum. Bert 7% av feløgnum hava ongar limir, sum búgva í øðrum kommunum. Í 8% av feløgnum er yvirvág av limum úr øðrum kommunum. Harafturat vísa úrslitini, at limir úr øðrum kommunum fylla meira í feløgum á bygd samanborið við feløg í býum (mynd 126 og 127 í fylgiskjølunum).

Mynd 61: Metingin hjá feløgnum av samansetingini av limum (prosent)

Myndin vísir svar upp á spurningin: 'Hvussu stórir prosentpartur (á leið) av limunum eru?' býtt eftir eyðkenni og uppgivið í prosentpørtum (n=159)

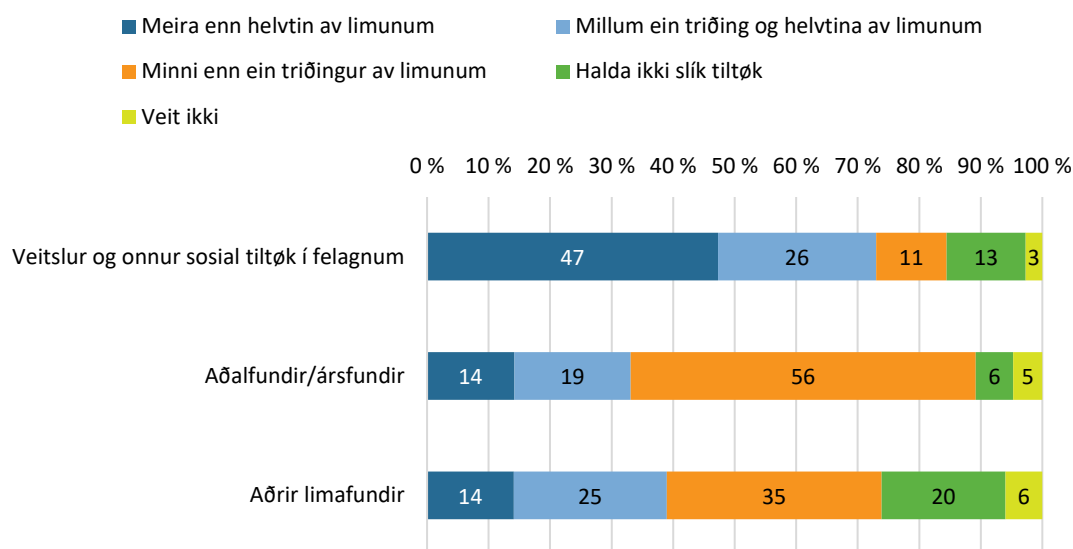
Samanbera vit ymsu feløgini, so eru munandi fleiri ítróttafeløg, ið hava børn og ung í limaskaranum, men munandi fleiri mentanar- og frítíðarfeløg hava hinvegin limir í aldursbólkinum 60+. Tvørtur um kynsmark er ein yvirvág av dreingjum/monnum í útivið helvtini av ítróttafeløgnum, men kynsbýtið er javnari í mentanar- og frítíðarfeløgnum, har 26% hava flest kvinnur, og 28% hava flest menn.

Undirtøka millum limirnar fyri tiltøkum í feløgnum

Niðanfyrir verður hugt nærri at undirtøkuni millum limirnar fyri tiltøkum í feløgnum. Mynd 62 vísir, at í 47% av feløgnum luttekur meira enn helmingurin av limunum í felagsveitslum og øðrum sosialum tiltøkum. Hesin parturin er 14% fyri aðalfund/ársfund og aðrar limafundir. Í flestu feløgnum – 56% – mætir minni enn ein triðingur á aðalfundi/ársfundi. Sostatt eru tað meira tey sosialu heldur enn tey formligaru tiltøkini, sum draga limirnar til sín.

Samanborið við felagskanningina í Aarhus kommunu tykjast føroysku feløgini at hava eitt sindur størri undirtøku fyri sínum sosialu tiltøkum. Tað øvuta vísir seg við undirtøkuni fyri aðalfundum/ársfundum (Rask et al. 2021, 94).

Mynd 62: Meting av undirtøkuni av tiltøkum í felagnum (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Hvussu stór er undirtøkan undir vanligum umstøðum (uttan koronutilmæli) til hesi sløgini av fundum og tiltøkum í felagnum?’ Býtt eftir sløgum av tiltøkum og uppgivið í prosentpørtum (n: 148).

Undirtøkan er eitt sindur misjovn, alt eftir hvat felag talan er um. Tað er serliga galdandi fyri undirtøkuna fyri aðalfundum/ársfundum, sum er munandi størri í mentanar- og frítíðarfeløgnum enn í ítróttafeløgnum. Undirtøkan fyri aðalfundum/ársfundum er eisini størri í smáum feløgum enn í stórum feløgum. Hesar báðar ábendingarnar síggjast

eisini í kanningini fyri Aarhus kommunu, og tað kann stava frá, at mentanar- og frítíðarfeløg ofta eru minni enn ítróttafeløgini (Rask et al. 2021, 93-94).

Nágreining viðvíkjandi luttøku í felagstiltøkum í ymsu feløgum er at finna í fylgiskjølunum.

14.3. Sjálvboðin í feløgum

Sjálvboðið arbeiði er eitt aðaltilfeingi í felagslívinum og ein avgerandi fortreyt fyri, at feløg kunnu skipa fyri tiltøkum. Hóast sjálvboðið arbeiði fer fram í nógvum ymsum fyriskiparligum høpi, so er felagslívið høvuðspallur fyri sjálvboðna virkseimið.

Sum longu víst í hesi frágreiðingini hava 51% av vaksnu íbúgvunum í Føroyum verið uppi í sjálvboðnum arbeiði seinasta árið. Tað eru munandi fleiri enn í Danmark, har hesin partur var 40% í 2020, og tíðarnýtslan til sjálvboðið arbeiði tykist eisini vera hægri í Føroyum enn í Danmark (Espersen et al 2021)⁵⁵. Í kvalitativu samrøðunum við umboðum fyri bæði kommunur og felagsskapir er eisini greitt, at stórir dentur verður lagdur á týðningin av sjálvboðna virkseminum í føroyska felagslívinum og í lokalsamfelagnum sum heild, t.d. sum í hesum brotinum:

“Sum heild eru vit so vælsignað, at í flestu feløgum eru fólk, sum eru før fyri at taka ábyrgd. Heilt nógv fólk eru, sum sita í høgum störvum kring um í samfelagnum annars, ið leggja stóra orku í ymsu feløgini, ella hava heilt góðar útbúgvingar, so vit síggja í øllum førum nógvar dugnaligar felagsskapir. So tað eru rættiliga nógv – sjálvsagt ikki allastaðni – men tað eru rættiliga nógv fólk, sum hava góðar færleikar og ávirkan, sum leggja orku í frítíðarfeløgini og feløgini annars. Tað vigar rættiliga nógv, tí tey koma við sínum knowhow inn í feløgini. Tey gera tað sjálvsagt ókeypis. Tað er sjálvboðið arbeiði.”

Embætisfólk, Tórshavnar kommuna

Samstundis verður kjakast um, hvørt sjálvboðna arbeiðið er minni, enn tað hevur verið, eins og kjakast verður um, hvussu tú finnur bestu javnvágina millum sjálvboðna arbeiðið og lønta arbeiðsmegi í feløgum:

“Og vit hava verið nógv úti og tosað við hesi feløgini um júst soverðið sum figgjarlig viðurskifti. Tí her í Føroyum hevur mann altíð lagt dent á hetta sjálvboðna arbeiðið, altso hesi sjálvboðnu, sum standa fyri venjingini og sita í nevndini. Mann plagar ikki at rinda teimum løn – ella tey rópa tað samsýning ella okkurt líknandi. Men nú siga vit: ‘Hugsa tær, um størri krøv verða sett limunum, og um vit seta størri krøv til venjararnar og

⁵⁵ Samanberingin skal verðatikin við tí fyrivarni, at háttalag og orðingar í spurningunum ikki eru heilt eins í báðum kanningunum.

nevndina. Tey skulu brúka nógv meira tíð, tey skulu útbúgva seg og sovordíð. Tað er í lagi, at tey tá fáa samsýning, alt eftir hvussu nógv tíð tey brúka til børnini, og tíðini tey brúka í felagnum.’ So vit hava eisini tosað um hetta, at okkum nýtist ikki at vera so bangin fyri at seta limagjaldið eitt sindur upp, so meiri peningur kemur inn til felagið.”

Starvsfólk, ISF

Niðanfyri verður dentur lagdur á tey sjálvbodnu í feløgnum og á, hvørjar uppgávur tey taka á seg í feløgnum. Harumframt verður hugburðurin hjá feløgnum um týðningin av sjálvbodna arbeiðinum lýstur.

Hvussu nógv sjálvboðin í feløgnum

Í spurnablaðnum verða tey sjálvbodnu í feløgnum skift sundur í sjálvboðin í nevndini og onnur sjálvboðin. Í miðal eru 5,5 sjálvboðin í nevndini í feløgnum í Føroyum, og munurin millum ymsu feløgini er avmarkaður. Í flestu feløgum (62%) eru millum fimm og níggju sjálvboðin í nevndini.

Verður hugt at øðrum sjálvbodnum, sum taka sær av øðrum uppgávum í felagnum, eru í miðal 23,6 sjálvboðin í feløgnum. Talið er ógvuliga ymiskt úr einum felag í annað, og miðaltalið veksur av, at nøkur fá feløg hava upplýst ógviliga nógv sjálvboðin⁵⁶. Helmingurin av feløgnum hava tíggu ella færri sjálvboðin, 25% hava millum 11 og 20, og síðsti fjórðingurin hevur fleiri enn 20 sjálvboðin (talva 102 í fylgiskjølunum).

Í ymsu feløgnum hava ítróttafeløgini í miðal 27,5 onnur sjálvboðin, tað talið er 16,5 í mentanar- og frítíðarfeløgnum. Hetta samsvarar væl við, at ítróttafeløgini yvirhøvur eru størst.

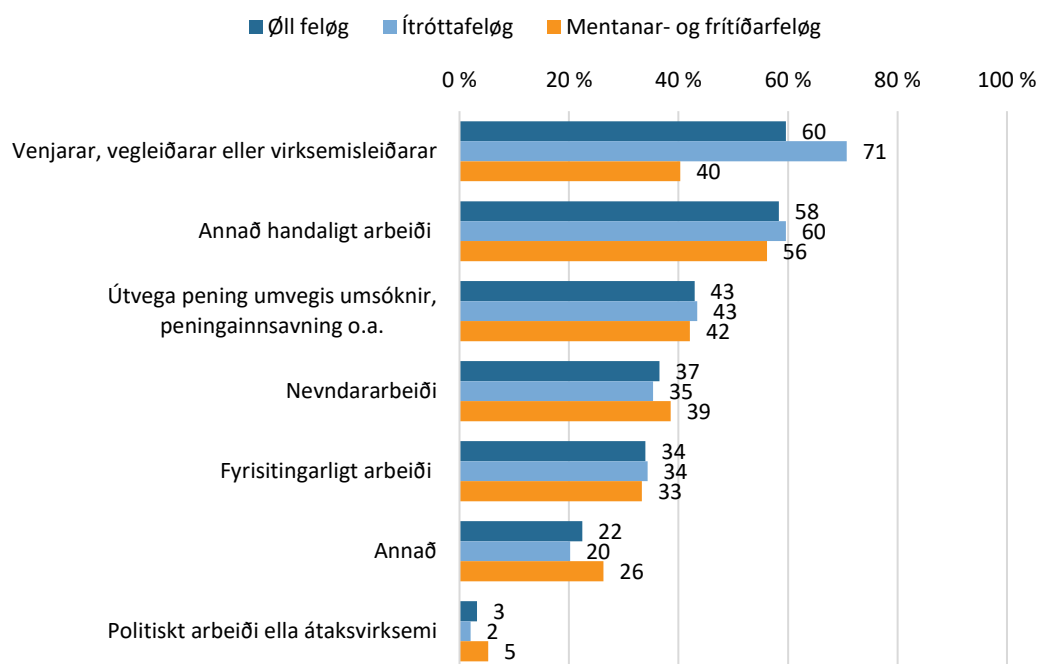
Uppgávur hjá teimum sjálvbodnu

Mynd 63 vísir, hvørjar uppgávur tey sjálvbodnu, sum ikki sita í nevndini, loysa. Sum skilst hjálpa tey sjálvbodnu aloftast til við at vera venjarar, vegleiðarar ella virksemsleiðarar. Harafturat hava 58% av feløgnum sjálvboðin til at taka sær av øðrum handaligum arbeiði (reingerð, røkt, køks- og kaffistovuarbeiði o.s.fr.). 43% av feløgnum vísa á, at tey sjálvbodnu hjálpa til at útvega pening.

Í ymsu feløgnum brúka munandi fleiri ítróttafeløg (71%) enn mentanar- og frítíðarfeløg (40%) sjálvboðin sum venjarar, vegleiðarar ellar virksemsleiðarar. Annars eru munirnir avmarkaðir í ymsu feløgnum.

⁵⁶ 11 feløg hava upplýst, at tey hava 100 ella fleiri sjálvboðin til at taka sær av øðrum uppgávum. Eitt einstakt felag ber eisini frá, við tað at talið á sjálvbodnum (275), sum ikki eru í nevndini, liggur ógvuliga nær limatalinum (280). Hesi tøluni eru tó ikki tikin burturúr, tí orsøkin kann vera stór tiltøk, ella at flestu limirnir hava ávísar sjálvbodnar uppgávur.

Mynd 63: Hvørjar uppgávur loysa tey sjálvbodnu? Býtt eftir sløgum av feløgum (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: ‘Hvørjar uppgávur hava tey sjálvbodnu (sum ikki eru í nevndini)? (Set gjarna fleiri krossar)’. Heildin og býtt eftir sløgum av feløgum, uppgivið í prosentpørtum (n=156).

Eitt sindur meira enn ein fimtingur av feløgnum hefur svarað, at tey sjálvbodnu loysa aðrar uppgávur enn tær, sum eru nevndar á myndini. Útgreinandi svarini vísa, at uppgávurnar eitt nú fevna um, at tey sjálvbodnu eru dómarar, vaktarfólk ella hjálpa til á annan hátt, serliga í sambandi við kappingar, tiltøk ella sosial tiltøk í felagnum.

Áskoðan felagsins á sjálvboðið arbeiði

Í spurnablaðnum eru feløgini biðin um at taka støðu til fyra ymsar mótsettar útsagnir um sjálvboðið arbeiði í felagnum. Svarini hjá feløgnum eru at síggja á mynd 64.

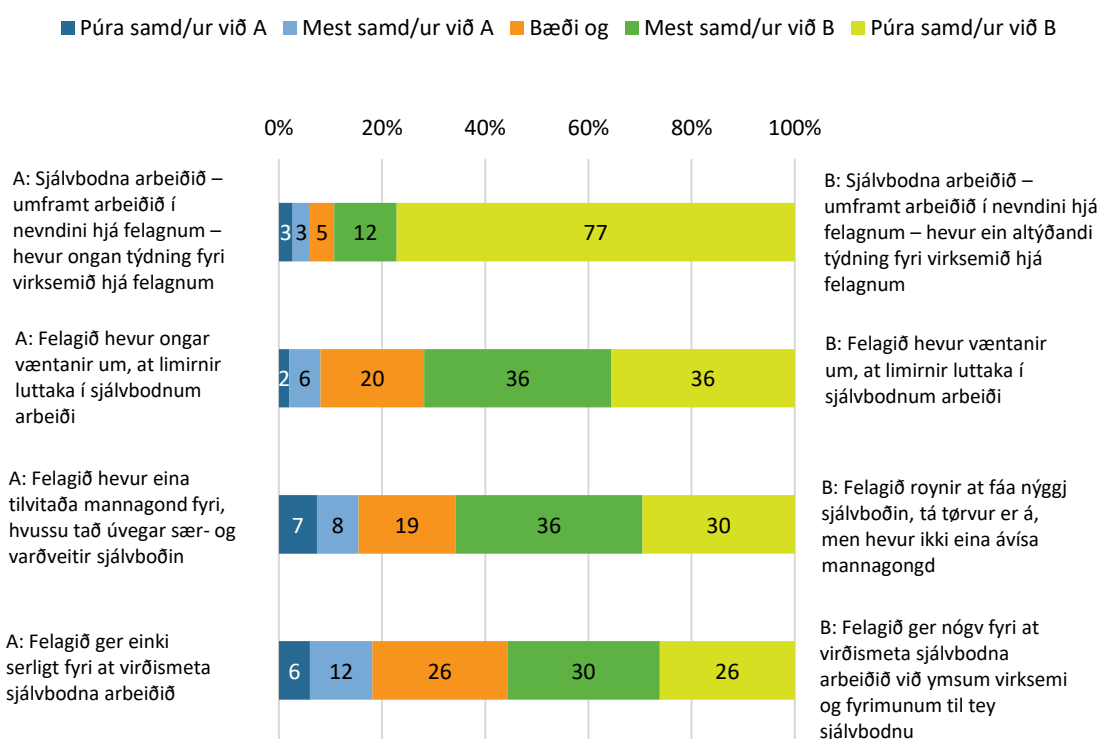
Svarini hjá feløgnum vísa heilt greitt, at sjálvbodna arbeiðið hefur stóran týðning fyri feløgini. Heili 77% av feløgnum eru púra samd, at tað hefur heilt avgerandi týðning fyri felagið. Tað bendir á, at sjálvbodna arbeiðið framvegis er ein megingrundarsteinur undir feløgnum, hóast nógv feløg eisini hava lønt starvsfólk, serliga venjarar og vegleiðarar.

Samstundis vísa svarini, at nógv feløg vænta av limunum, at teir eru við í sjálvbodnum arbeiði. 36% siga seg vera heilt samd, og 36% umframt taka fyri ein part undir við útsøgnini.

Tá ið tað snýr seg um viðurkenning fyri sjálvbodna arbeiðið, er eitt sindur meira enn helmingurin av feløgnum heilt ella lutvíst samd, at tey gera nógv burturúr at viðurkenna sjálvbodna lutin. Í hinum endanum á stiganum halda bert 6%, at felagið einki ger fyri at viðurkenna sjálvbodna lutin.

Seinasta umrøðuevnið á myndini vísir, at bert ein avmarkaður partur av feløgnum hevir eina mannagongd fyri, hvussu tey útvega og varðveita sjálvboðin í felagnum. Samanumtikið eru einans 15% av feløgnum heilt ella lutvíst samd við hesa útsøgnina. 66% av feløgnum eru mest samd við útsøgnini um, at felagið roynir at útvega nýggj sjálvboðin, tá ið tørvur er á tí, men tey hava onga skipaða mannagongd um tað. Dentur skal leggjast á, at tað ikki neyðturviliga merkir, at feløgini hava ilt við at útvega nóg nóg sjálvboðin, men í øllum førum vísa svarini, at meginparturin av feløgnum ikki arbeiðir við hesum á skipaðan hátt. Tískil kundu menningarmøguleikar verið í at lagt meira tilvitaða áherðslu á at útvega sjálvboðin. Ein landsumfatandi donsk kanning millum ítróttafeløg hevir víst, at feløg, sum hava eina mannagongd fyri at útvega sjálvboðin, kenna tað munandi lættari at draga sjálvboðin til sín (Laub 2012, 9).

Mynd 64: Hugburðurin hjá feløgnum til útsagnir um sjálvboðið arbeiði (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: ‘Í hesi røðini av spurningum, biðja vit teg velja millum tvær ósambæriligar útsagnir, ið snúgva seg um sjálvboðna arbeiðið hjá felagnum’. Svarbýtið er uppgivið í prosentpørtum. Tað var bert møguligt at geva eitt svar til hvørja útsøgn (n=149).

Eingin serligur munur er á ymsu feløgnum, tá ið ræður um tær fyra útsagnirnar um sjálvboðið arbeiði. Verður samanborið við felagskanningina í Aarhus kommunu, er eyðsýndasti munurinn, at nógv færri aarhusiansk feløg vænta av limunum, at teir eru uppi í sjálvboðnum arbeiði (Rask et al. 2021, 105). Tað kann vera ein ábending um, at feløg í Føroyum vænta sær meira sjálvboðið arbeiði frá limunum, enn feløg í stórari danskari kommunu. Orsøkin kann vera ein sterk mentan við sjálvboðnum arbeiði, sum úrslitini í borgarakanningini eisini vísa.

Hugburður til skeið og færleikamenning fyri sjálvboðin

Skeið og læring kunnu vera við til at styrka færleikarnar hjá teimum sjálvbodnu. Samstundis kann tilboðið um skeið vera ein háttur, sum feløgini nýta til at røkja og varðveita síni sjálvbodnu. Í kvalitativu samrøðunum verður – serliga hjá ÍSF – dentur lagdur á meira færleikamenning millum sjálvbodnu vegleiðararnar í ítróttafeløgnum, og tey halda eisini, at kommunurnar kunnu seta størri krøv til feløgini:

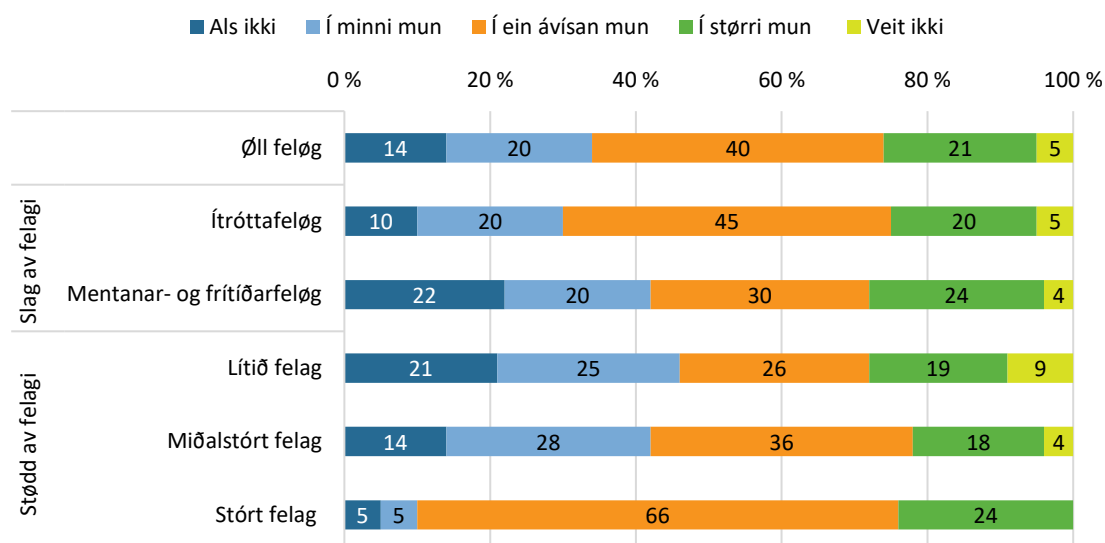
“Tað, sum vit hava tosað nógva um, er, at Løgtingið ella tað almenna – upphæddin, vit fáa frá teimum er 10 mió. um árið, og tað er alt ov lítið, halda vit, men kommunurnar eru ómetaliga virknar ella góðir viðspælarnar hjá ymsu ítróttafeløgnum. Tey veita feløgnum rættiliga nógvan pening, bæði við økjum og bygningum og so eisini pening til feløgini, men tað, sum vit sakna, er kanska, at tey tora at seta feløgnum krøv. Tað er eitt sindur hetta við ‘ude af syne, ude af sind’ – altso, at tey tora at seta krøv um, at tað skal tað vera – altso, at tey tora at seta krøv til venjarar/venjarafærleika o.s.fr. Vit tosa ikki um, at tað skulu vera úrvalsvenjarar, men at tað eru vaksin, sum venja børnini.”

Leiðari, ÍSF

Úrslitini í felagskanningini vísa, at stórir munir eru í ymsu feløgnum um at eggja sjálvbodnum til at fara á skeið. 21% av feløgnum siga, at tey í stóran mun eggja teimum sjálvbodnu til at taka skeið ella fara til annað færleikamennandi virksemi, og 40% gera tað í ávísan mun (mynd 65). Í hinum endanum á stiganum svara 14% av feløgnum, at tey als ikki gera tað.

Ítróttafeløgini leggja størri dent á at fáa fólk á skeið enn mentanar- og frítíðarfeløgini, og størstu feløgini gera eisini mest við tað: Sløk 90% av feløgnum við 150 limum ella fleiri eggja í stóran ella ávísan mun sínum sjálvbodnu til at fara á skeið.

Mynd 65: Verða tey sjálvbodnu eggjað til skeið ella førleikamenning? (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Í hvønn mun eggja tit sum felag tykkara sjálvbodnu til at luttaka í skeiðum ella øðrum sløgum av førleikamenning?' Heildin og býtt eftir sløgum av feløgum og landafrøði, uppgivið í prosentpørtum (n=149) (stødd av feløgum: n=145).

14.4. Lønt starvsfólk í feløgum

Aftur at teimum sjálvbodnu hava nøkur feløg eisini lønt starvsfólk, sum røkja ymsar uppgávur. At tey eru lønt merkir her starvsfólk, sum fáa skattskyldiga samsýning. Tað kann bæði vera starvsfólk, sum eru sett fáar tímar um vikuna, og starvsfólk, sum eru fulltíðarsett.

Í Føroyum hava 38% av feløgum havt lønt starvsfólk síðsta roknskaparár (mynd 66). Ein greiður munur sæst í ymsu feløgum. 52% av ítróttafeløgum móti einans 16% av mentanar- og frítíðarfeløgum hava lønt starvsfólk. Harumframt er ymiskleikin stórur alt eftir stødd á feløgum. Bert 8% av teimum smærru feløgum hava lønt starvsfólk, men í stóru feløgum (150 limir ella fleiri) er hesin parturin 84%. Ein lítil helling er fyri, at feløg við løntum starvsfólki leggja størri áherðslu á kapping enn feløg við ongum løntum starvsfólki, men tey leggja samstundis stóran dent á at vera rúmlig, og tað bendir á, at løntir venjarar ikki einans eru í feløgum við eyðsýndum denti á avrik.

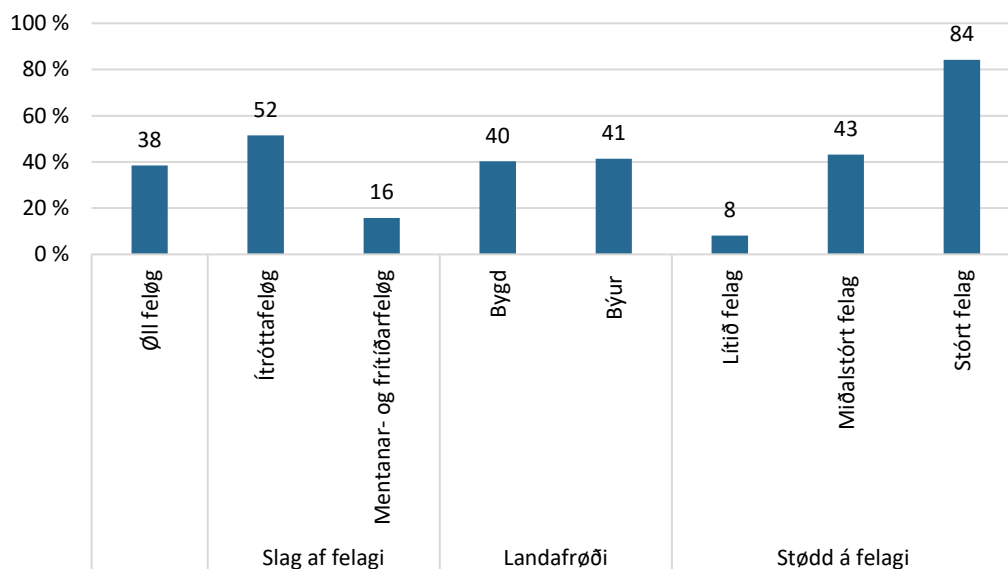
Samanbera vit við líknandi danskar kanningar, vísir tað seg, at feløgini við løntum starvsfólkum eru nógv fleiri í Føroyum enn í Danmark, har parturin – tvørturum ymsar kanningar – er uml. 19–20% (Ibsen et al 2013;⁵⁷ Rask et al. 2021⁵⁸), Munirnir á londunum

⁵⁷ Í hesi kanningini eru feløgini skift sundur í fleiri ymsk sløg av feløgum, og tí kann vera trupult at samanbera beinleiðis millum ymsu feløgini, sum ikki eru ítróttafeløg.

⁵⁸ Talið á feløgum við løntum starvsfólki er ikki viðgjørt í frágreiðingini, men er roknað út frá dátunum í felagskanningini í Aarhus kommunu.

eru sjónskastir á ítróttakínum, men fyri mentanar- og frítíðarfeløgini líkjast mynstrini meira.

Mynd 66: Prosentparturin av feløgum við løntum starvsfólki – býtt eftir sløgum av feløgum, bygd/býi og stødd (prosent)

Myndin vísir prosentpartin av játtandi svarum upp á spurningin: 'Hevur felagið havt lønt starvsfólk seinasta roknskaparár (sum móttaka skattaskyldiga samsýning/løn)?' Heildin og býtt eftir sløgum av feløgum, landafnrøði og stødd av felagi. Uppgivið í prosentpørtum (n=156) (landafnrøði: n=132).

Verður hugt at býtinum av ávikavist fulltíðarsettum og parttíðarsettum, so hava tilsamans 19% av føroysku fyrirkunum fulltíðarsett, og 31% hava parttíðarsett. Tølini fyri feløgini við løntum starvsfólki eru í miðal 0,9 fulltíðarsett og 5,9 parttíðarsett⁵⁹.

Verður hugt at, hvørjum uppgávum løntu starvsfólkini taka sær av, so siga nógv tey flestu feløgini við løntum starvsfólki (88%), at tey eru venjarar, vegleiðarar ella virksemisleiðarar (mynd 67).

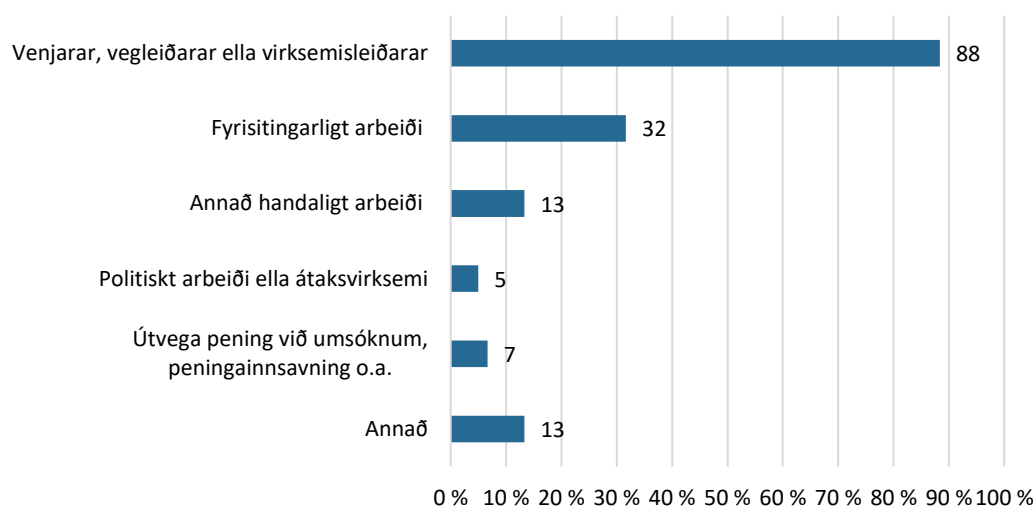
Umframt tað hava 32% av feløgnum lønt starvsfólk til at standa fyri fyrisingarligum arbeiði, og 13% siga, at løntu starvsfólkini taka sær av handaligum uppgávum. Bert heilt fá feløg hava lønt starvsfólk til politiskt arbeiði ella átaksvirksemi (5%) ella til at útvega pening (7%)⁶⁰.

Bæði hjá teimum sjálvbodnu og løntu starvsfólkunum er tað sostatt venjara- og vegleiðaraleikluturin, sum er vanligasta uppgávan. Hinvegin taka tey sjálvbodnu sær nógv meira av handaligu uppgávanum enn løntu starvsfólkini.

⁵⁹ Fimm feløg hava upplýst 20 ella fleiri parttíðarsett, og tað hálar miðaltalið upp.

⁶⁰ Av tí at bert heilt fá mentanar- og frítíðarfeløg hava lønt starvsfólk, er eingin meining í at samanbera, hvørjum uppgávum tey taka sær av millum um ymsu feløgini.

Mynd 67: Hvørjar uppgávur loysa tey løntu starvsfólkini? (prosent)

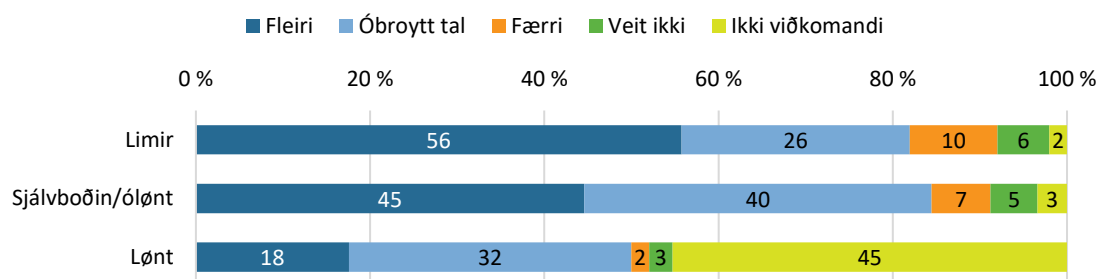
Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: ‘Hvørjar uppgávur hava tey løntu starvsfólkini? (Set gjarna fleiri krossar)’, uppgivið í prosentpørtum. Inniheldur bert svar frá feløgum, sum hava svarað játtandi upp á, at tey hava lønt starvsfólk (n=60).

14.5. Gongdin í feløgnum við limum, sjálvbodnum og løntum starvsfólki

Verður hugt at gongdini við limum, sjálvbodnum og løntum, vísir mynd 68, at sum heild eru fleiri feløg við framgongd enn afturgongd.

Hvat viðvíkur limunum sigur meira enn helvtin av feløgnum (56%), at limatalið er økt seinastu fimm árin, men bert 10% siga, at limirnir eru fækkaðir. Feløgini hava eisini havt økta tilgongd við sjálvbodnum. 45% av feløgnum hava fingið fleiri sjálvboðin hetta tíðarskeiðið, og hjá 7% eru tey fækkað. 18% av feløgnum hava fingið fleiri lønt starvsfólk. Hesin parturin skal siggjast út frá tí, at stórir partur (45%) hevur svarað, at hetta er ikki teimum viðkomandi, ivaleyst tí tey ikki hava lønt starvsfólk. Stórir partur av feløgnum við løntum starvsfólki hevur sostatt fingið fleiri lønt starvsfólk.

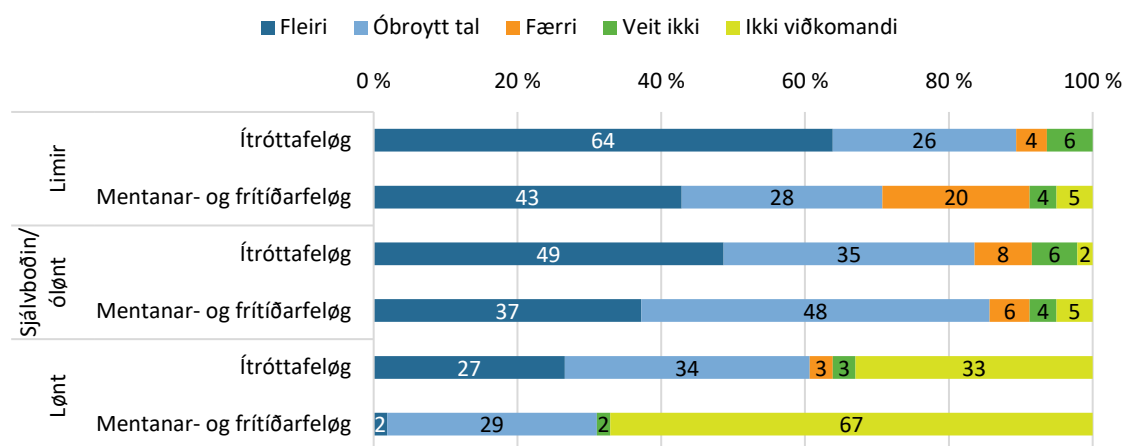
Mynd 68: Gongdin í limum, sjálvbodnum og løntum starvsfólki (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: ‘Hevur felagið fingið fleiri ella færri limir, sjálvboðin og lønt starvsfólk seinastu fimm árin?’ uppgivið í prosentpørtum (n=148).

Tvörtur um ymsu felögini vísir mynd 69, at fleiri ítróttafeløg enn mentanar- og frítíðarfeløg hava framgongd. Tað er galdandi fyri limir, sjálvboðin og lønt starvsfólk. Tvörtur um økini eru tó fleiri, ið hava framgongd enn afturgongd. Vert er kortini at nevna, at ein fimtingur av mentanar- og frítíðarfeløgnum hefur havt minkandi limatal seinasta fimmáraskeiðið.

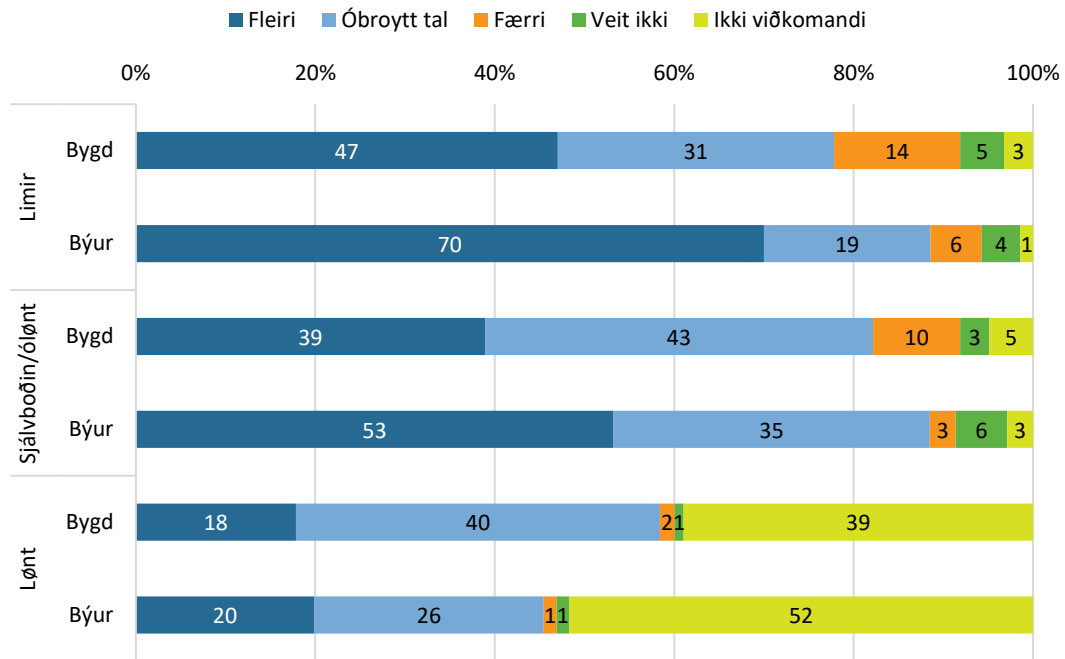
Mynd 69: Gongdin í limum, sjálvboðnum og løntum starvsfólki - býtt eftir sløgum av feløgum (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: ‘Hevur felagið fingið fleiri ella færri limir, sjálvboðin og lønt starvsfólk seinastu fimm árin?’ Býtt eftir sløgum av feløgum og uppgivið í prosentpørtum (n=148).

Hyggja vit nærri at landafrøðini (mynd 70), eru fleiri feløg í býunum (70%) enn í bygdunum (47%), sum hava økta vøkstur í limatali, og tað kann vera tongt at demografisku menningini. Tað er eisini í bygdunum, at meginparturin av feløgnum hefur fingið færri limir (14%). Ein átøk mynd sæst við gongdini við sjálvboðnum. Yvirskipað eru tó fleiri feløg, sum síggja fleiri sjálvboðin, enn vit síggja í Aarhus-kanningini í Danmark (Rask et al. 2021, 36; 103).

Mynd 70: Gongdin í limum, sjálvboðnum og löntum starvsfólki - býtt eftir bygd/býi (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hevur felagið fingið fleiri ella færri limir, sjálvboðin og lönt starvsfólk seinastu fimm árin?' Býtt eftir landafrøði og uppgivið í prosentpørtum (n=132).

15. kapittul: Karmarnir um feløgini, viðurskifti teirra og ætlanir um framtíðina

Aftan á greiningarnar omanfyri, sum í høvuðsheitum hava snúð seg um innanhýsis viðurskifti í feløgunum, verður nú hugt at teimum ytru kørmunum hjá feløgunum umfram teirra sambond úteftir.

Hesin kapittulin viðger hesi evni:

- Fíggjarstøðuna hjá feløgunum og korini, tey virka undir
- Sambandið millum feløgini og kommununa
- Annað samstarv hjá feløgunum og teirra staðbundni leiklutur
- Avbjóðingar feløgini hava havt
- Feløgini í framtíðini

15.1. Fíggjarligu og almennu korini hjá feløgunum

Í hesum partinum verður hugt nærri at fíggjarstøðuni hjá feløgunum og korinum, tey virka undir. Sjóneykan verður sett á, hvørjar inntøkukeldur feløgini hava – herímillum um tey fáa stuðul frá kommununi. Harafturat verður lýst, hvørjar hentleikar feløgini nýta, og hvussu nøgd tey eru við hesar hentleikar.

Inntøkukeldurnar hjá feløgunum

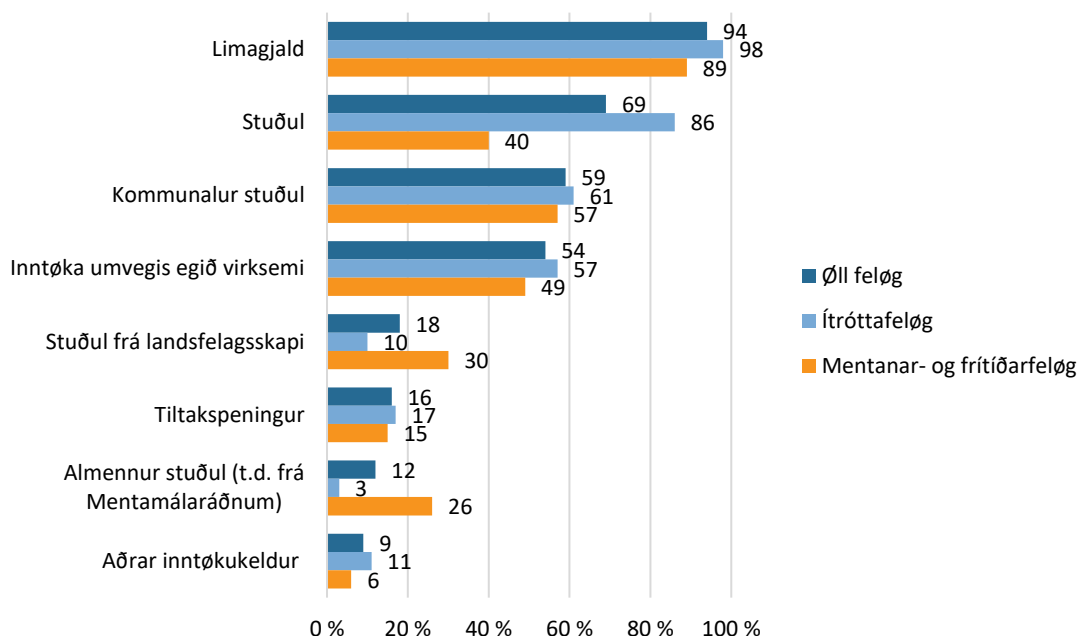
Sum mynd 71 vísir, hava nógv tey flestu feløgini – 94% – inntøkur frá limagjaldi. Meira enn tveir triðingar av feløgunum hava inntøkur, ið stava frá stuðulsavtalum, og 54% fáa inntøkur frá egnum virksemi. Samanborið við inntøkukeldurnar hjá donskum feløgum er tann størsti munurin, at munandi færri feløg í Aarhus-kanningini (27%) hava inntøkur frá stuðulsavtalum (Rask et al. 2021, 38).

Tá ið talan er um almennan stuðul, fáa 59% av feløgunum kommunalan stuðul, men lutfalsliga fá (12%) hava fingið stuðul frá landinum – t.d. ígjøgnum puljurnar hjá Uttanríkis- og mentamálaráðnum. Leggjast kann afturat, at nøkur feløg (ávikavist 18 og 16%) hava fingið stuðul frá landsfeløgum og grunnum.⁶¹

Myndin vísir eisini nøkur greið mynstur, ið ganga tvørtur um ymsu feløgini. Munirnir eru eyðsýndir í sambandi við stuðulsavtalur, sum eru ein vanlig inntøkukelda hjá ítróttafeløgum. Hinvegin fáa fleiri mentanar- og frítíðarfeløg enn ítróttafeløg stuðul frá landsfelagsskapum og landinum. Hetta samsvarar væl við tær formligu stuðulsskipanirnar, har staðbundin feløg undir FUR fáa beinleiðis stuðul haðan. Tað sama kann sigast um landsfelagið fyri føroyskan dans.

⁶¹ Einstøk av teimum feløgunum, sum hava sett kross við 'aðrar inntøkukeldur', hava tó í teimum útgreinandi svarunum eisini nevnt stuðul frá ÍSF ella FUR. Tað merkir, at tann veruligi parturin kann vera eitt sindur hægri.

Mynd 71: Hvørjar inntøkukeldur hevir felagið - býtt eftir sløgum av feløgum (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: 'Hvørjar inntøkukeldur hevði felagið seinasta roknskaparár?' uppgivið í prosentpørtum (n=143).

Svarini vísa eisini, at fíggingin av feløgnum vanliga er sett saman av fleiri ymiskum inntøkukeldum. Tey feløgini, ið hava svarað spurninginum, hava í miðal sett kross við trýggjar ymiskar inntøkukeldur, og 46% av feløgnum hava inntøkur frá minst fyra ymiskum keldum. Tey størstu feløgini hava í miðal eitt sindur fleiri inntøkukeldur enn tey smærru feløgini. Fyrst og fremst hava nógv av teimum størstu feløgnum við í minsta lagi 150 limum inntøkur frá stuðulsavtalum (91%) og egnum virkseml (89%). Harafturat tykist tað, sum feløg á bygd (77%) fáa meiri kommunalan stuðul enn feløg í býunum. Hetta samsvarar væl við úrslitini í tí næsta partinum, sum kannar, hvussu feløgini fáa kommunalan stuðul.

15.2. Stuðul frá kommununi

Kommunurnar kunnu stuðla feløgnum á ymsan hátt. Sum áður greitt frá hava nógvar av teimum størru kommununum skrivligar leiðreglur fyri, hvussu stuðulin verður latin. Í øðrum kommunum fer hetta óformligari fram. Tað er eingin ávís lóggáva, ið ásetir, hvussu kommunur skulu stuðla feløgum, sum tað er í Danmark, har fólkaupplýsingarlógin setir teir yvirskipaðu karmarnar.

Sum mynd 72 vísir, er tað serliga ígjøgnum kommunal høli og fíggjarligan stuðul til dagliga raksturin, at feløgini fáa kommunalan stuðul. Hetta er í stóran mun galdandi fyri ítróttafeløgini. Harumframt fær ein triðingur af feløgnum kommunalan stuðul til einstøk tiltøk. Bæði stuðulin til dagliga raksturin og til einstøk tiltøk er vanligari millum feløgini á bygd enn í býunum.

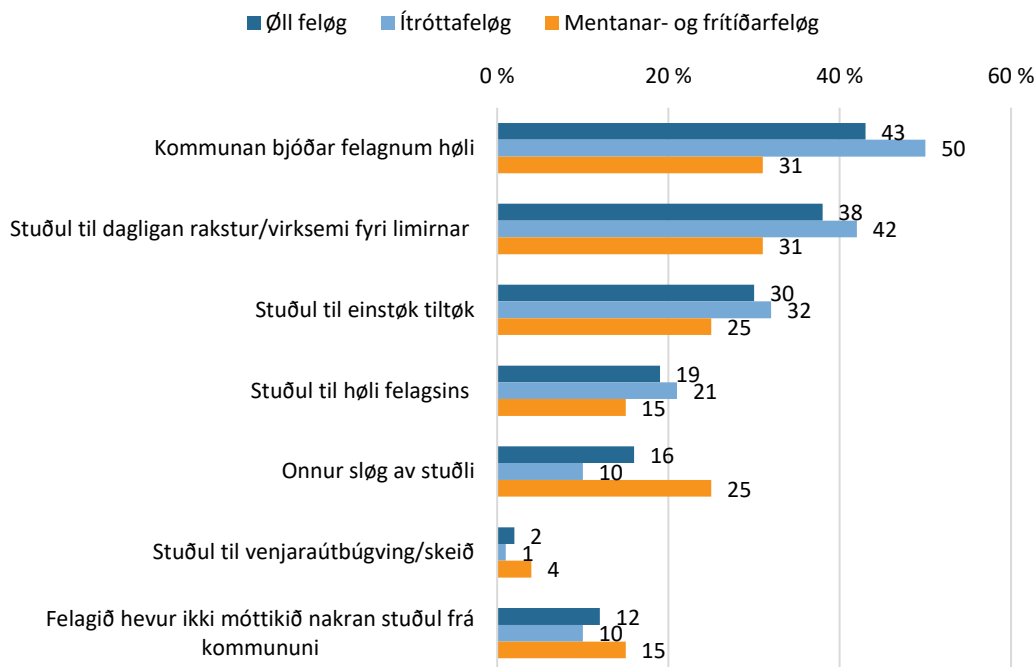
Svarini eru merkt av, at sera stórir partur av ítróttar- og frítíðarhentleikum í Føroyum er kommunalur, og áherðsla verður eisini lögð á tað í fleiri av teimum kvalitativu viðtalunum:

“Men ein munur [millum Danmark og Føroyar, red.] er, at nógv teir flestu vøllirnir og hallirnar í Føroyum eru partar av kommunalum virkisøki. Kommunan eigur fót bóltsvøllirnar, og kommunan eigur næstan allar hallirnar – við einstøkum undantøkum. Ein ítróttahøll í Havn er ogn hjá einum felagi, men kommunan letur kortini rakstrarstuðul. So næstan alt er kommunal ogn, og kappróðarfeløgini eiga vanliga síni neyst. Tað gongur ta leið, at kommunan eigur alsamt meira, í øllum førum alt tað stóra so sum hallir o.s.fr. – ella eru vit í einhvørjum samstarvi. Til dømis er júst ein nýggj skoyturennibreyt gjørd í einum gomlum framleiðsluvirki og ein klintrihøll. Har hevur tað so verið ein blandingur, har tey gera ein part av arbeiðnum sjálv, og kommunan fíggar.”

Embætismaður, Tórshavnar Kommuna

Hetta er ein aðalmunur millum Føroyar og Danmark, har tað eru nógvar hallir, ið eru sjálvsogn, og har feløg eiga nógv høli (Eske 2021, 35). 19% av feløgnum í hesi kanningini hava tó tilskilað, at tey fáa stuðul til hølini, ið felagið eigur. Tað er eisini áhugavert, at bert heilt fá feløg hava fingið kommunalan stuðul til leiðsluútbúgving/skeið, hóast nógv feløg eggja teimum sjálvbodnu at fara á skeið ella at fara undir aðra førleikamenning. Skeið fáa feløgini sostatt ongan serligan stuðul til.

Mynd 72: Stuðulin, sum feløgini fáa frá kommununi - býtt eftir sløgum av feløgum (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Hvørji sløg av stuðli hevur felagið fingið frá kommununi seinasta árið? (Set gjarna fleiri krossar)’, uppgivið í prosentpørtum (n=142).

Heilt nógv mentanar- og frítíðarfeløg hava sett kross við annan stuðul. Tey útgreinandi svarini vísa, at hetta til dømis fevnir um 'stuðul sambært umsókn', 'stuðul til serlig tiltøk' og ymiskan stuðul til røkt og útbygging av hentleikunum hjá feløgnum. Hetta vísir aftur, at nógvastaðni er hugburðurin til stuðulin til feløgini pragmatiskur. Serstakliga í smærru kommununum kenna feløgini og kommunan hvørt annað væl, og har verður alsamt roynt at nøkta tørvin hjá feløgnum, sum nógv dømi eru um í viðtalunum. Eitt nú nevnir ein kommuna, at hon stuðlar feløgnum, og afturfyri fær kommunan ítøkiliga hjálp, tá ið tiltøk eru, sum tað verður nevnt í hesi endurgeving:

"Ein stuðul, sum vit eisini lata feløgnum, rópa vit stuðul-arbeiði. Um veturin tendrar kommunan til dømis jólatræ og bjóðar kakao og bollar, og tá fáa vit eitt felag at standa fyri tí, og tað fáa tey pengar fyri. Annaðhvørt ár hava vit eina messu, har vinnulívið er við. Tá skulu básar setast upp, og tað hevur vanliga verið róðrarfelagið, sum hevur gjørt tað. Afturfyri fáa tey stuðul. Nú í vikuskiftinum hava vit eitt hús, sum vit eru í holt við at innrætta til ungdomshús ella virksemishús. Vit hava gjørt húsið uttan, og nú skal tað gerast innan. Tað var nógv at rudda inni í húsinum, og tað finga vit tað lokala Taekwondo-felagið at gera. Tey vóru her fríggjadag til leygardag, og tey fáa stuðul fyri arbeiðið. Hetta eru feløgini fegin um, so vit lata tað ganga eftir tørn."

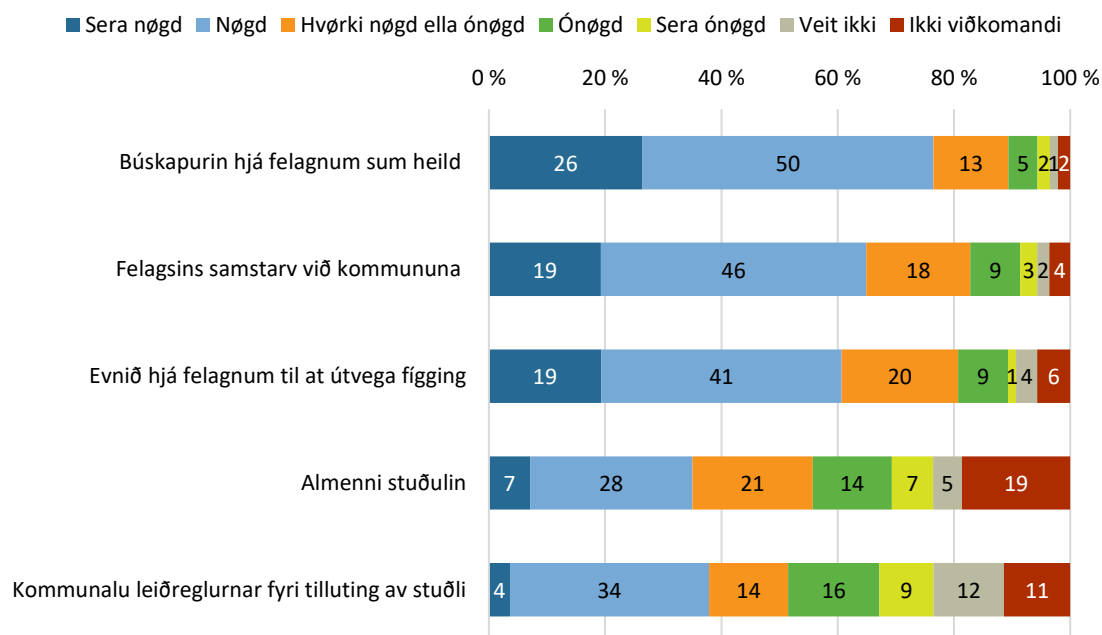
Embætismaður, Runavíkar Kommuna

15.3. Hvussu nøgd eru feløgini við fíggjarkorini

Mynd 73 vísir, at nógv tey flestu feløgini eru sum heild væl nøgd við sína fíggjarstöðu. Um tað siga 76% av feløgnum seg annaðhvørt vera nøgd ella sera væl nøgd; bert heilt fá eru beinleiðis misnøgd. Eisini tá ið tað snýr seg um samstarvið hjá feløgnum við kommununa, sæst nøgdsemi millum tey allarflestu feløgini.

Tað eru eitt sindur fleiri brigdi, tá ið talan er um støddina á tí almenna stuðlinum og tær kommunalu leiðreglurnar fyri stuðulin. Viðvíkjandi hesum síðstnevnda siga 25% av feløgnum seg vera ónøgd ella sera ónøgd. Henda myndin samsvarar væl við støðuna í Danmark. Tó eru tey føroysku feløgini eitt sindur ónøgdari við tann almenna stuðulin og við kommunalu leiðreglurnar enn tey donsku feløgini í Aarhus Kommunu (Rask et al. 2021, 52).

Mynd 73: Nøgdsemið við búskapin og samstarv við kommununa (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Hvussu er nøgdsemið í felagnum við hesi viðurskifti...’, uppgivið í prosentpørtum (n=140).

Tey útgreinandi svarini vísa, at ónøgdin kann snúgva seg um nógv ymiskt. Nøkur feløg nevna nágreiniligar trupulleikar, royndir ella ynski – sum í dømunum niðanfryi:

“Í sambandi við kommunalu leiðreglurnar fyri stuðulsveiting halda vit í felagnum, at tað er skeivt, at kommunan ikki vil gjalda, fyrr enn øll verkætlanin er liðug, tí at verkætlanir ganga yvir longri tíðarskeið, og harvið krevur tað likviditet. Tá felagið skal gjalda rokningarnar, verður tað tikið av vanligu gjaldfórinum hjá felagnum, sum ofta er nakað spert.”

“Tað er tungt at reka frítíðarvirksemi sjálvboðið, men tað ber til. Felagið kundi gott hugsað sær, at tað var lættari at reka, móguliga við betri samstarvi við kommununa, sum kundi stuðlað ein part av lönini hjá sáttmálasettum venjara.”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Í øðrum førum snúgva tey útgreinandi svarini seg um meira yvirskipaðar fatanir av, at kommunan kundi hjálpt felagnum betur, ella um eina uppliving av, at ymisk feløg verða viðfarið ymiskt:

“[xx] hevur batnandi viðurskiftir við kommunurnar í oygni, men enn liggur ein rúgva á láni, harímillum meiri aktiva hjálp og áhuga í felagnum sum heild.”

“Kommunali viljin til at skapa nøktandi karmar fyri virksema felagsins hevur ikki verið nøktandi í fleiri ár. Vit síggja avleiðingina av hesum við minkandi limatølum hjá teimum yngstu limunum.”

“Kommunalu leiðreglurnar fyri tilluting av stuðli: ónøgd við mátan stuðulin verður býttur millum ymisk feløg, kommunan virðir onkran felagsskap nógv meira enn annan.”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Tey útgreinandi svarini benda á, at tað eru stórir munir tvørtur um kommunumørk millum, hvussu feløgini verða stuðlað:

“Tvær kommunur eru í økinum, ið felagið er virkið í. Onnur stuðlar væl og hin als ikki.”

“Kommunurnar eru sera ymiskt fyri fíggjarliga, umframt at tað er sera ymiskt, hvussu nógv feløg av ymsum slag eru í kommununum. Tað skapar eina ójavnvág, ið tykist at gerast størri og størri.”

“Eru sera ónøgd við, hvussu ymiskt kommunan og landið tillutar stuðul til ymisku skótasamskipanirnar [...].”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Samanumtikið eru tó nógv tey flestu feløgini rættiliga væl nøgd við fíggjarstøðuna, og tað eru eisini fleiri dømi um útgreinandi svar, sum boða frá nøgdsemi við samstarvið og stuðulin:

“Vit eru stórt sæð nøgd og hava gott samstarv við kommununa, sum er ófør at rætta okkum eina hjálpanði hond, tá ið tørvur er á tí.”

“Vit hava eitt sera gott samstarv við kommununa, og søkja vit um eitthvørt, so gongur kommunan okkum í møti.”

“Kommunan er ein stórus stuðul hjá felagnum og røkir hús og vøll.”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Tað er tó vert at geva gætur, at lutfalsliga stórus partur av feløgunum er ónøgdur við tær kommunalu leiðreglurnar um stuðul. Tað eru einans smáir munir á nøgdseminum í teimum ymsu sløgunum av feløgum umframt teimum ymsu støddunum á feløgum. Tað er tó áhugavert, at feløg á bygd eru eitt sindur nøgdari við stórt sæð øll viðurskifti enn feløg í býum. Til dømis eru 26% av feløgunum á bygd 'sera væl nøgd' við samstarvið við kommununa. Hesin parturin er 16% millum feløg í býunum (Talva 103 í fylgiskjølunum).

15.4. Hvussu verða hentleikarnir brúktir, og hvussu nøgd eru feløg við teir?

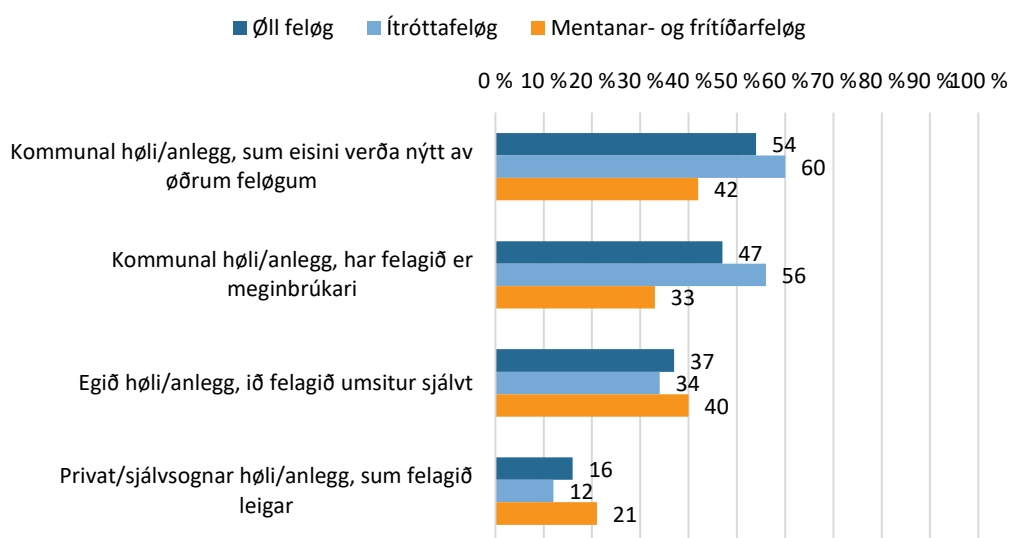
At sleppa fram at hentleikunum er ein týðningarmikil fortreyt fyri, at feløgini kunnu hava sítt virksema. Í spurnablaðnum eru feløgini spurð, um tey brúka kommunalar, egnar ella

leigaðar hentleikar til virkseimið. Summi feløg brúka fleiri ymisk høli, og tey hava tí kunnað sett fleiri krossar.

Sum mynd 74 vísir, nýtir meginparturin av feløgnum kommunalar hentleikar: 54% hava tilskilað, at tey brúka kommunalar hentleikar, sum eisini onnur feløg nýta, og 47% brúka kommunalar hentleikar, sum fyrst og fremst tey sjálv brúka. Tað eru sostatt nógv feløg, sum ráða yvir kommunalum hentleikum ella vøllum og hallum, ið fyrst og fremst eru til teirra egna virkseimi.

Sum myndin vísir, eru tað serliga ítróttafeløgini, ið nýta kommunalar hentleikar, og tey, sum brúka eignar ella leigaðar hentleikar, eru fyri tað mesta mentanar- og frítíðarfeløgini.

Mynd 74: Sløg av hentleikum, sum felagið brúkar – býtt eftir sløgum av feløgum (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað uppá spurningin: 'Brúkar felagið nøkur av hesum hølum og anleggum til sítt virkseimið? (Set gjarna fleiri krossar)'. Býtt eftir sløgum av feløgum, uppgivið í prosentpørtum (n=142).

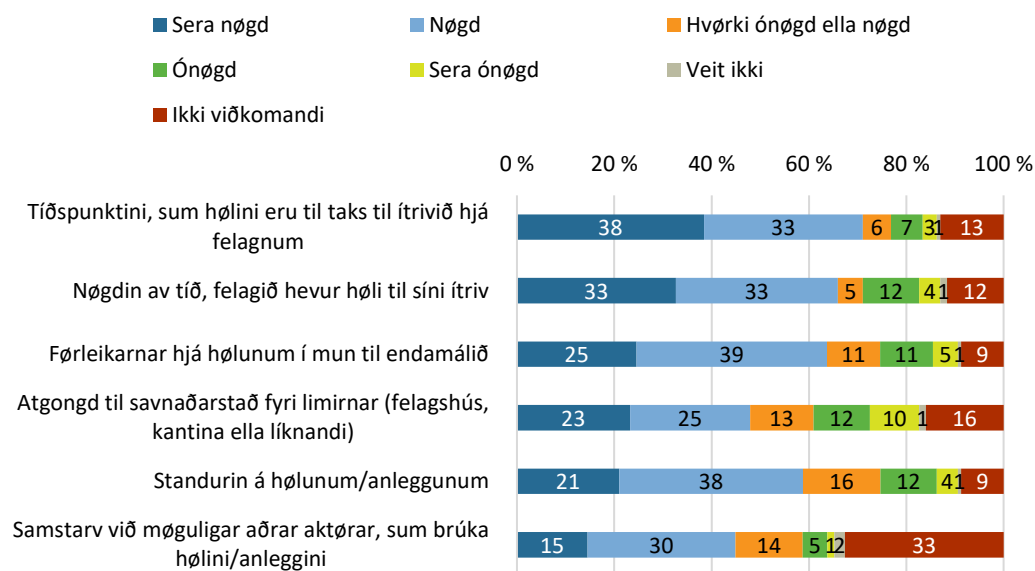
Nøgðsemi við hentleikarnar

Í spurnablaðnum eru feløgini spurð um, hvussu væl nøgd tey eru við nógv ymisk viðurskifti viðvíkjandi teimum hentleikum/hølum, sum felagið nýtir til sítt virkseimi. Sum mynd 75 vísir, eru feløgini yvirhøvur nøgd. Serliga er nøgdsemið stórt, tá ið tað snýr seg um tíðirnar, feløgini kunnu brúka hølini, umframt hvussu nógva tíð tey fáa í hølinum/hentleikunum. Har eru ávikavist 71 og 66% annaðhvørt sera væl nøgd ella nøgd. Tó eru 16% av feløgnum ónøgd við, hvussu nógva tíð tey fáa.

Eisini tá ið talan er um, hvussu væl skikkað hølini eru til endamálið, umframt standurin á hentleikunum, er lutfalsliga stórt nøgdsemi millum feløgini – tó siga aftur 16% seg vera ónøgd. Tann størsta ónøgdin sæst, tá ið tað kemur til samstarvið við onnur, ið brúka hentleikarnar. Síðani kemur nøgdsemið við sarningarstøð fyri limirnar so sum felagshús, kafeteria ella tílíkt. Her er minni enn helvtin av feløgnum nøgd, og 22% eru beinleiðis

ónøgd. Yvirhøvur eru mentanar- og frítíðarfeløgini – viðvíkjandi flestu viðurskiftum – nøgdari enn ítróttafeløgini. Munurin er serliga eyðsýndur, tá ið tað snýr seg um savningarstøð fyri limirnar, har so mikið sum 32% av ítróttafeløgnum eru ónøgd.

Mynd 75: Nøgdsemið við hentleikar (prosent)

Myndin vísir, hvat felagið hevur svarað upp á spurningin ‘Hvussu er nøgdsemið í felagnum við hesi viðurskifti viðvíkjandi anleggnum...?’ uppgivið í prosentpørtum (n=138).

Tað kemur ikki óvart á, at har eini høli hava fleiri brúkarar, eru feløgini eitt sindur minni nøgd við, nær tey kunnu nýta hølini og hvussu leingi, enn onnur feløg.

Yvirhøvur eru tey feløg, sum brúka privat (egin ella leigað) høli, nøgdast við tíðir, tíðarskeið og samstarv við aðrar brúkarar. Tá ið tað snýr seg um, hvussu væl skikkaðir hentleikarnir eru, og hvørjum standi teir eru í, eru smáir munir millum teir ymisku hentleikarnar. Samanberingarnar skulu tó takast við fyrivarni, eftirsum nógv feløg nýta fleiri ymisk høli og tí eru tald við fleiri ferðir (Talva 104 í fylgiskjølunum).

Feløgini hava kunnað útgreinað síni svar um nøgdsemið við hentleikarnar. Har siga nøkur feløg frá nøgdsemi við karmarnar, tey hava:

“Hava altíð funnið loysnir, sum vit øll kunnu liva við.”

“Vit húsast í einum størri bygningi, og vit hava 100% ræði á okkara egnu hølum allar dagar og tímar. Er tørvur á størri hølum og køki til ávíst tiltak, er samstarvið gott við eigaran av bygninginum um nýtslu av fleiri hølum uttan meirkostnað.”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Onnur feløg halda, at batar høvdu komið væl við. Hetta snýr seg eitt nú um samstarvið við aðrar brúkarar, vantandi savningarstað og standin, hentleikarnir eru í.

"Hølini eru fín, og vit eru sera glað fyri umstøðurnar. Tó er pláss fyri betringum serliga í mun til at bjóða limunum eitt betri felagshøli at savnast í. Tíðirnar, vit hava atgongd til hølini í, eru vit eisini nøgd við, men mugu eisini ásanna, at samstarvið við hini feløgini, sum eisini eru í hølunum, gott kann verða betri."

"Samstarv við møguligar aðrar aktørar, sum brúka hølini/vøllirnar". Samstarva við tvey feløg, sera gott samstarv við annað og sera vánaligt við hitt felagið."

"B71 eigur ongi felagshøli. Vit hava innivist í skúlanum 51. árið á rað og avmarkaða atgongd til ítróttahøllina. Hetta hóast vit eru væl størsta ítróttafelagið á oynni."

"Kommunan heldur ikki amboð við líka, alt ov slitið. Tað manglar savningarstøð áðrenn og aftan á venjing."

"Vit [xx] kundu ynskt okkum betri venjingarumstøður og goymslupláss. Vit hava vant í somu skúlastovu í skjótt 60 ár, sum í tí dagliga verður nýtt av skúlanum. Tað fer við ov nógvum tíð at rigga til og fáa alt upp á pláss aftur."

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Sum mynd 75 vísir, eru tey flestu feløgini tó í síni heild nøgd við sínar hentleikar.

15.5. Samskipti millum kommunu og feløg

Omanfyri hevur sjóneykan verið sett á fíggarstøðuna hjá feløgnum og teirra nøgdsemi við kommunalu karmarnar. Hesin parturin kannar gjøllari, hvørji sambondini eru við kommununa. Tey kvalitativu viðtalini geva samanumtikið ta fatan, at sambandið millum feløgini og kommununa verður røkt á ein heldur óformligan hátt. Partarnir kenna ofta hvør annan væl og nøkta tørvirnar og loysa avbjóðingarnar so hvørt:

"Tað er sera óformelt, og øll kenna hvønn annan, og mann er jú við í feløgnum sjálvur, altso á ein ella annan hátt. Eg havi verið formaður í fót bóltfelagnum, og eg var ungdómsvenjari í níggju ár, og eg orðni heimasíðuna hjá teimum. So mann er við kortini, og um okkurt er á skránni í svimjifelagnum, so er mann kanska vakt. Samfelagið er so lítið, at øll kenna øll, so mann ringir bara. So tað er sera óformelt. Fyri nøkrum árum síðani varð kjakast um, hvørt vit skuldu hava eitt hvørt slag av samstarvsorgani, men tað er so ikki hent. Í lötuni er tað soleiðis, at mann ringir, um okkurt er.

Embætismaður, Runavíkar Kommuna

"Tað er meira óformligt. Vit hava ikki slíkar fundir, har øll koma og sovrðið, men tey kunnu søkja um stuðul áðrenn tann 1. juni, og tá síggi eg rættiliga nógv, og tá stökka tey eisini inn á gólvið og greiða frá. Tað er ikki so langt, og um okkurt er, so ringja tey, og so finna vit út av tí."

Embætismaður, Sunda Kommuna

“Vit fara út at vitja tey ella bjóða teimum inn til okkara. So kunnu tey siga mentanarnevndini, hvat tey arbeiða við, hvussu tey síggja støðuna nú og í framtíðini, og hvat tey ynskja sær frá kommununi. Síðani spyrja vit nærri um tað, tey leggja fram. Vit vísa teimum álit á tann hátt, og tað dámar teimum sera væl. Hetta er ein stigtakan, ið gongur báðar vegir. Viðhvørt eru tað tey, ið koma við sínum, og viðhvørt spyrja vit, um vit skjótt skulu prátta saman aftur, ella hvussu tað gongur hjá teimum. Tað er í stóran mun soleiðis, tað fer fram. Tað er ikki so øgiliga skipað.”

Embætismaður, Eysturkommuna

Í Tórshavnar kommunu er eisini javnan óformligt samband við tey einstøku feløgini, men samrøðufundir hava eisini verið í sambandi við at menna ein ítrótta- og frítíðarpolitikk:

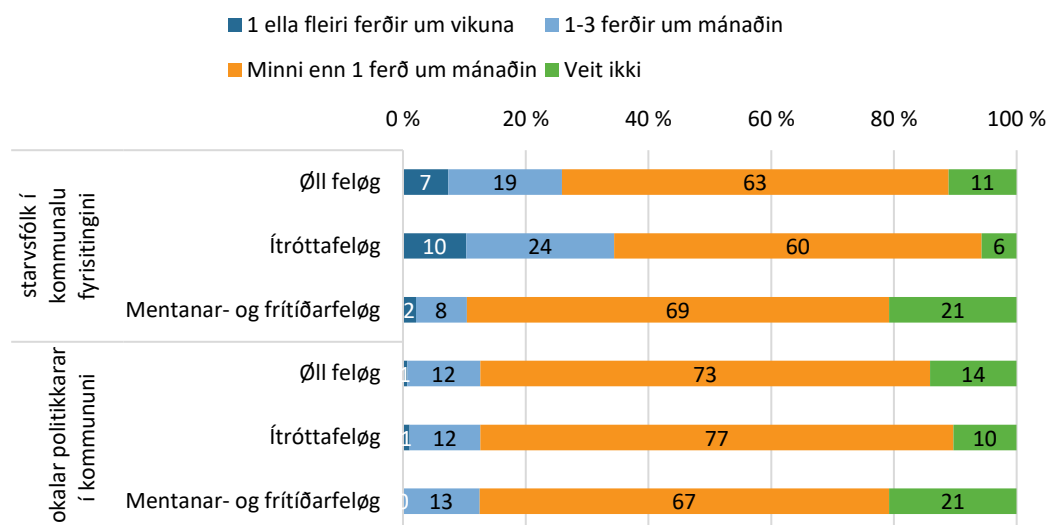
“Nøkur feløg eru sera virkin, og tey hava vit nógv við at gera, meðan onnur eru minni virkin, so tað er eitt sindur ymiskt, men vit royna at fara eitt sindur runt og seta okkum eisini viðhvørt í samband við feløg og spyrja nærri um støðuna hjá teimum. Hetta seinasta árið hava vit eisini verið í holt við at gera ein ítrótta- og frítíðarpolitikk, og har hava vit so roynt at koma í samband við so nógv feløg sum gjørligt. Og tey hava havt nakrar samrøðufundir, og tey fáa nakað av afturboðanum, so vit royna í øllum førum.”

Embætismaður, Tórshavnar Kommuna

Í kanningini av feløgunum eru tey spurð, hvussu ofta tey hava samband við ávikavist starvsfólk í tí kommunalu umsitingini og politikarar á staðnum (Mynd 76). Sum sæst hava feløgini oftari samband við umsitingina enn við politikararnar. 26% av feløgunum hava samband við starvsfólk í umsitingini minst 1-3 ferðir um mánaðin, men tá ið tað snýr seg um samband við politikarar, er talið bara 13%. Harafturat vísir myndin, at ítróttafeløgini hava munandi meira samband við kommunalu umsitingina enn mentanar- og frítíðarfeløgini. Tá ið talan er um politikarar, eru tó eingir munir millum tey ymsu feløgini.

Úrslitini benda á, at føroysk feløg hava eitt sindur íðuligari samband við bæði staðbundnu umsitingina og politikararnar enn donsk feløg. Til dømis hevur bert 1% av feløgunum í Aarhus kommunu mánaðarligt samband við býráðspolitikarar (Rask et al. 2021, 38).

Mynd 76: Títuleikin av sambandi við kommunalu fyrisingina og lokalu politikararnar (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Hvussu ofta er felagið í samband við starvsfólk í kommunalu fyrisingini? (T.d. umvegis formellar ella óformellar fundir, telefon, teldupost)’ og ‘Hvussu ofta er felagið í samband við lokalar politikarar í kommununi? (T.d. umvegis formellar ella óformellar fundir, telefon, teldupost)’. Svarini hjá feløgnum eru uppgivin í prosentpørtum (n= 135).

Í svarunum frá feløgnum sæst harumframt greidliga, at størri feløg hava meiri samband við ta kommunalu skipanina enn smærri feløg. 58% av feløgnum, ið hava fleiri enn 150 limir, hava samband við umsitingina minst 1–3 ferðir um mánaðin, men bara 12% av teimum smæstu feløgnum. Nakað tað sama sæst í sambandinum við ta politisku skipanina (Talva 105 í fylgiskjølunum). Tað er eingin stórvegis munur millum bygd og bý, tá ið tað kemur til hesi sambondini.

Sum tað síðsta hesum viðvíkjandi hava feløgini kunnað komið við øðrum viðmerkingum til teir yvirskipaðu karmarnar fyri virksemd hjá feløgnum í kommununi. 24 feløg hava brúkt henda møguleikan. Seks feløg eru væl nøgd við samstarvið, sum sæst í døminum niðanfyri:

“Vit eru sera væl nøgd við samstarvið við xx Kommununi, og vit merkja, at [xx] Kommuna er ein viðspælari og stuðlar upp undir okkara virksemd.”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Í teimum útgreinandi svarunum, ið eftir eru, hava feløgini nýtt høvið at greina gjøllari tey øki, har okkurt er, ið kann betrast. Stórir partur av svarunum boðar frá, at raðfesting millum feløgini er ikki nóg góð. Nøkur feløg halda, at ítróttafeløgini fáa størri ans enn onnur feløg:

“Ítróttafeløg fáa betri og meiri hjálp/stuðul frá kommununi enn feløg, sum ikki hava beinleiðis við ítrótt at gera”

“Samstarvið er gott, men sum í flestu kommunum er ítrótturinn hægri raðfestur enn annað frítíðar-/mentanarvirksemi.”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Hinvegin eru eisini dømi um feløg, ið ikki halda, at ítrótturinn verður nóg høgt raðfestur, og feløg, ið halda, at ymisk ítróttafeløg verða raðfest ymiskt:

“Ítróttin verður ov lítið sædd. Hóast vit eru 40 ár”

“Vetrarítrótturinn í [xx], fær ikki somu treytir/stuðul sum fótbólturinn. Hóast tað eru nóg, sum iðka vetrarítrótt.”

“Tað virkar, sum um kommunan ger mun á ítróttagreinum. Fótbólturinn fær nóg, og so eru tað feløg, sum fáa stuðul til felagshøli, hóast tey ONKI høli hava.”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Í sambandi við hesar viðmerkingar leggja fleiri feløg dent á, at tørvur er á greiðari leiðreglum, og at feløgini verða tikin meira við:

“Tað er alt ov ógreitt, hvussu kommunan fer við feløgum. Neyðugt er at fáa størri opinleika, og kommunan má lurta betur og hava serkøn starvsfólk, sum hevði lætt munandi um samstarvið.”

“[Felagsnavnið] hevur søguliga ikki verið nóg raðfest [oyggjanavn], og áhugin frá kommununi hevur svingað gevaldigt. Hetta hevur verið ógvuliga betingað av, hvør hevur sitið í kommununi, og hevur hetta eisini merkt arbeiðið.”

“Her eri vantandi vísið og strategiir. Kommunan tekur ikki ítróttafeløgini nóg væl við og brúkar feløgini sum vitanarressursir. Kommunan ger einki fyri at menna møguleikarnar fyri súkkluítrótti og er óvitandi um, hvat hevði verið gott. [...]”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

At enda nevna einstøk feløg, at teirra hølismstøður ikki eru nóg góðar:

“Fyri at fáa veitt høli til okkum varð neyðugt at tráspyrja seg fram. Hetta var umvegis fleiri umsóknir til ymiskar stovnar hjá kommununi um høli.”

“Høli felagsins eru als ikki nøktandi. Skal so leggja aftrat, at felagid hevur fingið stuðul at umvæla hølini. Hølið er eitt, sum kommunan eigur. Vit fáa ikki sett størri projektir upp, vit mugu út at leita eftir pallum næstan hvørja ferð, vit skulu framfæra”.

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Tað hevur týðning at leggja áherðslu á, at meginparturinn av feløgnum, sum áður víst, er væl nøgdur við samstarvið við kommununa og við teir kommunalu karmarnar. Kortini

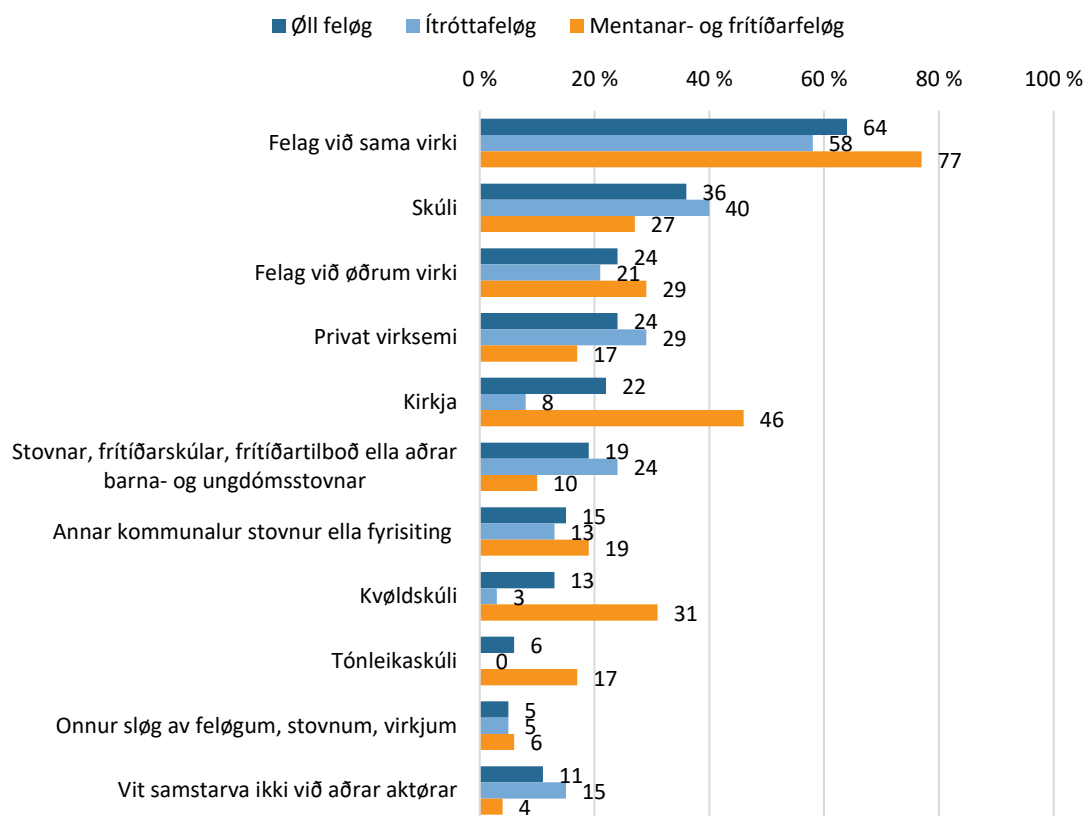
kann tað vera vert at hava í huga, at greiðari karmar og ein meira einsháttað viðgerð av teimum ymsu feløgum tykist at vera nakað, ið upptekur tey staðbundnu feløgini.

15.6. Samstarv, sum feløg hava við aðrar partar

Í sambandi við tann staðbundna leiklutin hjá feløgnum er áhugavert at hyggja at, hvat annað samstarv feløgini hava. Tey eru í spurnablaðnum spurd um, hvørjar partar tey hava samstarvað við um virksesemi, tiltøk ella verkætlanir innan fyri fimm tey seinastu árin. Mynd 77 vísir, at onnur feløg við sama virksesemi sum tað hjá felagnum sjálvum eru tann samstarvsfelagin, ið flest feløg (64%) hava sett kross við. Síðani koma skúlar, sum 36% av feløgnum samstarva við. Ein slakur fjórðingur av feløgnum samstarvar við onnur sløg av feløgum og við privat virki.

Yvirskipað minnir henda støðan um tað, ið danskar kanningar vísa. Tó er parturin av feløgum, ið samstarva við kirkjur, munandi størri í Føroyum enn í Danmark. Í Føroyum samstarva 22% av feløgnum við kirkjur, men í Aarhus-kanningini er hesin parturin 12%. Ein annar áhugaverdur munur er, at parturin av feløgum, sum ikki samstarva við onnur, samanumtikið er minni í Føroyum (11%) enn í Aarhus-kanningini (26%) (Rask et al. 2021, 80; Ibsen et al. 2013, 63).

Mynd 77: Samstarvsfelagar hjá feløgnum – býtt eftir sløgum av feløgum (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Hevur felagið seinastu 5 árin havt eitt samstarv um VIRKSEMI, TILTØK og VERKÆTLANIR við ein ella fleiri av aktørnum nevndir niðanfyrir? (set gjarna fleiri krossar)’, uppgivið í prosentpørtum (n=135).

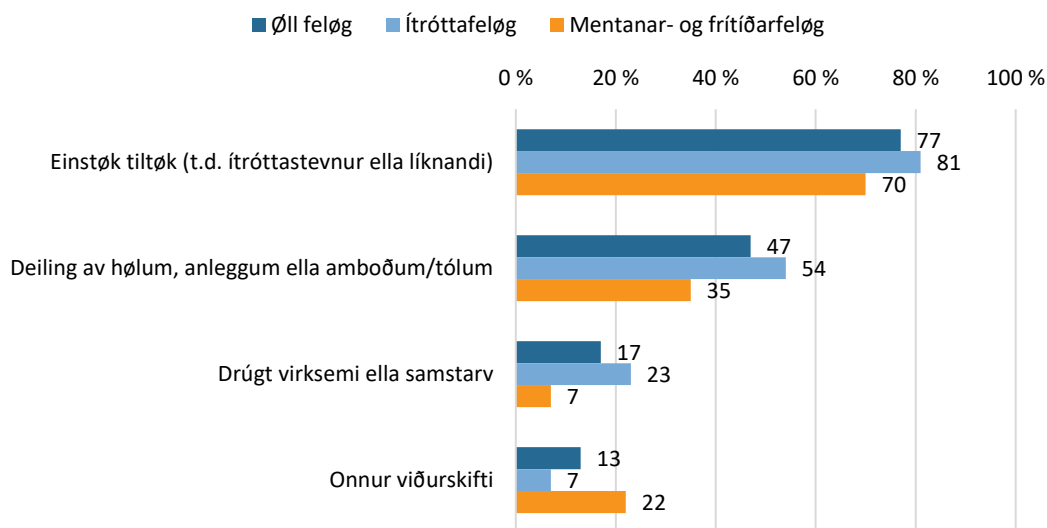
Tað eru nøkur greið mynstur í teimum ymsu feløgnum. Ítróttafeløgini samstarva meira enn mentanar- og frítíðarfeløgini við skúlar, dagstovnar og privat virki, men fleiri mentanar- og frítíðarfeløg eru í samstarvi við kirkjur, kvøldskúlar, musikkskúlar og onnur feløg. Eisini henda støðan samsvarar við danskar kanningar⁶². (Ibsen et al 2013, 63; Levinsen & Ibsen 2017, 25 og frameftir).

Samstørvini eru í miðal eitt sindur fleiri hjá feløgum innan fyri mentan og frítíð (2,8) enn hjá ítróttafeløgum (2)⁶³. Tað eru ongar greiðar ábendingar um, at limatalið í einum felagi ávirkar samstarvstalið í miðal, men úrslitini vísa, at feløgini á bygd samstarva eitt sindur meira við onnur feløg og við kirkjuna, enn feløgini í býunum gera (Talva 106 í fylgiskjølunum).

Tað, ið samstarvið fevnir um

Verður hugt at, hvat feløg samstarva við onnur um, vísir mynd 78, at einstøk tiltøk so sum stevnur, býar- og bygdarveitslur og tílíkt er tað, ið tey flestu feløgini (77%) samstarva um. At vera felags um høli og hentleikar er somuleiðis vanligt. Har eru tað serliga ítróttafeløgini, ið samstarva. Færri feløg (17%) samstarva um virksemi ella ætlanir, ið taka longri tíð. Tað eru serliga feløg við í minsta lagi 150 limum, ið gera tað. Í hesum bólkinum samstarva 37% av feløgnum um drúgvvari gongdir. Samstarv um einstøk tiltøk er vanligast millum feløg á bygd.

Mynd 78: Innihaldið í samstarvinum - býtt eftir sløgum av feløgum (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Hvat hevur felagið verið í samstarv við aðrar aktørar um?’ Býtt eftir sløgum av feløgum og uppgivið í prosentpørtum. Bert tey feløgini, sum hava ein ella fleiri samstarvsfelagar, hava fingið spurningin (n=120).

⁶² Kvøldskúlar og musikkskúlar hava tó ikki verið sjálvstøðugir bólkar í teimum dansku kanningunum.

⁶³ n=135 feløg (87 ítróttafeløg og 48 mentanar- og frítíðarfeløg).

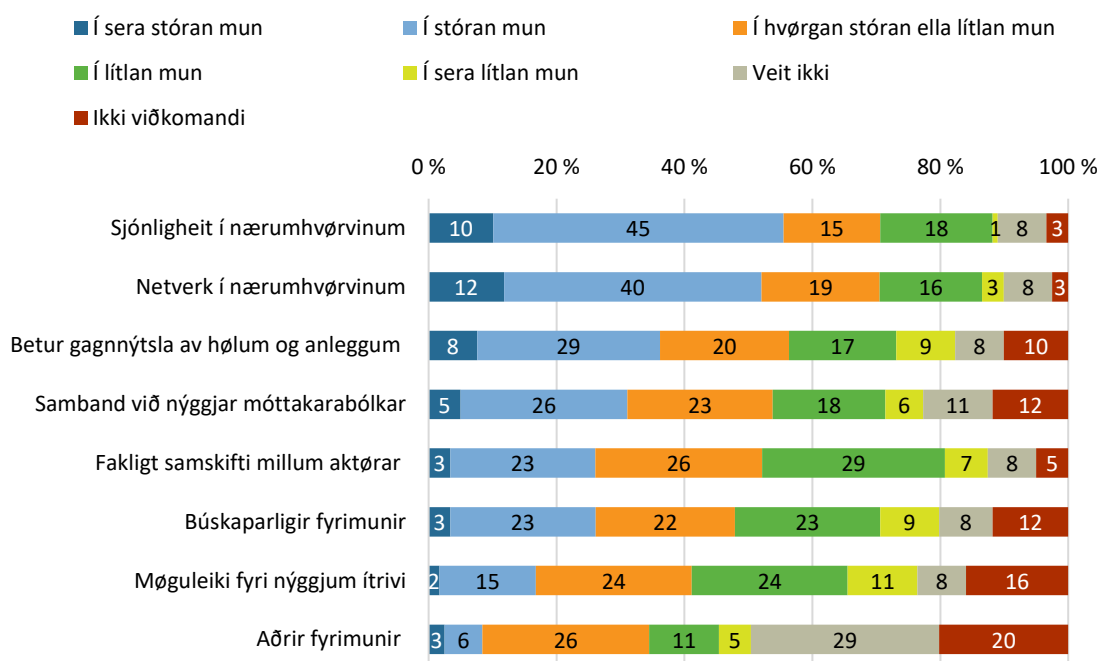
Serliga millum mentanar- og frítíðarfeløg hava fleiri (22%) svarað, at tey samstarva um onnur viðurskifti. Tað er einki ávíst mynstur í hesum svarum, men tey fevna um ymiskt virksemi so sum sjónleikastevnur, sjálvbodna undirvísing, felags venjara, høli og felags tiltøk í bygdini.

15.7. Fyrimunir og vansar við samstarvi eftir egnum royndum

Feløg, ið eru í einum ella fleiri samstørvum, eru spurð, um tey uppliva fyrimunir og vansar í samstarvsviðurskiftunum.

Mynd 79 vísir, at tað at vera sjónligur og at hava gott netverk í nærsamfelagnum eru teir fyrimunirnir, ið flest feløg uppliva týðiliga og heilt týðiliga. Harnæst kemur betri gagnnýtsla av hølum og hentleikum. Hesir triggir størstu fyrimunirnir samsvara við úrslit í Aarhus-kanningini (Rask et al. 2021, 82), og í øðrum donskum kanningum og feløgum verða tveir teir fyrstu av hesum fyrimuninum serliga tiknir fram (Thøgersen 2015, 54; Bjerrum & Thøgersen 2018, 110).

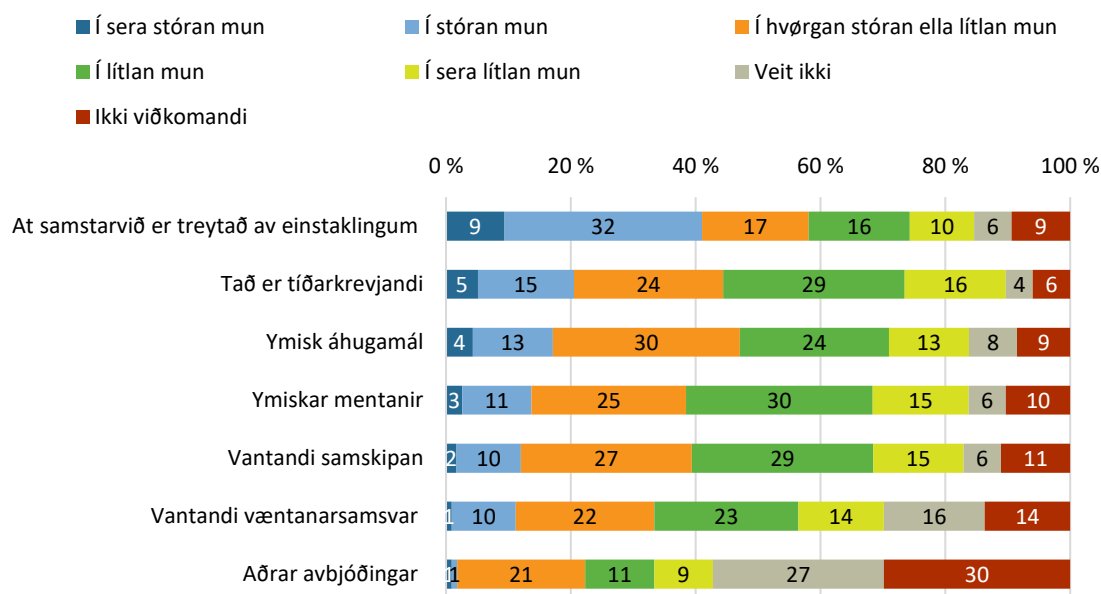
Mynd 79: Fyrimunir við samstarvsfeløgum (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Upplivir tú nøkur av hesum viðurskiftum sum fyrimunir við samstarvinum, ið felagið hevur við aðrar aktørar?’ uppgivið í prosentpørtum. Bert tey feløgini, sum hava svarað, at tey hava havt samstarvsfelagar innan tey seianstu 5 árinum, fingur spurningin (n=119).

Tað sæst á mynd 80, at tað, sum flestu feløg uppliva sum eina avbjóðing í sínum samstarvi, er, at felagið dúvar nógv upp á einstaklingar, og at samstarvið fer við so nógvum tíð. Hetta er nett tað sama, sum sæst í donskum kanningum (Rask et al. 2021, 83). Síðan koma ymisk áhugamál og ymiskar mentanir sum tvær aðrar avbjóðingar. Samanlagt eru tað tó munandi fleiri feløg, ið uppliva fleiri fyrimunir enn vansar í samstarvsviðurskiftunum.

Mynd 80: Avbjóðingar við samstarvsfeløgum (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Upplívir tú nøkur av hesum viðurskiftum sum avbjóðandi við samstarvinum, ið felagið hevur við aðrar aktørar?’ uppgivið í prosentpørtum. Bert tey feløgini, sum hava svarað, at tey hava havt samstarvsfelagar innan seinastu 5 árinu, fingur spurningin (n=117).

15.8. Leikluturin hjá feløgum í lokalsamfelagnum

Tey kvalitativu viðtalini vísa, at felagslívið sum heild hevur stóran týðning í ymsu nærsamfeløgnum, men at tað kann vera ymiskt frá bygd til bygd, um eitt felag í serliga stóran mun er sosialt savningarstað hjá bygdarfólkinum. Søguliga vóru tað ungdómsfeløgini, ið høvdu ein savnandi leiklut í mentanar- og frítíðarlívinum – serliga í teimum smærru bygdunum (Andreassen 1992, 212). Í dag er tað ymiskt. Summastaðni er tað fót bóltfelagið, aðrastaðni eru tað onnur feløg – eitt nú dansifelagið:

“Eg haldi, at fólkið her stuðlar fót bóltinum sera væl. Fót bólturinn bindur fólk saman, og tá ið liðið, sum er í bestu deildini, spælir, koma øll at hyggja. Eisini tey, ið ikki hava nakran serstakan áhuga í fót bólti. Tað er eyðsýnt, at fót bólturinn fyllir nógv. Tað hevur týðning fyri sálina í eini kommunu, at okkurt er, ið fólk veruliga kunnu fylkjast um. Har er eitt gott arbeiði gjørt.”

Embætismaður, Sunda Kommuna

“Á teimum flestu støðunum eru dansifeløgini ikki ein serliga virkin partur av tí sosiala lívinum annars. Serliga ikki á teimum størri støðunum. Men tekur tú eitt nú Sumba, ið er tann sunnasta bygdin í landinum, so eru har lutfalsliga nógv fólk, ið eru virkin í dansifelagnum. Eg vildi hildið, at tað er har, ið flest fólk dansa feroyska dans. Og har hava tey skipað dansifelagið soleiðis, at meira ella minni alt, sum verður fyriskipað í bygdini, fer umvegis dansifelagið. Tað er dansifelagið, ið skipar fyri fóstulávintstiltakinum, har tey sláa tunnu, og so hava tey bingo og ymiskt annað, sum dansifelagið eisini skipar fyri. Hatta er eitt sera stolt felag, so onkursvegna verða øll ein

partur av felagnum, eisini tey, sum ikki hava so góðan hug at dansa. Tey eru kortini onkursvegna við. Um hugsað verður um Nólsoynna, sum liggur uttan fyri Tórshavn, so búgva har kanska 250 fólk, men har er dansifelagið ikki so virkið. Í Nólsoy eru tað aðrir bólkar, sum skipa fyri teimum sosialu tiltøkunum í bygdini, so har eru tiltøkini ikki bygð upp rundan um dansifelagið.”

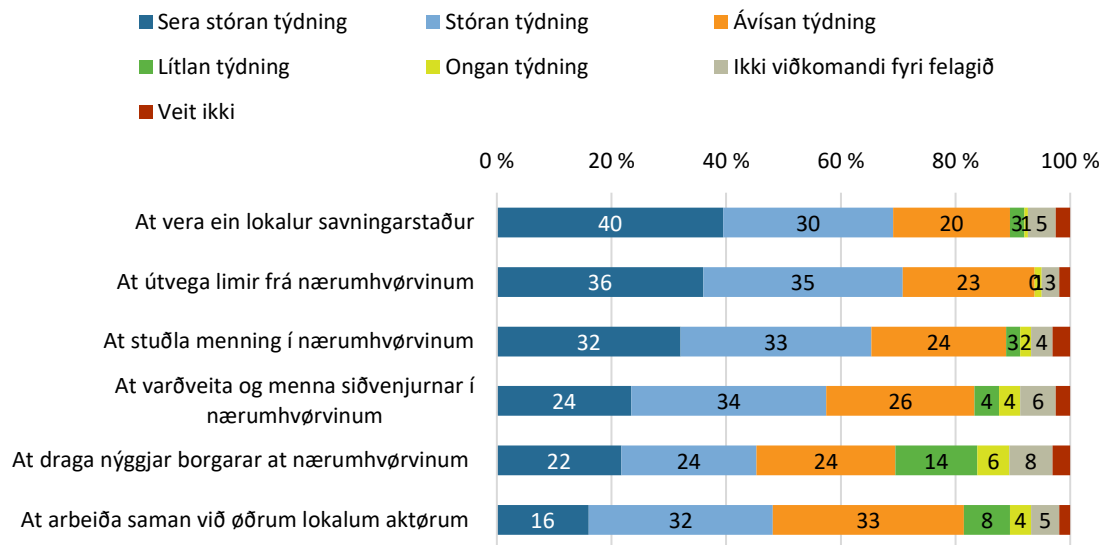
Formaðurin í Sláið Ring

Tað er tí áhugavert at lýsa, hvørjar hugsanir feløgini sjálv hava um sín staðbundna leiklut. Í spurnablaðnum eru feløgini spurð, hvussu stóran týdning tey halda, at ymisk viðurskifti hava í hesum sambandi.

Sum tað sæst á mynd 81, halda 40% av feløgnum tað hava sera stóran týdning at vera eitt savningarstað og at fáa limir úr nærumhvørvinum. Tá ið tað snýr seg um at vera við í menningini av nærsamfelagnum, halda 32% tað hava sera stóran týdning.

Tað er eisini áhugavert, at nógv feløg leggja dent á sín leiklut í menningini og varðveitingini av staðbundnum siðvenjum og í at fáa onnur at búseta seg á staðnum. Tann seinna av hesum báðum leiklutum halda feløgini tó hefur minst at siga.

Mynd 81: Áskoðan felaganna á egnan leiklut í nærumhvørvinum (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Hvussu stóran týdning hava hesi viðurskifti fyri arbeiðið og tilknýtið til nærumhvørvið hjá felagnum (har, sum felagið heldur til)?’ uppgivið í prosentpørtum (n=161-162).

Verður samanborið við líknandi danskar kanningar, er tað áhugavert, at munandi størri partur av teimum føroysku feløgnum enn teimum dansku halda tað hava sera stóran týdning at vera við í menningini av nærsamfelagnum. Hetta halda 32% av føroysku feløgnum, men bara tíggjunda hvørt danska felag við sama virksesemi hevur hesa hugsan (Ibsen et al. 2013, 58; Rask et al 2021, 77).

Tað eru lutfalsliga smáir munir millum ymsu sløgini av feløgum, tá ið talan er um, hvussu tey skilja sín staðbundna leiklut. Greitt er tó, at størri feløg leggja yvirhøvur størri dent á henda leiklut enn smærri feløg. Til dømis halda tveir triðingar av teimum stóru feløgum tað hava sera stóran týdning at vera eitt savningarstað hjá nærumhvørvinum, og einans 29% av teimum smáu feløgum eru samd í tí (Talva 108 í fylgiskjølunum). Orsøkin til tað kann vera, at stór feløg heilt natúrliga hava samband við fleiri fólk í nærsamfelagnum.

Aftur at hesum síggjast nøkur áhugaverd mynstur, um hugt verður at ymiskum nærsamfelagnum, tí hugsanin hjá feløgum um sín staðbundna leiklut broytist eftir, um talan er um bygd ella bý. Viðvíkjandi flestu viðurskiftum leggja feløg á bygd størri dent á sín staðbundna leiklut enn feløg í býum. Hetta er serliga galdandi, tá ið tað snýr seg um at varðveita og menna siðvenjurnar í nærsamfelagnum, sum 34% av feløgum á bygd halda hefur sera stóran týdning fyri tey, og bara 17% av feløgum í býunum leggja dent (Talva 108 í fylgiskjølunum).

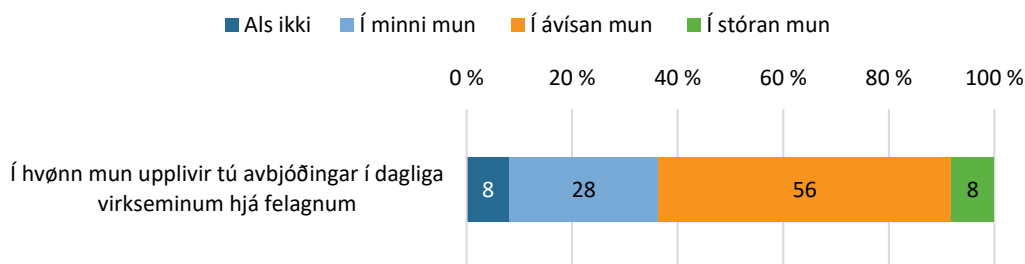
Henda gongd kann eisini gera tað lættari at skilja nakrar av mununum millum Danmark og Føroyar, tá ið talan er um at vera ein partur av menningini av nærsamfelagnum, tí í Føroyum eru nógv smá nærsamfeløg, og fólkatættleikin er munandi minni enn í Danmark. Munurin millum bygd og bý, tá ið tað snýr seg um týdningin av nærsamfelagnum, sæst eisini í ymsum kommunum í Danmark, har feløgini í smærri nærsamfeløgum/kommunum við lágum fólkatættleika halda, at menningin av nærsamfelagnum hevur størri týdning enn feløgini í størri býarsamfeløgum/kommunum við størri fólkatættleika (Thøgersen 2015, 63; Rask et al. 2021, 77). Tann stóra tilvitanin um menningina av nærsamfelagnum hjá teimum føroysku feløgum ger tað eisini lættari at skilja munirnar millum londini bæði, tá ið hugsað verður um samstarvsviðurskifti. Á tí økinum hevur ein donsk kanning víst, at feløg, ið hugsa um nærsamfelagið, eisini hava meira lyndi til at samstarva við onnur (Levinsen & Ibsen 2020, 58).

15.9. Sjálvroyndar avbjóðingar

Fyri at lýsa trivnaðin hjá feløgum eru tey í spurnablaðnum spurð, í hvønn mun tey hava avbjóðingar, og hvussu tey uppliva ymisk viðurskifti í gerandisdegnum.

Mynd 82 vísir, í hvønn mun tey uppliva avbjóðingar í sínum dagliga virki. Meira enn helvtin av feløgum (56%) metir, at tey hava ávísar avbjóðingar, og 8% siga seg hava nógvar avbjóðingar. Einans 8% svaraðu, at tey als ikki høvdu avbjóðingar.

Mynd 82: Í hvønn mun upplivir felagið avbjóðingar í dagliga virkseminum? (prosent)

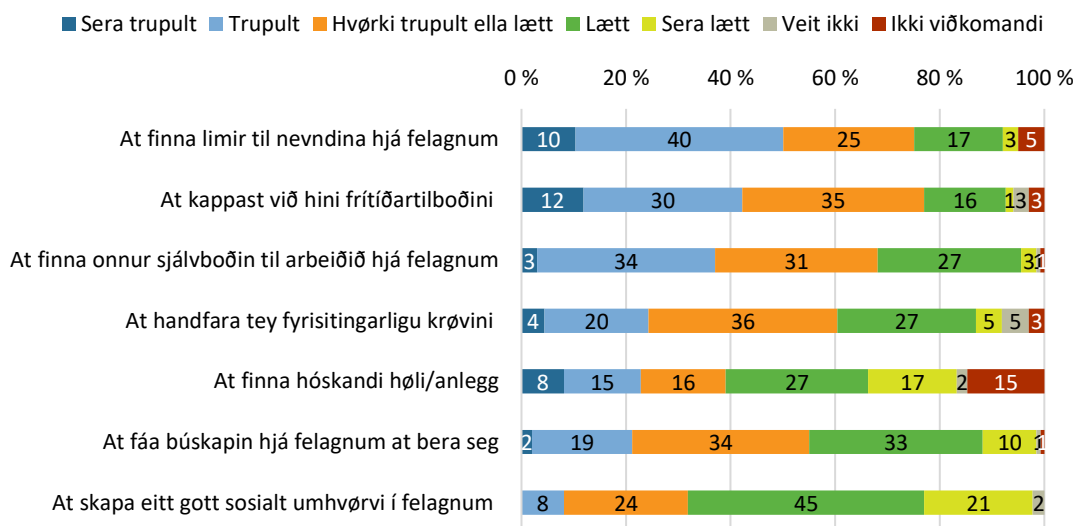

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: 'Í hvønn mun upplivir tú avbjóðingar í dagliga virkseminum hjá felagnum?' uppgivið í prosentpørtum (=135).

Býtt út á ymsu feløgini vísir greiningin, at ítróttafeløgini hava eitt sindur størri avbjóðingar enn mentanar- og frítíðarfeløgini. Harumframt eru ábendingar um, at stór feløg halda seg hava fleiri avbjóðingar enn smá feløg (Mynd 129 í fylgiskjølunum).

Fyri at greina neyvari, hvørjar avbjóðingar feløgini hava, eru tey biðin um at siga, hvussu lætt ella torfør ymisk viðurskifti kennast í gerandisdegnum. Sum mynd 83 vísir, er tað at fáa fólk í nevndina eitt, ið flest feløg halda vera torført. Helvtin av feløgnum tilskilar, at hetta annaðhvørt er trupult (40%) ella sera trupult (10%). Hartil koma 37%, sum halda tað vera trupult at finna sjálvboðin til aðrar uppgávur. Umframt hetta er tað áhugavert, at 42% halda tað vera trupult ella sera trupult at kappast við onnur frítíðartilboð. Hetta er nakað hægri enn í Aarhus-kanningini, har hesin parturin var 31% (Rask et al. 2021, 54).

Mynd 83: Avbjóðingar (prosent)

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Uppliva tit hesi viðurskiftini í dagliga virkseminum hjá felagnum sum lætt ella trupul?' uppgivið í prosentpørtum (n=135).

Tað eru ávísir munir millum feløgini, tá ið tað snýr seg um avbjóðingar í gerandisdegnum. Fleiri ítróttafeløg enn mentanar- og frítíðarfeløg halda, at tað er trupult at fáa sjálvboðin at

sita í nevdini, og eisini at avbjóðingar eru viðvíkjandi hølum og fíggjarstöðu. Hinvegin eru tað serliga mentanar- og frítíðarfeløg, sum halda tað vera trupult at kappast við onnur frítíðartilboð (Mynd 130 í fylgiskjølunum).

46 feløg hava útgreinað svarini. Ein triðingur av hesum feløgum (16) vísir á trupulleikar at skaffa nóg nógv sjálvboðin. Hetta kann bæði snúgva seg um sjálvboðin til nevdina og sjálvboðnar venjarar/leiðarar. Sum útsagnirnar vísa, snýr tað seg ikki altíð um avbjóðingar at finna nóg mikið av hondum – tað snýr seg eisini um at finna fólk við teimum røttu førleikunum:

”At skaffa skikkað fólk at sita í nevd.”

”Lítil feløg eru viðkvom, tí tað eru fá, sum eru berandi. Hesi fáu eru samstundis sera trupul at finna avloysarar til. So fara tvey til trí fólk, so er felagið sett rættiliga nógv aftur.”

”Avbjóðingar at finna fólk við nóg góðum førleikum til at luttaka í leiðslu av virkseminum.”

”Vit vilja gjarna gera nógv meira, men mangulin av fólk, ið vilja taka ábyrgd, er ov stórusur”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Hitt stóra evnið í teimum útgreinandi svarunum snýr seg um hentleikar, sum 11 feløg hava nevnt. Hetta fevnir bæði um avbjóðingar at fáa nóg nógvar tíðir til hentleikarnar og at finna høli, ið felagið kann ráða yvir einsamalt:

”Hølistrupulleikarnir forða fyri betri vøkstri og felagsanda og harvið náttúrligum vøkstri”

”Lætt at koma í kamp við onnur feløg um atgongd til fasilitetir.”

”Okkara størsta avbjóðing er at fáa nóg mikið av tímum at venja í.”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Hini útgreinandi svarini fevna um alskyns avbjóðingar. Einstøk feløg nevna kappingina um limirnar sum ein trupulleika. Onnur nevna økta einstaklingagerð og vantandi áhuga millum limirnar:

”Alt hvílir á herðunum á formanninum. Kendi struktururin við frívilligum ítróttafeløgum er ein farin tíð. Fólk velja til og frá, har tað er lætt at vera, og eru von at gjalda fyri og fáa ta vøru, tey ynskja. Fólk eru ikki áhugað í at brúka tíð at gera ein felagsskap [...]»

“At börnini eru meira upptikin av sínum ynskjum og tørvi heldur enn felagsskapinum.”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

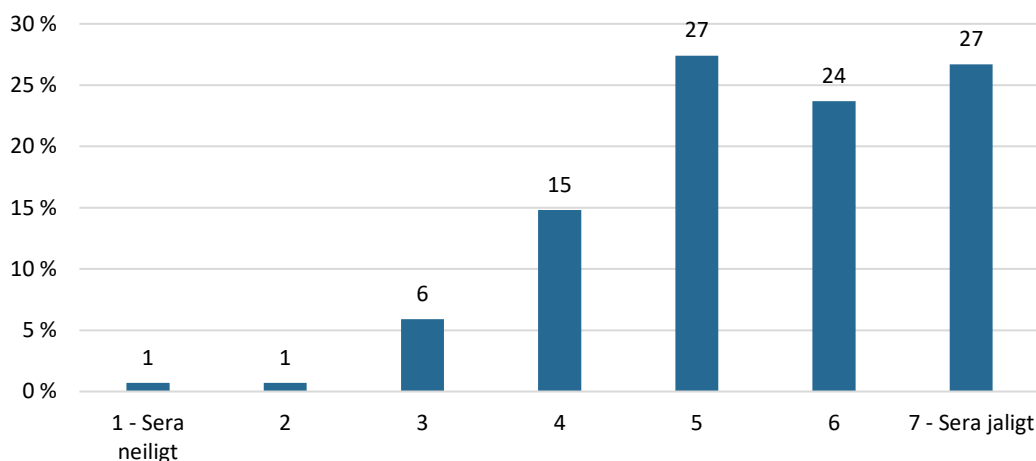
15.10. Metingar um framtíðina – og framtíðar átøk

Feløgini hava í spurnablaðnum svarað trimum ymiskum spurningum um framtíðina hjá felagnum. Yvirhøvur bera svarini boð um, at meginparturin av feløgnum er bjartskygd um framtíðina.

Framtíðin yvirskipað

Fyrst hava feløgini sagt, hvussu framtíðin tykist teimum vera á einum stiga, ið gongur úr 1 upp í 7, har 7 er sera gott og 1 sera ringt. Sum mynd 84 vísir, tykist framtíðin góð hjá teimum allarflestu feløgnum hóast avbjóðingarnar, ið eru lýstar omanfyri. Feløgini liggja í miðal á 5,5 á stiganum.

Mynd 84: Felaganna áskoðan á framtíðina (prosent)

Myndin vísir, hvat feløgini hava svarað upp á spurningin: ‘Á einum stiga frá 1-7, har 1 er sera neiligt, og 7 er sera jaligt, hvussu sært tú so framtíðina hjá felagnum?’ uppgivið í prosentpørtum (n=135).

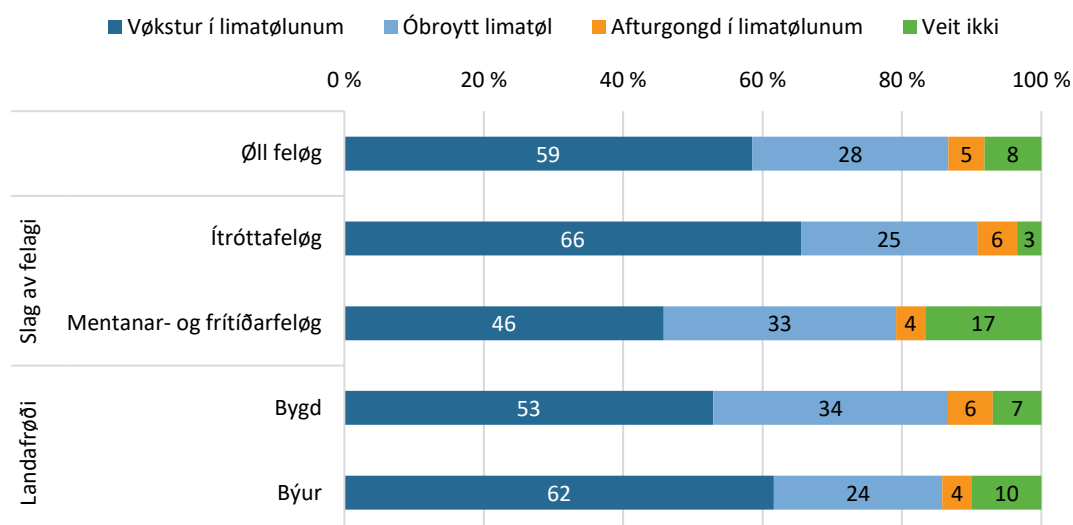
Tað eru eingir stórvegis munir millum feløg, stódd á feløgum ella nærsamfeløg, tá ið feløgini siga, hvussu tey halda, at framtíðin fer at vera (talva 109 í fylgiskjølunum).

Væntað gongd í limatalinum

Um hugt verður at, hvørjar væntanir feløgini hava um gongdina í limatalinum, vísir mynd 85, at meira enn helvtin av feløgnum (59%) væntar eina vøkstur í limatalinum tey komandi fimm árin.

Ítróttafeløgini vænta eitt sindur størri framgongd í limatalinum enn mentanar- og frítíðarfeløgini. Viðvíkjandi bygdunum mótvegis býunum rokna eitt sindur fleiri feløg í býunum við framgongd í limatalinum. Bert ein heilt lítil partur av feløgnum væntar afturgongd í limatalinum, og her eru einans smáir munir í teimum ymsu bólkunum.

Mynd 85: Væntað gongd í limatalinum (prosent)

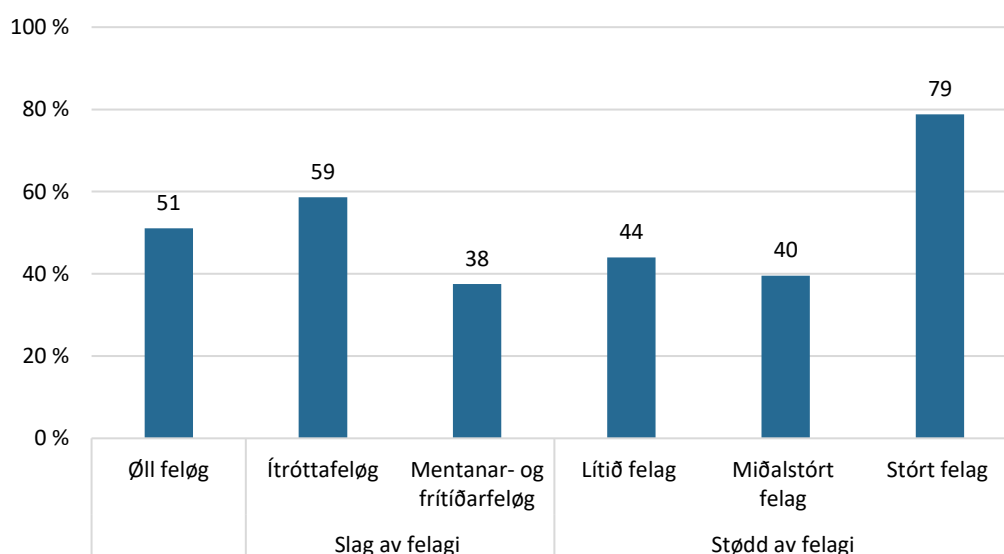

Myndin vísir svarbýtið upp á spurningin: 'Hvussu væntar tú, at gongdin í limatølunum hjá felagnum verður komandi fimm árin?' Heildin og býtt eftir sløgum av feløgum og landafrøði, uppgivið í prosentpørtum (n=135) (landafrøði n=132).

Átaksøki í framtíðini

Sum tað seinasta viðvíkjandi framtíðini eru feløgini spurð, um tey hava ætlanir um ávís átaksøki í næstum. Hetta sigur stívliga helvtin av feløgnum seg hava (51%), og eitt sindur fleiri ítróttfeløg (59%) enn mentanar- og frítíðarfeløg (38%) hava tílíkar ætlanir. Harafturat er greitt, at tað serliga eru tey størstu feløgini, ið hava serstøk átaksøki í næstum.

Mynd 86: Hevur felagið átaksøki komandi tíðina – býtt eftir sløgum og stødd av feløgum (prosent)

Myndin vísir prosentpartin, sum hevur svarað játtandi upp á spurningin: 'Hevur felagið ávís átaksøki fyri sítt arbeiði komandi tíðina?' býtt eftir sløgum av feløgum og stødd av feløgum. Uppgivið í prosentpørtum (n=135) (stødd á feløgum n=131).

Tey útgreinandi svarini vísa, at átaksøkini fevna um nógv ymisk tiltøk. Eitt nú nevna fleiri feløg, at tey vilja arbeiða fyri at fáa fleiri limir og venjarar. Viðvíkjandi limum nevna fleiri serstakliga, at tey kundu hugsað sær at fingið fleiri kvinnur/gentur í felagið:

”Aktivera fleiri kvinnur og gentur - lukkast hetta kunnu vit halda áfram longri... hetta tí tað ikki er eins stór kapping um gentur og kvinnur, sum dreingir og menn”

”Arbeitt verður við at fáa fleiri limir til felagið, serliga á gentusíðuni. Felagið hevur sett ein kvinnuiligen høvuðsungdómsvenjara fulla tíð.”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Onnur feløg nevna víðkan, útbygging ella at bøta um vøllir og hallir.

”Felagið arbeiðir við at skapa betri møguleikar at fjallasúkkla í kommununi við at fáa breytir í fjallinum, gøtur í bønnum, súkkkluspælipláss í býlingum, skúlum og barnagørðum. [...]”

”Byggja eitt felagshús við sauna og skiftingarrúmum í náttúruni”

”Byggja stóra ríðihøll og fjós”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

At enda nevna nøkur feløg ítøkilig virksemi og tiltøk:

”Føroyameistaraskap. Limakvøld. Trivnaðardag fyri limirnar”

”Skeið í framhaldandi menning av førleikunum hjá limunum og møguliga at fáa felagsøki at venja í.”

”Skipa fyri tiltøkum innan okkara ítrótt eins og gongutúrum í haga.”

”Skipa fyri konsertum”

Útgreinandi svar í spurnakanningini

Samanumtikið bera svarini boð um, at ætlanir eru um nógv ymisk menningarátøk ymsastaðni í teimum føroysku feløgnum.

PARTSKANNING 4:

HENTLEIKAR Á FRÍTÍÐARØKINUM

Inngangur og háttalag: Hentleikar á frítíðarøkinum

Inngangur til hentleikakanningina

Í sambandi við kanningina er gjørd ein víðfevnd skráseting av ítrótt- og frítíðarhentleikum í Føroyum. Skrásett eru 16 sløg av ítróttahentleikum og seks sløg av frítíðarhentleikum, sum millum annað fevna um teir heilt vanligu ítróttahentleikarnar so sum fótbóltsvøllir og svimjihyljar, men eisini um hentleikar, ið eru karmar um annað frítíðarvirksemi so sum mentanar-, samkomu- og missiónshús. Hvussu teir ymsu hentleikarnir eru skilmarkaðir, umframt háttalagið í skrásetingini, er útgreinað í háttalagspartinum niðanfyri.

Her niðanfyri eru úrslitini av skrásetingini víst fyri at fáa eitt skipað yvirlit yvir hentleikarnar í Føroyum og fyri at kunna samanbera støðuna tvørtur um kommunumørk, annaðhvørt tað snýr seg um, hvussu nógvir hentleikarnir eru, ella hvussu nógvir íbúgvar eru um teir. Tann fyrsti kapittulin vísir tí støðuna tvørtur um kommunurnar á bæði ítrótt- og frítíðarøkinum.

At enda eru úrslitini frá eini greining av útvaldum ítróttahentleikum lögð fram, har viðtal hava verið við leiðararnar av hentleikunum, og bíleggingartalvur eru innsavnaðar. Endamálið við hesum partinum av kanningini er at skapa eina mynd av nýtsluni av teimum innandura hentleikunum. Nýtslan skal her skiljast sum, hvussu nógv hentleikarnir verða brúktir, umframt hvør brúkar teir. Vitan, ið er fingin til vega við slíkum greiningum, kann stuðla upp undir betri gangnýtslu av hentleikunum og eisini vera grundarlag undir avgerðum um møguligar nýggjar íløgur í hentleikar.

Háttalag og dátugrundarlag: Hentleikakanningin

Í sambandi við hesa kanningina er gjørd ein víðfevnd skráseting av frítíðarhentleikum í Føroyum. Skrásetingin hevur støði í teimum hentleikum, ið nevndir eru í frágreiðingini 'Íðkandi og ítróttanlegg í Føroyum' hjá Ítróttasamband Føroya (2015).

Síðan er skrásetingin víðkað við:

- hentleikum, ið eru nevndir á heimasíðunum hjá sersambondunum (til dømis í dystarskánna hjá Fótbóltsambandi Føroya)
- eini kanning av listum yvir feløg (fingnir til vega frá kommununum)
- leitning á alnetinum eftir eitt nú missiónshúsum, venjingarmiðstøðum og skótum
- yvirlitum yvir ítrótt- og frítíðarhentleikar á heimasíðunum hjá kommununum

Kommunurnar hava havt høvi at eftirkanna ávegis hentleikalistan og hava kunnað rættað ella lagt afturat. 18 kommunur hava brúkt henda møguleika og hava sent ein galdandi ella góðkendand listu aftur. Tað merkir, at 62 prosent av kommununum hava svarað, men av tí at tað í høvuðsheitum eru tær størri kommunurnar, ið hava svarað, umboða tær tilsamans 90 prosent av Føroya fólki. Fyri at hava tær kommunurnar við, ið ikki hava svarað, eru ávegis hentleikalistarnir brúktir. Upplýsingarnar, ið eru skrásettar fyri teir ymsu

hentleikarnar, eru navn, slag av hentleika og staðið, har hentleikin er. Tí ber til at fáa yvirlit yvir nøgd, støð og íbúgvatal fyri hvønn hentleika í bæði bygdum og býum. Viðlíkahald av hentleikunum og standurin á teimum umframt rakstrar- og ognarviðurskifti eru ikki skrásett í hesari kanningini.

Við í skrásetingini eru 22 sløg av hentleikum. Av hesum eru 16 ítróttahentleikar. Í talvuni niðanfyri síggjast øll 22 sløgini av hentleikum (saman við skilmarkingum).

Talva 74: Yvirlit yvir sløg av hentleikum, ið eru savnað saman

Sløg	Allýsing
Hentleikar til frælsan ítrótt	Umfatar hentleikar til frælsan ítrótt, sum antin hava: <ul style="list-style-type: none"> • 400 metur kunstgras og hentleikar til bæði lop og kast • Innandura hentleikar til frælsan ítrótt • Aðrar rennibonar og/ella kombineraðar kasti- og lophentleikar.
Badmintonhallir	Umfatar hallir, sum einans verða nýttar til badminton
Bovlinghallir	Umfatar stórri høli við ein ávísnum tali av bovlingbanum við síðurnar av hvørjum øðrum
Hentleikar til havsvimjing/vetrarsvimjing	Umfatar hentleikar til havsvimjing/vetrarsvimjing, so sum sauna, svimjibrýr og skiftingarhús.
Fitnesssentur	Umfavnur hentleikar til fitness við móguleika fyri beinaleiðis atgongd ella limskapi. Smærri rúm til styrkivenjing eru ikki tald við í kategoriuna, men kunnu vera skrásett sum eitt høli undir 300 m ² , um tey liggja saman við stórri hallum.
Fótbóltsvøllir	11-manna fótbóltsvøllir á náttúrgrasi, kunstgrasi ella grúsi. 7-8-manna fótbóltsvøllir ella smærri vøllir eru ikki taldir við.
Samkomuhús v.m.	Samkomuhús og líknandi savningarstøð (fevnir eisini um bygDAHús og dansistovur).
Golfbanar	Golfbanar við uppgerð av talinum av høvuðsholum. Smærri venjingarbanar v.m. verða ikki taldir við í uppgerðini av holum, men hetta kann vera viðmerkt undir einstaka hentleikan.
Felagshús (til róður o.l.)	Kategoriin umfatar felagshús til ítriv, sum ikki beinaleiðis krevja ein ítróttahentleikar – tvs. at t.d. felagshús við fótbóltsvøllir ella tennisbanar IKKI eru tald við, men at felagshús til róður og kapróður eru tald við.
Mentanarhús	Hús stovnað til at skapa karmar fyri at seta mentanarlig ítriv og frítíðarítriv í verk.
Smærri fótbóltsvøllir	7-8-manna vøllir (68*52,5 m) ella 5-mansvøllir (40*30 m). Sparkivøllir eru skrásettir í einari kategori fyri seg.
Smærri ítróttar-/fimeleikahallir (<800 m ²)	Oftast smærri multifunktionellar ítróttar- ella fimeleikahallir.
Missiónshús/samkomuhús	Umfatar missiónshús og samkomuhús, sum eru knýtt at átrúnaðarligum samkomum, ið skipa fyri frítíðarítrivi.

Sparkivøllir	Avmarkað ítróttaþeki gjørt til ítróttaítriv, so sum fótþólt.
Tónleikahøli	Umfatar høli, ið eru innrættað til tónleik/tónleikaundirvísing, sum feløg, frítíðarundirvísing ella musikkskúlar brúka til frítíðarítriv.
Ríðibreyt	Hvør einstaka breyt er skrásett
Skjótibreyt	Hvør einstaka breyt er skrásett
Skótahús	Hús ella høli, ið skótar brúka til fundir, vikusskiftistúrar v.m.
Stórar ítróttahallir (>800 m ²)	Umfatar hondbóltshallir og aðrar stórar ítróttahallir, oftast multifunktionellar.
Svimjihallir	Umfatar svimjihallir við antin einum: <ul style="list-style-type: none"> • 50 m svimjihyli • 25 m svimjihyli • Aðrir svimjihylar
Tennisbanar	Hentleikar gjørt upp í tal av banum eftir undirlagi.
Ungdómshús	Bygningur, sum virkar sum ein sosialur savningarstaður fyri ung, og har ung skipa fyri virksemini.

Kapittul 17 tekur støði í viðtálum við leiðarar á útvaldum hentleikum umframt bíleggingartalvur. Bíleggingartalvurnar, ið eru nýttar eru:

- bíleggingartalvur fyri alt tíðarskeiðið 2020-2021 (t.e. frá august 2020 til og við mai 2021)
- bíleggingartalvur fyri tíðarbilið millum klokkan 8 og 23
- bíleggingartalvur fyri allar vikudagarnar
- bíleggingartalvur við kunning um, hvør varðar av virkseminum (skúli, felag, privat, o.a.)

Tað vóru ongar bíleggingartalvur fyri fótþóltsvøllirnar í Gundadali í Havn, og tí eru hesir hentleikarnir ikki við í kapitli 17. Harumframt hevur badmintonhøllin í Klaksvík ikki kunnað sent bíleggingartalvu. Bylgjan í Runavík hevur sent talvuna fyri tíðarskeiðið 2021-2022.

16. kapittul: Hvussu eru umstøðurnar

Hesin kapittulin setur sjóneykuna á útbreiðsluna av hølum og hentleikum í Føroyum. Fyrri partur av kapitlinum savnar seg um ítróttarumstøður tvørtur um kommunumark í Føroyum. Seinni partur savnar seg um frítíðarumstøður.

16.1. Hvar eru umstøður til ítrótt

Í Føroyum eru nógvar hallir og vøllir, sum gera tað møguligt hjá flestu íbúgvum at vera við í ítróttagreinum sum fót bólti, fimleiki og svimjing í nærumhvørvinum. Tó er ikki í øllum kommunum, at møguleikin er eins góður, av tí at kommunurnar sum heild eru smáar, men tað nýtist tó ikki vera nøkur forðing fyri at vera við í ymsum virkseimi, um grannakommunan hevur aðrar ella betri umstøður. Tí verður í næsta kapitli hugt at, hvar umstøður eru, ið ger tað lættari at fáa eitt tvørkommunalt yvirlit.

Ítróttahølini til tær innanduraítróttagreinar, sum føroyingar hava sagt seg íðka mest, eru stórar ítróttahallir (í sambandi við hondbólt, flogbólt, innandurafótbólt v.m.), fót bóltsvøllir (til 11 leikarar), svimjihallir og venjingarhallir (sí partskanning 1 og 2). Seks kommunur eru, ið hava allar hesar umstøður: Klaksvíkar kommuna, Runavíkar kommuna, Tórshavnar kommuna, Tvøroyrar kommuna, Vága kommuna og Vágs kommuna

Tað kemur ikki óvart á, at tess fleiri íbúgvur ein kommuna hevur, tess fleiri hallir og vøllir eru. Umstøðurnar, sum kunnu vera kostnaðarmiklar at reka, ella sum privat reka, eru eisini vanligari í kommunum við nógvum íbúgvum. Hetta er til dømis galdandi fyri svimjihallir og venjingarhallir, ið serliga eru í kommunum við nógvum íbúgvum, men sum annars ikki eru skrásett í kommunum við færri enn 1.000 íbúgvum (tó undantikið venjingarhølið í Hvannasunds kommunu).

Av tí at tørvurin á hølum og vøllum er treytaður av íbúgvatalinum, er áhugavert at hyggja at, hvussu nógvir íbúgvur eru um hvørt í einstøku kommununum. Eru nógvir íbúgvur um hvørt ítróttahøli, kann tað hava plásstrot við sær, um hølini verða nýtt til eina væl umtókta ítróttagrein. Tó er týðningarmikið at geva gætur, at íbúgvur flyta seg tvørtur um kommunumørk, og tað kann hava ávirkan á, hvussu nógv trýst er á ymisku skipanirnar.

Stóru ítróttahallirnar (>800 m²) verða vanliga nýttar til nógv ymist ítróttavirksemi og til nógvar ymiskar fyriskiparar so sum fólkaskúlar, feløg og privatar leikarar. Tí verður sjóneykan ofta sett á, hvussu ofta hesi høli verða nýtt, og hvussu mong brúka tey. Frá kanningum í donskum kommunum vita vit, at tað ofta er í stóru ítróttahallunum, at eftirspurningurin er stórur, soleiðis sum tað sæst av teimum nógvu bíløgðum tímumum (Høyer-Kruse, Iversen & Forsberg 2017, 7).

Talva 75 vísir útbreiðsluna av hølum og vøllum (tal av íbúgvum pr. høli) fyri tey vanligastu ítróttahølini.

Í Tórshavnar kommunu, har flest íbúgvar eru um eina ítróttahøll, eru 3.192 íbúgvar um eina høll. Í øllum Føroyum eru í miðal 2.646 íbúgvar um eina stóra ítróttahøll, og harvið er hetta samanumtikið munandi betri útbreiðsla av høllum, tá ið talan er um ítróttahøllir, enn í Danmark (3.514) og heldur betri útbreiðsla enn í Grønlandi (2.953) (Asserhøj & Forsberg, 2015).

Svimjihøllir eru høli, ið vanliga verður dúgliga nýtt bæði til fólkaskúlar, feløg og privat (í almennu upplatingartíðini). Harumframt er hetta ofta eitt ítróttahøli, sum ljós verður varpað á, millum annað av tí at tað er lutfalsliga kostnaðarmikið at reka eina svimjihøll, men eisini av tí at talan er um nógvar ymiskar málbólkar, ið nýta svimjihøllina.

Í Føroyum eru svimjihøllir vanligastar í kommunum við nógvum íbúgvum. Klaksvíkar kommuna er tann kommunan við svimjihøll, har flest íbúgvar eru um høllina, nevnliga 5.345, og í Sands kommunu er talið á íbúgvum bert 537. Tó eru fleiri kommunur, ið ikki hava svimjihøll til taks, og íbúgvarnir í hesum kommunum kunnu tí fara í svimjihøllir í øðrum kommunum. Tað kann merkja, at í teimum kommunum, har fáir íbúgvar eru um svimjihøllina, eru tó nógv, sum brúka svimjihøllina, av tí at borgarar úr øðrum kommunum nýta hana.

Samanborið við Grønland og Danmark er útbreiðslan av svimjihøllum stór í Føroyum. Í Føroyum eru í miðal bert 2.785 íbúgvar um hvørja svimjihøll. Samsvarandi talið av íbúgvum er 14.975 í Danmark og 18.705 í Grønlandi.

Vanligasta ítróttahølið er margvøllir, sum eru í flest øllum kommunum.⁶⁴ Størru kommunurnar hava flestar margvøllir. Tórshavnar kommuna hevur flest, so mikið sum 54 margvøllir. Í Danmark er einki yvirlit yvir margvøllir, og tí ber ikki til at samanbera útbreiðsluna. Í Grønlandi er bert ein margvøllur í Nuuk (Asserhøj & Forsberg 2015, 38).

Yvirskipaða myndin er, at útbreiðslan av høllum og vøllum er minst í kommunum við nógvum íbúgvum – her eru við øðrum orðum nógvir íbúgvar um hvørt høli. Við støði í kanningini er tó ikki gjørligt at gera av, í hvønn mun hetta hevur við sær avbjóðingar í kapasiteti. Talan kann eisini vera um yvirkapasitet í kommunum við fáum íbúgvum, t.e. at ov nógv høli og hentleikar eru í mun til íbúgvarnar.

⁶⁴ Hvannasunds kommuna og Fugloyar kommuna hava tó ongan margvøll til taks.

Talva 75: Tal av borgarum, ið deilast um ein ítróttahentleika, býtt eftir kommunum og landafrøði

Kommunur	Stórar ítróttah allir (>800 m ²)	Smærri ítróttah-/fimleik ahallir	Svimjih allir	Fitnesss entur	Fótbólts vøllir	Smærri fótbólts vøllir	Sparkiv øllir	Felagsh ús
Norðoyggjar								
Klaksvíkar	2.673	2.673	5.345	2.673	2.673		594	5.345
Fugloyar	-	-	-	-	-	-	-	-
Kunoyar	-	-	-	-	-	-	71	-
Viðareiðis	-	354	-	-	-	-	177	-
Hvannasunds	-	209	-	417	-	417	-	417
Eysturoy								
Eiðis	767	-	-	-	767	-	767	-
Eystur	*	1.107	2.213	-	1.107	-	553	-
Fuglafjarðar	1.573	1.573	1.573	-	1.573	-	787	787
Nes	-	1.399	1.399	-	700	-	700	-
Runavíkar	1.404	842	4.212	1.404	2.106	-	468	1.404
Sjóvar	-	370	1.111	1.111	-	1.111	278	1.111
Streymoy								
Sunda ⁶⁵	1.813	1.813	1.813	-	1.813	-	181	604
Kvívíkar	-	627	627	-	-	-	627	-
Vestmanna	1.248	1.248	1.248	1.248	-	-	1.248	1.248
Tórshavnar	3.192	1.016	4.469	4.469	4.469	-	414	5.587
Vágoy								
Sørvágs	-	1.219	1.219	-	1.219	-	610	1.219
Vága	2.141	2.141	2.141	1.071	1.071	-	535	714
Sandoy								
Húsavíkar	-	-	-	-	-	-	111	-
Sands	537	-	537	-	537	-	537	-
Skálavíkar	-	-	-	-	-	-	145	-
Skopunar	-	-	-	-	-	-	455	-
Skúvoyar	-	-	-	-	-	-	43	-

⁶⁵ Sunda Kommuna fevnir um økini Streymoy og Eysturoy.

Suðuroy								
Fámjins	-	-	-	-	-	-	86	-
Hovs	-	-	-	-	-	-	97	-
Porkeris	-	319	-	-	-	-	319	-
Sumbiar	-	-	-	-	350	-	175	-
Tvøroyrar	1.745	1.745	1.745	873	1.745	-	873	873
Vágs	1.392	1.392	1.392	1.392	1.392	1.392	1.392	1.392
Hvalbiar	-	335	-	-	670	-	670	-
Alt landið	2.646	1.080	2.785	2.940	2.205	17.639	437	2.301
Danmark⁶⁶	3.514		14.975	3.855	1.272			
Grønland⁶⁷	2.953	2.245	18.705	3.301	2.338	4.676	56.114	

Talvan vísir talið av íbúgvum, sum deilast um ein hentleika. Íbúgvatølini eru frá januar 2021. *Høllin á Kambsdali liggur í Fuglafjarðar kommunu, men Eysturkommuna eigur hana. (Facilitetsdatabasen 2021; Asserhøj & Forsberg 2015).

16.2. Hvar eru umstøður til frítíðarvirksemi

Á frítíðarøkinum eru savnaðar inn upplýsingar um kvøldskúlar, samkomuhús, mentanarhús, miðsýðshús/meinigheitshús, tónleikahøli, skótasmáttur/-høli og samkomuhús fyri ung (sí yvirlit og frágreiðing í partinum um háttalag). Høvuðsdentur er lagdur á høli burturav, og høli í fólkaskúlum v.m., har til dømis kvøldskúlafrálæra ella tónleikafrálæra fer fram, eru ikki tikin við í greiningina. Hetta er eisini tí, at talið á kvøldskúlahølum og tónleikahølum er lutfalsliga lítið í mun til luttøkuna í hesum frítíðarvirksemi. Í talvu 76 eru tí bert tey frítíðarhøli tikin við, har yvirlitið er nøktandi. Á kortunum í iskoytistilfarinum til frágreiðingina síggjast tó øll frítíðarhøli.

Tá ið talan er um frítíðarhøli, eru átta kommunur, ið hava mentanarhús, miðsýðshús og skótasmáttu/-høli: Eysturkommuna, Fuglafjarðar kommuna, Klaksvíkar kommuna, Runavíkar kommuna, Sjóvar kommuna, Tórshavnar kommuna, Tvøroyrar kommuna, Vága kommuna og Vágs kommuna.

Missionshús ella meinigheitshús er tað frítíðarhøli, ið er vanligast í Føroyum. Bert sjei kommunur hava ikki høli av hesum slagi. Tilsamans eru skrásett 44 miðsýðs- ella meinigheitshús í Føroyum. Mentanarhús er tað minst vanligu hølið við 18 húsum. Eingi tøl eru á hesum økinum í Danmark og Grønlandi, og tí kann útbreiðslan av frítíðarhølum ikki samanberast.

Tá ið hugt verður at útbreiðsluni av hølum, er mynstrið sum heild tað sama sum á ítróttarøkinum: Kommunur við flest íbúgvum hava fyri tað mesta eisini flestu frítíðarhøli.

⁶⁶ Tað var ikki møguligt at uppgjeva íbúgvatalið per hentleika fyri smærri ítróttahallir, smærri fótbóltsvøllir, sparkivøllir og felagshús av tí, at hesi antin ikki eru skrásett eller eru skrásett á annan hátt í Danmark.

⁶⁷ Tað var ikki møguligt at uppgjeva íbúgvatalið per hentleika fyri felagshús í Grønlandi av tí, at hesi ikki eru skrásett í Grønlandi.

Tórshavnar kommuna við 22.347 íbúgvum (2021) hevur 20 frítíðarhøli í teimum útvaldu bólkunum, sum svarar til 1.117 íbúgvar fyri hvørt frítíðarhøli. Klaksvíkar kommuna við 5.345 íbúgvum (2021) hevur við sínum seks frítíðarhølum heldur betri útbreiðslu pr. íbúgva enn høvudsstaðurin (891 íbúgvar pr. frítíðarhøli). Tó eru nakrar kommunur, ið eisini hava lutfalsliga nógvar íbúgvar, sum hava munandi betri útbreiðslu pr. íbúgva. Hetta er galdandi fyri t.d. Eysturkommunu, har tað í miðal eru 138 íbúgvar pr. frítíðarhøli. Í talvu 76 sæst íbúgvatalið fyri hvørt hølið fyri ymsu frítíðarhølini.

Verður bert hugt at samkomuhúsum, mentanarhúsum, miðsiðshúsum/meinigheitshúsum, skótasmáttum og samkomuhúsum til ung, er trýstið størst á frítíðarhøli í Tórshavnar kommunu, har í miðal 8.334 íbúgvar eru um hvørt frítíðarhøli. Serliga tá ið talan er um mentanarhús, hevur Tórshavnar kommuna munandi verri útbreiðslu enn restin av landinum, av tí at kommunan bara hevur eitt mentanarhús.

Talva 76: Tal av borgarum, ið deilast um ein frítíðarhentleika, býtt eftir kommunum

Kommuna	Samkomuhús	Mentanarhús	Miðsiðs-/ samkomuhús	Skótahús	Ungdómshús
Norðoyggjar					
Klaksvíkar	-	5.345	2.673	2.673	5.345
Fugloyar	-	-	-	-	-
Kunoyar	71	-	-	-	-
Viðareiðis	-	-	354	-	-
Hvannasunds	-	-	-	-	-
Eysturoy					
Eiðis	-	-	767	-	-
Eystur	443	369	553	2.213	-
Fuglafjarðar	787	524	787	787	-
Nes	-	-	700	-	1.399
Runavíkar	-	4.212	842	4.212	-
Sjóvar	556	1.111	556	1.111	1.111
Streymoy					
Sunda ⁶⁸	302	-	907	1.813	907
Kvívíkar	627	314	-	627	-
Vestmanna	1.248	-	1.248	-	1.248
Tórshavnar	-	22.347	4.469	3.725	2.793
Vágoy					
Sørvágs	-	-	610	1.219	1.219
Vága	2.141	2.141	1.071	-	2.141

⁶⁸ Sunda Kommuna fevnir um økini Streymoy og Eysturoy.

Sandoy					
Húsavíkar	56	-	-	-	-
Sands	-	-	537	-	537
Skálavíkar	-	-	145	-	-
Skopunar	-	-	455	455	455
Skúvoyar	-	-	-	-	-
Suðuroy					
Fámjins	-	-	-	-	-
Hovs	-	-	97	-	-
Porkeris	-	-	319	-	-
Sumbiar	-	-	350	-	-
Tvøroyrar	436	1.745	582	1.745	1.745
Vágs	278	1.392	464	1.392	1.392
Hvalbiar	-	-	670	670	-
Alt landið	1.707	2.940	1.203	2.646	2.646

Talvan vísir talið av íbúgvum, sum deilast um ein hentleika. Íbúgvatalið er frá januar 2021.

17. kapitlul: Greining av umstøðum á útvaldum støðum

Næsta greiningin savnar seg um nýtslu av útvaldum høllum. Útvaldu hallirnar eru: Svímjikhøllin í Havn, ítróttahøllin á Kambsdali, ítróttahallirnar á Hálsi (høll 1 og 2) og Hoyvíkshøllin í Havn og Bylgjan í Runavík.⁶⁹ Hallirnar hava kommunur í stýribólkinum valt burturúr við tí í huga at taka ymsar á ymiskum økjum kring landið.

Greiningin byggir á samrøður við starvsfólk/leiðslu í hesum høllum umframt bíleggingaryvirlit. Samrøðurnar leggja millum annað dent á brúkarar, rakstur og tær avbjóðingar, ið eru.

Endamálið við at kanna hesar útvaldu hallir er at geva nøkur dømi um, hvussu kommunurnar arbeiða við hølum og brúka tey, sum kann vera fyrsta stig til framhaldandi arbeiði við tí. Av tí at greiningin bara fevnir um nakrar fáa hallir, ber ikki til at siga nakað um landsumfatandi ábendingar.

Tørvurin á tíðum í útvaldum innandura ítróttahølum í hesari kanningin má í ein ávísan mun metast at hanga saman við, hvussu nógv fólk iðka innanduraítrótt. Størstu innandura ítróttagreinarnar í Føroyum eftir luttakaratali er hjá børnunum: styrkivenjing (48%), hondbóltur (28%), svímjing (22%), flogbóltur (18%) og fimleikur (17%).

Hjá vaksnum er tað styrkivenjing (36%), svímjing (18%) og fimleikur (8%). Næstan ein triðingur av vaksnu borgarunum sigur seg seg iðka ítrótt ella rørslu í eini ítróttahøll/fimleikahøll, og ein av fimm vaksnum iðkar ítrótt ella rørslu í einum svímjihyli. Harumframt hava 73% av børnunum sagt seg seg iðka ítrótt ella rørslu í einari ítróttahøll/fimleikahøll, og 28% brúka svímjihallir til at iðka í (partskanning 1 og 2).

Tær upplýsingar, ið greiningin fatar um, eru bíleggingaryvirlit fyri tíðarskeiðið 2020–21, tað vil siga frá august 2020 til og við mai 2021.⁷⁰ Yvirlitini innihalda bíleggingar gerandisdagar og vikuskifti, umframt hvør ið stendur fyri virkseminum. Innan fyri karmarnar um hesa verkætlanina hevur ikki borið til at nágreina, hvussu nógv hølini verða brúkt – til dømis við vevmyndamátinum. Tí ber ikki til at gera av, hvussu stórir partur av bíløgdu tíðunum í roynd og veru verður nýttur.⁷¹

Tá ið hugt verður eftir, hvussu nógvur tíðir verða umbidnar, bendir greiningin av bíleggingaryvirlitum á eina fjølbroytta mynd, tá ið tað snýr seg seg bílagdar tímar í einum ári, men eisini tá ið hugt verður at, hvør nýtir hølini. Tó skal gerast vart við, at bílegging og nýtsla av hølum ikki er tað sama – talan kann bæði vera um ónýttar bílagdar tímar eins væl

⁶⁹ Upprunaliga skuldu fót bóltsvøllirnar í Gundadali í Havn og badmintonhøllin í Klaksvík eisini vera við. Í Gundadali eru tað fót bóltfeløgini, ið hava vøllirnar um hendur, og tí hevur kommunan ikki bíleggingaryvirlit fyri vøllirnar. Badmintonhøllin í Klaksvík hevur heldur ikki havt móguleika at senda bíleggingaryvirlit.

⁷⁰ Hjá Bylgjuni í Runavík er bíleggingaryvirlitið fyri 2021–2022 nýtt.

⁷¹ Nakrar av luttakandi kommununum hava ætlanir um at royna vevmyndamátningar í útvaldum hølum í samstarvi við Lokale- og Anlægsfonden. Royndarkanningin var tó ikki gjørd, tá ið henda frágreiðingin var liðug, og kann tí ikki vera partur av greiningini.

og nýtsla, ið er aftur at bíløgdu tímum. Men við at hyggja at bíløgdu tímum er gjørligt at fáa eina fatan av tørvinum á tíðum í teimum hølunum, talan er um. Er hølið fult bókað, og vilja brúkarar fegin hava fleiri tíðir, kann tað benda á, at har vantar kapasitetur. Greiningin kann tí síggjast sum eitt dømi um, hvussu til ber at skapa eitt væl lýst grundarlag undir avgerðum um møguligar nýggjar íløgur á hólis- og anlegsøkinum, hvussu leiðreglurnar verða broyttar, hvussu høli verða ávíst ella førda politikkin í sambandi við høli.

Útvald høli

Høllin á Kambsdali er í Fuglafjarðar kommunu, men tað eru Fuglafjarðar kommuna og Eysturkommuna, ið eiga hana. Høllina nýta fólkaskúlar til skúlaítrótt, felagsítrótt og tiltøk. Harafturat hava privat (millum annað borgarar, ið sjálvir skipa fyri) møguleika at leiga høllina. Hóast høllin er ogn hjá tveimum kommunum, er upplandið ikki serliga stórt. Flestu brúkarar eru úr Gøtu, Leirvík og Fuglafirði. Høllin hóskar til ymiskar ítróttagreinar, og millum annað badminton og flogbóltur verður íðkað í høllini. Áður var eisini meira av fótíbólti spælt í høllini, men síðani graslíkivøllir komu fram, verður fótíbóltur mest leiktur úti.

Hoyvíkshøllin er í Tórshavnar kommunu. Høllin er ein av hallunum undir Tórshavnar Ítróttanlegg, og kommunan er umsitari. Høvuðsbrúkararnir eru fólkaskúlar og feløg, men eisini privatir aktørar (borgarar og fyrirtøkur) hava møguleika at leiga høllina til til dømis ítrótt, ið tey sjálv skipa fyri, ella messur. Feløg nýta høllina til millum annað hondbólt, flogbólt, innandura fótíbólt, badminton og tennis.

Hallirnar í Havn hava í seinastuni havt stóran eftirspurning eftir tíðum, av tí at fleiri feroyingar flyta til býin – nýggir tunlar hava millum annað gjørt, at fyri borgarar í øðrum kommunum er tað vordíð lættari at koyra til Havnar, har fleiri ítróttafeløg og ítróttahøli eru enn í hinum kommununum. Harafturat hava fleiri feløg økt um venjingartíðirnar hjá hvørjum liði, so at tey heldur enn at venja eina ferð um vikuna royna at venja trýggjar til fyra ferð um vikuna.

Høllin á Hálsi er eisini í Havn. Høllin hevur tvær hallir, sum hoyra undir Tórshavnar Ítróttanlegg, og tí er kommunan umsitari. Tíðarbílegging fer fram eftir sama leisti sum í Hoyvíkshøllini. Høvuðsbrúkarar eru fólkaskúlar og feløg, men eisini privatir brúkarar leiga høllina, tó mest høll 1.

Bylgjan er høll í Runavík, sum hevur ítróttahøll, fimleikahøll og svimjihøll. Henda greiningin byggir bert á ítróttahøllina. Ítróttahøllin verður nýtt til ítróttagreinar sum hondbólt og badminton. Høllin í Bylgjuni er einasta ítróttahøllin í sunnara parti av kommununi, og tí kann væntast at vera stórir eftirspurningur eftir tíðum.

Svimjihøllin í Gundadali er ein av trimum svimjihallum í Havn. Tvær av svimjihallunum eru í skúlum, og Svímjihøllin í Gundadali kann metast at vera einasta stóra svímjihøllin í Havn. Høllin hevur ein 25 metra langan hyl, ein barnahyl, ein smábarnahyl og ein kavingarhyl. Svímjihøllin verður mest nýtt til virksema hjá feløgum og til almenna

svimjing.

17.1. Nyttusemisgreining

Niðanfyri er greiningin av hølum, sum kannar, hvussu stórir partur av tíðunum í hølum er bílagdur til virkseml. Greiningin lýsir bæði ymisku tíðirnar/tímarnar um dagin, munin millum gerandisdagar og vikuskifti, umframt hvussu nógv bíleggingarnar broytast, sum árið líður. Í kassanum niðanfyri er útrokningarhátturin nærri lýstur.

Kassi 17: Útrokningarháttur

Parturin av bíleggingum er útroknaður við at býta talið á bíløgðum tímum við talið á móguligum tímum, ið eru til taks í hølunum.

Ein bílegging á 100% gerandisdagar kl. 7–15 vísir, at hølið hevur verið bókað ella umbiðið allar átta tímar allar gerandisdagar millum kl. 7 og 15, t.e. 40 tímar um vikuna.

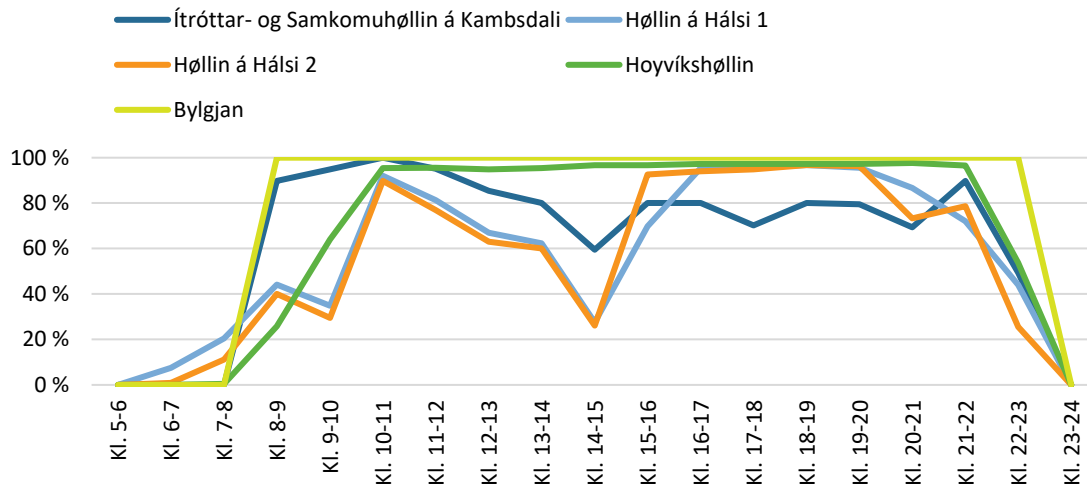
Ein bílegging á 100% gerandisdagar kl. 15–23 vísir, at hølið hevur verið bókað ella umbiðið allar átta tímar gerandisdagar frá kl. 15 til 23, t.e. 40 tímar um vikuna.

Ein bílegging á 100% um vikuskiftið (leygardag og sunnudag) kl. 7-23 vísir, at hølið hevur verið bókað (umbiðið) frá kl. 7 til 23 leygardag og sunnudag – t.e. 32 tímar um vikuskiftið.

Bílegging av ítróttahallum

Greiningarnar niðanfyri varpa ljós á bíleggingaryvirlitini hjá ítróttahallunum sum heild. Tað vísir seg, at júst tær hallirnar, sum eru í Tórshavnar kommunu, hava lægri bíleggingarprosent enn hallirnar í Runavík og á Kambsdali. Myndin niðanfyri vísir, at høllin í Runavík hevur hægsta bíleggingarprosent, nevnliga 94% millum kl. 7 og 23 gerandisdagar. Tær triggjar hallirnar í Tórshavnar kommunu eru bílagdar 72% av tíðini. Munurin sæst helst í dagtímunum, har skúlarnir fáa tillutað tíðir – her eru munandi fleiri leysir tímar í teimum trimum hallunum í Tórshavnar kommunu. Tað kemst av, at skúlarnir í Havn ikki hava fingið tillutað alt tíðarskeiðið, men at skúlarnir geva upp, hvussu nógvum tímum tørvur er á, og síðani verða tímarnir, sum leypa av, leysir aftur.

Mynd 87: Bókingar av útvaldu ítróttahallum í gerandisdegnum (prosent)

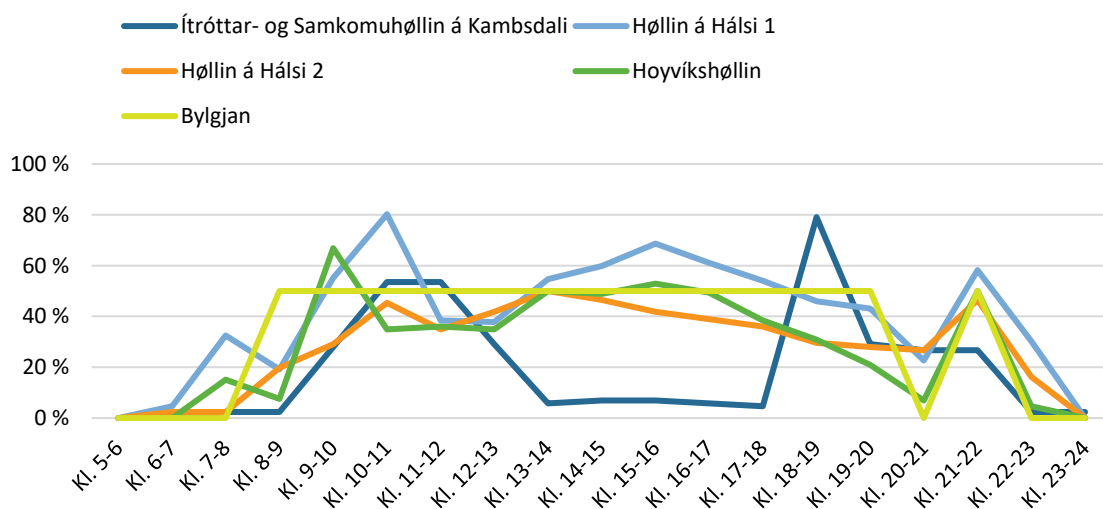

Myndin vísir bókingar av hallunum hvønn tíma, uppgivið í prosentpørtum.

Í so at siga øllum ítróttahallum er galdandi, at flestu leysu tímarnir eru fyri skúlatíð (kl. 8), eftir skúlatíð, men áðrenn tíðirnar hjá feløgnum byrja (kl. 14-15) og eftir tíðirnar hjá feløgnum (kl. 22). Bylgjan hevur tó bert leysar tímar undan skúlatíð. Sum heild vísir greiningin, at kapasiteturin í útvaldu hallunum er nøktandi, serliga tá ið havt verður í huga, at greiningar av kapasitetinum, sum gjørdar eru í Danmark, hava víst, at parturin av bíløgdu tímum er størri enn parturin av brúktum tímum (Høyer-Kruse, Iversen & Forsberg 2017, 7). Tá eru leysir tímar í øllum teimum útvaldu høllunum, hóast stórir partur av tímunum er bílagdur.

Av tí at miðal bíleggingarprosentíð um vikuskiftið bert er 36%, eru stórir møguleikar at nýta leysu tímarnar betur. Nógv høli hava tó valt ikki at hava fastar bíleggingar um vikuskiftið fyri at hava møguleika at halda stevnur og kappingardystir.

Mynd 88: Bókingar av útvaldu ítróttahallum í vikuskiftinum (prosent)

Myndin vísir bókingar av hallunum hvønn tíma, uppgivið í prosentpørtum

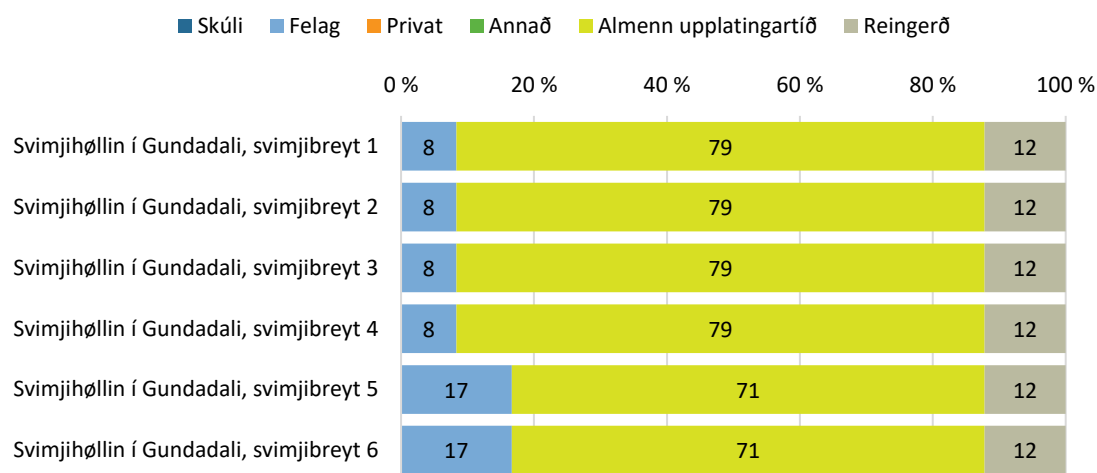
Bílegging av svimjihøllini

Svimjihøllin hevur ymsar hyljar, men í hesari kanningini er høvuðsdentur lagdur á 25 metra hylin, sum kann bíleggjast fyri hvørja geil sær. Bíleggingaryvirlitið fyri svimjihøllini er nakað øðrvísi enn yvirlitini fyri ítróttahallirnar, av tí at privat sjaldnari leiga svimjihøllina. Harafturímóti hevur svimjihøllin almennu upplatingartíðina, har privat kunnu brúka hylin. Fólkkaskúlarnir brúka eisini hylin, tá ið almenn svimjing er, og eru tí ikki við í bíleggingaryvirlitinum.

Í svimjihøllini eru allir tímarnir tillutaðir. Hetta er av tí, at møguligir leysir tímar (eftir at feløg hava fingið tillutað tímar) eru tiknir við í almennu upplatingartíðina.

Í dagtímunum gerandisdagar eru flestu tímarnir settir av til almennu upplatingartíðina. Parturin av bíløgðum tímum til almenna svimjing er ikki eins fyri allar geilirnar, av tí at feløgini hava fingið nakrar tímar um morgunin í tveimum av geilunum.

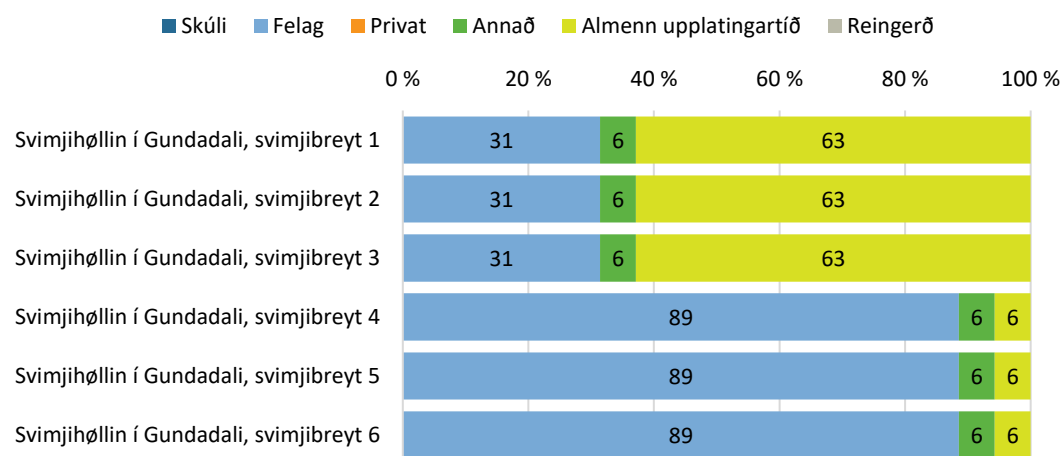
Mynd 89: Bókingar av Svímjihøllini í Gundadali í 2020/2021 í gerandisdegnum millum kl. 6 og 15 (prosent)

Myndin vísir bókingar av svímjihøllini tvørturum breytir í sesong 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum

Gerandisdagar er mesta virkseimið lagt til rættis frá týsdegi til og við fríggjadag, av tí at tíð er sett av til reingerð mánadag. Íalt tekur reingerð harvið 12% av tímunum millum kl. 6 og 15, men allir reingerðartímar liggja mánadag. Seinnapartar er tó gott pláss hjá teimum, ið svímja í almennu upplatingartíðini – tó binda feløg nakað av plássinum tá.

Mynd 90: Bókingar av Svímjihøllini í Gundadali í 2020/2021 í gerandisdegunum millum kl. 15 og 22 (prosent)

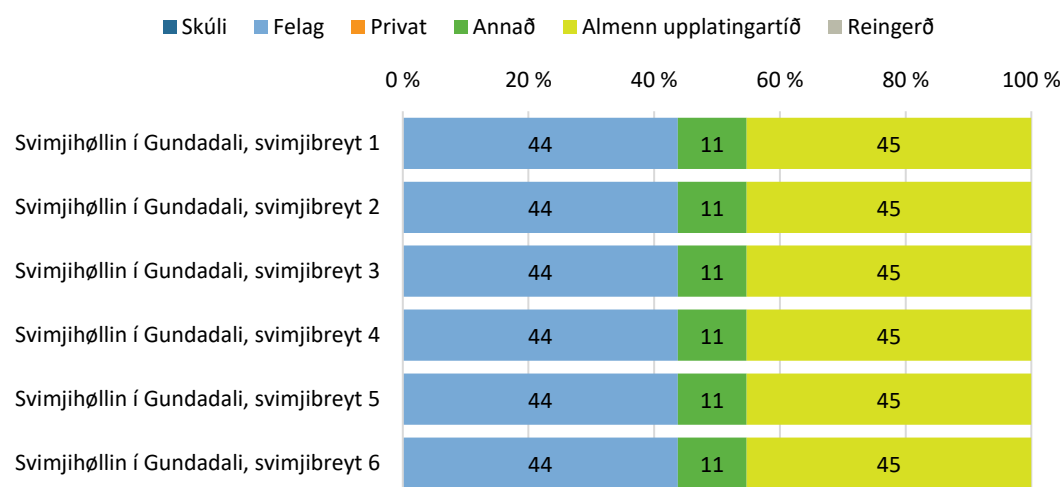

Myndin vísir bókingar av svímjihøllini tvørturum breytir í sesong 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum

Frá týsdegi til og við fríggjadag er almenn svímjing heilt fram til kl. 20.30, men ikki á øllum geilum. Tríggjar geilir eru bílagdar til svímjifelag, og eftir kl. 20.30 er bert pláss fyri virksemini hjá feløgum. Mánadag er eingin almenn svímjing eftir kl. 9.30, og seinnaparturin er bílagdur til feløg, men eisini parasport og slökkilið (í bólkinum 'Annað') hava fingið tillutað tímar.

Um vikuskiftið brúka feløg svímjihylin um morgunin (fyri kl. 9) og eftir kl. 17.30. Restin av tíðini er bókað til almenna svímjing – tó er svímjihøllin afturlatin sunnudag í kirkjutíð millum kl. 10.30 og 14.30.

Mynd 91: Bókingar av Svímjihøllini í Gundadali í 2020/2021 í vikusskiftum millum kl. 6 og 22 (prosent)

Myndin vísir bókingarnar av svímjihøllini tvørturum breytir í sesong 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

Munir í bíleggingum í ymsu ítróttahallunum

Aftur at tí vanligaru bíleggingini av ítróttahallum er eisini áhugavert at hyggja at eftirspurninginum í hvørjari einstakari ítróttahøll. Greiningin byrjar við bíleggingum sum heild og verður síðan býtt í dagtímar (gerandisdagar kl. 7-15), seinnapart og kvøld (gerandisdagar kl. 15-23) og vikuskifti (leygardag og sunnudag kl. 7-23).

Høllin á Kambsdali hevur eitt online bíleggingaryvirlit, men flestu bíleggingarnar eru bíleggingar til somu skúlar og feløg, sum brúka høllina somu dagar/tíðir ár um ár. Privat ella aktørar, ið sjálv skipa fyri, kunnu tó eisini leiga høllina, har leysir tímar eru. Hóast bíleggingaryvirlitið er frá kl. 7 um morgunin til kl. 24 um kvøldið, staðfestir hallarleiðarin, at onkuntíð er virksema (sum oftast við privatum aktørum) um náttina, í tíðarskeiðum, tá ið nógv virksema er í høllini.

Í miðal er Høllin á Kambsdali bókað 75% av tíðini. Tað merkir, at ein av fyra tímum ikki er bílagdur í tíðarbílinum millum kl. 7 og kl. 23. Um vikuskiftið er høllin bert bókað 22% av tíðini.

Í Hoyvíkshøllini og í Høllini á Hálsi er tað hallarleiðarin, ið tillutar tímarnar til virksema, ið fer fram har, og hetta er galdandi fyri allar kommunalar ítróttahallar í Tórshavnar kommunu. Hvørt ár verður uppgerð gjørd yvir limatal og lið, og við støði í hesum verða tímarnir tillutaðir. Kommunan hevur harafturat eina reglugerð, ið ásetur, hvussu nógvir luttakarar skulu vera á einum liði, skal liðið fáa tillutað tíðir í eini høll.

Hallirnar hava ymisk bíleggingaryvirlit frá viku til viku, tað gevur í Hoyvíkshøllini eitt bíleggingarprosent í miðal upp á 81% gerandisdagar millum kl. 7 og 23, og tímarnir um vikuskiftið eru bílagdir 43% av tíðini. Gerandisdagar millum kl. 7 og 23 er Høllin á Hálsi, høll 1, í miðal bókað 68%. Í høll 2 er prosentalið 66%. Um vikuskiftið (kl. 7-23) er munurin millum báðar hallirnar heldur størri. Tá er høll 1 bókað 48% av tíðini, og høll 2 er bókað 33% av tíðini. Tað skal gerast vart við, at hallirnar báðar eisini kunnu bíleggjast tíðliga á morgni, og at bíleggingar eru undan kl. 7, sum tó ikki eru tiknar við í hesa greiningina fyri betur at kunna bera eftirspurningin saman við hini høllini í greiningini.

Mótsett hinum hallunum brúkar Bylgjan sama yvirlit alt tíðarskeiðið (sesong), men yvirlitið kann eisini tillagast so hvørt.⁷²

”Gev mær bara eitt reelt tal fyri, hvussu nógvum tímum tey (feløgini) hava tørv á í høllini. So kunnu vit heldur rætta hetta seinni eftir tørvi. Tað er ikki so, at vit læsa tað fast 1. septembur, og so er tað galdandi alt árið. Hetta krevur tillagingar alla tíðina, um tað skal bera til. Og tað er eisini tað, eg royni at siga við feløgini, at vit ikki eru størri, enn vit eru, og tí kunnu vit vera fleksibul.”

Hallarleiðari, Bylgjan í Runavík

Í høvuðsheitum eru tí ikki stór sveigji í bíleggingunum viku fyri viku. Eina vanliga viku er parturin av bílagdum tímum 90%, sum er heldur hægri enn í hinum hallunum í

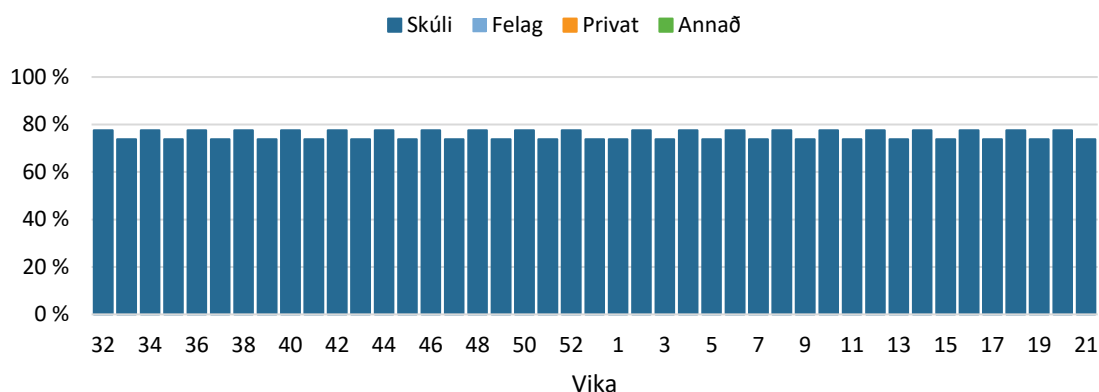
⁷² Bíleggingaryvirlitið, sum er brúkt, er frá 2021-2022.

greiningini. Hetta er helst av tí, at hædd ikki er tikin fyri frítíð og halgidøgum í bíleggingaryvirlitinum.

Dagtímarnir (kl. 7-15)

Høllin á Kambsdali er í dagtímunum bókað næstan allar tímar, tó er ein leysur tími fyri kl. 8. Tað eru bert fólkaskúlar, ið hava fingið tímar um dagin. Lítla sveiggið viku fyri viku stendst av, at høllin hevur eitt bíleggingaryvirlit fyri makar og stakar vikur, og at smá frávik eru millum bæði yvirlitini.

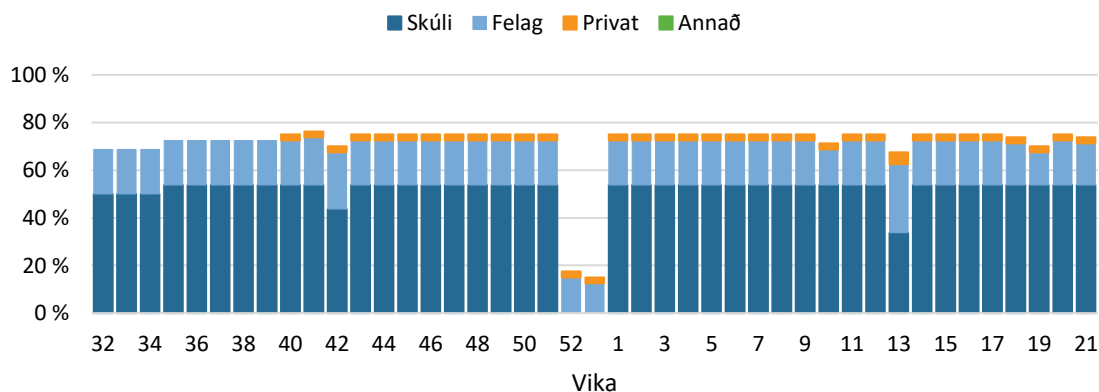
Mynd 92: Bókingar av Høllini á Kambsdali í 2020/2021 í gerandisdegnum millum kl. 7 og 15 (prosent)

Myndin visir bókingar av høllini tvørturum vikurnar í sesongini 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

Mótsett Høllini á Kambsdali eru tað skúlar, feløg og privat, sum bóka Hoyvíkshøllina um dagin. Skúlarin hava tímarnar um morgunin, síðan taka feløgini við kl. 13.30. Flestu leysu tímarnir eru undan teimum tímum, sum skúlarin hava, sum oftast fyri kl. 9.30, tá ið skúlarin hava sagt seg ikki hava tørv á høllini. Tað er eisini hetta tíðarbilið um morgunin, at privatir aktørar hava leigað seg inn flestu vikurnar í tíðarskeiðnum/ sesongini.

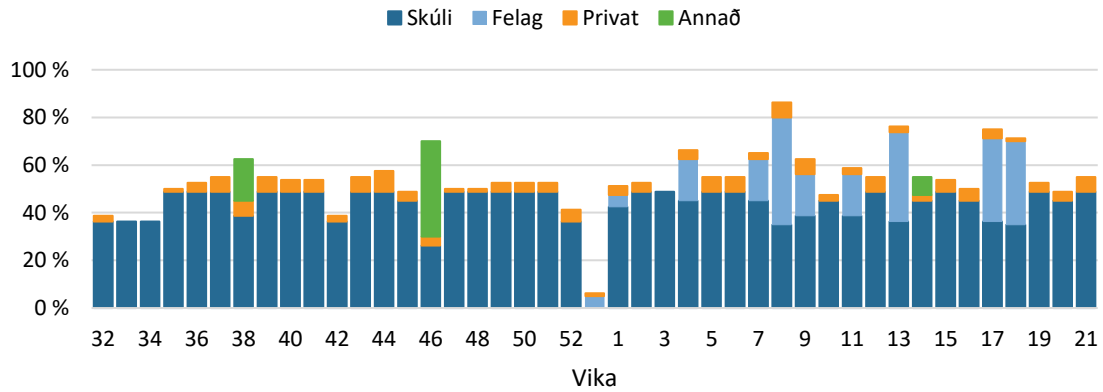
Mynd 93: Bókingar av Høyvíkshøllini í 2020/2021 í gerandisdegnum millum kl. 7 og 15 (prosent)

Myndin visir bókingar av høllini tvørturum vikurnar í sesongini 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

Í hõll 1 og 2 í Høllini á Hálsi er tað eisini fólkaskúlar, ið hava størsta partin av bíløgðum tímum um dagin millum kl. 7-15, men eisini her er pláss til feløg (tó bert um várið), privatar aktørar og tiltøk.

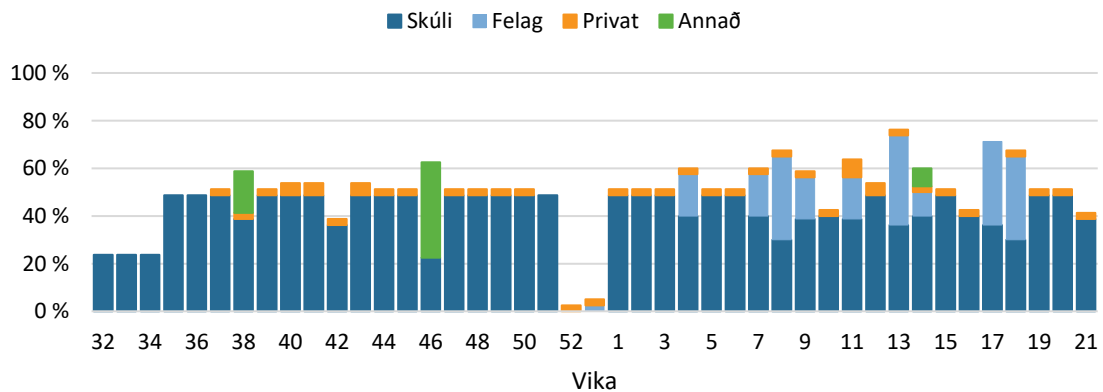
Mynd 94: Bókingar av Høllini á Hálsi 1 í 2020/2021 í gerandisdegnum millum kl. 7 og 15 (prosent)

Myndin vísir bókingar av høllini tvørturum vikurnar í sesongini 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

Privatu aktørarnir hava ikki bara tímar fyri skúlatíð, men eisini mitt um dagin. Tað kemst av, at skúlarin ikki hava atgongd til hallirnar allan skúladagin, men í staðin hava fingið nakrar ávísar tíðir tillutaðar.

Mynd 95: Bókingar av Høllini á Hálsi 2 í 2020/2021 í gerandisdegnum millum kl. 7 og 15 (prosent)

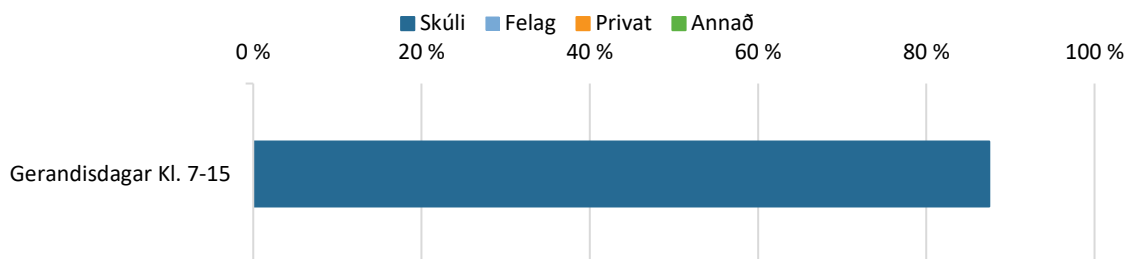

Myndin vísir bókingar av høllini tvørturum vikurnar í sesongini 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

Gerandisdagar millum kl. 7 og 15 er ítróttahøllin Bylgjan bíløgð 88% av tíðini, og í hesum tíðarskeiðnum eru tað bert skúlarin, ið hava fingið tillutað fastar tímar, nevniliga frá kl. 8 til 15. Skúlatímarnir byrja kl. 8, so høllin stendur fyri tað mesta tómt til kl. 8. Av tí at høllin nýtir eitt bíleggjaryvirlit fyri alt tíðarskeiðið/sesongina, vísir mynd 96 partin av bíløgðum tímum eina vanliga viku í tíðarskeiðnum/ sesongini, t.e., at møguleiki er fyri, at parturin av bíløgðum tímum skiftir frá viku til viku, alt eftir hvat virksema verður avlýst, og hvørjar eykabíleggingar verða framdar. Talan kann vera bæði um bíleggingar frá privatum og um bíleggingar í sambandi við kappingar og dystir/landskappingar.

Harafturat hevur kommunala eldrarøktin eisini fingið nakrar av dagtímunum fyri at kunna hava eitt venjingartilboð til teirra, ið eru 67+, sum fyri eitt lítið gjald hvørja ferð kunnu vera við í venjingum. Hetta virksemið er heldur ikki við í bíleggingaryvirlitinum.

Mynd 96: Bókingar av Bygljuni í 2021/2022 í gerandisdegnum millum kl. 7 og 15 (prosent)

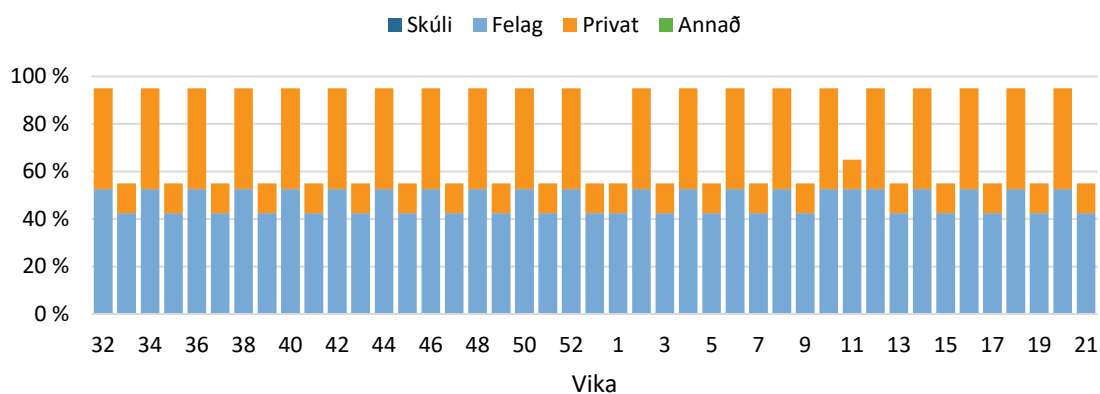
Myndin vísir bókingar av høllini í sesongini 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

Seinnavpart og kvøld (kl. 15-23)

Seinnavpart er bíleggingin av ítróttahallunum fjølbroyttari. Eftir kl. 15 er pláss bæði fyri ítróttafeløgum og privatum leigarum/aktørum, ið sum oftast eru borgarar, sum leiga høllina.

Í Høllini á Kambsdali er stórus munur millum bæði bíleggingaryvirlitini fyri stakar og makar vikur, og hetta sæst eisini í myndini niðanfyri. Har eru bæði færri tímar til feløg og færri privatir aktørar, ið hava tímar stakar vikur.

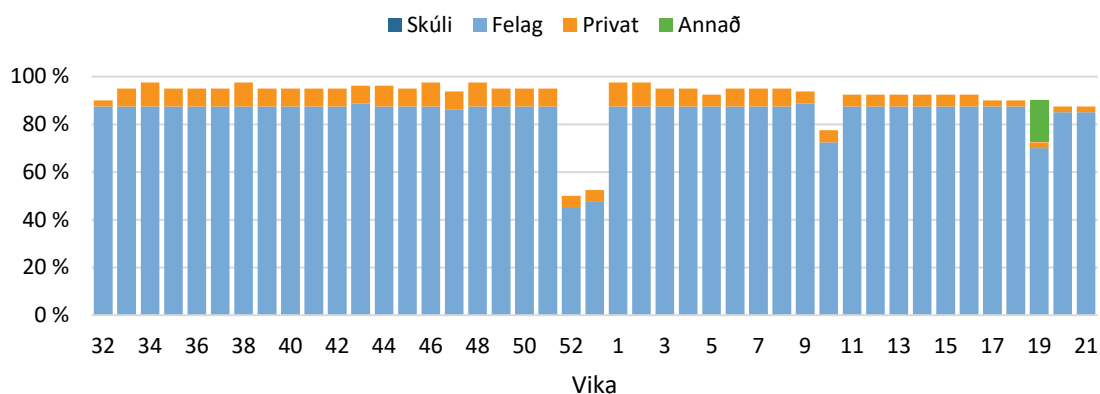
Mynd 97: Bókingar av Høllini á Kambsdali í 2020/2021 í gerandisdegnum millum kl. 15 og 23 (prosent)

Myndin vísir bókingar av høllini tvørturum vikurnar í sesongini 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

Í Hoyvíkshøllini er parturin av bíløgðum tímum seinnavpart størri enn fyrrapart, og her er tað serliga ítróttur í feløgum, ið ger seg galdandi. Ítróttur hjá feløgum, sum longu byrjar umleið kl. 13.30, heldur nevniliga fram til kl. 22. Harvið hevur Hoyvíkshøllin størri part av bíløgðum tímum enn Høllin á Kambsdali.

Mynd 98: Bókingar av Hoyvíkshøllini í 2020/2021 í gerandisdegnum millum kl. 15 og 23 (prosent)

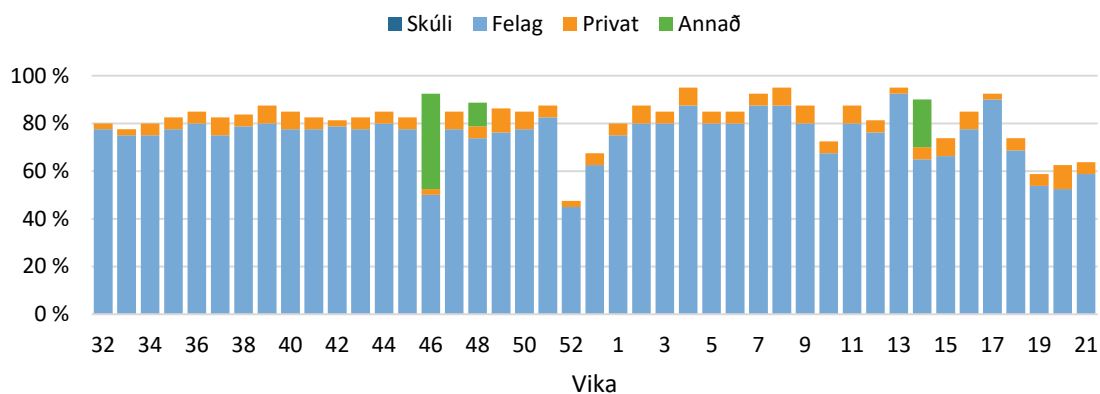

Myndin vísir bókingar av høllini tvørturum vikurnar í sesongini 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

Færri tímar eru bílagdir í hesari høllini í jólafrítíðini, tó steðga hvørki feløg ella privat virkseminum heilt.

Í báðum høllunum í Høllini á Hálsi eru tað eisini fyri tað mesta feløg, ið hava fingið tímar seinnapart. Privatu aktørarnir, sum hava fingið tímar, hava fyri tað mesta tímarnar, ið eru eftir tímarnar hjá feløgunum – fyri tað mesta eftir kl. 22.

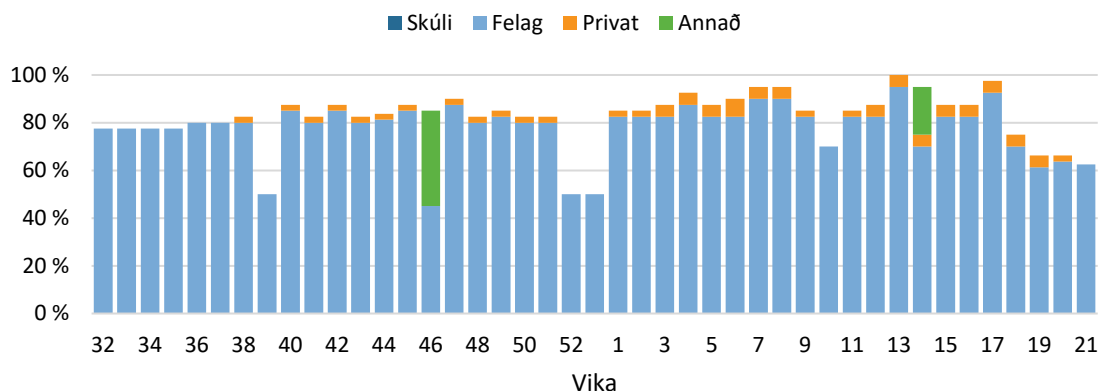
Mynd 99: Bókingar av Høllini á Hálsi 1 í 2020/2021 í gerandisdegnum millum kl. 15 og 23 (prosent)

Myndin vísir bókingar av høllini tvørturum vikurnar í sesongini 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

Eisini eftir kl. 15 er tað soleiðis, at privatir brúkarar helst hava bókað tímar í høll 1. Parturin av tímum bílagdir til feløg er tó rættiliga eins fyri báðar hallirnar.

Mynd 100: Bókingar av Høllini á Hálsi 2 í 2020/2021 í gerandisdegnum millum kl. 15 og 23 (prosent)

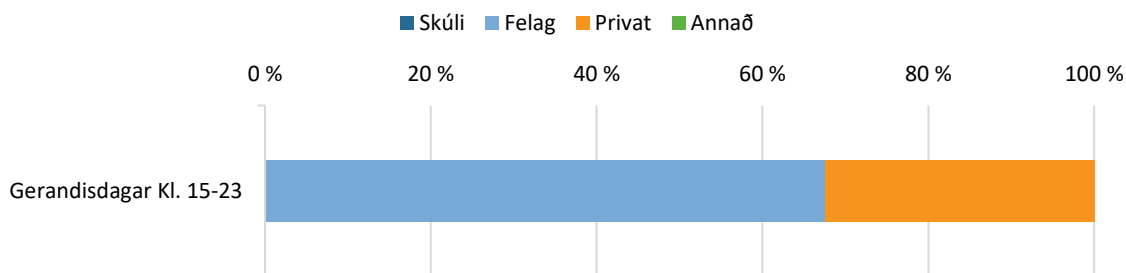

Myndin vísir bókingar av høllini tvørturum vikurnar í sesongini 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

Eins og í hinum hallunum eru tað feløg og privat, ið hava fingið pláss í Bylgjuni eftir kl. 15. Í Bylgjuni eru allir tímar tillutaðir eftir kl. 15, og hetta hevur við sær, at parturin av bíløgðum tímum gerandisdagar millum kl. 15 og 23 er 100%.

Seinnapartstímarnar gerandisdagar er tað hondbóltfelagið, ið fyrst fær pláss, og síðani eru tað badmintonfeløg, ið hava tímarnar flestu dagarnar. Eftir kl. 20 ella 21 er pláss fyri privatum aktørum í høllini, og her eru allir leysir tímar bílagdir til virksema.

Mynd 101: Bókingar av Bylgjuni í 2021/2022 í gerandisdegnum millum kl. 15 og 23 (prosent)

Myndin vísir bókingar av høllini í sesongini 2021-2022, uppgivið í prosentpørtum.

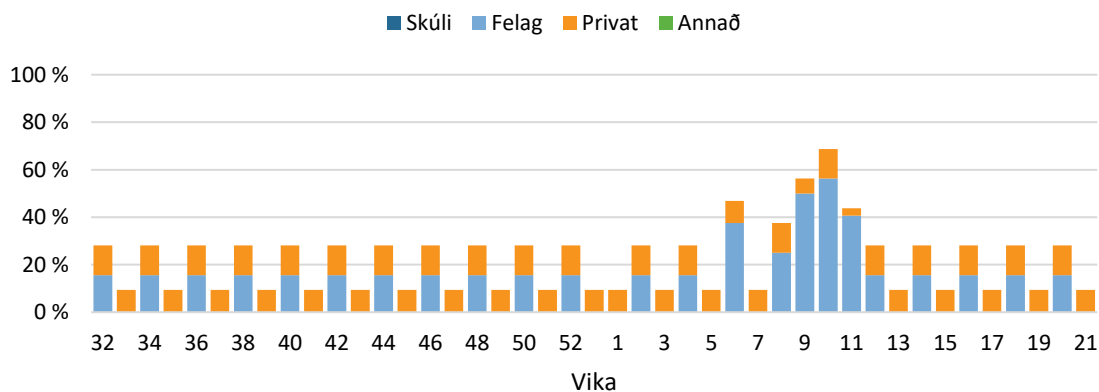
Vikuskipti (kl. 7-23)

Um vikuskiftið eru fyri tað mesta sera fáar bíleggingar í hallunum. Hetta er mest av tí, at fólkaskúlar eru afturlatnir, og at feløgini vanligu ikki hava venjingar um vikuskiftið, men heldur spæla dystir kring landið / í økinum. Hesir dystir og kappingar eru ikki tikin við í bíleggingaryvirlitini, men tímarnir verða í staðin hildnir leysir fyri at hava pláss til dystir og kappingar, tá ið sambond og feløg leggja tað til rættis.

Í Høllini á Kambsdali eru í miðal 22% av tímunum bókað. Bæði feløg og privatir aktørar hava tímar í høllini. Feløgini hava tó bara tímar fyrrapart makar vikur. Harafturat eru

nakrir dystir og kappingar í februar og mars, sum taka lutfalsliga nógv pláss í høllini (viku 8–11).

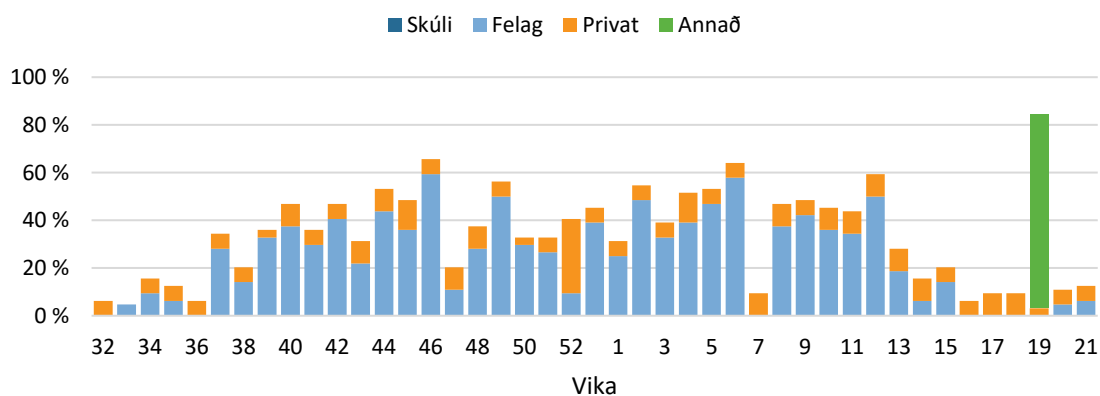
Mynd 102: Bókingar av Høllini á Kambsdali í 2020/2021 í vikuskiftum millum kl. 7 og 23 (prosent)

Myndin vísir bókingar av høllini tvørturum vikurnar í sesongini 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

Í hallunum í Havn er parturin av bíløgðum tímum nógv meira fjølbroyttur um vikuskiftið enn gerandisdagar. Hetta kemst av, at flestu feløgini ikki hava fastar venjingartíðir um vikuskiftið, men í staðin brúka høllina til dystir, kappingar og onnur tiltøk. Privatu brúkararnir brúka tó høllina støðugari alt árið. Harumframt eru ítróttahøli í Havn ongantíð bókað í kirkjutíð, tað er sunnudag fyrrapart. Bíleggingar sunnudagar eru tí undan kl. 10 og eftir kl. 14.

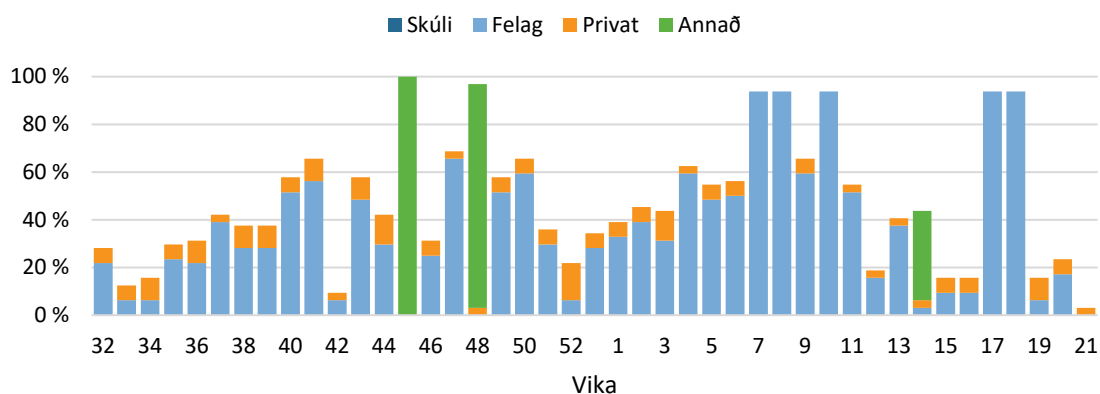
Mynd 103: Bókingar av Høgvíkshøllini í 2020/2021 í vikuskiftum millum kl. 7 og 23 (prosent)

Myndin vísir bókingar av høllini tvørturum vikurnar í sesongini 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

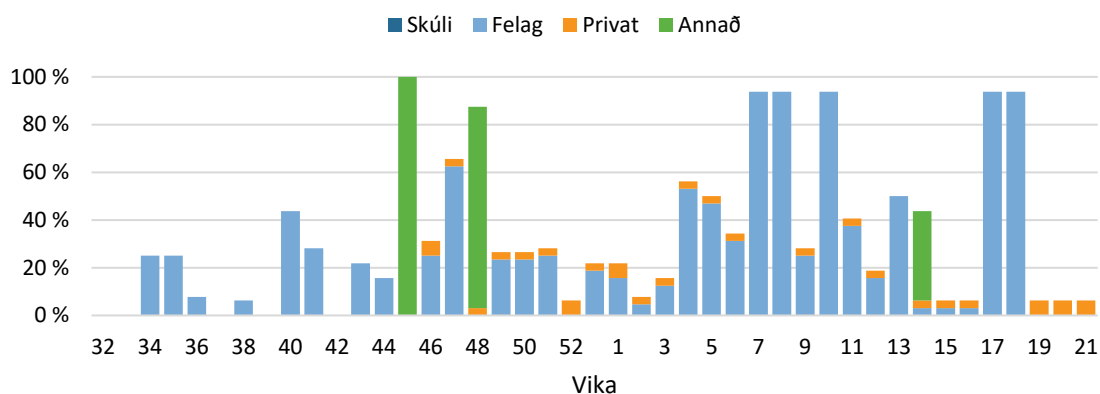
Í høllini á Hálsi fer mesta virkseimið um vikuskiftið fram í høll 1, sum er tann høllin, ið privatu brúkararnir fyrst og fremst leiga.

Mynd 104: Bókingar av Høllini á Hálsi 1 í 2020/2021 í vikuskiftum millum kl. 7 og 23 (prosent)

Myndin vísir bókingar av høllini tvørturum vikurnar í sesongini 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

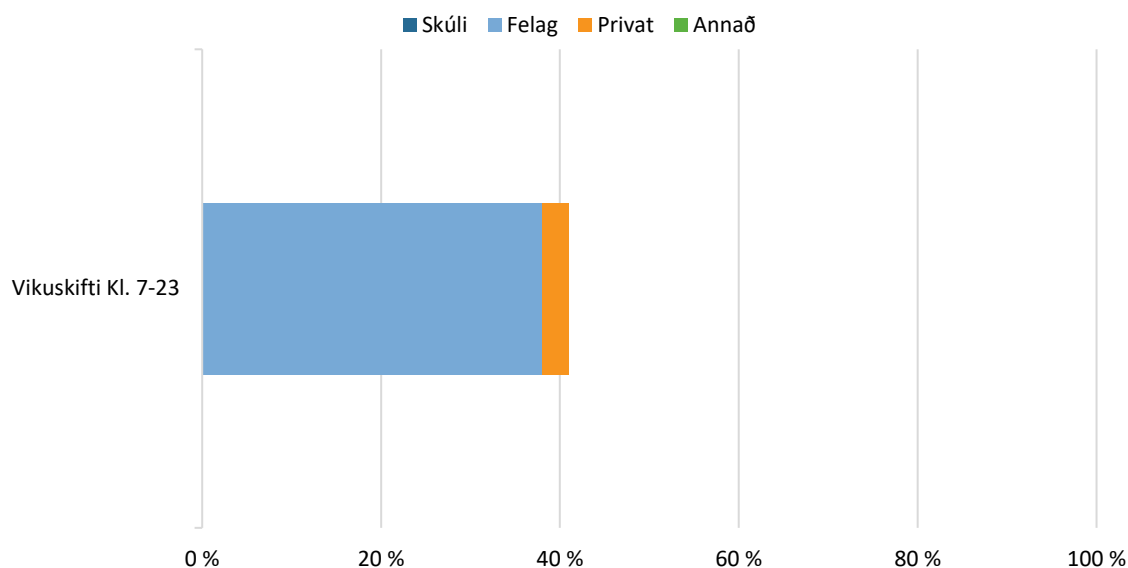
Mynd 105: Bókingar av Høllini á Hálsi 2 í 2020/2021 í vikuskiftum millum kl. 7 og 23 (prosent)

Myndin vísir bókingar av høllini tvørturum vikurnar í sesongini 2020-2021, uppgivið í prosentpørtum.

Høllin í Bylgjuni er bert bókað sunnudag, av tí at leygardagur verður hildin leysur av føstum bíleggingum. Sunnudag eru tríggar fastar bíleggingar. Kappingar, dystir og landskappingardystir, sum eru leygardag, kunnu av ymiskum orsökum ikki leggjast fast í eitt bíleggingaryvirlit.

Mynd 106: Bókingar av Bylgjuni í 2021 /2022 í vikuskiftum millum kl. 7 og 23 (prosent)

Myndin vísir bókingar av høllini í sesongini 2021-2022, uppgivið í prosentpørtum.

17.2. Býti og býtisreglur

Greiningin av kapasiteti omanfyri vísir, at valdu hølini hava lutfalsliga høgt nýtslustig – serliga gerandisdagar. Høga nýtslustigið ger tað neyðugt við raðfesting og samskipan millum leiðararnar av hølum, kommunalt sett starvsfólk, skúlar og tey feløg, sum vilja nýta hélið. Fyri at fáa innlit í, hvussu mannagongdin við at fáa tillutað tíðir er, og hvussu samstarvið millum ymisku aktørarnar fer fram, umframt hvussu veruliga nýtslan sær út, eru samrøður gjørdar við leiðarar í valdu hallunum. Hesin parturin av kapitlinum byggir á tað.

Hvussu verða málbólkar raðfestir

Sum heild er málbólkarraðfestingin merkt av eini tilgongd, har strembað verður eftir at fáa tað frægasta burturúr, tá ið tíðirnar verða tillutaðar, so at ynskini hjá øllum verða gingin á mæti:

Spyrjari: "Hvussu virkar tillutanin av tíðum? Stendur tú fyri tí?"

Heimildarfólk: "Eg standi fyri tí. Hvørt ár telji eg upp, hvussu nógv lið hava verið við í kappingini, og so telja vit upp á tann hátt, at eg havi so og so nógvar tímar at luta út. So býta vit lagkøkuna alt eftir, hvussu stórt felagið er, og hvussu nógvi lið eru.

Hallarleiðari, Tórshavn

Sum víst í greiningini av bíleggingaryvirlitum verður tørvin hjá skúlunum til tímar í ítróttahallunum um dagin í tíðarbilinum kl. 8–15 raðfestur. Bíleggingar frá feløgum og privatum eru bæði undan og eftir skúlatíð, líka til seint á kvøldi. Í nøkrum hallum eru privatir brúkarar inntil umleið kl. 24. Tó kann eftirspurningurin væl merkja, at høllin verður brúkt til seint á kvøldi:

“Nú er í hvussu er trýst á í hesum økinum. So kunnu vit væl enda við at sparka kl. 1-2 um náttina.”

Hallarleiðari, Bylgjan í Runavík

Sama um tað er kommunalt settur leiðari í hølinum ella feløgini sjálv, ið tilluta tíðirnar, verða yngri málbólkar raðfestir, so tey kunnu hava sítt virksema tíðliga um dagin, og eldri málbólkar fáa tillutað tíðir seinni á degnum. Fleiri høli gera tað møguligt, at serligir – og ofta sjálvskipaðir – málbólkar, t.d. pensionistar ella heimagangandi foreldur, kunnu nýta høli í dagtímunum, tá ið skúlarnir ikki eru har. Raðfest verður fyri tað mesta at halda vikuskiftini leys av føstum bíleggingum, av tí at høli eisini verða nýttir til kappingar, dystir, veitslur, konsertir og líknandi. Harumframt eru ongar fastar bíleggingar í kirkjutíð.

Bílegging og tillutan av tíðum er ikki skipað á sama hátt í svimjihøllini í Havn sum í hinum valdu hølunum. Svímjihøllin hevur onga beinleiðis bíleggingarskipan, men feløgini hava fastar venjingartíðir. Fyri at ganga tørvinum á mæti hjá bæði feløgum og almennu svímjingini og skúlum verður ein skipan nýtt, har tær seks geilirnar verða býttar upp og brúktar samstundis:

Spyrjari: “Hvussu riggar hetta í svímjihøllini?”

Heimildarfólk: “Vit hava ikki nakra bíleggingarskipan her í svímjihøllini. Tí hava feløgini fastar tíðir. Onkuntíð venja tey, meðan almenn svímjing er. Tað riggar hampiliga væl. [...] Tá hava vit almenna svímjing, so tey mugu passa seg til.”

Spyrjari: “So nakrar geilir eru til almenna svímjing?”

Heimildarfólk: “Ja, tey hava tríggjar geilir. Vit hava bara seks geilir. Í fyrstuni, tá vit royndu hetta, var nakað av mótstøðu, men eg haldi, at fólk skilja, at tey, ið venja í felagnum og svímja kapp, mugu hava tíð fyri at røkka úrslitum.”

Hallarleiðari, Tórshavn

Pragmatiska tilgongdin at raðfesta og tilluta bíleggingar og atgongd til høli sum heild kann standast av, at tey, ið vilja nýta umstøðurnar, eru nógv færri í Føroyum enn í Danmark. Hallarleiðarin í Bylgjun í Runavík sigur, at kunnleiki til lokalsamfelagið hevur nógv at siga í samstarvinum við aktørar í lokalsamfelagnum um atgongd til høllina:

Heimildarfólk: “Ofta er onkur, ið spyr, “Kunnu vit ikki bara?” og jú, tað kunnu tit væl.”

Spyrjari: “Ja. Tú kennir allarhelst øll?”

Heimildarfólk: “Tey flestu, jú. Og tey búa jú her, hetta er ein lítil bygd. So eru nøkur børn, sum koma og siga, “Er pláss her, kunnu vit sleppa inn?” og ja, so koma tey inn. So mugu tey gjarna koma inn og spæla og sovrðið. Hetta letur seg gera. Og tað koyrir uttan fyri alt hetta her við bíleggingarskipanum.”

Hallarleiðari, Bylgjan í Runavík

Høli er altso væl brúkt og gagnnýtt, og hóast fleiri greiða frá, at "sama hvussu nógv høli vit fáa, so vilja tey [feløgini] altíð hava meira", so er sum heild nøgdsemi við umstøðurnar. Tað er eisini heildarmyndin í kanningini av feløgunum (partskanning 3).

Avlýsing av tíðum

Høga nýtslustigið og áhaldandi ynskið hjá feløgunum um fleiri tíðir í hølunum merkir, at eitt týðandi amboð til tess at skapa smidleika og at loysa tímar er, at bíleggingar verða avlýstar, um tær ikki verða nýttar. Tey høli, sum hava bíleggingarskipanir, hava tær royndir, at brúkararnir sum heild eru raskir at avlýsa, tá ið tørvur ikki er á hølunum. Í Klaksvíkar kommunu er ein nýggj bíleggingarskipan á veg, og ímeðan verða bíleggingar avlýstar við samskipti í einum Facebook-bólki ella Messenger-bólkinum hjá brúkarunum, har hallarleiðarin er við.

Ítróttafeløgini, sum eru í einstøku kommununum, nýta høli ókeypis í Havn, Runavík, Klaksvík og á Kambsdali (sum er býtt millum Eysturkommunu og Fuglafjarðar kommunu). At brúka høli ókeypis er ein háttur hjá kommununi at stuðla frítíðarvirkseminum. Tó kann hetta hava við sær, at feløgini gloyma at avlýsa, av tí at tey, um tey brúka hølið ella ei, ikki skulu gjalda fyri hallartímarnar:

"Tað er trupulleikin, at tey ikki gjalda. Tey leggja einki í, um har stendur tómt. Tá er tað heldur keðiligt. Men vit hava tosað um at finna eina loysn. Men hetta er ikki ein stórir trupulleiki, tað er tað ikki."

Hallarleiðari, Kambsdalur

Hallarleiðararnir leggja dent á, at gott samskipti við feløgini er við til at tryggja, at høli ikki verða bókað óneyðugt:

"Har er eitt samband millum samskiparan og feløgini um at avlýsa tíðir."

Embætisfólk, Runavíkar kommuna

"Grundarlag er í øllum førum fyri samskipti við hesi feløgini, og tey skilja, at tey kanska kunnu vera raskari til at avlýsa. Eitt klassiskt dømi er t.d., at tey hava bílagt, og so er bíleggingin framd. Ein skal sjálvur vera tilvitaður um at taka bíleggingarnar burtur, so onnur privat kunnu sleppa inn í heystfrítíðini, jólafrítíðini, páskafrítíðini o.s.fr."

Embætisfólk, Tórshavnar kommuna

Í mun til feløg, ið eru skrásett í kommununi, har høli eru, skulu privatir brúkarar og feløg úr øðrum kommunum gjalda hallarleigu. Leigukostnaðurin er lutfalsliga lágur, 150–400 kr. um tíman, men fleiri sanna, at teir brúkarar, ið gjalda leigu, minnst betur til at avlýsa tíðir, ið ikki verða nýttar, t.d. í Tórshavnar kommunu:

Spyrjari: "Er tað tín fatan, at fólk avlýsa, um tey ikki skulu brúka tað?"

Heimildarfólk: "Tað, sum vit siga, er, kemur ein rokning, so minnst fólk betur til at avlýsa aftur. Men sum heild er mín fatan, at tey, sum gjalda, eru røsk at mæta upp, tað sigur jú seg sjálvt."

Embætisfólk, Tórshavnar kommuna

Sum heild bendir greiningin á, at í fleiri av valdu hølunum kunnu mannagongdirnar í sambandi við bílegging bætast, og tað verður útgreinað í endaligu metingini.

METINGAR

18. kapittul: Metingar at enda

Endamálið við frágreiðingini hevur verið at veita eitt samlað innlit í frítíðarlívið í Føroyum við støði í úrslitunum frá teimum fyra partskanningunum um ítrótta- og frítíðarvanar hjá børnum og vaksnum, um kor og trivnað hjá feløgum umframt útbreiðslu og nýtslu av hølum og vøllum. Sum framhald av úrslitunum í frágreiðingini vísir hesin kapittulin á fleiri evni at arbeiða víðari við fyri at menna frítíðarlívið í Føroyum. Víst verður á hesi evni:

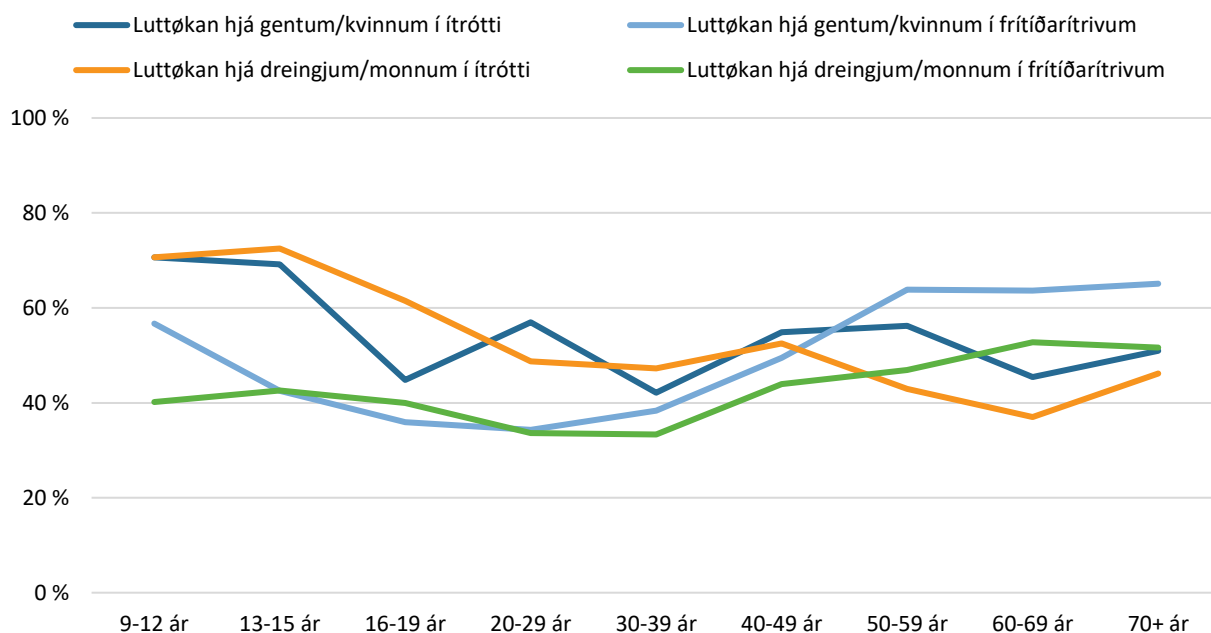
- At dentur verður lagdur á serliga tørvin, ymsu málbólkarir hava
- Sjálvboðin í frítíðarlívinum frameftir
- Staðbundið samstarv sum menningarmøguleiki
- Savningarstøð og høli í framtíðini

Dentur á tørvin hjá ymskum málbólkom

Kanningin hevur víst, at luttøka í ítrótta- og frítíðarlívinum broytist ígjøgnum lívið, og tað gevur høvi til at kanna móguleikarnar hjá teimum ymsku málbólkunum.

Kanningin bendir á, at børn, ung og vaksni, ið eru við í ítrótta- og frítíðarlívi, trívast betur enn tey, sum ikki eru við. Tí er ynskiligt, at fleiri borgarar gerast virknir.

Mynd 107: Prosentparturin av gentum/kvinnum og dreingjum/monnum, ið íðka ítrótta- ella frítíðarítriv tvørturum aldur (prosent)

Myndin vísir prosentpartin, sum hevur svarað játtandi upp á spurningin: 'Íðkar tú vanliga ítrótt og rørslu?' og 'Fæst tú við ella gongur tú vanliga til frítíðarítriv?' (n=3.344).

Kann fráfalið í tannárunum minkast?

Bæði í Føroyum og í Grønlandi eru fleiri dreingir enn gentur, sum íðka ítrótt, og gentur gevast á yngri aldri enn dreingirnir at íðka ítrótt og rørslu. Harvið er tað ein avbjóðing í Norðurlondum, at so nógvar tannáringagentur gevast at íðka ítrótt. Fráfalið hjá tannáringagentum er eisini í tí frítíðarvirksemi, sum ikki er ítróttur.

Fyri at seta henda heildarspurning á dagsskrá kundi støði verið tikið í teimum forðingum, sum tey ungu sjálv vísa á. Tannáringagentur vísa millum annað á heildarspurningin um blúni, tá ið tær skulu svara, hvat forðar teimum í at íðka ítrótt. Tær vísa týðiligari enn hinir aldursbólkar á, at tað at kappast er ein forðing, sum eisini endurspeglast í, at undirtøkan til at íðka í feløgnum, sum ofta er merkt av kapping, er fallandi við aldrinum. At tær gevast við frítíðarvirksemi er fyrst og fremst orsakað av vantandi tíð, har tær heldur raðfesta at brúka tíðina saman við vinum og familju.

Á fleiri økjum veitir ítróttur í feløgum góðar karmar hjá børnum og ungum at íðka, t.d. viðvíkjandi fasilitering, føstum venjingartíðum og felagsskapi. Eitt tilstundandi tiltak, ið kundi verið sett í miðdepilin, og sum eisini ÍSF vísir á, kundi tí verið at arbeiðt við ítróttinum í feløgnum á ein hátt, har alt-ella-einki mentanin gerst minni sjónlig hjá børnum og ungum, sum leggja størri dent á, at tað er stuttligt at íðka.

Dømi:

Í Fredericia kommunu í Danmark verður við ymiskum tiltøkum roynt at fara burtur frá kappingarmentan í ítøttarfeløgnum. Eitt íþókiligt dømi eru tær ítróttastevnur, ið verða hildnar ein skúladag, har børn í 5.–6. flokki fáa kunneika og læra um ymiskar ítróttagreinar, og har spæl heldur enn kapping er í miðdeplinum. Harumframt verður ein royndarskipan við 'blanda sjálv ítrótti', har børn eitt tíðarskeið hava móguleika at royndarvirkssemi. Sum frá líður skulu tiltøkini vera við til at tryggja, at børn millum 9 og 13 ár ikki gevast við ítrótti. Baselinekanningin er til taks (Eske & Nielsen 2021), og verkætlanin væntast at verða liðug í 2023.

Eitt annað, ið kundi verið áhugavert at trivið í, er ávirkanin frá familju og vinum. Greiningin vísir, at tey, ið børn og vaksur eru saman við, tað veri seg foreldur, systkin, onnur familja ella vinir, hava stóra ávirkan á, um tey eru við í ítróttinum. Ítróttaluttøkan er t.d. nógv minni millum børn og ung, har foreldrini, systkin og vinir ikki íðka ítrótt. Móguleikarnir fyri menning eru stórir, um foreldrini eisini eru virkin, og tað kann hava ávirkan á tannáringarnar og vinaskaran annars.

Atkomulig tilboð í nánd til foreldur

Ítróttaluttøkan hjá vaksnum er lægst millum tey 30–39 ára gomlu, sum eru í einum tíðarskeiði í lívinum, har nógv antin hava ella skulu stovna familju og millum annað av hesum halda ein steðg frá øllum ítróttavirksemi eina tíð. Henda menningin, sum fer fram í fleiri aldursbólkom, verður í Danmark umtalað sum 'heingikoyggju-árinid'. At íðka ítrótt hetta tíðarskeiðið í lívinum krevur meira av kvinnum enn monnum.

Afturgongd í ítrótti og rørslu kemst av, at fólk halda seg hava úr at gera í gerandisdegnum, sum aftur hevur við sær, at ítróttur og rørsla verða raðfest aftari eina tíð. Júst tí at tey 30–39

ára gomlu oftari enn hinir aldursbólkarnir av vaksnum svara 'ja, men ikki í løtuni', vísa tey ein vilja at taka upp (aftur) rørsluvirksemi seinni í lívinum. Kanska snýr tað seg um, at smábarnamammum vantar hóskaði tilboð?

Í framtíðini kundi tað verið áhugavert at arbeitt við tiltøkum, ið hava til endamáls at halda kvinnum í 30–39 ára aldri til í ítrótti. Ein møguligur háttur kundi t.d. verið at boðið út serligt virksemi til foreldrini somu tíð og á sama staði, sum børnini ganga til sítt virksemi, ella dentur kundi verið lagdur á virksemi, har børn og vaksin iðka saman. Kanningin vísir, at nógv av føroysku feløgnum longu bjóða út virksemi, har børn og vaksin iðka saman, so ein góð byrjan kundi verið at arbeitt meira við teimum tilboðum, ið longu eru, og kunna um góðu dømini.

Dømi:

Í Danmark hevur eitt lokalsamfelag roynt seg við ymskum tiltøkum við hesi dagsskrá. Tey hava millum annað stovnað ein pinkubarnaklubba, sum er ein felagsskapur fyri foreldur í barnsburðarfarloyvi (og børn teirra), har tað hvørja viku ber til at vera við í liðum við pinkubarnamotorikki og mammuvenjingum. Harafturat hava tey gjørt ein klubba, har foreldur við 1–6 ára gomlum børnum fáa tilboð um spæli- og rørslutilboð, sum eru hvørja viku, og sum feløgini skipa fyri (Nielsen 2021).

Ítróttur og rørsla á arbeiðsplássinum kann vera ein annar háttur til hendan bólkin. Fallandi luttøkan í ítrótti hjá 30–39 ára gomlum kvinnum skal síggjast í mun til annað virksemi, tær takast við, sum harafturímóti er vaksandi hesi árin. Serliga er tað handarbeiði og annað skapandi virksemi, sum vindur upp á seg í hesum aldrinum og vísir helst, at frítíðavirksemi verður tilvitandi valt fram um ítróttavirksemi, tí tað er smidligt og kann verða gjørt við hús.

Serlig átøk fyri eldri málbólkar

Eitt, ið serliga eigur at verða ansað eftir, sum eisini hongur saman við demografisku menningini, er framtíðar luttøka í ítrótt- og frítíðarlívi hjá eldri borgarum. Framskrivningar um íbúgvir vísa, at talið á eldri borgarum í Føroyum fer at vaksa nógv komandi árin. Hesar demografisku avbjóðingarnar verða enntá mettar at vera størri í Føroyum enn í hinum Norðurlondunum (Danmarks Nationalbank 2016, 85). Henda menning kann gera tað serliga umráðandi at virka fyri, at bólkurin av eldri borgarum heldur seg virknan, av tí at hetta bæði kann økja um lívsgóðskuna og økja um móguleikan fyri, at tey klára seg sjálf longur í egnum bústaði.

Eins og úrslitini hava víst, eru eldri borgarar tey virknastu í tí partinum av frítíðarlívi, sum ikki er ítróttur. Mynstrið er tó heilt øðrvísi, tá ið talan er um ítróttaluttøku sum heild. Her er aldursbólkurin 60–69 ár í dag tann minst virkni: 41% hava svarað 'ja' til, at tey vanliga iðka ítrótt og rørslu, í mun til 49% av íbúgvunum sum heild, og parturin av virknum borgarum er serliga lítill hjá monnum. Parturin av virknum borgarum veksur tó í aldursbólkinum 70+.

Úrslitini eru áhugaverd, tí tey eru í andsøgn við líknandi danskar kanningar. Bæði tá ið talan er um ítróttaluttøku og sjálvboðið virkseml, er bólkurin av eldri í Danmark vordin virknari við tíðini (Espersen et al. 2021, 42; Eske 2021, 10), og eldri í aldrinum 65–74 ár eru tann virknasti bólkurin í ítrótti, tá ið samanborið verður við øll vaksini oman fyri 16 ár (Eske 2021, 11).

Spurningurin er tí, um tørvur er á serligum tiltøkum fyri at fáa eldru borgararnar meira við. Eitt, sum kann gerast, er at veita tilboð, sum fanga áhuga og motivatióin hjá teimum eldru. Eldri eru serliga motiverað av at betra um líkamliga heilsu og at vera í góðari venjing.

Harafturat er tað áhugavert, at týdningurin av felagsskapi og at hitta nýggj fólk er vaksandi hjá elstu aldursbólkunum eftir eitt árabil, har júst tað ikki hevur havt so nógv at týða. Hetta er í andsøgn við, at eldri oftari enn aðrir aldursbólkar bara íðka fyri seg sjálv.

Hetta kann benda á, at tað at íðka einsamøll ikki er nakað, tey hava hug til, og at dentur átti at verið lagdur á virkseml, sum mennir felagsskap fyri henda aldursbólkin. Tað er eisini galdandi fyri annað frítíðarvirkseml, har líknandi ábendingar eru.

Meting:

Týdningurin av felagsskapum er vaksandi í eldru aldursbólkunum, men hóast tað eru nógv teirra, ið íðka einsamøll. eru møguleikar í virkseminum fyri eldri, sum stimbra felagsskap?

Serliga í sambandi við eldra málbólkin eigur tað at gerast soleiðis, at virkseml kann fara fram í dagtímunum – til dømis í samstarvi við skúlarnar, sum ofta hava tímar í hallum og fimleikahallum tá. Eitt tilíkt samstarv er til, men kann møguliga mennast meira – ikki minst, tá ið havt verður í huga, at ein fjórðingur av teimum eldru í aldursbólkinum 70+ íðkar fimleik, sum er munandi størri partur enn fyri restina av íbúgvunum.

Kann ójavnin í luttøku minka?

Vert er at hava í huga, tá ið talan er um framtíðar luttøku í ítrótt- og frítíðarlívi, at luttøkan nú mangan er býtt sundur eftir sosialum stigi. Greiningin vísir greitt á, at útbúgvingarlongd og samband við arbeiðsmarknaðin hevur stóran týdning fyri, um vaksini eru við í frítíðarlívinum. Vaksini við langari útbúgving eru mest við í frítíðarlívinum.

Luttøka í ítrótti er 32% hjá vaksnum við í mesta lagi einari grundútbúgving, og hon er 60% hjá vaksnum við hægri útbúgving.

Vaksini, sum hava arbeiði, hava meira lyndi til at íðka ítrótt enn vaksini, sum eru arbeiðsleys ella í farloyvi. Greiningarnar vísa sostatt, at tað snýr seg um at gera tilboð, ið venda sær til fólk, ið fáa sjúkradagpengar ella aðrar dagpengar.

Sosiali skeivleikin, sum er í luttøkuni hjá vaksnum, er størri hjá teimum, sum íðka ítrótt, enn hjá vaksnum, sum eru við í frítíðarvirkseml. Tí kann tað vera áhugavert, tá ið hugsað

verður um framtíðar møguleikar, at hugsa um annað frítíðarlív sum ein hátt at gerast kunnigur við virkseimi, av tí at her er lættari at luttaka.

Sum heild kann tað vera týðningarmikið at varpa ljós á ójavnann – serliga í sambandi við ítrótt – um fleiri skulu vera við í frítíðarlívinum.

Eitt møguligt tiltak, sum kann minka sosiala ójavnann í luttøkuni hjá børnum og ungum, kann vera frítíðarkortið, sum longu nú er sett í verk í fimm kommunum. Endamálið er at fáa fleiri børn og ung í aldrinum 6–18 ár upp í frítíðarvirkseimi gjøgnum kommunalan stuðul, soleiðis at fíggarligu korini ikki skulu vera ein forðing fyri at vera við í frítíðarlívi. Hóast meginparturin av teimum børnum, ið nýta frítíðarkortið, eisini vóru virkin frammanundan, staðfesta 22%, at kortið hevur givið teimum møguleika til at vera við í frítíðarvirkseimi. Tað er galdandi fyri 16% av teimum 13–15 ára gomlu, sum ikki eru virkin í ítrótti sum er.

Frítíðarkortið er enn eitt nýtt tiltak, so spennandi verður at vita, hvussu tað roynist. Gevur tað góð úrslit, kann verða hugsað um, um hetta eisini er ein møguleiki hjá vaksnum – møguliga serliga miðað ímóti teimum bólkum, ið fyrst og fremst standa uttan fyri ítrótta- og frítíðarlívið í dag.

Fær nýtt virkseimi fleiri at at vera við?

Aftur at samfelagsligu menningini í Føroyum kann væntast, at rákini í ítrótta- og frítíðarlívinum í Danmark fara at ávirka føroysku rákini – millum annað av tí at nógvir føroyingar búa í Danmark í nøkur ár í sambandi við útbúgving.

Sum heild er ein stór breidd innan fyri ítróttalívið í Danmark, har útboðið av nógvum smærri ítróttagreinum millum annað kann hava verið við til at økja um luttøkuna í ítrótti, av tí at tað so líðandi er vorðið 'okkurt fyri øll'.

Spurningurin er tí, um luttøkan í ítróttalívinum í Føroyum við tíðini fer at minna um tað donsku, og um nýggjar smærri ítróttagreinar eisini fara at vinna fram í Føroyum?

Gongutúrar eru best dámnda ítróttavirkseimið hjá vaksnum í Føroyum – og síðani styrkivenjing, renning, onnur rørsli- og kropsvenjing og svimjing. Topp-5 í Danmark er eins og í Føroyum, men myndin er øðrvísi í Grønlandi, har fótboldur og hondboldur eru í topp-5 hjá vaksnum.

Skulu fleiri fáast at íðka onkran ítrótt í Føroyum sum frá líður, verður tað áhugavert at fylgja við menningini innan fyri smáítróttirnar, sum í roynd og veru kunnu vera truplir at stovna og varðveita í økjum við avmarkaðum íbúgvagrundarlagi. Ein byrjan kundi verið at fylgt við, um útboðið av ítróttavirkseimi fylgir nýggju rákunum, og har kundi verið hugt at Danmark. Til dømis er tað áhugavert, at joga millum vaksinn framvegs hevur so mikið líttla undirtøku í Føroyum (9%), men tilsvareandi undirtøkan í Danmark er ógvuliga nógv økt seinastu árinum og er nú 16%. Fjallasúkkling er eitt dømi um virkseimi, ið hevur havt økta undirtøku. Í dag íðka 9% av vaksnum danskarum fjallasúkkling, men parturin í Føroyum

er 2%. Øvut er annað minni virkseimi, ið er størri í Føroyum enn í Danmark. Til dømis rógving (bæði børn og vaksin) og klintring og dart (serliga fyri børn).

Til tess at betra um møguleikan fyri at bjóða út smávirkseimi, hóast íbúgvatalið er avmarkað, kann dentur verða lagdur á lokalt samstarv og samskipan (sí 'Staðbundið samstarv sum menningarøki').

Tíðin sum avmarkað tilfeingi

Fer dentur at verða lagdur á at hækka virksemissstigið ella at fáa nýggjar málbólkar á pallin, kann tað vera týðningarmikið at gáa um, at fyri mong kann vantandi tíð vera ein avmarkandi orsök til at hava nakað frítíðarvirkseimi – serliga hjá vaksnum. Samstundis kann ein tvístøða taka seg upp millum at iðka ítrótt og fáast við annað frítíðarvirkseimi.

Sum greiningin hevur víst, eru føroyingar sum heild virknir í frítíðarlívinum. Millum børn og ung er tað bara 1%, ið hvørki er við í ítrótta- ella frítíðarvirkseimi, og hjá vaksnum er talan um 4%. Meginparturin er bæði við í ítrótta- og frítíðarvirkseimi, men tá ið raðfestast skal, verður ítróttavirkseimið sum oftast tikið fram um frítíðarvirkseimið.

Bæði børn, ung og vaksin vísa sjálv á, at størsta forðingin fyri at vera við í øðrum frítíðarvirkseimi er, at tey heldur brúka tíðina til ítróttavirkseimi. Ein áhugaverd hugleiðing er tí, um tað er vaksandi dentur á heilsu, sum ger, at nøkur børn og vaksin í høvuðsheitum raðfesta ítróttavirkseimi fram um annað frítíðarvirkseimi. Vaksin siga seg serliga iðka av heilsuávum, tá ið spurt verður um, hvat ið fær tey at iðka ítrótt, og meira um áhuga, tá ið talan er um frítíðarvirkseimi.

Av tí at ringt er at fáa stundir til alt, kann vera áhugavert at hugsa um tiltøk, ið kunnu lætta um, so at lættari er at vera við í øðrum frítíðarvirkseimi, uttan at tað kostar luttøkuna í ítróttalívinum.

Her er tó týðningarmikið at nevna, at ein stórir partur av hesum virkseimi fer fram av egnum ávum og tí oftast er smidligur. Hetta er tí eitt, ið skal havast í huga í sambandi við skipaða virkseimið og felagsskapirnar, har løtt atgongd í nærumhvørvinum kann hava týðning.

Meting:

Dentur eigur at verða lagdur á, hvussu ítrótta- og frítíðarlívið kann stuðla hvørt øðrum við tilboðum, ið lætta um atgongdina.

Til vaksin, sum eru foreldur, eru áður nevnd dømi um møgulig tiltøk. Til børn kann eitt gott dømi um hetta vera musikkskúlavirkseimi, sum í nøkrum kommunum er partur av skúladegnum, og sum kann geva børnunum størri møguleika fyri at fáa tíð til at iðka ítrótt eftir skúlatíð. Annað virkseimi í nánd av skúlanum, sum er beint eftir skúlatíð, kann vera við til at minka um tær forðingar, ið snúgva seg um avmarkaða tíð.

Ítrótt- og frítíðarlív skal helst stuðla hvørt annað – serliga av tí at børn og ung, ið íðka bæði ítrótt og annað frítíðarvirksemi, trívast best.

Sjálvboðin í felagslívinum í framtíðini

Úrslitini vísa, at føroyingar sum heild eru nógv uppi í sjálvboðnum arbeiði. Meiri enn helvtin av vaksnum føroyingum hevur verið uppi í sjálvboðnum arbeiði seinasta árið, og serliga á bygd verður ógviliga nógv sjálvboðið arbeiði gjørt.

Hóast nógv gera sjálvboðið arbeiði, hava feløgini trupult við at finna nóg mikið av sjálvboðnum.

Sum heild eru feløgini nógv í Føroyum í mun til íbúgvatalið, og harafturat verður nógv sjálvboðið arbeiði gjørt í øðrum samanhangi. Til dømis virkar næstan ein triðingur av teimum vaksnu sjálvboðin í kirkjum og samkomum. Tí kann talan vera um tey somu, sum sjálvboðin taka sær av nógvum ymiskum uppgávum, og í miðal verður nógv tíð brúkt til sjálvboðið arbeiði.

Við menning av ítrótt- og frítíðarlívi í Føroyum í huga er tað viðkomandi at hyggja at, hvussu stóra sjálvboðna arbeiðið kann takast uppí framtíð. Her kann tað hava týðning bæði at hugsa um, hvat fær sjálvboðin at vera við, og hvussu feløgini yvirhøvur arbeiða við at fáa og halda fast við sjálvboðin.

Tað er áhugavert, at fjórði hvør, sum ikki virkar sum sjálvboðin, vísir áhuga fyri at gerast sjálvboðin, og at sosialur felagsskapur og móguleiki fyri at brúka førleikar og at læra okkurt nýtt eru nakrir av teimum tóttum, sum serliga síggja út til at hava áhuga hjá hesum bólki.

Meting:

Fjórði hvør, sum ikki er sjálvboðin, hevur áhuga at gerast sjálvboðin. Kann meira gerast fyri at útvega fleiri sjálvboðin til feløgini?

Tað sær tí út til, at fleiri feløg kunnu gerast virknari og leggja ætlanir um, hvussu fleiri sjálvboðin kunnu útvegast, sammett við nú, ið bert fá feløg siga seg hava langtíðar ætlanir við hesum. Sum nevnt vísir donsk kanning, at feløg við ætlanum av hesum slagi hava ikki so ilt við at fáa sjálvboðin (Laub 2012).

At enda skal havast í huga í sambandi við sjálvboðið arbeiðið, at stórir partur av feløgum eisini hevur lønt fólk í starvi – serliga sum venjarar og vegleiðarar. Her kann vera umráðandi at finna eina javnvág, so at tey sjálvboðnu framvegis verða eggjað til at røkja ymist arbeiði í feløgnum, hóast talan eisini er um útbúna og løntar venjarar/vegleiðarar serliga á ítróttækinum.

Staðbundið samstarv sum menningarøki

Føroyar eru landafrøðiliga merktar av nógvum smáum lokalsamfeløgum og bygðum, og dentur verður lagdur á hetta í sambandi við framtíðar frítíðarlív. Hóast undirstøðukervið ger, at lættari er at flyta seg og at vera við í ymsum frítíðarvirksemi, fer kortini at vera tørvur á staðbundnum umstøðum. Bæði í sambandi við at varðveita og menna lívið í smáum lokalsamfeløgum, fyri at lætta um hjá teimum íbúgvum, ið eru minni flytførir – serliga børn og eldri – og fyri at minka um flutningstíðina hjá foreldrum, sum hava nógv um at vera.

Tað kann hava týðning framhaldandi at tryggja javnvág millum miðsavnanandi og spjadd tilboð. Ikki minst, tá ið havt verður í huga, at fleiri av heimildarfólkunum í kanningini sanna, at nógvir yngri føroyingar sóknast eftir sertilboðum, tá ið teir flyta heim eftir loknan lestur í Danmark.

Samskipan av lokalum virksemistilboðum

Samstundis vísir kanningin, at longu nú eru nógv feløg, ið halda kappingina við onnur frítíðartilboð vera eina avbjóðing. Hetta bendir á, at tað kann vera ein avbjóðing at draga nóg nógvar luttakarar til virksemið hjá felagnum til sín, tí borgararnir eru so fáir.

Tað ger seg serliga galdandi í smáum lokalsamfeløgum, sum eisini sæst í kanningini av feløgum, har 14% av feløgnum á bygð hava fingið færri limir seinastu fimm árin. Feløgini í býunum hava størstu framgongdina.

Samstarv millum ymisk feløg í lokalsamfelagnum, sum nógv longu hava í dag, kann stuðla uppundir at tillaga og samskipa lokalu virksemistilboðini, so tey ikki forða hvørt fyri øðrum. Sum greiningin hevur víst, er tað onkustaðni hent natúrliga, at eitt felag tekur leiðsluna og virkar sum lokalt savningarstað fyri nógv ymist virksemi og tiltøk. Í øðrum førum kann tørvur vera á at styrkja samstarvið millum feløgini. Økt samskipan kann kanska vera við til at 'spara' sjálvboðnu styrkina.

'Bygdasamstarv' sum møguligt tilætlað menningarøki

Serliga viðvíkjandi virksemi av serligum slag kann tað harafturat vera umráðandi, at samstarv er millum øki – bæði tá ið talan er um høli og útboð av virksemi. Longu nú eru ymiskar avtalur millum kommunur um at nýta høli og vøllir tvørtur um kommunumark. Tvær kommunur hava til dømis bygt høll saman. Men hetta er eitt øki, har framvegis nógvir menningarmøguleikar eru – ikki minst tá ið eftirspurningurin eftir meira serkendum virksemi so við og við fer at vaksa.

Dømi:

Í Danmark verður hugtakið 'bygdasamstarv' roynt, har endamálið júst er at tryggja gagnligari býti av virksemi millum einstøku bygdinar. Endamálið við hesum hevur verið at styrkja samstarv og netverk millum bygdir í einum avmarkaðum øki við tí í huga at tryggja, at bygdinar hóra undan. Eitt av ítøkiligum amboðunum hevur verið at kortleggja virksemistilboð og savningarstøð, sum kann nýtast sum útgangsstøði fyri at tillaga samskipanina (Realdania & DGI 2017, 26ff).

Ein háttur at samskipa lokalsamfeløg meira kann vera at stovna samstarv millum grannabýir/-bygdír (sí dømi). Royndir úr Danmark vísa á týðningin, at arbeiðið fer fram við virðing fyri mentanini á staðnum, og at útgangsstøði verður tikið í staðbundna tilfeinginum í hvørjum lokalsamfelagi sær (Laursen & Janko 2020, 6).

At kortleggja frítíðarhøli, sum er gjørt í hesari kanningin, kann vera eitt tað fyrsta stigið á leiðini til at umrøða framtíðar samstarv um høli og virksemisútboð millum lokaløki í Føroyum – herundir eisini framhaldandi arbeiði við javnvág millum serhøli og fleirvirkin høli.

Umstøður og savningarstøð

Sum heild vísir kortleggingin av umstøðunum, at útbreiðslan av hølum er stór í Føroyum samanbórið við Danmark. Greiningin av ítróttahølum bendir heldur ikki á, at kapasitetstrot er ein vanligur trupulleiki, av tí at tøkir tímar eru í næstan øllum høllum. Hóast ávíst trýst kann vera í bestu tíðarbilunum, vísa hallarleiðarar á, at tey, ið brúka hallirnar, sum oftast eru smidlig.

Í sambandi við okkurt virksemi mugu borgarar tí fara í aðrar kommunur ella øki, men vanlig er ferðatíðin ikki long. Sum heild eru nógv høli í og kring Havnina, sum hevur stórt uppland, serliga eftir at gjørdir eru fleiri tunlar, sum binda oyggjarnar saman. Sum nevnt í partinum 'Staðbundið samstarv sum menningarmøguleiki' kann tað í framtíðar menning av umstøðum vera týðningarmikið, at hugsað verður tvørtur um kommunumark og øki, samstundis sum at lagt verður upp fyri lokalum tørvi og eini ávísari útbreiðslu í smærri býum og bygdum.

Meting:

Sosial savningarstøð sum miðdepil, tá ið umstøður í framtíðini verða lagdar til rættis

Tá ið talan er um, at feløg skulu nýta høli, vísir kanningin, at nógv tann størsti parturin av feløgunum er nøgdur við umstøðurnar, tey nýta – bæði tá ið talan er um tíðir, hvussu nógvá tíð, umframt hvørjum standi hølina og hentleikarnir eru í, og hvussu væl skikkað tey eru til endamálið.

Serliga viðvíkjandi samstarvinum millum ymsu aktørarnar, sum nýta hølina og atgongdina til savningarstað hjá limunum – sum t.d. felagshøli ella matarhøll – sær út til at menningarmøguleikar eru. Tá ið umstøðurnar verða bøttar, kann tað tí vera umráðandi at hava sosial savningarstøð í huga, og hetta hongur eisini saman við, at feløgin yvirhøvur leggja stóran dent á egnan leiklut í lokalsamfelagnum.

Bíleggingarmannagongdir og -skipanir

Greiningin av valdu ítróttahølum bendir á, at bíleggingarmannagongdirnar kunnu gerast betri. Flestu ítróttahølini í kanninginini hava bíleggingar fyri tíðarskeið/sesong, og nøkur høli nýta enntá somu bíleggingarskipan alt tíðarskeiðið.

Tað merkir, at skúlar, feløg og privatir aktørar skulu lata síni ynski og tørv inn øgiliga tíðliga, og at hetta er galdandi alt tíðarskeiðið. Í hølum, har nógvilja hava tímar, kann tað tí vera ein fyrimunur at nýta bíleggingar, sum eru galdandi í styttri tíð. Ofta er tað ikki, fyrr enn vetrarhálfvan byrjar, at feløgin neyvt vita, hvørjum hallartímum tey hava tørv á. At bóka í styttri tíð hevði tí givið móguleika fyri at tillagað bíleggingarnar til veruliga tørv. Stór feløg við nógvum børnum fáa tó oftast meira burtur úr bíleggingum, sum tær eru nú, tí at tær eru galdandi alt tíðarskeiðið, men so hvørt sum ítróttamynstrini broytast og (serliga) vaksín vilja hava meira fleksibilitet, kann tað vera hóskligt at finna eina skipan, har lagt verður upp fyri báðum málbólkkum í bíleggingarskipanini.

Serliga fyri svimjihøllina, har stórir partur av tíðunum eru bílagdar til almenna svimjing, kann tað mennast, so at geilirnar, sum eru bílagdar til almenna svimjing, og tær, ið eru bílagdar til feløg, kunnu lagast til so hvørt. Skúlar koma nú í almennari upplatingartíð, og hetta kann elva til plásstrot. Ein annar móguleiki kann vera at bíleggja einstakar geilir í ávísam tíðarskeiðum til skúlasvimjing.

Greiningin vísir, at mannagongdin fyri at avlýsa tíðir er við beinleiðis sambandi við hallarleiðaran. Serliga í teimum hølum, har stórt trýst er á at fáa tíðir, hevði ein løtt og gjøgnumskygd bíleggingarskipan lætt um mannagongdina og økt um sannlíkindini fyri, at feløgin høvdu avlýst bíleggingar, umframt at hetta hevði gjørt tað móguligt hjá øðrum brúkarum at bókað seg inn á hesar tøku tíðirnar.

Meting:

Gjøgnumskygdar og brúkaravinarligar bíleggingarskipanir kunnu gera, at høli verða meira brúkt.

Í roynd og veru er tað ymiskt, hvørjir móguleikar eru í bíleggingarskipanum, sum kommunurnar nýta, men fleiri hallarleiðarar nevna, at sum er kunnu feløg og skúlar ikki sjálv broyta sínar bíleggingar beinleiðis í skipanini. Meira brúkaralagligar bíleggingarskipanir kunnu hervið geva hallarleiðarunum meira arbeiðstíð umframt móguliga at økja um virksemd í hølunum. Ikki minst í vikuskiftunum, tá ið tað ikki altíð eru fastar bíleggingar, kann eitt smidligt og gjøgnumskygt bíleggingaryvirlit veita fleiri brúkarum tíðir í hallunum, um ongar kappingar ella dystir eru.

Náttúran sum høli

Kanningin vísir, at náttúran er ein avgerandi pallur fyri ítrótt- og frítíðarlívið hjá feroyingum. Hetta er serliga galdandi fyri vaksín, har 48% brúka náttúruna sum karm fyri ítróttarlívið, og 21% nýta hana sum karm um frítíðarlívið. Harafturat eru øll tey, ið nýta sjógvin ella grønu økini í býnum/bygdini.

At náttúran verður nýtt í so nógv kann lutvíst hanga saman við koronustøðuni; at nógvir pallar stongdu kann hava havt við sær, at fleiri leitaðu sær uttandura. Danskar kanningar vísa sostatt náttúran varð nógv meiri brúkt í 2020 enn í kanningum áður (Rask 2021).

Sama hvør orsøkin er, kann verða hugt eftir, hvussu nýtslan av náttúruni í ítrótta- og frítíðarlívinum kann verða stuðlað frameftir – og eisini møguligum tørvi á hølum ella infrakervi, sum kann stuðla undir, at náttúran verður nýtt.

Meting:

Hvussu kann verða stuðlað uppundir, at náttúran verður brúkt við smærri hølum og undirstøðukervi?

Fleiri føroyskar kommunur hava longu sett hetta í miðdepilin, og tað kann hanga saman við, at fleir íbúgvar hava fingið eyguni upp fyri til dømis gongutúrum og svimjing á sjónum, sum eisini sæst í kanninginini.

Stuðlast kann undir at nýta náttúruna við infrakervi sum parkeringsplássi og vesi, ella við beinleiðis stuðli til felagshøli til róðrar- og kajakkfeløg, skiftirúm og hitarúm til svimjing og dypping ella skýli og høli til útgerð, sum bæði skipað skótavirksemið og almennir borgarar høvdu fingið ágóðan av.

Bókmentir

Andreassen, E. (1992). *Folkelig Offentlighed. En undersøgelse af kulturelle former på Færøerne i 100 år*. Thorshavn: Museum Tusulanums Forlag.

Asserhøj, T. L., & Forsberg, P. (2015). *Idræt i Grønland*. København: Idrættens Analyseinstitut.

Balle-Petersen, M. (1976): *Foreningstiden*. I Stoklund, B. (1979): *Det forsømte århundrede*. Dansk Kulturhistorisk Museumsforening.

Bamford, Anne (2012): *Arts and Cultural Education in the Faroe Islands*. Report.

Bjerrum, H. og Thøgersen, M. (2018): *Aftenskolerne – hvordan har de det?* Videncenter for Folkeoplysning.

DGI og Realdania (2017): *Evaluering af pilotprojekt landsbyklynger*. Rapport.

Eske, M. (2021). *Ældres motions- og sportsvaner 2020*. Aarhus: Idrættens Analyseinstitut.

Eske, M. (2021): *Folkeoplysningen i kommunerne*. Delrapport 3: Det frivillige folkeoplysende foreningsliv. Videncenter for Folkeoplysning.

Eske, M., Nielsen, C. G. (2021). *Let's Go! Baselinemåling*. Aarhus: Idrættens Analyseinstitut.

Espersen, H. H., Fridberg, T., Andreasen A. G., Brændgaard, N. W. (2021). *Frivillighedsundersøgelsen 2020*. København: VIVE.

Facilitetsdatabasen. (09.09.2021). <https://facilitetsdatabasen.dk/>

Fridberg, T., Henriksen, L.S. *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004–2012*. København: SFI.

FUR (2021): *Ársfrágreiðing FURs fyri árið 2020*. Føroya Ungdómsráð.

Føroya Ungdómsráð (FUR) (2020): *Limauppgerð 2020*.

Hjære, Jørgensen & Sørensen (2018): *Tal om frivillighed i Danmark*. Frivilligrapport 2016–2018. Center for Socialt Arbejde.

Høyer-Kruse, J., Iversen, E. B., & Forsberg, P. (2017). *Idrætsanlægs benyttelse og brugernes tilfredshed*. Odense: Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.

- Ibsen, B., Thøgersen, M. & Levinsen, K. (2013): *Kontinuitet og forandring i foreningslivet*. Movements (2013:11), Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund. Syddansk Universitet – samt tilhørende tabelsamling.
- Ítróttasamband Føroya (2015): *Íðkandi og ítróttanlegg í Føroyum*.
- Kulturministeriet (2017): *Musikskolerne i Danmark*. Musikskoletænk tankens rapport.
- Laub, T.B. (2012): *Fremtidens frivillige foreningsliv i idrætten*. København: Idrættens Analyseinstitut & Syddansk Universitet.
- Laursen, L. H. & Janko, K. (2020): *Landsbyklyngekampagnen – devaluering 1: Procevaluering af landsbyklynger som metode*. Aalborg Universitet
- Levinsen, K. & Ibsen, B. (2017): *Foreningers samarbejde med kommunale institutioner*. Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet. Movements, 2017: 2.
- Levinsen, K. & Ibsen, B. (2020): *Foreningers samarbejde med kommunale institutioner*. Kapitel 3 i Ibsen, B. (red.) (2020): *Den frivillige kommune*. Odense, Syddansk Universitetsforlag.
- Nielsen, C. G. (2021): *Purhusprojektet – evaluering af den indledende fase*. Aarhus: Idrættens Analyseinstitut.
- Pilgaard, M. & Rask, S. (2016). *Danskernes motions- og sportsvaner 2016*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Rask, S. (2021): *Danskernes brug af faciliteter og steder til idræt*. Notat 3 i *Danskernes motions- og sportsvaner 2020*. Aarhus: Idrættens Analyseinstitut.
- Rask, S.; Nygaard, A. & Bjerrum, H. (2021): *Foreningsliv i Aarhus Kommune*. En undersøgelse af fællesskaber, frivillighed og tilfredshed. Aarhus: Idrættens Analyseinstitut & Videncenter for Folkeoplysning.
- Toft, J., & Jensen, S. P. (2017). *Idrætsfaciliteter i Danmark 2017. Nøgletal fra facilitetsdatabasen.dk*. København: Idrættens Analyseinstitut og Lokale og Anlægsfonden.
- Thøgersen, M. (2015): *Tværgående samarbejde blandt folkeoplysningens aktører*. Aarhus: Videncenter for Folkeoplysning.

